

ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI
FUZÛLÎ'NİN TÜRKÇE DÎVÂNI'NDAKİ KASÎDE,
KIT'A VE MUSAMMATLARDA EDEBÎ SANATLAR
MUSTAFA URAL
YÜKSEK LİSANS TEZİ

T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FUZÛLÎ'NİN TÜRKÇE DÎVÂNÎ'NDAKİ KASÎDE, KİT'A ve MUSAMMATLARDA
EDEBÎ SANATLAR

MUSTAFA URAL

YÜKSEK LİSANS TEZİ
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

AKADEMİK DANIŞMAN
Doç. Dr. Abdullah EREN

ORDU – 2014

T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Bu çalışma jürimiz tarafından 26/11/2014 tarihinde yapılan sınav ile Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Abdullah EREN

Ordu Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı ABD.



Üye : Doç. Dr. Necip Fazıl DURU

Ordu Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı ABD.



Üye : Prof. Dr. İlhan EKİNCİ

Ordu Üniversitesi, Tarih ABD.



ONAY :

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

11.12/2014



Doç. Dr. Serhat YILNER

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya, kullandığım başka yazarlara ait her özgün fikre kaynak gösterdiğimi bildiririm.

26 / 11 / 2014


Mustafa URAL

ÖZET

[URAL, Mustafa]. [*Fuzûlî'nin Türkçe Dîvânı'ndaki Kasîde, Kıt'a ve Musammatlarda Edebî Sanatlar*], [Yüksek Lisans Tezi], [Ordu], [2014].

Fuzûlî, Dîvân şiiri denildiğinde ilk akla gelen şairlerden birisidir. Aşk ve ıstırap şairi olarak bilinen ve 16. yy'ın en büyük şairi olarak kabul edilen Fuzûlî'nin çok sayıda eseri mevcuttur. Bu eserlerden biri olan Türkçe Dîvân'ı, çalışmalara en çok konu olanıdır.

“Fuzûlî'nin Türkçe Dîvânı'ndaki Kasîde, Kıt'a ve Musammatlarda Edebî Sanatlar” adlı çalışmamız, Fuzûlî'nin Türkçe Dîvânı'nın ilgili kısımlarındaki edebî sanatların tespit, tasnif ve tahlilini kapsamaktadır. Tezimizde edebî sanatlar, ilgili kaynaklardan da istifade edilerek tasnif edilip tanımlanmış ve örneklendirilmiştir.

Fuzûlî Dîvânı'nda söz sanatlarına yer yer değinen çalışmalar mevcut ise de, Dîvân'ın tamamını ya da büyük kısmını ele alan çalışmalar yoktur. Araştırmamızın haliyle bu boşluğu dolduracağı kanaatindeyiz.

Çalışmamız, son bölümde yer alan Sonuç ve Kaynakça haricinde iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Manaya Dayalı Söz Sanatları; ikinci bölümde, Lafız ve Yazıya Dayalı Söz Sanatları incelenmiştir.

Çalışmamızda şairin, şiirlerinde hangi sanatları daha çok kullandığı ve söz sanatları açısından şiire olan katkısı tespit edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Fuzûlî Türkçe Dîvan, Dîvan şiiri, Edebî sanat.

ABSTRACT

[Ural, Mustafa]. *[Literary Arts at Qasida, Kit'a and Musammats in Fuzuli's Turkish Divan]*, [Master's Thesis], [Ordu], [2014].

Fuzuli is one of the first poets that comes to mind in Divan Literature. Fuzuli who had a great number of literary works is known as the poet of love and agony and is accepted as the greatest poet of 16th century. One of his literary works, Turkish Divan has become the subject of most studies.

The name of the study is ‘‘Literary Arts at Qasida, Kit'a and Musammats in Fuzuli's Turkish Divan’’ and this study applies to the determination, analysis and classification of literary of arts in mentioned areas of Fuzuli's Turkish Divan. In the thesis, the literary of arts has been exemplified by defining and classifying with the help of relevant resources.

There have only a few studies which deal with the literary arts in Fuzuli's Divan and there has not been any studies which covers the thew hole or a big part of the Divan. We believe that with the help of the subject of this study; we will be able to fill that gap.

Our study consists of two part; Conclusion and Bibliography. In the first part, the literary of arts related to meaning have been studied and literary arts related to wording and writing have been studied in these condpart.

Which literary arts Fuzuli used most in his poems and the contribution of Fuzuli's works to Divan Poetry in terms of literary of arts will be indicated in this study.

Key word: Fuzuli's Turkish Divan, Divan poetry, Literary arts.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı :	Mustafa URAL
Doğum Yeri ve Tarihi :	ORDU, 21.01.1985
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi :	Fatih Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi :	Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller :	
Bilimsel Etkinlikleri :	
İş Deneyimi	
Uygulamalar :	
Projeler:	
Çalıştığı Kurumlar:	
İletişim	
E-Posta Adresi :	mustafaaural13@hotmail.com
Telefon:	05321134229
Tarih ve İmza:	

ÖN SÖZ

Dîvân şiiri denildiğinde ilk akla gelen konulardan biri edebî sanatlardır. Dîvân şairlerinin, eserlerine estetik bir hüviyet kazandırmak amacıyla sanatlı söz söyleme gayreti, Dîvân şiirinin genel bir özelliği kabul edilmiştir. Bu durum ise edebî sanatların izahını gerekli kılmıştır.

Edebî sanatlara dair yapılan çalışmaların Tanzimat dönemi ve sonrasında yoğunlaştığı görülmektedir. Her ne kadar alanlarında önemli boşlukları doldurmuş olsalar bile, bu çalışmaların yeterli olduklarını söylemek elbette mümkün değildir. Çünkü edebî sanatlar daha birçok çalışmaya konu olabilecek kadar geniş bir alanı kapsamaktadır.

“Fuzûlî'nin Türkçe Dîvânı'ndaki Kasîde, Kıt'a ve Musammatlarda Edebî Sanatlar” adıyla hazırladığımız tezimizde, Fuzûlî'nin Türkçe Dîvânında gazel dışındaki nazım şekillerinde yer alan edebî sanatları konu edindik. Dîvânda konumuzla ilgili olan kısımlardaki edebî sanatları önce tespit sonra tahlil etmeye çalıştık. Bunu yaparken Dîvânın konumuzla ilgili kısımlarını taradık; bundan dolayı gözümüzden kaçan kısımlar olduğundan şüphemiz yok.

Söz sanatları, araştırmacılar tarafından çeşitli gruplandırmalara tâbi tutulmuşsa da biz bu sanatları, manaya dayalı söz sanatları ve lafız ve yazıya dayalı söz sanatları olmak üzere iki grupta ele aldık ve alfabetik sıraya göre dizdik. Dîvânda örneğini bulamadığımız sanatları bu gruplandırmaya dâhil etmedik. Bazı sanatlara ait çok sayıda örnek bulunduğundan bu örneklerin bir kısmında ilgili sanatı izah ettikten sonra diğer örnekleri açıklama yapmadan sıraladık.

Çalışmamızda manzumelerle ilgili kısaltma ve numaralandırma şu şekildedir: İlk kısaltma nazım şekli veya türünü; ilk sayı manzume numarasını; ikinci sayı kaside, mukatta‘at ve rubaiyyatta beyit numarasını; tercî-i bend, müseddes, muhammes, tahmis ve murabbalarda bent numarasını; üçüncü sayı ise yine tercî-i bend, müseddes, muhammes, tahmis ve murabbalarda beyit ve mısra numarasını göstermektedir.

Çalışmamızda Kenan Akyüz, Süheyl Beken, Sedit Yüksel, Müjgan Cunbur tarafından hazırlanan ve 1958 yılında Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları tarafından neşredilen Fuzûlî Türkçe Dîvan'ı esas aldık.

Çalışmam sırasında desteklerini gördüğüm kıymetli hocam Doç. Dr. Abdullah Eren'e şükranlarımı sunarım.

ORDU 2014

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ve ENSTİTÜ ONAYI.....	iii
BİLDİRİM.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
ÖZGEÇMİŞ.....	vii
ÖNSÖZ.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	x
KISALTMALAR.....	xiii
GİRİŞ.....	1

I.BÖLÜM

MANAYA DAYALI SÖZ SANATLARI

1. CEM‘.....	8
2. HÜSN-İ TA‘LÎL.....	9
3. İHÂM.....	13
4. İKTİBÂS.....	15
5. İLTİFÂT.....	17
6. İRSÂL-İ MESEL.....	18
7. İSTİÂRE.....	19
8. İSTİFHÂM.....	37
9. KİNÂYE.....	46
10. LEFF Ü NEŞR.....	50
11. MECÂZ-I MÜRSEL.....	55
12. MÜBÂLAĞA.....	60
13. MÜLEMMÂ‘.....	88

14. NİDÂ.....	90
15. RÜCÛ'.....	105
16. SEHL-İ MÜMTENÎ.....	106
17. SİHR-İ HELÂL.....	107
18. TAKSİM.....	108
19. TECÂHÛL-İ 'ÂRİF.....	111
20. TECRÎD.....	114
21. TEFRÎK.....	120
22. TEKRÎR.....	121
23. TELMÎH.....	157
24. TENÂSÛB.....	167
25. TENSÎK.....	187
26. TEŞBÎH.....	190
27. TEŞHÎS ve İNTÂK.....	213
28. TEVRİYE.....	224
29. TEZÂD.....	228

II. BÖLÜM

LAFİZ ve YAZIYA DAYALI SÖZ SANATLARI

1. 'AKİS.....	250
2. ALİTERASYON.....	252
3. CİNÂS.....	256
4. İ'ÂDE.....	272
5. İŞTİKÂK.....	274
6. REDDÜ'L 'ACÛZ 'ALE'S-SADR.....	281
7. TARSÎ'.....	288

III. BÖLÜM

SONUÇ.....	289
KAYNAKÇA.....	290

KISALTMALAR

age.	:	Adı geçen eser.
agmd.	:	Adı geçen madde.
bk.	:	Bakınız.
C.	:	Cilt.
hızl.	:	Hazırlayan.
K.	:	Kasîde.
md.	:	Madde.
Mh.	:	Muhammes.
Mk.	:	Mukatta'ât.
Mr.	:	Murabba'.
Msd.	:	Müseddes.
Rb.	:	Rubâ'î.
S.	:	Sayı.
s.	:	Sayfa.
ss.	:	Sayfa sayısı.
T.C.	:	Türkiye Cumhuriyeti.
TDVİA	:	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.
Th.	:	Tahmîs.
Trc.B.	:	Tercî' Bend.
Trk.B.	:	Terkîb-i Bend.
vb.	:	Ve benzerleri.
vd.	:	Ve diğerleri.
vs.	:	Vesaire.
Y.L.	:	Yüksek Lisans.
Yay.	:	Yayınevi, yayınları.

GİRİŞ

‘İş, ustalık, hüner, yeni bir şey meydana getirme’ gibi anlamlara gelen sanat, ‘‘gerek Batı’da gerekse Türk kültüründe XIX. asra kadar ‘zanaat’ kelimesi ve onun ifade ettiği anlamla birlikte kullanılmış; XIX. asırdan sonra bugün kullandığımız anlamını kazanmış ve güzel sanatların hepsi veya herhangi birini ifade etmek üzere kavramlaşmıştır.’’¹

Sanatın çeşitli şekillerde tarifi yapılmıştır. Bunlardan bazıları:

Sanat, ‘‘Bir duygunun, hayâlin ve güzelliğin ifade edilmesi maksadıyla başvuruşulan usûllerin tamamıdır.’’² ‘‘Sanat, bir duygu veya düşüncenin maddî bir malzemededen veya sestenden veya sözden faydalanmak suretiyle heyecan ve hayranlık uyandıracak şekilde ifadesidir.’’³ ‘‘Sanat bir insanın hoşluk, güzellik, ulvîlik kavramlarına bağılı heyecan ve ilgi uyandıracak şekilde yeni objeler yaratma faaliyetidir.’’⁴

Edebiyat; resim, mimari, heykel, tiyatro, sinema, mûsiki gibi güzel sanatlardan biridir. Ancak ‘‘Edebiyat diğere sanatlarla oranla gücünü ve zenginliğini kullandığı malzemenin ‘söz’ olmasına borçludur.’’⁵

Edebiyat, Arapça bir kelime olup ‘ادب’ kökünden gelir. En genel tanımıyla, insanın duygu ve düşüncelerini güzel bir biçimde ifade etmesidir. Bunun dışında birçok edebiyat tanımı yapılmıştır. Bu tanımlardan bazıları şöyledir:

‘‘Düşünce, duygu ve hayallerin yazı veya sözle, dil vasıtasıyla güzel şekilde ifade edilmesi sanattır.’’⁶ ‘‘Edebiyat duygu, düşünce ve hayallerin okuyucuda heyecan, hayranlık ve estetik zevk uyandıracak şekilde sözle ifade edilmesi sanattır.’’⁷ ‘‘Edebiyat bilgi, gözlem ve deneyişlere dayalı duygular, düşünceler, hayaller yardımıyla, güzel söz ve yazı eserleri meydana getirme sanattır.’’⁸

Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere bir ürünün edebî sayılabilmesi için, ‘duygu, düşünce ve hayal ürünü olması’, ‘estetik- güzel olması’, ‘dil- söz ile ifade edilmiş olması’ gerekir.

¹ İsmail Çetişli, *Edebiyat Sanatı ve Bilimi*, Akçağ Yay., Ankara 2011, s.36.

² D. Mehmet Doğan, *Doğan Büyük Türkçe Sözlük*, Pınar Yay., İstanbul 2005, s.1120.

³ Çetişli, *age.*, s.37.

⁴ Sadık Tural, *Edebiyat Bilimine Katkılar*, Ecdâd Yay., Ankara 1993, s.10.

⁵ M. Orhan Okay, ‘‘Edebiyat’’ md., *TDVİA*, C.10, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1992, s.395.

⁶ Doğan, *age.*, s.358.

⁷ Okay, *agmd.*, s.396.

⁸ Ahmet Kabaklı, *Türk Edebiyatı*, C.1, Türk Edebiyatı Vakfı Yay., İstanbul 2006, s.24.

Edebiyatın sanat yönünün önemli bir cephesini söz sanatları teşkil eder. Bu sanatlar söze güzellik, derinlik ve incelik veren unsurlardır. Edebî sanatlara ait bu unsurlar, belâgatçılar tarafından beyân, bedî‘ ve me‘ânî başlıkları altında incelenmiştir.

Fesâhat lügatlerde; ‘açık seçik olma, bir şeyi ortaya koyma’ gibi manalara gelir. Edebî ıstılahta, ‘‘sözün ses ve mâna kusurlarından arınmış’’⁹ olmasına denir. Fasîh söz ise, kusursuz ve anlaşılır olan sözdür. Bunun aksine, bir söz kusursuz ve anlaşılır değilse fasîh olarak kabul edilmez. Haliyle edebiyatın konusuna da dahil edilemez. Fasihlik şairlerin en önemli niteliklerindedir. Nitekim Fuzûlî, ‘‘Fesâhat ehli arasında i‘tibârum var’’¹⁰ diyerek kendisinde böyle bir niteliğin bulunduğunu dile getirir.

‘‘Fesâhat önceleri belâgat, beyân ve berâat kelimeleriyle eş anlamlı olarak ‘güzel ve etkili söz’ mânasında kullanılırken daha sonra lafız güzelliğine fesahat, mâna güzelliğine belâgat, berâat ve beyân denilmeye başlanmıştır.’’¹¹

Belâgat, lügatte ‘sözün fasîh ve açık seçik olması’ anlamındadır. Terim olarak belâgat, düzgün ve yerinde söz söyleme usul ve kaidelerini inceleyen ilim dalının adıdır.¹² Sözü bu şekilde söyleyenlere ise ‘belîğ’ denir. Bir sözün belâgata uygun olabilmesi için öncelikle fesâhata uygun olması gerekir; çünkü bir sözün açık ve anlaşılır olmadan muhatabına ulaşması mümkün olmaz.

‘‘Belâgat ilmi, İslâmiyetle berâber önce Arap dünyasında şekillenmiş, sonra Farslara geçmiş, daha sonra da islâm âleminin diğer bölgelerine dağılmıştır. Belâgat, Arap edebiyatında önce bir sanat, sonra bir ilim olarak- daha başka âmilleri de olmakla birlikte- öncelikle Kur’an’ın i‘câzını keşfetmek, onun üslûbunu beyân etmek ve böylelikle Kur’an’ın Allah kelâmı olduğunu ortaya koyma çalışmalarından doğmuştur. Bunlardan ilki kabiliyete, hünere, edebî zevke dayalı sanatın, güzel konuşma melekesinin adı (eloquence); ikincisi ise bu sanatın prensiplerini tespit eden ve açıklayan, belki onu geliştiren ilmin adıdır ki belâgat kâidelerinin heyet-i mecmûası da denebilir; batı terminolojisindeki adı da (rhetorique) tir. Câhiliyye döneminde belâgatin sanat yönü altın çağını yaşarken, ilmi mânâdaki belâgat gelişmemiş, teori planına geçmemiş bulunuyordu. Arapçada her iki kavram için de sâdece belâgat kelimesi

⁹Nusrettin Bolelli, *Belâgat Beyân- Bedî‘ İlimleri Arap Edebiyatı*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., İstanbul 2012, s.13.

¹⁰Fuzûlî, *Türkçe Dîvan*, hzl. Kenan Akyüz, Süheyl Beken vd., Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ankara 1958, s.23.

¹¹ Mustafa Çuhadar, ‘‘Fesâhat’’ md., *TDVİA*, C.12, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1995, s.423.

¹² Hulusi Kılıç, ‘‘Belâgat’’ md., *TDVİA*, C.5, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1992, s.381-382.

kullanılmıştır. Ancak belâgatın asıl unsuru elbetteki fitrî kabiliyettir. Başka bir ifade ile belâgat ilmi, belâgat sanatının bir ürünüdür.”¹³

“Türklerde belâgat çalışmaları ise Türklerin İslâmiyeti kabûl etmelerinden ve ilim dili olarak Arapça’yı seçmelerinden sonra öncelikle doğrudan Arapça ve Farsça belâgati şeklinde ortaya çıkmış; sonra Arapçadan Türkçeye tercüme eserlere rastlanmış; daha sonra da Tanzimât’la birlikte doğrudan doğruya Türkçe (Osmanlıca) belâgat çalışmaları, Batının bilhassa Fransızcanın etkisiyle görülmeğe başlamıştır.”¹⁴

Belâgat; beyân, bedî‘ ve me‘âni olmak üzere üç ilimden meydana gelir.

Beyân, lügatlerde; ‘ortaya koymak, açık-seçik olmak, anlatmak, açıklamak’ gibi anlamlara gelir. “Edebiyat terimi olarak beyân, mânayı ifadede lafzı açıklığa kavuşturmak için gereken melekeyi kazandıran, duygu ve düşünceleri değişik yollarla ifade etme usul ve kaidelerini inceleyen ilim demektir.”¹⁵

“Beyân ilminin gayesi, duygu ve düşünceleri yerine ve zamanına uygun bir şekilde ifade edebilmek ve edebî eserleri daha iyi anlatmaktır.”¹⁶

“Düşündüğünü ve dış dünyadan algıladıklarını ifade etme anlamında beyânın ilk insanın yaratılmasıyla başladığı söylenebilir. Duygu ve düşüncelerini en açık ve en güzel şekilde anlatma melekesine sahip tek canlı insandır. Nitekim Kur’ân-ı Kerîm’de, ‘Allah insanı yarattı, ona beyânı öğretti’ (er-Rahmân 55/ 3-4) denilmektedir. Hatta değişik ifade yollarının daha ilk dönemlerde insana öğretilmiş olduğunu da söylemek mümkündür. Nitekim Kâbil bir kıskançlık sonucunda kardeşi Hâbil’i öldürünce pişmanlık ve çaresizlik içinde ne yapacağını bilmezken Allah’ın gönderdiği bir karganın yeri eşmesinden cesedin gömülebileceğini öğrenmiş, bunun üzerine, ‘Yazıklar olsun bana, şu karga kadar olup kardeşimin cesedini bile örtemedim’ (el-Mâide 5/ 31) demiştir. Onun bu ifadesinde temsili teşbih ve istiare özellikleri görülmektedir.”¹⁷

“Beyân kelimesini terim anlamına en yakın şekilde ilk ele alan Câhiz (ö. 255/ 869), *el-Beyân ve’t-tebyîn* ile *el-Hayevân* adlı eserlerinde belâgat konularının ana hatlarını, vasıf ve şartlarını bol misallerle anlatırken beyân ilminin temel unsurlarından olan teşbih, mecaz, istiare ve kinaye gibi terimleri de tarif ve izah eder. İbn Kuteybe de

¹³ R.Selçuk Uysal, *Belâgat ve Edebî Sanatlar Lügati*, Doğu Kitabevi, İstanbul 2010, s.11-13.

¹⁴ Uysal, *age.*, s.17.

¹⁵ Nasrullah Hacımüftüoğlu, “Beyân” md., *TDVİA*, C.6, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1992, s.22.

¹⁶ Hacımüftüoğlu, *agmd.*, s.22.

¹⁷ Hacımüftüoğlu, *agmd.*, s.22-23.

(ö. 276/ 889) Te'vîlü müşkili'l-Kur'ân adlı eserinde mecaz, istiare, kinaye ve ta'riz konularını ayrıntılı biçimde incelemiştir.¹⁸

“Bedî‘ kelimesinin sözlük anlamı ‘örneksiz ve modelsiz modelsiz olarak bir şey icat eden, örneği ve modeli olmadan yaratılmış olan’ demektir. Bir edebiyat terimi olarak bedî‘, edebî sanatlarla örülü ifadenin lafız bakımından kusursuz, mâna bakımından mâkul ve aynı zamanda bir âhenge sahip olmasının usul ve kaidelerini inceleyen ilim demektir.”¹⁹

“Temellerini Câhiz’in attığı kabul edilen belâgat ilminin bir bölümü olan bedîi edebî bir sanat olarak ilk inceleyen, prensiplerini açıklayan, ana konularını tarif eden kimse şair Halîfe İbnü’-Mu‘tez’dır. *Kitâbü’l-Bedî‘* adıyla kaleme aldığı, sahasının ilk müstakil eseri olan çalışmasında bedîin muhdes şairlerin bir icadı olmayıp aksine bunun Kur’an’da, hadiste, eski Arap şiirinde ve hatta bedevîlerin konuşma dilinde esasen var olduğunu, ilmî bir terim haline gelmeden önce şairlerin teşbih, cinas, istiare vb. bedîi sanatları, onların tesir ve güzelliklerini idrak ederek kullanageldiklerini bol misal ve delillerle ispat etmeye çalışmıştır. Muhdes şairler bu edebî sanatları sadece daha çok benimseyip işleyerek yaygınlaştırmışlardır. İbnü’l-Mu‘tez eserinde, kelimeyi mecazi manada kullanmak (istiare), bir kelimeyi iki mânada kullanmak (cinas), zıt anlamlı iki kelimeyi kullanmak (mutâbaka), söz veya beyit sonundaki kelimeyi başında da kullanmak (reddü’l-acüz ale’s-sadr) ve belâgatı temin gayesiyle söze delil getirmek (el-mezhebü’l-keâmî) adlarıyla tesbit ettiği beş unsur için “bedî‘ ” terimini kullanır. Bedîi sanatların bunlardan ibaret olduğunu ifade etmekle beraber başkalarının buna ilâveler yapabileceğini söyler ve kendisi de ‘nesir ve nazım güzellikleri’ başlığı altında on iki sanat daha zikreder.”²⁰

Me‘ânî de beyân ve bedî‘ gibi belâgatı meydana getiren ilim dallarından biridir. “Me‘ânî kelimesi ma‘nânın çoğuludur. Me‘ânî, beyân, muhassinât (bedî‘) şeklinde üç disipline ayrılan belâgatın sözün yerinde olma (muktezâ-i hâle uygunluk) şartlarını, sözü duruma ve yere göre uyarlama ilkelerini inceleyen dalına me‘ânî ilmi”²¹ denir.

“Me‘ânînin gelişim tarihi nahiv ilmi ve nazım teorisiyle yakından ilgilidir. Kelime terim olarak ilk defa geçtiği me‘ânî’ş-şi’r türü eserlerde ‘şiir temaları’, me‘ânî’l-

¹⁸ Hacımüftüoğlu, *agmd.*, s.22-23.

¹⁹ Nasrullah Hacımüftüoğlu, “Bedî‘ ” md. *TDVİA*, C.5, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1992, s.320.

²⁰ Hacımüftüoğlu, *agmd.*, s.320.

²¹ İsmail Durmuş, “Me‘ânî” md., *TDVİA*, C.28, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 2003, s.204.

Kur'ân türü kitaplarda 'sözlük anlamı, etimoloji ve gramer ağırlıklı tefsir ve te'vil' yerine kullanılmıştır.'²²

Dîvân şiirinin anlaşılmasında edebî sanatların rolü büyüktür. Bu sebeple edebî sanatların "tarifi, doğuşu ve hangi rolleri üstlendiği" konularını bilmek gerekir. Edebî sanatların doğuşu mevzûunu ruhi ihtiyaçlara bağlayan Ali Nihad Tarlan bunu şöyle açıklamaktadır:

"Her edebî san'at doğuşu bakımından bir ruhî ihtiyacın mahsulüdür. Bilâhare bu hüviyet ve mahiyetini değiştirirse, bu davamızı nakzetmez. Nasıl ki kesmek ve öldürmek için icat edilen kılıç sonradan bazı muhitlerde bir imtiyaz ve rütbe sembolü olarak kullanılmıştır. Lâkin bu yolunu şaşırma, kılıcın hakikî hüviyetini değiştirmez."²³

"Edebî sanatlar, edebî metinlerin anlam zenginliğine bürünmesine, şaire yeni imkânlar tanınmasına, anlatım ve üslupta zenginliğe, etkili ve vurucu ifadelere, estetik ve özgünlüğüne kaynak oluşturan en önemli yapısal / biçimsel ve inşâî tekniklerdir. Edebî sanatların estetik formata da önemli katkıları vardır. Edebî sanatlar, bir anlamda sanatçı merkezli bir okuma teorisidir."²⁴

"Edebî sanatlar, sözün kendisini, ötesini / arkaplanını ve felsefesini yeni bir okuma teorisiyle üreten / çoğaltan bir gelenektir. Edebî sanatlar olmadan klasik belagat ve edebiyat teorilerini anlamak ve metinleri çözümleyebilmek mümkün değildir. Çünkü şiir sözün ve dilin en örgütlü hâlidir. Bu örgütlenmeyi deşifre edecek olanların başında edebî sanatlar gelir. Edebî sanatlar, eserin özgünlüğünü ve şairin öznelliğini tespit ederek şiirin okuyucunun perspektifinden yeniden inşa edilmesini sağlar. Bu durumda edebî sanatlar bir eserin diğer eserlerle benzerliğini ve farklılığını ortaya koyar."²⁵

"Edebî sanatlar, yazılı kültürün / edebiyatın, özellikle şiirin psikodinamiğidir. Sözün teknolojik ve yapısal bir muhtevaya bürünmesi edebî sanatlar aracılığıyla. Yazının teknolojik bir vak'a olması, edebî sanatların da şiirin teknik bir yönünü oluşturması gibi bir sonucu doğurur. Kelimelerin metindışındaki çıplak halleri ile metinler içerisindeki dinamikleri farklı farklıdır. Edebî sanatlar, yazı bilincinin yapısını ve seyrini değiştirir. Edebî sanatların bu konuda önemli bir işlevi, fonksiyonu ve misyonu vardır."²⁶

²² Durmuş, *agmd.*, s.204.

²³ Ali Nihad Tarlan, *Edebî San'atlar*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1964, s.17.

²⁴ Aktaş, *Klasik Türk Şiirinde Edebî Sanatlar*, Yort Savul Yay., Edirne 2004, s.16.

²⁵ Aktaş, *age.*, s.18.

²⁶ Aktaş, *age.*, s.18.

“Edebî metinlerin estetize edilmesinde edebî sanatların rolü oldukça büyüktür. Edebî sanatlar, bir anlamda şiirin felsefî yorumudur.”²⁷

Çalışmamızda faydalandığımız belâgat ve edebî sanatlarla ilgili başlıca kaynaklar şunlardır: Açıklamalar ve Örneklerle Edebî Sanatlar, Açıklamalı Edebî Sanatlar, Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat, Sözüün Büyüsü Edebî Sanatlar, Edebiyat Bilgi ve Teorileri (Belâgat), Örneklerle Türk Şiir Bilgisi, İstilahât-ı Edebiyye, Belâgat-ı Osmâniyye, Edebî San’atlar, Klasik Türk Şiirinde Edebî Sanatlar, Belâgat Beyân- Me’ânî- Bedî’ İlimleri Arap Edebiyatı, Belâgat ve Edebî Sanatlar Lügati.²⁸

“Dîvânlarda edebî sanatlar” hakkında yapılmış çalışmalar mevcuttur. Bunlardan bazıları: Ahmet Paşa Dîvânı’nda Edebî Sanatlar, Bâkî Dîvânı’da Ses ve Seslenme Esasına Dayanan Sanatlar, Bâkî Dîvânı’da Sözüün Gerçek Anlamına Dayalı Sanatlar, Sâlim Dîvânı’nda (Gazellerde) Edebî Sanatların Kullanımı, adlı tez çalışmalarıdır.²⁹

Fuzûlî’nin Türkçe Dîvânı hakkında çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Yapılan bu çalışmaların bazılarında, kısmen de olsa edebî sanatlara değinilmiştir. Bunlardan bazıları: Fuzûlî Dîvânı’nda Maddî Kültür, Fuzûlî Divanı Şerhi, Fuzûlî Hayatı Sanatı Eserleri, Fuzûlî ve Türkçe Divanı’ndan Seçmeler, Fuzulî’nin Şiiri Üzerine İncelemeler, Fuzulî’nin Poetikası, Tevhid Fuzûlî, Edebî San’atlar ve Tanınması.³⁰

²⁷ Aktaş, *age.*, s.18.

²⁸ Numan Külekçi, *Açıklamalar ve Örneklerle Edebî Sanatlar*, Akçağ Yay., Ankara 2011.; İsa Kocakaplan, *Açıklamalı Edebî Sanatlar*, Türk Edebiyatı Vakfı Yay., İstanbul 2011.; M. A. Yekta Saraç, *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, 3F Yay., İstanbul 2007.; Menderes Coşkun, *Sözüün Büyüsü Edebî Sanatlar*, Dergah Yay., İstanbul 2010.; M. Kaya Bilgegil, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri (Belâgat)*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1989.; Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1983.; Muallim Nâcî, *İstilahât-ı Edebiyye*, hzl: Alemdar Yalçın-Abdulkadir Hayber, Akabe Yay., tarihsiz.; Ahmed Cevdet Paşa, *Belâgat-i Osmâniyye*, hzl. Turgut Karabey- Mehmet Atalay, Akçağ Yay., Ankara 2000.; Tarlan, *age.*; Aktaş, *age.*; Bolelli, *age.*; Uysal, *age.*

²⁹ Yılmaz Kaptan, *Ahmet Paşa Dîvânı’nda Edebî Sanatlar*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1999.; Zülküf Kılıç, *Bâkî Dîvânı’nda Ses ve Seslenme Esasına Dayanan Sanatlar*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 2001.; Mehmet Yıldırım, *Bâkî Dîvânı’nda Sözüün Gerçek Anlamına Dayalı Sanatlar*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 2002.; Nilüfer Tanç, *Sâlim Dîvânı’nda (Gazellerde) Edebî Sanatların Kullanımı*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2006.

³⁰ Nahid Aybet, *Fuzûlî Dîvânı’nda Maddî Kültür*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1989.; Ali Nihat Tarlan, *Fuzûlî Divanı Şerhi*, Akçağ Yay., Ankara 2011.; Haluk İpekten, *Fuzûlî Hayatı Sanatı Eserleri*, Akçağ Yay., Ankara 2008.; Hasibe Mazioğlu, *Fuzûlî ve Türkçe Divanı’ndan Seçmeler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1986.; Cem Dilçin, *Fuzulî’nin Şiiri Üzerine İncelemeler*, Kabalcı Yay., İstanbul 2010.; Muhammet Nur Doğan, *Fuzulî’nin Poetikası*, Yelkenli Yay., İstanbul 2009.; Mahmut Kaplan, *Tevhid Fuzûlî*, Etkileşim Yay., İstanbul 2010.; M. Orhan Soysal, *Edebî San’atlar ve Tanınması*, Milli Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul 1992.

Fuzûlî'nin Türkçe Dîvânı'nda edebî sanatlara dair makaleler de vardır. Bunlardan ulaşabildiklerimiz: Fuzuli'nin Tevhidinde Ayet, Hadis ve İslami İlimlere Yapılan Atıflar, Fuzûli'nin Türkçe Dîvanında Geçen Ayetler ve Yorumları.³¹

³¹Ömer Kara, “Fuzuli'nin Tevhidinde Ayet, Hadis ve İslami İlimlere Yapılan Atıflar”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Fen Bilimleri Dergisi*, C.4, S.4, Van 1993.; Nilüfer Çelik, “Fuzûli'nin Türkçe Dîvanında Geçen Ayetler ve Yorumları”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.6, Elazığ 2001.

I.BÖLÜM

MÂNÂYA DAYALI SÖZ SANATLARI

1. CEM‘

Lügatlerde ‘‘toplamak, birleştirmek’’ anlamlarına gelen cem‘ edebiyatta, birden fazla şeyi bir çatı altında toplamaktır.

Cem‘ sanatının üç türü vardır:

Birden fazla şeyi bir manada birleştirdikten sonra, birleştirilen şeylerin farkını belirtmeye cem‘ ma‘at-tefrık; birden fazla şeyi bir manada birleştirdikten sonra, birleştirilen şeylerin her birine ait özellikleri belirtmeye cem‘ ma‘at-taksım; yine birden fazla şeyi önce cem‘, sonra tefrık, sonra da her birine birer sıfat getirerek taksım etmeye cem‘ ma‘t tefrık ve‘t-taksım denir.³²

Müjeñ kanum töküb gamzeñ alur cânım ‘aceb sanma

İşidür tökse kan oh âdetidür alsa can hancer K.4-5

Ok ve hancer kavramları, kan dökmek ve can almak hükümlerinde birleştirilmiştir.

Hem hilâfet hükmini hem saltanat fermânını

Mundan itmiş ‘âleme cârî mürûr-i rûzgâr K.11-5

Hilâfet hükmi ve saltanat fermânı, cârî etmek hükmünde birleştirilmiştir.

Dehr bir bâzârdur her kim metâ‘ın ‘arz ider

Ehl-i dünyâ sım ü zer ehl-i hüner fazl ü kemâl Mk.XXVII-2

Ehl-i dünyâ ve ehl-i hüner, metâ‘ın ‘arz edilmesi hükmünde birleştirilmiştir.

Gelün ey ehl-i hakikat çıhalum dünyâdan

Gayrı yerler gezelüm özge safâlar görelüm Mk.XXX-1

Gayrı yerler gezmek ve özge safâlar görmek, dünyadan çıkmak hükmünde birleştirilmiştir.

Gösteren sâ‘atde devrân-i felek bir inkilâb

Hem özi fânî olur hem leşkeri hem kişveri Mk.XLII-3

Öz, leşker ve kişver kavramları, fânî olmak hükmünde birleştirilmiştir.

³² Külekçi, *age.*, s.202-204.

2. HÜSN-İ TA‘LÎL

Hüsn-i ta‘lîl, ifadeye güzellik vermek maksadıyla, bir olayı gerçek sebebinin dışında başka bir sebebe dayandırmaktır.

“Hüsnü’t-ta‘lîl: ifadeye letâfet vermek ve süslemek maksadıyla, bir hususu, hayalî bir sebebe dayandırarak, hakîkî sebebine aykırı bir sebeple vasıflandırma san‘atıdır. Ancak bu hususla, hayalî sebep arasında bir münâsebetin bulunması şarttır. Bazı kaynaklarda bu sanata *et-ta‘lîl* denilir.”³³

Şekâyik alñı zemin-bûsdan olub mecrûh

Benefşe kâmeti oldı tevâzu‘ ile dü-tâ K.1-6

Gelincik çiçeğinin taç yapraklarının birbirinden ayrılarak açılması, yeri çok öpmekten dolayı yaralanmasına dayandırılmıştır.

Bilindi goncede gül bergi zâhir olmağ ile

Ki gonce başına yağurdu jâle seng-i cefâ K.1-10

Gülün açması, goncanın başına cefa taşının isabet etmesine dayandırılmıştır.

Sadâ-yi seyl çeker medd-i muttasıl ya‘nî

Ki medd-i muttasıl ile olur kırâ’et-i mâ’ K.1-21

Mâ kelimesindeki uzatma (elif), selin uzayıp giden sesine dayandırılmıştır.

Bahârdan ten-i gül-bünde eyleyüb heyecân

Harâret-i demevî kıldı ‘ukdeler peydâ K.1-34

Gül fidanında tomurcuklar oluşması, bahardan dolayı kanının hararetlenmesine dayandırılmıştır.

Ziyâret-i haremin kılmamak cezâsiyçün

Havâle hancer-i seyl-âba sîne-i deryâ K.1-66

Denize sel sularının hızla hançer gibi saplanması, denizin Kâbe’ye ulaşamadığı için cezalandırılmasına dayandırılmıştır.

³³Bolelli, *age.*, s.520-521.

Tavâf-i Ka‘be-i vasluñ tahassüriyle müdâm
Sûrûd-i seyle safir ü hurûş-i ra’de sadâ K.1-79

Sel sesi ve gökgürültüsünün oluşumu, kavuşma arzusuna dayandırılmıştır.

Âb-gündur günbed-i devvâr rengi bilmezem
Yâ muhît olmuş gözümden günbed-i devvâre su K.3-2

Gökyüzünün su renginde (mavi) oluşu gözyaşlarının her yeri kaplamasına dayandırılmıştır.

Ravza-i kûyına her dem durmayub eyler güzâr
‘Âşık olmuş gâlibâ ol serv-i hôş-reftâre su K.3-11

Suyun akışı, sevgilinin (Hz. Muhammed’in) köyüne ulaşmak istemesine dayandırılmıştır.

Serv ser-keşlük kılur kumrî niyâzından meger
Dâmenin duta ayağına düşe yalvare su K.3-14

Suyun alçaktan akışı, tevâzu ile yalvarmasına dayandırılmıştır.

Tînet-i pâkini rûşen kılmış ehl-i ‘âleme
İktidâ kılmış tarîk-i Ahmed-i Muhtâr’e su K.3-16

Suyun temiz olması, Hz.Peygamber’in yoluna uymasına dayandırılmıştır.

Hâk-i pâyine yetem dir ‘ömrlerdür muttasıl
Başını daşdan daşa urub gezer âvâre su K.3-23

Suyun akması Hz. Peygamber’in bastığı yere ulaşmak istemesine dayandırılmıştır.

‘Adû-yi câhınuñ kat‘-i hayâtiyçün çeker her ay
Gılâf-i lâciverdîden hilâl-i âs-man hancer K.4-19

Hilâlin hançere benzemesi, memdûhun düşmanını öldürmek istemesine dayandırılmıştır.

Almağ için kıymetiyle sebzedem şeb-nem dürin
Yâseminden sîm tökmüş yâ semenden zer sabâ K.5-2

Yaseminin taç yapraklarının gümüşe, taç yapraklarının çevrelediği kısımdaki âzâların altına benzemesi, sabah rüzgarının, bunlar karşılığında çimenlikteki şebnem incilerini almak istemesine dayandırılmıştır.

İletür hâk-i derûni zerre zerre gül-şene

Kılmağ için tûtiyâ-yi dîde-i ‘abher sabâ K.5-19

Sabanın esiş sebebi, beraberinde getirdiği memdûhun ayak toprağını, çiçeklerin gözüne sürme yapmak istemesine dayandırılmıştır.

Dâne toprağ içre şiddet çekdüğiyçün nice gün

Baş çeküb hirmenlenür ârâyîş-i bu-stân olur K.7-3

Hububat tanelerinin harmanlarda sergilenip bostanların süsü olması, toprak içinde çile çekmesine dayandırılmıştır.

Keşf itmeğe esrâr-i Hak açmış semen sîmin varak

Virmiş aña gûyâ sabak ‘ilm içre şâh-i din Rızâ K.8-22

Yaseminin gümüş bir sayfa gibi açılması, Hakk’ın sırlarını keşfetmek istemesine dayandırılmıştır.

‘Ayş için gül-şen şeb-istânın münevver kılmağa

Her ağaçda asdı bir kandîl-i pür envâr gül K.9-30

Gülün kırmızı rengiyle âdeta bir alev görünümünü alması, gül bahçesindeki eğlence meclisini aydınlatmak istemesine dayandırılmıştır.

Zevk bâzârında bulmazdı bu reng ile revâc

İtmeseydi nakş-i mührin sikke-i dînâr gül K.9-46

Bir seher kim tîğ-i zerrin çekdi şâh-i bâhter

Gök yüzinde koymadı encüm sipâhından eser Trc.B.(15)-IX.1

Sebât-i ‘adl için revnak biraħduñ mülk-i Bağdâd’a

Bekâ-yi genc için ey Hızır yapduñ köhne dîvârı K.18-35

Semend-i kadri eger salsa mih-i zerrin na‘l

Olur cevâhir-i iklîl-i Müşterî vü Zuhâl K.23-12

Andan aldı ‘azamet emr-i vezâret gûyâ

Hükm için şimdi Süleymân’a virildi hâtem K.24-20

Çemen bezmine revnak virmeğe gül gonceden çıldı

Müzeyyen kılmak için Mısr’ı Yusuf çıldı zindandan K.25-10

- Değül ‘alâmet-i fasl-i rebî‘ ü kavs-i kuzeh
Edâ-yi hizmet için bağladı sipihr miyân K.29-4
- Huceste Hızr’dur Âb-i Hayât içmek için
Zeman zeman zulemâta kılur güzâr kalem K.33-7
- Ne içdi mihberede bilmezem ki vâlih olub
Özine eyledi ser-geştelük şî‘âr kalem K.33-8
- Karadurur yüzi ol vechden kim eyler fâş
Öziyle yâri arasında her ne var kalem K.33-14
- Anuñçün elden ele gezdürür ekâbir kim
Tapubdur Âsaf-ı devrandan i‘tibâr kalem K.33-18
- Nesîm-i hulkinuñ evsâfin itmeğe tahrîr
Çemen eline virür sebzeden bahâr kalem K.33-21
- Eyâ bülend-cenâbî ki midhatüñde olur
Hemîşe mu‘terif-i ‘acz ü inkisâr kalem K.33-22
- Sipihr-menziletâ ol Fuzûli-i zârem
Ki hâl-i zârımı yazınca oldu zâr kalem K.33-37
- Göñül vîrânesin ma‘mûr kılmak kasdına çeşmüm
‘Îzârüm üstine cedvel çeküb sular revân eyler K.36-14
- Yığmış fezâ-yi bâğa hazan bergi hıştler
Gûyâ hevâ hücûmına dutmak diler hisâr K.37-12
- Sûret-i şâhed-i ikbâli kabûl etmek için
Gâlibâ âyine-i tab‘ı mücellâ eyler K.42-5
- Teng-i şeker olmasaydı dürc-i dehenün
Olmazdı çihan lehce-i güftâr lezîz Rb.XXIV-2

3. İHÂM

Sözlük anlamı “vehme düşürme” olan îhâm, iki ya da daha fazla anlamı olan bir kelimeyi, bütün anlamlarını kastederek kullanmaya denir.³⁴

İçmek ister bülbülün kanın meger bir reng ile

Gül budagınıñ mizâcına gire kurtare su K.3-15

Reng, “renk ve hile” anlamlarına gelmektedir. Beyitte, reng kelimesi her iki anlama da gelecek şekilde kullanılmıştır.

Munca kandîli fûrûzân eyledi ammâ ne sûd

Dûd-i dilden kıldı bülbül rûzgârın târ gül K.9-31

Rûzgâr, “yel ve zaman” anlamlarına gelmektedir. Beyitte, her iki anlamı karşılayan bir kullanım vardır.

İhâm-ı Tenâsüb

İki ya da daha fazla anlamı olan bir kelimenin kastedilmemiş anlamıyla, parçadaki diğer kelimeler arasında ilgisinin bulunmasıdır.³⁵

Bahâr tâciri Mısr-i çemen ganîlerine

Bırahdı Yûsuf-i gül ‘arz eyleyüb gavgâ K.1-13

Mısr, “ülke ve Mısır ülkesi” anlamlarına gelmektedir. Beyitte, mısır’ın Mısır ülkesi anlamı kastedilmemiş ve kastedilmeyen bu anlamıyla “tâcir, ganî ve Yûsuf” kelimeleri arasında ilgi meydana gelmiştir.

Hadîka tahta-i ta‘lîm olub reyâhinden

Yazıldı mühmel ü mu‘cem aña hurûf-i hecâ K.1-15

Reyâhin, “fesleğenler ve yazı türü (rayhânî)” anlamlarına gelmektedir. Reyâhin’in yazı türü anlamı kastedilmemiş ve kastedilmeyen bu anlamıyla “tahta-i ta‘lîm, yazıldı, mühmel, mu‘cem, hurûf-i hecâ” kelimeleri arasında ilgi meydana gelmiştir.

³⁴ Dilçin, *age.*, s.421.

³⁵ Dilçin, *age.*, s.425.

Müzeyyen eyledi evrâk-i lâleyi şeb-nem

Hurûf-i lâlede olmaz egerçi nokta revâ K.1-16

Evrâk, “yapraklar ve sayfalar” anlamlarına gelmektedir. Ancak beyitte, evrâk’ın sayfalar anlamı kastedilmemiş ve kastedilmeyen bu anlamıyla “hurûf ve nokta” kelimeleri arasında ilgi meydana gelmiştir.

Mihr umub şevkinde yanarken dil-i sûzan henüz Mh.2.6-2

Mihr, “güneş ve sevgi” anlamlarına gelmektedir. Mihr’in kastedilmeyen güneş anlamıyla “yanmak” arasında ilgi vardır.

Fezâ-yi buk‘a-i Bağdâd ‘adlûnden olub rûşen

Mizâc-i pâküne âb u hevâsı sâz-kâr olsun Trk.B. (12) -VII.6

Hevâ, “istek ve nâme” anlamlarına gelmektedir. Hevânın kastedilmeyen nâme anlamıyla “sâz-kâr” arasında ilgi vardır.

Bes ki memlûyem hevâ-yi ‘ışka mûsikâr tek Mh.3.2-4

Hevâ’nın nâme anlamıyla “mûsikâr” kelimesi arasında ilgi vardır.

Îhâm-ı Tezâd

İki ya da daha fazla anlamı olan bir kelimenin kastedilmemiş anlamıyla, parçadaki zıt kelimeler arasında ilgi bulunmasıdır.³⁶

³⁶ Dilçin, *age.*, s.426.

4. İKTİBÂS

İktibâs, kelime olarak ‘‘faydalanmak, ateş yakmak için bir yerden kor almak’’ manalarına gelir. Terim olarak; bir şâir veya nâsirin, ifâdeyi süsleyip manayı kuvvetlendirmek maksadıyla eserine, âyet ya da hadîsten alıntı yapmasıdır.³⁷ İktibâs, Belâgat-i Osmâniyye’de ise: ‘‘Kelâma Kur’ân-ı Kerîm’den yâhûd Hadîs-i şerîfden bir şey tazmîn olunmaktır.’’³⁸ şeklinde tarif edilmiştir.

Hadîs-i şeriflerden yapılan alıntılara *tenvîr* adı da verilmiştir. Yapılan iktibâsların âyet ya da hadîs oldukları genelde belirtilmez. Aynı zamanda iktibâs edilen kelime ya da cümlelerin vezin ve kafiye nedeniyle kelimelerinin yer değiştirilmesi veya bazılarının alınmaması normal karşılanan bir durumdur.³⁹ İktibâs, lafzen ve manen olmak üzere iki kısımdır:

1) Lafzen İktibâs

Lafzen iktibâs, kendi içinde ‘‘Tam İktibâs’’ ve ‘‘Noksan İktibâs’’ olarak ikiye ayrılır. Tam iktibâs, iktibâs edilen âyet ve hadîsin bütünüyle alınmasıdır. Noksan iktibâs ise çeşitli sebeplerden dolayı manayı da bozmamak şartıyla iktibâs edilenin bir kısmının alınmaması yahut kelimelerinin yerlerinin değiştirilmesidir.

2) Mânen İktibâs

Mânen iktibâs, iktibâs edilen âyet veya hadîsin lafız yönüyle değil mânâ yönüyle ele alınmasıdır.

الحمد لله الذى خلق السموات العلى⁴⁰

K’andan tapar hâk-i zemin feyz-i bahâr-i dil-güşâ K.8-1

Farzdur ol mâlik-i mülkün senâ-yi rif’ati

İnnehû hayrun lenâ⁴¹ ذكر و قرآن مب K.10-17

³⁷ Bolelli, *age*, s.435.

³⁸ Ahmet Cevdet Paşa, *age.*, s.118.

³⁹ Saraç, *age.*, s.274.

⁴⁰ Beyitte En’âm Süresi’nin ‘‘Hamd olsun Allah’a ki O, gökleri ve yeri yarattı.’’ Mealindeki 1.âyetinden ve Tâhâ Süresi’nin ‘‘O (Kur’ân-ı Kerim), yeri ve yüce gökleri yaratanın katından indirilmiştir.’’ Mealindeki 4. Âyetinden iktibas vardır.

⁴¹ İşte elimizde bulunan kesin hükümlü Kur’an bizim için bir hayırdır. Yasin:36/69.

Göstere sûd-i bekâ pîrâye-i ihsan saña
Muktezâ-yi لا يطيع الله أجر المحسنين⁴² K.10-40

Ol Mesîhâ-dem ki emvât-ı elem ihyâsına
Hâk-i der-gâhındadır keyfiyyet-i يحيى العظام⁴³ K.14-16

Mezâhir-i eser-i rahmet itdi her tarafi
Kemâl-i kudret-i Hak فانظروا اولوالابصار⁴⁴ K.17-6

Hudâ'nuñ انما⁴⁵ kavlinde halk içre velf'ahdı
Resûl'ün لحمك لحمي⁴⁶ ser-i hânında mihmânı K.26-24

Yoh yoh etvaruñ münezzehdür riyâdan şübhesüz
Sende muzmerdür havâss-i şerbet-i يحيى العظام⁴⁷ K.35-12

Zemîne كيف يحيى الارض⁴⁸ yazmış hâme-i sebze
Nazar kıl bu hem âsâr-ı rahmetten bir âyettür Trc.B.2.2-2

Kamârî تحتها الانهار⁴⁹ ohır gül-zâr vafında
'Ânâdil هذه جنات⁵⁰ ohır gül-zâr şânında Trc.B.2.4-2

Ey zikr-i lebün nâsih-i enfâs-i Mesîh
Nutkun انا افصح⁵¹ kelimâtında fâsih Rb.XIII-1

⁴² Tanrı, iyilik yapanların emeğini boşa çıkarmaz. Tevbe, 120. Âyet.

⁴³ Kemiklere can verir. Yasin:36/78.

⁴⁴ Ey basiret sahipleri bakınız. Âl-i İmrân 13. Âyet ve Nûr 44. Âyet.

⁴⁵ Yalnız.

⁴⁶ Etin etimdir. (Hadis)

⁴⁷ Kemiklere can verir. Yasin Suresi, 78.âyet.

⁴⁸ Toprağa nasıl can verir. Rum:30/50.

⁴⁹ Altında nehirler... Bakara:2/25.

⁵⁰ Bunlar cennetlerdir... Tevbe:9/101.

⁵¹ Ben (Arapça'yı) en iyi konuşanımdır. (Hadis)

5. İLTİFÂT

İltifât lügatte, ‘‘yüzünü çevirip bakma, hatır sorma, sözü başka bir şahsa çevirme’’⁵² gibi anlamlara gelmektedir. Terim olarak iltifât, ‘‘söz arasında bir varlığı ön plâna çıkarıp ona hitap etmektir.’’⁵³

‘‘İltifat san’atındaki dönüş, sözün yönüne âittir. Bu san’at; ya bir hitâbede, bir hikâyede, bir şiirde, bahsedilen bir şeyden dönüp, başka bir şeye hitabetmekle, ya da sözü muhâtabdan gâibe çevirmek sûretiyle kendini gösterir. İltifâtın psikolojik kaynağı, rücû‘ ve terdidle ortakdır: Hareket noktasını heyecânda bulur; bu heyecân çok def’a ihtirâsa karışık bir mâhiyet arzeder. Öylece de, ifâde daha te’sirli bir güç kazanmış olur.’’⁵⁴

Sen ki mahremsen sabâ bi’llâh anub her dem meni
Söyle ey gül ki sana baht eylemez hem-dem meni Trc.B.1.2-5

Câna yetgeç mende tâ kim kuvvet-i güftârdur
Söylerem ey gül ki senden ayruluk düşvârdur Trc.B.1.4-5

Kim ola döst rızâsı hemin sana hâsıl
Rızâ-yı dôstdur asl-i temettu‘ ey gâfil Msd.2.9-3

Min iken kadr ü kıymetün bir olur
Muztarib olsa kalbün ey ‘ârif Mk.XVII-1

Jengdür âyîne-i idrâke her sûret ki var
Sen henüz ey sâde bu mazmûnı idrâk itmedün Mk.XXIII-2

Terk-i mey ü mahbûb didün cennet için
Şerh eyle ki cennetde ne ey vâ‘iz Rb.XLIII-2

Ger kevser ü hûr ise gazez virme ‘azâb
Ni terk buyur intizâr ey vâ‘iz Rb.XLIV-2

⁵² Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi Yay., Ankara 2007, s.430.

⁵³ Menderes Coşkun, *age*, s.206.

⁵⁴ Bilgegil, *age*, s.242.

6. İRSÂL-İ MESEL

İrsâl-i mesel, bir duygu veya düşünceyi daha etkili anlatmak için atasözünü kullanma sanatıdır. Buna *îrâd-ı mesel* de denir. İrsâl-i mesel genellikle ikinci mısırda bulunur.

Fuzûlî Dîvânı'nda, atasözünü olmamakla birlikte atasözünü çağrıştıran ifadeler mevcuttur. Bunlardan bazıları:

Cerâhat olmasa a'zâda zâhir olmaz kan

Tereşşuh eylemez elbette sınımadın mînâ K.1-11

Zevk-i tîğûndan 'aceb yoh olsa gönlüm çâk çâk

Kim mürûr ilen bırağur rahneler dîvâre su K.3-3

Vehm ilen söyler dil-i mecrûh peykânuñ sözün

İhtiyât ilen içer her kimde olsa yâre su K.3-4

Men lebûñ müştâkıyam zühhâd Kevser tâlibi

Nitekim **meste mey içmek hûş gelür** huşyâre su K.3-10

Sa'âdet-i ezeli kâbil-i zevâl olmaz

Güneş yir üstine hem düşse pâ-y-mâl olmaz Msd.2.6-3

7. İSTİÂRE

İstiârenin lügat manası ‘bir şeyi birinden ödünç almak’tır. Terim anlamı ise ‘‘hakiki mana ile mecâzi mana arasındaki benzerlik alakasından dolayı bir kelimenin manasını geçici olarak alıp başka bir kelime için kullanmaktır.’’⁵⁵ İstiâre, ‘‘bir şeyi gerçek anlamı dışında, çeşitli yönlerden benzediği başka bir şeyin adıyla anmak.’’⁵⁶ şeklinde de tanımlanmıştır.

Bir sözün istiâre olabilmesi için, o sözün gerçek anlamının dışında kullanılması, gerçek anlamda kullanılmasının imkansız olması, bunu sağlamak için de sözün gerçek manasının anlaşılmasına engel bulunması ve benzetme amacının olması gerekir.⁵⁷

İstiârenin, Müste‘ârun leh (Teşbihteki müşebbehin (benzeyen) istiâredeki karşılığı), Müste‘ârun minh (Teşbihteki müşebbehün bihin (kendisine benzetilen) istiâredeki karşılığı), Müste‘âr (İstiârede ödünç alınan kelime), Câmi‘ (Teşbihteki vech-i şebihin (benzetme yönü) istiâredeki karşılığı) gibi unsurları vardır.⁵⁸

İstiâreler aldıkları kelimelerin sayılarına göre çeşitli kısımlara ayrılır. Bunlar; Müfred istiâre ve mürekkeb istiâre:⁵⁹

1) Müfred İstiâre

Müfred istiâre tek bir kelimedden meydana gelen istiâredir. Müfred istiâre iki kısma ayrılmaktadır: Açık istiâre ve kapalı istiâre.

1.2) Açık İstiâre (İstiâre-i Musarraha)

Açık istiâre, müsteârun lehi yani benzeyeni düşürülen istiâredir. Bu istiârenin ‘‘açık’’ olarak nitelenmesi, kendisine benzetilenin açıkça ifade edilmesinden dolayıdır.

Saçma ey göz eşkden gönlümdeki odlare su

Kim bu deñlü dutuşan odlare kılmaz çâre su K.3-1

Aşk, açık istiare yoluyla ‘‘oda’’ teşbih edilmiştir. **Kendisine benzetilen:** od.

⁵⁵ Bolelli, *age.*, s.90.

⁵⁶ Külekçi, *age.*, s.51.

⁵⁷ Külekçi, *age.*, s.51.

⁵⁸ Nilüfer Tanç, *age.*, s.11.

⁵⁹ Bu kısımdaki bilgiler Yekta Saraç’ın *Klasik Edebiyat Bilgisi Belagat* adlı kitabından alınmıştır.

Gam günü itme dil-i bîmârdan tîğuñ dirîg

Hayrdur virmek karañu gicede bîmâre su K.3-8

Sevgilinin bakışları, “tîğa” benzetilmiştir. **Kendisine benzetilen:** tîğ.

Mû tek inceldi tenüm nâzûk nihâlünden cüdâ

Ham getürdi kâmetüm müşgin hilâlünden cüdâ Trc.B.1.3-4

Sevgilinin boyu, “nihâle” benzetilmiştir. **Kendisine benzetilen:** nihâl.

1.3) Kapalı İstiâre (İstiâre-i Mekniyye)

Kapalı istiâre, kendisine benzetilenin açıkça bulunmadığı, sadece onu hatırlatan, onunla ilgili bir unsurun bulunduğu istiâre türüdür. Kapalı istiârede teşbihin iki unsuru olan müşebbeh ve müşebbehün bih bulunur. Müşebbeh açıkça bulunurken müşebbehün bih açıkça yer almaz.

Saçma ey göz eşkden göñlümdeki odlare su

Kim bu deñlü dutuşan odlare kılmaz çâre su K.3-1

Gönül, kapalı istiâre yoluyla “ocağa, yangın yerine” benzetilmiştir.

Virür her hasteya elbette devrân-i felek derman

Velî bir kaç zeman bîmâr-i derd-i intizâr eyler K.22-8

Devrân-i felek, kapalı istiâre yoluyla “hekime” benzetilmiştir.

Çıhdı cân-i nâ-tüvân şîrin zülâlündan cüdâ

Oldum el-kıssa ruh-i ferhunde-fâlünden cüdâ Trc.B.1.3-5

Zülâl, kapalı istiâre yoluyla “âb-ı hayâta” benzetilmiştir.

2) Mürekkeb İstiâre (Temsîlî İstiâre)

Mürekkeb istiâre, birden fazla kelime ile ifade edilen bir durumu, onun benzeri ya da bazı yönlerden onu andıran bir sûrete benzetme ile meydana gelir. Başka bir ifade ile “bir mecâzî ifadede hayali tamamlamak, kuvvetlendirmek için bir istiâreyi başka bir istiâre veya teşbih takip ederse mürekkeb ya da temsîlî istiâre meydana gelmiş”⁶⁰ olur.

Cerâhat olmasa a‘zâda zâhir olmaz kan

Tereşşuh eylemez elbette sınımadan mînâ K.1-11

Bir numaralı kasidede yer alan bu beyit, kendisinden bir önceki beyit ile (K.1-10) bütün

⁶⁰ Külekçi, *age.*, s.59.

olarak ele alındığında temsîlî istiâreye örnek teşkil eder. Mînâ, temsîlî istiâre yoluyla üst beyitte yer alan “gonca”ya benzetilmiştir.

Kamu dıraht bulub ref'-i istikâmete yol

Şikûfe hamli ile kesr buldılar illâ K.1-19

Beyitte, bir kararda durmayıp hali sürekli değişen insan, temsîlî istiâre yoluyla anlatılmıştır.

Nihâl-i bî-bedel-i serv kim kalub mansûb

Sebât-i hâl ile añlardan oldu müstesnâ K.1-20

Beyitte, halinde sürekli sebat eden insan, temsîlî istiâre yoluyla anlatılmıştır.

İncelediğimiz manzumeler içerisinde 34 numaralı kasidenin ilk 15 beyti temsîlî istiâre örneğidir. Bk.: s.35-36.

Diğer Örnekler

Açık İstiâre

Bu mesned içre nice mest-i hâb-i nâz olasañ

İrişdi subh gel aç imdi **nerkis-i mahmûr** K.2-22

Âb-gündur **günbed-i devvâr** rengi bilmezem

Yâ muhît olmuş gözümden günbed-i devvâre su K.3-2

Zevk-i tîguñdan ‘aceb yoh olsa gönülüm çâk çâk

Kim mürûr ilen bıragur rahneler dîvâre su K.3-3

İste **peykânın** gönül hecrinde şevkum sâkin it

Susuzam bir gez bu sahrâda menüm’çün are su K.3-9

Ravza-i kûyına her dem durmayub eyler güzâr

‘Âşık olmuş gâlibâ ol **serv-i hûş-reftâre** su K.3-11

Seyr-i gül-zâr itdüğîñ peyk-i sabâdan fehm idüb

Genc-i zer kılmış müheyyâ kılmağa îsâr **gül** K.9-26

Ol ser-efrâz ki yümn-i kadem-i muhteremi

Evliya **Burcı**’na olmuş sebab-i def’i belâ K.20-17

Tâze gül-zâr-i vezâretde açılmış bir **gül**
Virmiş âfâka nesîm-i eseri lûtf-i İrem K.24-17

Câna yetgeç mende tâ kim kuvvet-i güftârdur
Söylerem ey **gül** ki senden ayruluk düşvârdur Trc.B.1.4-5

‘Âkıbet âhum menüm ol **mâha** te’sîr itmese
Munca efsûnum perî-veş yârı teshîr itmese Trc.B.1.6-1

Çıhmaya sevdâ-yi zülfün başdan ey **meh** ger yüz ıl Th.2.2-4
Ne dîrsen **rûzgâr**um beyle mi geçsün güzel hanum Mr.3.1-3

Bi’llâh yûri ol **gül-ruha** ‘arz eyleyigör
Bir reng ile bu sûret-i hâlümni menüm Rb.LXI-2

Yandurdu meni şevk-i cemâlün ey **mâh**
Her lahza ‘aceb değül yetürsem göğe âh Rb.LXVII-1

Müjgânımı ey **şem**‘ güher-bâr itme
Pinhan gamımı ‘âleme izhâr itme Rb.LXIX-1

Ey **pâd-şeh-i hüsn** terahhum çağıdır
‘Afv eyle ki bilmişem günâh itdüğümü Rb.LXX-2

Kapalı İstiâre

Hevâ ‘arâyış-i gül-zâre oldu çihre-küşâ
Bahâr gül-şene geydürdi hulle-i hadrâ K.1-1

Çemen eyâletine oldu nasb husrev **gül**
Hevâya ebr sıfat hükmiñ itmeğe icrâ K.1-2

Zebân-i **sûsen**-i âzâd ü **sebze**-i nev-hîz
Senâ-yi rif‘at ü iclâle oldılar gûyâ K.1-5

Şekâyik alñı zemin-bûsdan olub mecrûh
Benefşe kâmeti oldu tevâzu‘ ile dü-tâ K.1-6

Müretteb eyledi bir bezm gül-şen içre **bahâr**
Ki virdi zevk-i temâşâsı neş'e-i sahbâ K.1-7

'**Anâdil** itdi beyân-i merâtib-i nağamât
Kumâri oldu terâne-keş ü sürûd-serâ K.1-8

Bilindi **goncede** gül bergi zâhir olmağ ile
Ki gonce başına yağdırdı jâle seng-i cefâ K.1-10

Bahâr tâciri Mısr-i çemen ganîlerine
Bırahdı Yûsuf-i gül 'arz eyleyüb gavgâ K.1-13

Bu **zevk** saldı Züleyhâ-yi lâleye bir şevk
Ki lâ'1 ü müşg töküp virdi ağırınca bahâ K.1-14

Debîr-i **bâd** virüb tıfl-i '**andelîbe** sabak
Götürdi çihre-i ezhârdan nikâb-i hafâ K.1-18

Zamîr-i gül-büne **gül rengi** saldı âteş-i bîm
Ki **humre** kana olur nefis evinde râh-nümâ K.1-29

Gül âteş üzre kılur 'akd-i zühre-i şeb-nem
Tedârük-i kamer ü şems eder sabâh ü mesâ K.1-30

Şikûfe sîmine farz eyledi hurûc-i zekât
Medâr-i havl ü bülûğ-i nisâb-i istinmâ K.1-32

Hukûk def 'i içün ağniyâ-yi eşcâra
Sahâyif-i çemen oldu eyâdi-i fukarâ K.1-33

Boyandı kanı ile safha-i çemen gül gül
Meger ki fasdına hükm eylemiş **tabîb-i hevâ** K.1-35

'Aceb nizâ'da gördüm **çemen zarîflerin**
Ta'accüb ile kamu sâlik-i tarîk-i hatâ K.1-39

Kamu kemâl ile müsted'i-i tarîk-i necât
Velî kamusına bâtil delîl-i istid'â K.1-40

- Sanub **şikûfe** mebâdî sunûf-i eşcârı
Kılurdı bahs ki câ'iz ta'addüd-i kudemâ K.1-41
- Hayâl-i mahz sanub kâ'inâtı **nergis**-i mest
Kılurdı cehl ile nefy-i hakâyik-i eşyâ K.1-43
- İderdi **bülbül**-i kâfir-nihâd secde-i gül
Ta'abbüd-i sanem ile dutub necâta recâ K.1-44
- Nesîm** vâkîf olub bu fesâdı men' itdi
Ki ey gürûh-i perîşan dutuñ tarîk-i hüdâ K.1-45
- Hevâ-yi mekrümetiñden kabûl-i feyz kılub
Mürebbi-i çemen olmuş **bahâr**-i rûh-efzâ K.1-55
- Nesim-i merhametiñden alub ifâza-i cûd
Cihânı reşk-i cinân eylemiş **nesîm-i sabâ** K.1-56
- Türâb-i der-gehine ittisâl şevki ile
Kef-i tazarru'-i **deryâda** dâmen-i **sahrâ** K.1-65
- Saçma ey **göz** eşkden göñlümdeki odlare su
Kim bu deñlü dutuşan odlare kılmaz çâre su K.3-1
- Vehm ilen söyler **dil-i mecrûh** peykânuñ sözin
İhtiyât ilen içer her kimde olsa yâre su K.3-4
- Gam günü itme **dil**-i bîmârdan tîğüñ dirîg
Hayrdur virmek karañu gicede bîmâre su K.3-8
- İste peykânın **göñül** hecrinde şevkum sâkin it
Susuzam bir kez bu sahrâda menüm'çün are su K.3-9
- Ravza-i kûyına her dem durmayub eyler güzâr
'Âşık olmuş gâlibâ ol serv-i hôş-reftâre **su** K.3-11
- Su yolın ol kûydan toprağ olub dutsam gerek
Çun rakîbümdür dahi ol kûya koyman vare **su** K.3-12

- Serv ser-keşlük kılur **kumrî** niyâzından meger
Dâmenin duta ayağına düşe yalvare su K.3-14
- İçmek ister bülbülüñ kanın meger bir reng ile
Gül budagınıñ mizâcına gire kurtare **su** K.3-15
- Tînet-i pâkini rûşen kılmış ehl-i ‘âleme
İktidâ kılmış tarîk-i Ahmed-i Muhtâr’e **su** K.3-16
- Hâk-i pâyine yetem dir ‘ömrlerdür muttasıl
Başını daşdan daşa urub gezer âvâre **su** K.3-23
- Zerre zerre hâk-i der-gâhına ister sala nûr
Dönmez ol der-gâhdan ger olsa pâre pâre **su** K.3-24
- Çeker bî-rahmler yanında her sâ‘at zebân **hancer**
Günâhum sâbit eyler ölmeğüm hâtır-nişan hancer K.4-1
- Zülâl-i vaslîña leb-teşneem bir Türk-i bed-hûyuñ
Kim andan katre-i âb istesem dartar revân **hancer** K.4-2
- Virür **pervâne** öz cânuñ saña çun ihtiyâr ile
Ne hâcet şu‘leden ey şem‘ çekmek her zamân hancer K.4-3
- Hazer kıl gezme çok pervâsuz ey bülbül ki katlûñ’çün
Tikenden dâmeni altında kılmış **gül** nihan hancer K.4-4
- Müjeñ** kanum töküb **gamzeñ** alur cânum ‘aceb sanma
İşidür tökse kan oh ‘âdetidür alsa can hancer K.4-5
- Kaşunla göz**leründür her taraf yatur nizâ‘ üzre
Çekübdür birbirine iki ser-hoş Türkman hancer K.4-6
- Muhâl-i ‘akldur kim ola **müjgânuñ** kimi hûnî
Eger üstâd elinden su yirine içse kan **hancer** K.4-13
- Zebân-i tîz ile ortaya girmiş muttasıl gûyâ
Olam dir mâdih-i Peygam-ber-i Âhir-zemân **hancer** K.4-15

Saf-ârâ-yi mesaff-i Bedr'dür izhâr-i mu'cizde
Şikâf-i perniyân-i Bedr için kılmış nişân **hancer** K.4-18

'Adû-yi câhınuñ kat'-i hayâtiyçün çeker her ay
Gılâf-i lâciverdîden hilâl-i âs-man **hancer** K.4-19

Seher-feyzî ki dün tek tîre kılmazdı dil-i sâfiñ
Güneş tek kasdına çekseydi miñ nâ-mihr-bân **hancer** K.4-20

Sâhî-tâb'î ki ruhsârı siper tek çin bırahmazdı
Eger kasdına çekseydi kamu ehl-i cihan **hancer** K.4-21

Zebân-i hâmesi isbât-i i'câzuñda küffâre
Gehî dil-dûz nâvek gösterür geh hun-feşan **hancer** K.4-29

Şeff'ül-müznibînâ mahşer eyyâmı ki dûzahdan
Çeker her **şu'le** mücrim kasdına bir bî-emân hancer K.4-30

Âb levhi üzre çekmiş mevcden mîster sabâ
Sebzeden nakl itmeğe vasf-i hat-i dil-ber **sabâ** K.5-1

Almağ için kıymetiyle sebzeden şeb-nem dürin
Yâseminden sîm tökmüş yâ semenden zer **sabâ** K.5-2

Ağzuñ esrârın diler fâş ide açub gonceni
Gör ne reng ile kılur izhâr-i her muzmer **sabâ** K.5-3

Ahtarub bulmak diler vasf-i ruhuñ kim muttasıl
Nusha-i gül-berg evrâkıñ kılur ezber **sabâ** K.5-6

Ayağuş toprağını yirden alur ta'zîm ile
Galibâ düzmek diler başına bir efser **sabâ** K.5-8

İşidübdür gâlibâ kaddüñle şem'üñ bahsini
Her kaçan gördiyse eyler şem'e kasd-i ser **sabâ** K.5-9

Âteş-i bî-dâde köymüşdür olubdur dâd-hâh
Gördüğü yirde saçar başına hâkister **sabâ** K.5-12

Âb-i deryâ üzre geh İlyâs veş seyrân ider
Gâh eyler mesken İbrâhim tek âzer **sabâ** K.5-13

Ey gül-i bâğ-ı rüsül bir tâze gül-şendür kapuñ
Kim dem-i Cibrîl'e ol gülşende ta'n eyler **sabâ** K.5-17

İstayüb bulmaz kapuñ feyz almağ için muttasıl
Hansı gülşen seyrine girse çıhar muzter **sabâ** K.5-18

İletür hâk-i derûni zerre zerre gül-şene
Kılmağ için tûtiyâ-yi dîde-i ahber **sabâ** K.5-19

Âteş-i bî-dâd ile 'âlem yanar ger kılmasa
'Adliñi şâyi gezüb her dem yedi kişver **sabâ** K.5-20

Öz günâhına şefâ'at isteyüb feryâd idüb
Çizginür hâk-i mezâruñ üzre tâ mahşer **sabâ** K.5-22

Sabâ letâfet ile gülşen içre sâyir iken
Bula zemâne sabâ tek tagayyür-i etvâr K.6-5

Açub ta'arruz elin **zemherîr** eşcâra
Ne berg kala bu gâretde bû-sitanda ne bâr K.6-6

Gonce bağrı dehr bî-dâdiyle evvel kan olur
Soñra yüz lûtf ile gönli açılır handân olur K.7-1

Katre-i bâran ki bir müddet sadef habsin çeker
Yoğ iken kadri tapar kıymet dür-i galtân olur K.7-2

Dâne toprağ içre şiddet çekdüğiyçün nice gün
Baş çeküb hırmenlenür ârâyış-i bu-stân olur K.7-3

Şâh oldı **minber** yek-sere çıhdı **şikûfe** minbere
Salvât ider Peygam-ber'e sallû'ala hayrû'l-verâ K.8-13

Sahn-i çemende **ergavân** her bergini itmiş zebân
Tekrâr eyler her zaman medh-i 'Aliyyü'l-Murtazâ K.8-14

Zâyi‘ geçürmez **yâsemin** ‘ömr-i lâtf ü nâzenîn
İhlâs ile eyler özin hâk-i reh-i Hayrû’n-nisâ K.8-15

Turfa **reyâhin** ser-be-ser kesb itdi ‘itr-i müşg-ter
Hulk-i Hasen'den bir eser gül-zâre göstergeç sabâ K.8-16

Zâhir kılur hûnin kefen **lâle** kılur yüz pâre ten
Dutar dönüb taraf-i çemen Şâh-i Şehîd için ‘azâ K.8-17

Âbid-sıfat çekmekde gam olmuş **benefşe** kaddi hâm
Gûyâ kılur ol pâk hem Zeyne'l-‘îbâd'a iktidâ K.8-18

Çıhdı yaşıl perdeden arz eyledi ruhsâr **gül**
Saldı mir’ât-i zamîr-i pâkden jengâr gül K.9-1

Yüz çevürmüş hârdan ayrılmak ister bî-sebeb
Mün‘am-i nâkes kimi aslından eyler ‘âr **gül** K.9-16

Seyr-i bâğ itdüm seher gördüm açub mecmû‘asın
Hıfz idüb bu matla‘ı eylerdi istihzâr **gül** K.9-21

‘Âşık olmuş hüsnüne ey serv-i hoş-reftâr gül
Çâk çâk itmiş senüñ’çün sîne-i efgâr **gül** K.9-22

Eyle pinhân eylemiş göksinde sırr-i ‘ışkuñı
Kim ayağından asarlar eylemez izhâr **gül** K.9-24

Tûtüyâ-yi çeşm için her subh-dem yollar dutub
Hâk-i der-gâhuñ sabâdan eyler istifsâr **gül** K.9-25

Dâr-i dünyâyı fezâ-yi cennete dönderdi lîk
Gonce kimi bülbüle dünyâyı kıldı dâr **gül** K.9-32

Bir zebân-i hâldür her yaprağı fehm itseler
Perde-dâr-i hak olanlardan virür ahbâr **gül** K.9-33

Olmağ için mutrib-i bezmi dutub bir dâ’ire
Öğrenür her subh bülbülden fen-i edvâr **gül** K.9-47

- Şerh idüp sûsenlere evsâf-i hulkın gezdürür
Gonceden her subh açub gül-şende bir tûmâr **gül** K.9-50
- ‘Adli eyyâmında şeb-nem sanmañuz kim bülbülüñ
Ahçasın koynında hıfz itmiş olub gam-hâr **gül** K.9-53
- Gerçi bir kaç gün **felek** hayl-i belâ ta‘yîn idüb
Kılmak isterdi bu mülküñ raht-i ‘aysın târ-mâr K.11-18
- Bayır olmuş mülke ta‘yîn itdi mi‘mâr-i hîred
Susamış **gül-zâre** irsâl itdi ebr-i nev-bahâr K.11-23
- Göñlü**mi gör dîdeden geh kan töker geh kan içer
Medd ü cezrini temâşâ kıl bu deryânuñ müdâm K.14-7
- Ey **göñül** devrân çeküb gerdûna Keyvan mahmilüñ
Şems’den Mirrîh’e virmiş tevsen-i zerrin-ligâm K.14-9
- ‘Ömrlerdür katl-i a‘dâdan **ecel** çekmiş elin
Anı divân-i kazâdan **tîğüñ** itmiş iltizâm K.14-22
- Çalışub her bir ‘adûñı **tîğüñ** itdükçe iki
Her iki bir olmağa rumhuñ kılur ikdâm-i tâm K.14-25
- Yil** bırahdı Hind deryâsına ‘azmüñden haber
Ditredi **deryâ** mehâbet Hind subhın kıldı şâm K.14-31
- Kıldı Bağdâd üzre feth için müretteb bir sipâh
Kim ‘alemden **bâd** tahrîkiyle mesdûd oldı râh Trc.B.(15)-II.1
- Yeddi ahterden **felek** düzdi anuñ’çün bir katâr
Kim çeker sahrâda esbâb-i sipâhın subh u şâm Trc.B.(15)-IV.7
- Eyle mühlik şiddet-i dey kim harâret bulmağa
Gördüğü yirde düşerdi odlara **hur-şîd** hem Trc.B.(15)-VI.5
- Öyle kâtı‘ tîğ-i sermâ kim lâhîdden çıhmağa
Rûh eğer emvâta ‘avd itseydi eylerdi sitem Trc.B.(15)-VI.6

‘Arsa-i mülk-i Cezâyir oldu nâ-geh âşkâr
Himmete ‘arz itdi **gerdun** bî-nihâyet sebze-zâr Trc.B.(15)-VII.1

İrişdi vakt ki **gül** basa bû-sitâna kadem
Cihânı eyleye lûtf-i bahâr reşk-i İrem K.16-1

Vire **benefşe** ile **berg-i ergavan** çemene
Safâ-yi zînet-i peyvend-i âbnûs ü bekem K.16-2

Sahîfe-i çemen üzre tereddüd ide **nesîm**
Mesîh cilve-gehi ola dâmen-i Meryem K.16-5

Çemende ohına hükm-i eyâlet-i nev-rûz
Misâl-i hükme nisâr eyleye **şikûfe** direm K.16-8

Sabâ vasf-i ruhun kıldukda gül vasfını söylerken
Dutuldu **gonce** nutkı **bülbülüñ** hasr oldu güftârı K.18-34

Fuzûlî bülbül-i gül-zâr-i hüsn-i iltifâtuñdur
Bahâr oldu yine güftâra tahrîk itdi **minkârı** K.18-40

Şem‘den görse ki **pervâne**ye bir zulm yeter
Kese başıñ dimeye zâyî‘ olur nef‘-i ziyâ K.20-9

Bâddan goncelere hâmile oldu **gül-bün**
Eyle kim ‘Îsî’ye Cibrîl deminden Meryem K.24-5

Ger sabâdan haber-i ‘adlin işitse idemez
Şem‘ **pervâne**ye mutlak diri oldukça sitem K.24-26

Rif‘at-i kadrini hur-şîde su‘âl itdi **zemîn**
Hâk-i der-gâhına yâd eyledi **hur-şîd** kâsem K.24-31

Ve ger bir dâğ-i pinhân ile bağrın yahmadı **devrân**
Nedür maksûdı her dem lâlenüñ çâk-i girîbandan K.25-4

Sîne-i sahrâya tîğ-i seylden düşmezdi çâk
Nev-‘arûs-i goncenüñ dâmânını dutmazdı **hâr** K.28-8

N'ola ger hayret kılub **sûsen** zebânı olsa lâl
N'ola ger hasret çeküb ağlarsa **bülbül** zâr zâr K.28-11

Cümle-i ezhâr halvetde giyüb rengin libâs
Eyleyüb her yılda bu dünyâyâ bir nevbet güzâr K.28-14

Tiküb **şikûfe** vü **gonce** çemende çetr ü otağ
Makâm-i bezm-i sürûr oldı 'arsa-i bû-sitân K.29-3

Bisât-i sebzeğe **gül-bün** yeşil serîr tiküb
Yahub çerâğların her taraf gül-i handân K.29-8

Su ayağını kesüb bî-hûde gezmeklerden
Sebzeyi hem-sabak-i ders-i gül-istân eyler K.32-4

Meger kılur rakam-i vâsf-i hatt-i yâr kalem
Ki hatt-i yâr kimi oldu müşg-bâr **kalem** K.33-1

Meger diler sıfat-i lâ'l-i yâr ide tahrîr
Ki lâ'l-i yâr kimidür güher-nisâr **kalem** K.33-2

Eger cefâ çeke sûret nigârdan yüz yıl
Dimen çeke sıfat-i sûret-i nigâr **kalem** K.33-3

Yazanda mîm ü elif ol kad ü dehâna şebîh
Kemâl ü sihline çoh kıldı iftihâr **kalem** K.33-4

Velî hırâm ü tekellüm virür de 'âciz olub
Hatına çekdi hat ü oldı şerm-sâr **kalem** K.33-5

Ne yirde kim yügürür nâfe nâfe müşg töker
Dutubdurur revîş-i âhu-yi Tatar **kalem** K.33-6

Huceste Hızır'dur Âb-i Hayât içmek için
Zeman zeman zulemâta kılur güzâr **kalem** K.33-7

Ne içdi mihberede bilmezem ki vâlih olub
Özine eyledi ser-geştelük şi'âr **kalem** K.33-8

- Kara başın götürüb dâ'im ilden ile gezer
Dutarlar ise dahi eylemez karâr **kalem** K.33-9
- Bir öz başına öğ almış karârı yoh delüdü
Çıhınca dutmasalar 'âlemi yahar **kalem** K.33-10
- Siyâh-bahtluğı yazmış alınına takdîr
N'ola geçürse kara günde rûzgâr **kalem** K.33-11
- Diliyle öz başına muttasıl belâ getirür
Ki halka gizlü sözi eyler âşkâr **kalem** K.33-12
- Ticâret ehline beñzer müsâferet yolına
Hutût satrlarından çeker katâr **kalem** K.33-13
- Karadurur yüzi ol vechden kim eyler fâş
Öziyle yâri arasında her ne var **kalem** K.33-14
- Şikeste nâmeleri ya'ni ehl-i hüsne satar
Metâ'-i memleket-i Hind ü Zengibâr **kalem** K.33-15
- Öper sahîfe yüzün veh görüñ bu tâli' i kim
Bulur visâl-i nigâr-i semen-'izâr **kalem** K.33-16
- Midâd-i turrasına yüz sürer zihî devlet
Dutar hemîşe ser-i zülf-i tâb-dâr **kalem** K.33-17
- Anuñçün elden ele gezdürür ekâbir kim
Tapubdur Âsaf-ı devrandan i'tibâr **kalem** K.33-18
- Gül-i hadîka-i ikbâl Mustafâ Çelebi
Kim oldu devlet-i kurbiyle kâm-kâr **kalem** K.33-19
- Semiyy-i Ahmed-i Mürsel ki kıldı aña tufeyl
Demî ki levh ile yaratdı Kirdigâr **kalem** K.33-20
- Nesîm-i hulkinuñ evsâfin itmeğe tahrîr
Çemen eline virür sebzedden bahâr **kalem** K.33-21

- Eyâ bülend-cenâbî ki midhatüñde olur
Hemîşe mu‘terif-i ‘aciz ü inkisâr **kalem** K.33-22
- Riyâz-i kadrde fazluñ nihâl-i re’f etdür
Nihâl-i fazluña bir turfa şâh-sâr **kalem** K.33-23
- Nihâl-i devlete kadrüñ riyâz-i hikmetdür
Riyâz-i kadrüne bir turfa cûy-bâr **kalem** K.33-24
- Eline almaz imiş Mustafâ kalem dirler
Bu zillet ile besî olmuş idi hâr **kalem** K.33-25
- Saña yetürdi özin nisbet ile tapmak için
Zamânede senüñ adıyla i‘tibâr **kalem** K.33-26
- Kelîm-i Tûr-i vefâsan ki ehl-i hayr ü şere
Elüñde gâh ‘asâ oldu gâh mâr **kalem** K.33-27
- Bırahdı cânını darü’ş-şifâ-yi der-gehüñe
Hücûm-i hâdiseden haste vü nizâr **kalem** K.33-28
- Elüñden içdüğü şehd-i şifâ-yi hikmetden
Mizâc-i nâzüğine oldu sâz-kâr **kalem** K.33-29
- Besî ‘azîzlerüñ hidmetine bağladı bel
Kamunı terk ü seni kıldı ihtiyâr **kalem** K.33-30
- Sebât-i ‘ahdüñi eyyâmıdan kılub ma‘lûm
Senüñle eyledi ‘ahdini üstüvâr **kalem** K.33-31
- Arayub ehl-i hüner varım yetince saña
Cihân içinde besî çekdi intizâr **kalem** K.33-32
- Virüb nizâm-i cihan Âsaf ü Nizâmü’l-mülk
Gidüb cihanda saña kaldı yâd-gâr **kalem** K.33-33
- Senüñ mutî‘üñ eger olmasaydı olmazdı
Sevâd-i a‘zam-i hatt içre şehr-yâr **kalem** K.33-34

- Alınmış ahçe ile bir kuluñdurur makbûl
Başın eger keseler eylemez firâr **kalem** K.33-35
- Sözün yürütmeğe başdan ayağ idüb yügürür
Kemâl-i şefkatüñedür ümîd-vâr **kalem** K.33-36
- Sipîhr-menziletâ ol Fuzûli-i zârem
Ki hâl-i zârımı yazınca oldu zâr **kalem** K.33-37
- Senâ-yi zâtıña çohdur sözüm velî ne diyem
Ki süstlük kıluban virdi ihtisâr **kalem** K.33-38
- Didi sahnın sözi çoğ itme sahla şart-i edeb
Ki çoh sözinden olubdur siyâh-kâr **kalem** K.33-39
- Ümîd var ki nizam-i alem için
Felekde tâ ola levh ile pâ-y-dâr **kalem** K.33-40
- Sen olasan kaleme i'tibâr için hamî
Saña hükûmet için ola dest-yâr **kalem** K.33-41
- Devlet-i câvîd imdâdiyle fırsatudur bu gün
Sâgar isti'câl idüb **devrandan** alsa intikâm K.35-29
- Sarsar** hücûm-i gâret-i bu-stâna 'azm idüb
Asliyle koymamışdı ağaçlarda berg ü bâr K.37-3
- Yığmış fezâ-yi bâğa **hazan** bergi hıştler
Gûyâ hevâ hücûmına dutmak diler hisâr K.37-12
- Yeñi ayı **kaşlaruñ** sevdâsı rüsvâ eylemiş
Gösterürler birbirine añı ehl-i rûzgâr K.41-6
- Sen ki mahremsen sabâ bi'llâh anub her dem meni
Söyle ey **gül** kim sana baht eylemez hem-dem meni Trc.B.1.2-5
- Açıldı lâle güldi **gonce** geldi 'işret eyyâmı
Zebân-i hâl-i sebze 'işret imâsına gûyâdur Trc.B.2.1-3

Seyr-i bâğ itdüm ki **bûy-i gül** vire teksîn ana Th.2.3-2

Hût u Hamel medârı ile **âs-man** dahi

Kan yutdurub virür dil-i sûzânuma ‘azâb Mk.III-2

Kılma hur-şîd kimi ‘ayb-nümâlık ki **felek**

Yire salmaya seni ba‘de ‘ulüvv-i derecât Mk.IV-2

Ey **bâd** kıl ahvâlümi cânânuma ‘arz

Ser-geşteliğüm serv-i hırâmânuma ‘arz Rb.XXXIX-1

Hur-şîd ki kıldı subh-dem ‘arz-i cemâl

Der-gâhuna yüz sürmek ile buldı kemâl Rb.LVII-1

Çun yetdi kemâle itdi sen **mâh** ile bahs

Ol terk-i edeb virdi kemâline zevâl Rb.LVII-2

Meh durdı mukâbil sana buldukda kemâl

Gördi ki özinde sence yoh hüsn ü cemâl Rb.LVIII-1

Temsîlî İstiâre

Veh nedür ol tâ’ir-i ferhunde-bâl ü tîz-per

Kim olur bir turfa âyin içre her dem cilve-ger K.34-1

Ağzı açuh çihmaz âvâzı ayağı yoh yürür

Cân iledür seyri ammâ dimek olmaz cân-ver K.34-2

Bir demürden daşlu dîvâr ile müstahkem hisâr

Bir esâsı kayr ilen kâ’im binâ-yi mu‘teber K.34-3

Yeñgi aydur hey’eti ammâ yeñi aylar kimi

Bedr olmaz nice kim gök üzre ser-gerdan gezer K.34-4

‘Âdeti uçmahdur ammâ kuşlaruñ ‘aksi müdâm

Uçabilmez muttasıl bâl ü peri olmasa ter K.34-5

Geh Zekeryâ kimi çekmiş çoh cefâlar bıçkudan

Geh Büt-i Âzer kimi olmuş giriftâr-i teber K.34-6

- Boynı bağlu bir kara kuldur hevâsı kaçmağa
Bulduğın alub kaçar sahlamasañ şâm ü seher K.34-7
- Bir mubassırdur ki dâ'im dıde-i hayret açub
Âs-mân tahkiki ahvâline salmışdur nazar K.34-8
- Sayılır pehlûlarınıñ üstühânı za'fdan
Beyle za'f ile ağır yükler çeker eyler hüner K.34-9
- Yırde gezmez vahş tek ammâ yürür andan revân
Gökde uçmaz tayr tek ammâ uçar andan beter K.34-10
- Ger bükülmüşdür kadi 'ayb eylemeñ bir pırdür
Nûh devrinden virür bir bir su'âl itseñ haber K.34-11
- Baş açub yağmurlara suya baturmuş kisvetin
Yaş uşahdur levhi sâde hıç bilmez hayr ü şer K.34-12
- Cânı yoh lâkin rızâ-yi halk hâsıl kılmağa
Geh aşağa geh yukaru segridüb canlar çeker K.34-13
- Dıve beñzer gezdürür başda Süleyman tahtını
Yohsa kandur sahlatur göksinde kıymetlu güher K.34-14
- Yohsa zevrakdur anı kılmış müretteb seyr içün
Veys Beg Hazretleri ol şehr-yâr-i nâm-ver K.34-15

8. İSTİFHÂM

İstifhâm, muhâtabın dikkatini çekmek maksadıyla soru sormaktır. İstifhâmda sorulan soruya cevap beklenmediği gibi asıl maksad, ifadeyi güzelleştirmek, bir fikri vurgulamak, söze nezâket, doğallık ve içtenlik katmak, bir fikrin muhatap tarafından düşünülmesini ve kabul edilmesini sağlamaktır.⁶¹

İstifhâmda “sualler; canlıya cansıza, görünene görünmeyene, muşahhasa mücerrede, nefse, gayra yöneltilebilir. Esâsen o suallerin bünyesinde mübâlağalı şekilde, rûha hâkim olan ihtirâsın ifâdesi vardır.”⁶²

‘Ârızuñ yâdiyle nemnâk olsa müjgânum **n’ola**

Zâyi’ olmaz gül temennâsiyle virmek hâre su K.3-7

Dehânuñ yoh dimişler söyle bu güftâr **handandur**

Bilüñ peydâ degüldi handa dutmuşdur mekan hancer K.4-12

Muhâl-i ‘akldur **kim** ola müjgânuñ kimi hûnî

Eger üstâd elinden su yirine içse kan hancer K.4-13

Âs-mâne kadr ile çıhsa **ne** hâsıl çun degül

Aña kâbil **kim** ola tapuñda hâk-i der sabâ K.5-11

Arada bilmeye bârân ü berf ü bâd **nedür**

Yetürmeye eser-i devr hâtırına gubâr K.6-9

Hâr-i gayret **n’ola** ger sancılsa gül-bün bağrına

Ayrılıb andan olur hem-sohbet-i ağyâr gül K.9-17

Gül **ne** nisbetdür saña senden aña yüz fark var

Sen büt-i perde-nişinsen şâhed-i bâzâr gül K.9-23

Berg-i gül gezdürmez oldı mahmil-i bâd-i sabâ

Haddi yoh **kim** çekdüre bâd-i sabâyâ bâr gül K.9-40

⁶¹ Coşkun, *age.*, s.195.

⁶² Bilgegil, *age.*, s.259.

- N'ola** ger sâbıklar oldıyse fenâ oldur garâz
Meyve gösterdükde tökmek resmdür eşcâr gül K.9-58
- Leşkeri noksan görürse ceş-i a 'dâdan **n'ola**
Hest bahr-i nusret-eş fevc-i melâik der-kemîn K.10-26
- Kat'-i râh-i Ka'be-i maksûd iderlerse **n'ola**
O1 kazâ-hükm ü kader-fermâna virmişler mehâr K.11-51
- 'Âlemüñ vasfın Süleymân mülkü dirlerse **n'ola**
Çün Süleyman'dan Süleymân'a kalubdur yâd-gâr K.11-60
- Yâ Rab olmaz **mı** ola âhir bu derd-i iştiyâk
Yâ Rab olmaz **mı** ola zâ'il bu renc-i intizâr K.11-66
- Deprenen 'asker **midür** ya Dicle'dür Bağdâd'dan
Eyleyüb tuğyan Cezâyir'den yaña kılmış hırâm K.14-29
- Mâh-i nevden Dicle'de gösterdi zevrakler misâl
Kim görübdür kim ola bir âs-manda miñ hilâl Trc.B.(15)-III.1
- Suda bir zevrak **mı** yâhud ağzın açmış bir neheng
Bayrak ol âteş ki bulmuşdur deminden işti'âl Trc.B.(15)-III.5
- Zemâne üzre gören sâye-i 'adâletüñi
Revâ **midur** ki ide sâye-i 'adâleti kem K.16-31
- Sipihri minneti altında olsa dehr **n'ola**
Götürdi âyine-i dehrden sipihri gubâr K.17-8
- Mekân tağyîri sıhhat mûcîbidir **n'ola** nakl itse
Tabîb-i hikmet-i Hak mülkden mülke bu bîmârı K.18-7
- Kalubdur gûşe-i 'uzlette sormaz hiç kim hâlin
Ne ola bir fakîrûñ hâli kim olmaya bir yârı K.18-42
- N'ola** Ferhâd-veş 'uşşâkı olsa cümle Husrev'ler
Mübârek safhasında sûret-i Şîrin musavverdür K.19-9

Maña virmiş cihan kamu fakriñ

N'ola itsem cihâna istiğnâ K.21-8

Sâhib-i 'usretem maña **ne** düşer

Kim olam hem-nişîn-i ehl-i ginâ K.21-39

Lûtf sendenmbaña münâsib iken

Menden itmek mutâlebe **ne** revâ K.21-42

Niçün kim zât-i pâküñ mazhar-i feyz-i 'adâletdür

Bu mülküñ her günin nev-rûz ü her faslın bahâr eyler K.22-21

Ki **niçün** gaflet ile fevt ola bir mevsim kim

Ola andan diriler tek ölüler hem hurrem K.24-10

N'ola ger dâr-i şifâ-yi kereminden yetse

Bu Fuzûlî-i dil-efgârına hem bir merhem K.24-40

Nedür yâ Rab çemende 'andelfbüñ rişte-i dâmı

Meger açdı girih sünbül ser-i zülf-i perişandan K.25-2

Eğer kavs-i kuzenden tîr-i bârân itmedi gerdûn

Nedür âyâ sebep kim doldı gül-bün cismi peykandan K.25-3

Ve ger bir dâğ-i pinhân ile bağrın yahmadı devrân

Nedür maksûdı her dem lâlenüñ çâk-i girîbândan K.25-4

N'ola çeşm-i ter ile çihsa habs-i hâkden nergis

N'ola ger çihsa Ya'kûb-i belâ-keş Beytü'l-ahzan'dan K.25-11

Nedür dünyâ vü 'ukbâ bî-rızâ-yi Murtazâ bi'llah

Ne ol bâkî gerek sıdk ehline mutlak ne bu fânî K.26-29

N'ola ger hayret kılub sûsen zebânı olsa lâl

N'ola ger hasret çeküb ağlarsa bülbül zâr zâr K.28-11

Nice müştâk olmasunlar devlet-i didâruna

Muğtenemdür bî-tekellûf hâkim-i re'fet-şi'âr K.28-33

- Senâ-yi zâtuña çohdur sözüml velî **ne** diyem
Ki süstlük kıluban virdi ihtisâr kalem K.33-38
- Yüz fesâhat tûti-i tab‘umda muzmerdür velî
Kim tutar âyine kim izhâr idem râz-i nihân K.31-4
- Lîk gayetde ta‘accüb kıluram kim **ne** için
Men-i mahrûmı hemîn haste-i hırman eyler K.32-18
- Ey felek bu **ne** revâdur ki sipâh-i sitemün
Dil-i ma‘mûrumı yağma ile vîrân eyler K.32-25
- Bir dimezsen **mi** ki nâ-geh sitemümden bu fakîr
Kâdi-i ‘Asker’e şerh-i gam-i pinhân eyler K.32-26
- Eyle kim cân ü dilin fehm kılan sensen ü bes
Sen eger kılmaz isen **kim** aña ihsân eyler K.32-45
- Siyâh-bahtluğı yazmış alnına takdîr
N’ola geçürse kara günde rûzgâr kalem K.33-11
- Veh **nedür** ol tâ’ir-i ferhunde-bâl ü tîz-per
Kim olur bir turfa âyîn içre her dem cilve-ger K.34-1
- Ne** du‘âdur bilmezem kulkul diyüb zikr itdüğüñ
K’ol du‘ânuñ hurmetin vâcib bilübdür hâs u ‘âm K.35-8
- Niçün** kim hâk-dân-i ‘âlem-i süflîde ‘âdetdür
Kemân-dâr oh atan sâ‘at nişânın üstühân eyler K.36-12
- Hudâvendâ saña mensûbdur ahkâm-i şer‘iyye
Niçün gerdun baña devründe cevri-i bî-kerân eyler K.36-29
- Ne** hayf itdüm aña kim döne döne hayf alur menden
Nesin öldürmüşem kim lâhza lâhza kasd-i cân eyler K.36-30
- Günehsüz bağrumı kan eyledi ca’iz **midür** beyle
Rızâ-yi Hakk için bir sor ki nâ-hak nice kan eyler K.36-31

- Gelmiş kebâb devre vü söyler ki ey kadeh
Hergiz dutar **mi** hizmet-i yârân iden karâr K.37-10
- Bî-hûş düşmüşem mütegayyir mizâc ile
Gâfil ki leyldür **mi** geçen devr yâ nehâr K.37-18
- Ne bir refik **kim** ola ol demde dest-gîr
Ne bir şefik **kim** ola ol gamda gam-güsâr K.37-27
- Hâlâ **ne** vâki‘ oldı ki itdün bu gün meni
Beyle zebûn ü zâr ü şikeste-ten ü figâr K.37-35
- Reng-i zerdüm ile surhın görüb eyler hayret
Ki hazân içre ‘aceb bu **ne** gül-i hamrâdur K.38-4
- Kurb-i der-gâh-i hilâfet şevki câzibdür saña
Eyler isen **n’ola** tağyîr-i mekân bî-ihtiyâr K.39-3
- Lîk senden ayrılan halkun işi düşvârdur
Bir şeb-istânun çerağın alsalar olmaz **mi** târ K.39-10
- Tîre olmaz **mi** cihân pinhân olıcak âf-tâb
Gidicek gül devri bâğun gül-büni olmaz **mi** hâr K.39-11
- Haste kesmez **mi** hayâtından tama‘ gitse tabîb
Gitse cân olmaz **mi** cism-i derd-perver hâk-sâr K.39-12
- Ey felek bi’llah **nedür** mûcib ki bu mülk ehline
Cevri bî-had itdün ü bî-dâdı kılduñ bî-şümâr K.39-13
- Nice** kılduñ ‘âfiyet mülkini vîran zulm ile
Nice salduñ zevk mir’âtına mihnetden gubâr K.39-14
- Nişe** alduñ başumuzdan sâye-i ikbâlini
Nişe itdün ehl-i idrâke bu zulmi âşkâr K.39-17
- İtmeduñ **mi** vehm andan kim kılâm bir âh ile
Heft tâk ü nüh revâkun raht ü bahtun târ-mâr K.39-18

Nice kılsun ârzû-yi ihtilâtın ehl-i kurb
Nice çeksün ehl-i rif'at makdemine intizâr K.39-23

N'ola ger hur-şîd veş devr itse ol sâhib-nazar
Ger ırakdur ger yakın ihsânına ümmîd-vâr K.39-24

İsterem dâ'im görem dîdârun ammâ **n'eyleyem**
İhtiyârum yoh menüm re'yümce çerh itmez medâr K.39-27

Açdı gönlüm çiçeğin zevk-i hat-i ruhsârun
Dün ü gün oldu ber-â-ber **ne 'aceb** olsa bahâr K.40-6

Bi'llâh incitme meñi yohsa şikâyet kıluram
Nice bir sabr ideyüm kalmadı cânımda karâr K.40-13

Nokta-i dâ'ire ger olmasa zâtun **ne 'aceb**
Olsa nüh da'ire-i çerh mu'attal-i pergâr K.40-24

N'ola gördükçe señi olsa Fuzûlî gûyâ
Sen bir âyînesen ol tûti-i şîrin-güftâr K.40-28

Yâr ebrûsına beñzetmen seni ey mâh-i nev
Señ güneş birle görünmezseñ saña **ne** i'tibâr K.41-2

Zâyi' olmaz irişür maksadına sabr kılub
Kim ki dehr ile medârında müdârâ eyler K.42-7

Meñ kimi zâre **ne** nisbet şeref-i neyl-i murâd
Lûtf-i Hak'dur ki meñi maksada ihdâ eyler K.42-11

Lâfz-i pâkinden ider hüsn-i 'ibâret kesbin
Felek ahkâm-i kaderden **ne kim** imlâ eyler K.42-32

Ne revâdur bu ki peyveste sipâh-i gam ü derd
Gönlümün mülkini bî-vâsıta yağma eyler K.42-52

Vâkıf-i sırr-i sühân kimsene yoh senden gayr
Señ eger eylemesen **kim** maña pervâ eyler K.42-56

- Dahi izhâr eylemen **ne** hâcet-i tekrârdur
Eylerem sabr ü tahammül tâ hayâtum vardur Trc.B.1.4-4
- Diğerler cennet içre âteş olmaz bu '**acebdür kim**
Gül-istan âteşin gül birle reşk-i bâğ-ı cennetdür Trc.B.2.2-3
- Ol pîç ü tâbı çoh **ne** resendür didüm didi
Devr-i ruhumde rişte-i cânundurur senün Msd.1.2-3
- Gül bergine batan **ne** tikendür didüm didi
Müjgân-i çeşm-i eşk feşânundudur senün Msd.1.3-3
- Nesrîne reng-i lâle **nedendür** didüm didi
Gamzem hadengi tökdüğü kanundudur senün Msd.1.4-3
- Veh bu **ne** turfa serv-i çemendür didüm didi
Manzûr-i dîde-i nigerânundurur senün Msd.1.5-3
- Bunlar **nedür** ne dürr-i 'Aden'dür didüm didi
Ephem Fuzûlî eşk-i revânundurur senün Msd.1.7-3
- Çeng **ne** mümkün ki ide zârlıg men zâr tek Mh.3.2-3
- İncimez **mi** hâtırun munca figânımdan menüm Mh.3.5-5
- N'ola** tâ şâm-i ebed olsam taleb-kârın senün Th.1.1-2
- Nice** dinlensün Habîbî sensüz ey endâmı gül Th.2.5-4
- Ey Fuzûlî revîş-i ehl-i riyâdan **ne** biter Mr.2.5-3
- Ne** dirsen rûzgârum beyle **mi** geçsün güzel hânım Mr.3.1-3
- Kime** şerh eyleyem kim mihnet-i endûh ü derdüm çoh Mr.3.3-2
- Katı gönlün **nedin** bu zulm ile bî-dâde râgıbdur Mr.3.5-1
- Güzeller sen tegi olmaz cefâ senden **ne** vâcibdür Mr.3.5-2

- Yamanlıkdur işün ‘uşşâk ile yahşı **mıdur** beyle Mr.3.6-2
- Katı gönlün **nedn** bu zulm ile bî-dâde râgıbdur Mr.3.5-1
- Eyleyüb nâ-dâne ‘arz-i fazl ü izhâr-i hüner
Şerm-sâr itmek ‘atâ ummak **nedür** zulm-i sarîh Mk.VI-1
- Niše** kim ana ‘ışk-bâzlığum
Ma‘siyet olduğı mukarrerdür Mk.XII-2
- Kâbil-i ecr olursa cevri **n’ola**
Emr-i ma‘rûf ü nehy-i münkerdür Mk.XII-4
- Ol ki dâ‘im hem-nişînündür mu‘azzebdir müdâm
Niše kim teklîfe hükmi-i şer‘ ile sensen menât Mk.XVI-4
- Bunun için **mi** olubsan mahlûk
Bu **mıdur** emri sana Allâh’un Mk.XXI-4
- Ey hatâ-yi lafz ile Kur’an şükûhın sınduran
Mu‘ciz-i âyât-i Kur’an’dan hazer kılmaz **mısan** Mk.XXXI-1
- Her elif bir hancer-i hun-rîz-i bürrandır sana
Hancer-i hûn-rîz-i bürrandan hazer kılmaz **mısan** Mk.XXXI-2
- Bir hakîm-i kâmilün dârü’ş-şifâ-yi hikmetin
İtmek istersen harâb andan hazer kılmaz **mısan** Mk.XXXI-3
- Ger dutsa hadengün reg-i cânım **ne ‘aceb**
Nabz ile kılır tabîb teşhîs-i mizâc Rb.XII-2
- Çoh pend virildi olmadı fâ‘ide-mend
Yetmez **mi** mana pend viren halka bu pend Rb.XXII-2
- Kindür** ki gamunda nâle vü zâr itmez
Derdin sana nâle ile izhâr itmez Rb.XXXII-1
- Terk-i mey ü mahbûb didün cennet için
Şerh eyle ki cennetde **ne** var ey vâ‘iz Rb.XLIII-2

Gûyâ ki bilür zulm ser-encâmı **nedür**

Bî-hûde deĝül ki ıztırâb eyler şem‘ Rb.XLVI-2

Men varumı yoĝ itdüm senün’çün **ne** revâ

Sen dutmayasan haber yoĝ u varumdan Rb.LXIII-2

Öz kanumı eylerem özümle da‘vî

Gitmezse elüm **n’ola** girîbânımdan Rb.LXIV-2

Kaddine didüm serv-i bû-standur bu

Tünd oldı ki ey haste **ne** hezyândur bu Rb.LXV-1

9. KİNÂYE

Kinâye, bir sözün hem gerçek hem mecâzi anlamını kullanarak o sözün mecâzi anlamını kastetmektir.

Kinâyede “kelimenin dış (hakîki) manası belirtilirken iç (mecâzi) mânası da dolaylı olarak vurgulanır. Asıl söylenmek istenen de ikinci manadır. Deyimlerin çoğu kinâye için kullanılır.”⁶³

Yüz çevürmüş hârdan ayrılmak ister bî-sebeb

Mün‘am-i nâkes kimi aslından eyler ‘âr gül K.9-16

Yüz çevirmek, mecâzen “ilgilenmemek, vazgeçmek” anlamlarına geldiğinden kinâyeye örnektir.

Bi-hamdi’llâh bu gün bu mülke **salmış sâye** bir ‘âdil

Kim anuñ nisbetiyle ‘izz ü rif‘ât iftihâr eyler K.22-12

Sâye salmak, gerçek anlamıyla “gölgesi görünmek”, mecaz anlamıyla ise “sahip olmak” manasına geldiğinden kinâyeye örnek teşkil eder.

Zamîr-i gül-büne **gül rengi saldı** âteş-i bîm

Ki humre kana olur nefis evinde râh-nümâ K.1-29

Egerçi **gussa dutar** rûz ü şeb giribânım

Elümden eylemen ümmîd dâmenini rehâ K.1-86

Muhâlif emrinedür bâde kim **ayağa düşer**

Nakîzdür aña kim gûş-mâl alur tanbûr K.2-17

Egerçi hâmeye **el urmaduñ** elüñde idi

Hat-ı betâlet-i İncîl ü nesh-i harf-i Zebûr K.2-19

Suya virsün bâğ-bân gül-zârı zahmet çekmesün

Bir gül açılmaz yüzüñ tek virse miñ gül-zâre su K.3-5

⁶³ Rekin Ertem, “Kinâye” md., *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C.5, Dergah Yay., İstanbul 1982, s.352.

- Ohşadibilmez gubârını muharrir hattûña
Hâme tek bahmakdan **inse gözlerine kare su** K.3-6
- Su yolın ol kûydan **toprag olub** dutsam gerek
Çun rakîbümdür dahi ol kûya koyman vare su K.3-12
- Serv ser-keşlük kılur kumrî niyâzından meger
Dâmenin duta **ayağına düşe** yalvare su K.3-14
- Yemen'den **baş çekende** mehçe-i râyât-i ikbâli
Birahtı tîre toprağa şeh-i Hindû-sitan hancer K.4-17
- Açub ta'arruz elin** zemherîr eşcâra
Ne berg kala bu gâretde bû-sitanda ne bâr K.6-6
- Dâne toprağ içre şiddet çekdüğiçün nice gün
Baş çeküb hirmenlenür ârâyış-i bu-stân olur K.7-3
- Başa salmış** mihrini rûz-i ezelden çerh-i pîr
Eyle kim gül-ruhler eyler zînet-i destâr gül K.9-44
- Rûşen itdi** 'adlden her gûşesinde miñ çerâğ
Câri itdi feyzden her mülkine miñ cûy-bâr K.11-26
- 'Ömrlerdür katl-i a'dâdan ecel **çekmiş elin**
Anı divân-i kazâdan tîğüñ itmiş iltizâm K.14-22
- Anda **kanlar yutdurubdurlar** tereddüd ehline
Geldi ol dem kim çeke tîğüñ olardan intikâm K.14-28
- Dehre halk-i Basra vü ehl-i Cezâyir fitnesi
Çoh zemanlar gerçi **kan yutdurdu** pinhân eyledi Trc.B.(15)-I.2
- Baş çiharmak** istemezdi zer' vehminden anuñ
Gerçi fellâhuñ gözi yaşı aña bârân idi Trc.B.(15)-V.5
- Ol kazâdan kişver-i a'dâya depretdi 'alem
Düşdi bir sahrâya reh kim arturur zikri elem Trc.B.(15)-VI.1

Eyle mühlik şiddet-i dey kim harâret bulmağa
Gördüğü yirde **düşerdi odlara** hur-şîd hem Trc.B.(15)-VI.5

Beyle mevsim böyle sahrâyı delîl-i hayr ile
Kat' idüb leşker Cezâyir mülkine **basdı kadem** Trc.B.(15)-VI.7

Leşker-i İslâm ile âğâz-ı ülfet eyleyüb
Âşnâluğ dem-be-dem efzûn olub **kaynardı kan** Trc.B.(15)-VIII.4

Çerâğ-i tal'at ile Kerbelâ'ya **saldun nûr**
Ol âsitânede kıldun dür-i niyâz nisâr K.17-26

Cevâd ü Kâzım'uhn 'Attâr-i Bağdâd olduğın bildüñ
Yüz urduñ tapduñ ol 'attardan her derde dermânı K.26-14

Furât-i pâk tek Bâbil diyârına **kadem basduñ**
Burûc-i zühresinde oldı ol Hârût zindânı K.26-16

Eger mâha mihr-i ruhuñ **salsa pertev**
Meh olmaz dahi mihrden zerrece kem K.27-24

Ne dil-rîş kim zahm tek **açdı ağızın**
Saña arz-i hâl itmeğe tapdı merhem K.27-30

Dutdı câm-i lâle-gun erbâb-i 'işret gül görüb
Kan içürdi halka nîreng ile çerh-i hîle-kâr K.28-5

Ne derd-i dil ki **yüz gösterse** devrandan değül mihnet
Budur mihnet ki şerhin kılmağa olmaya ehl-i dil K.30-2

Senden ayrılrsa musallayı **ayahlara salub**
Za'f-i tâli' kara toprağ ile yek-sân eyler K.32-40

Midâd-i turrasına **yüz sürer** zihî devlet
Dutar hemîşe ser-i zülf-i tâb-dâr kalem K.33-17

Cânı yoh lâkin rızâ-yi halk hâsıl kılmağa
Geh aşığa geh yukaru segridüb **canlar çeker** K.34-13

El dutub düşmüşleri bir bir **ayağa durgurub**

Sarf iden varın gönüller açmağa her subh u şâm K.35-4

Umduğunu ser-menzil-i maksuduña **basduñ kadem**

Kimse mahrûm olmayan der-gâhda **dutdun makâm** K.35-16

Bâdeye Cemşid emânet yüklemiş kim Tanrı'çün

Göricek **düş ayağına** vü yetür menden peyâm K.35-24

Özgeler devrinde çoh **kan yutturub** miñ sâgara

Devr-i zâlim virmeyüb tergîb olan bezme devâm K.35-28

Dolmuş kadeh şarâb ile **gelmiş ayağa** kim

Ger lâle bitti ise benim şem'-i lâle-zâr K.37-8

Her kim **ayağ sundı** maña men ayağına

Cins-i havâss ü nakd-i hired eyledüm nisâr K.37-16

Dün **sâye saldı** başuma bir serv-i ser-bülend

Kim kaddi dil-rübâ idi reftârı dil-pesend Msd.1.1-1

Gamundan **derde düşdüm** kılmadun tebdîr-i dermânım Mr.3.1-2

Hût u Hamel medârı ile âs-mân dahi

Kan yutdurub virür dil-i sûzânuma 'azâb Mk.III-2

Ger daşı kızıl kan ile **rengîn itsen**

Tab'a tağyîr virüb lâ'l-i Bedahşân olmaz Mk.XIII-2

Muttasıl ma'rifet ehlini **ayahlara salub**

Felek-i sifle kılur mihnet ü gam pâ-mâli Mk.XXXVI-1

Hur-şîd ki kıldı subh-dem 'arz-i cemâl

Der-gâhuna **yüz sürmek** ile buldı kemâl Rb.LVII-1

10.LEFF Ü NEŞİR

“Sözlük anlamı dürüp toplama ve yayma olan leff ü neşir, iki veya daha fazla kelime veya hükmün zikredilmesinden sonra bunlarla aralarında ilişki olan kelime veya hükümlerin sıralanmasıdır. Diğer bir ifade ile, anlatımda önce bir takım unsurların söylenilmesi, daha sonra bunların her biriyle ilgili başka unsurların dile getirilmesidir. Bunların ilki leff, diğeri neşr’i meydana getirir. Leff ü neşri meydana getiren ve aralarında ilişki bulunan bu iki sıradaki unsurların hangisinin hangisiyle ilişkili olduğu belirtilmez ve bunun belirlenmesi söze muhatap olana bırakılır. Leff ü neşir bu yönüyle taksim’den ayrılır. Leff ü neşre *et-tayy ve ’n-neşr ve et-tertib* adları da verilmiştir.”⁶⁴

Leff ü neşir, Leff ü Neşr-i Müretteb ve Leff ü Neşr-i Gayr-i Müretteb olmak üzere iki çeşittir.⁶⁵

Leff ü Neşr-i Müretteb

Birinci mısradaki söylenenlere karşılık, ikinci mısradaki söylenenler de aynı sırayı takip ediyorsa buna *leff ü neşr-i müretteb* denir.

Çemen eyâletine oldu nasb *husrev* gül
Hevâya ebr sıfat *hükmiñ* itmeğe icrâ K.1-2

Şekâyik alñi *zemin-bûs*dan olub *mecrûh*
Benefşe kâmeti oldu *tevâzu’* ile *dü-tâ* K.1-6

Cerâhat olmasa *a ’zâda* zâhir olmaz kan
Tereşsuh eylemez elbette sınımadan *mînâ* K.1-11

Olubdurur sözümüñ **nazm** u *nesri* na‘tüñde
Hemîşe gevher-i **manzûm** ü lü’lü’-i *mensûr* K.2-30

Vehm ilen söyler *dil-i mecrûh* peykânuñ sözün
İhtiyât ilen içer her kimde olsa *yâre su* K.3-4

⁶⁴ Saraç, *age.*, s.179.

⁶⁵ Bu kısımdaki bilgiler Numan Külekçi’nin *Açıklamalar ve Örneklerle Edebî Sanatlar* adlı kitabından alınmıştır.

Gam günü itme *dil-i bîmârdan tîğûñ* dirîg
Hayrdur virmek **karañu gicede bîmâre su** K.3-8

Men *lebûñ* müştâkıyam zühhâd **Kevser** tâlibi
Nitekim **meste** *mey* içmek hôş gelür huş-yâre su K.3-10

Dôstı ger *zehr-i mâr* içse olur Âb-i Havât
Hasmı *su* içse döner elbette zehr-i mâre su K.3-21

Bîm-i dûzah *nâr-i gam* salmış dil-i sûzânuma
Var **ümîdüm** *ebr-i ihsânuñ* sepe ol nâre su K.3-29

Yümn-i na‘tûñden *güher* olmuş Fuzûlî sözleri
Ebr-i nîsandan dönen tek *lü‘lü‘-i şeh-vâre* su K.3-30

Hâb-i gafletden olan bîdâr olanda *Rûz-i Haşr*
Eşk-i hasretten tökende *dîde-i bîdâre* su K.3-31

Zülâl-i vaslıña **leb-teşneem** bir Türk-i *bed-hûyuñ*
Kim andan **katre-i âb** istesem dartar revân *hancer* K.4-2

Göz açub *bû-sitâna* hatt-i sebziñsiz nazar kılsam
Görünür gözlerime *sebze-i her bû-sitan* *hancer* K.4-11

Almağ için kıymetiyle **sebzeden** şeb-nem *dürin*
Yâsemenden *sîm* tökmüş yâ semenden *zer sabâ* K.5-2

Kimi ki **dôst** didüm çıhdı *düşmen-i cânım*
Kimi ki **yâr** didüm oldu ‘âkıbet *ağyâr* K.6-16

Meni tarîkuna **ihlâs-i pâk** ü *sıdk-i dürüst*
Çekübdürür ki saña **candan** itmişim *ikrâr* K.6-40

Eger **günâh** ise *ihlâsum* eyleyem tevbe
Ve ger **hatâ** ise *sıdkum* kılایum istiğfâr K.6-41

Küfr müstevlî olub kılmışdı *İslâm*’ı zebûn
Cehl istilâ bulub itmişdi *‘ilm* ehlini hâr K.11-19

- La'1** veş *daş* içindedür vatanum
Gül kimi *hârı* kılmışam me'vâ K.21-16
- Bâddan **goncelere** hâmile oldu *gül-bün*
Eyle kim **'İsî'**ye Cibrîl deminden *Meryem* K.24-5
- N'ola ger **dâr-i şifâ**-yi *keremünden* yetse
Bu Fuzûlî-i **dil-efgâr**ına hem bir *merhem* K.24-40
- Çemen bezmine **revnak virmeğe gül gonceden** çıhdı
Müzeyyen kılmak için Mısr'ı *Yusuf* çıhdı zindandan K.25-10
- Edâ-yi **tâ'at** ü 'arz-i niyâz itdüñ *bi-hamdi'llâh*
Ki **makbûl** oldu Beytu'llah'a İbrâhîm *kurbâm* K.26-20
- Marîzûñ** olsa miñ derdi bu *derd* anlardan efzundur
Ki **teşhîsine** olmaya *tabîb-i hâzik* ü kâmil K.30-3
- Müdâvâ**-yi kulûb-i *münkabiz* bir derddür **mühlik**
Mükâfât-i mülûk-i *tünd-hû* bir zehrdür **kâtil** K.30-8
- Yine **pîr-i felek** etfal-i *reyâhîni* yığub
Feyz-i ta'lîm ile bu-sitânı *deb-istân* eyler K.32-3
- Gâh **durmak** geh *eğilmek* geh ayağa düşmeğüñ
Zâhir eyler geh **rükû'** ü geh *sücûd* ü geh kıyâm K.35-10
- Çoh **bâde** bezm-i devrde *nûş* itmişem velî
Men hiç **mejde** görmemişem bu sıfat *humâr* K.37-29
- Neş'e-i zevk** bulan *câm-i rızâsından* anuñ
Bezm-i 'ışkında kamu 'ömr *kadeh-peymâdur* K.38-14
- Hat-i sebz** ile füzûn oldu letâfet *ruhuna*
Kim görübdür vire **âyîne**ye revnak *jengâr* K.40-3
- Dir idüm **sabr** eyleyem olsam *cemâlünden* cüdâ
Bilmedüm **düşvâr** imiş olmak *visâlünden* cüdâ Trc.B.1.3-2

Mû tek inceldi *tenüm nâzük* nihâlünden cüdâ
Ham getürdi *kâmetüm müşgin hilâlünden* cüdâ Trc.B.1.3-4

Seyr-i germiyyet-i **gavga**-yi *kıyâmet* kılalum
Vaz'-i cem'ıyyet-i **hengâme**-i *mahşer* görelüm Mk.XXX-2

Tuğyân-i gama müfiddür *zevrak-i mey*
Tûfan hatarında eyle kim *keşti-i Nûh* Rb.XIV-2

Zîrâ **tiken** üzre dutdı *bülbül* mesken
Gül bâd güzer-gehinde yandurdu *çerâğ* Rb.XLVIII-2

Taksîrûme itme özge takdîr-i *cezâ*
Şerm-endeliğüm yeter mana *ta'zîrüm* Rb.LX-2

Leff ü Neşr-i Gayr-i Müretteb

Önce söylenenlere karşılık gelen kelimelerde tertîbe riâyet edilmemişse buna, *leff ü neşr-i gayr-i müretteb* ya da *leff ü neşr-i müşevveş* denir.

Müretteb eyledi bir **bezm** *gül-şen* içre bahâr
Ki virdi *zevk-i temâşâsı neş'e-i sahbâ* K.1-7

Zevk-i **tıguñdan** 'aceb yoh olsa *göñlüm çâk çâk*
Kim mürûr ilen bıragur *rahneler dîvâre su* K.3-3

'**Ârızuñ yâdiyle** *nem-nâk* olsa **müigân**um n'ola
Zâyi' olmaz **gül** *temennâsiyle* virmek **hâre su** K.3-7

İste **peykânın** göñül hecrinde *şevkum sâkin* it
Susuzam bir kez bu sahrâda menüm'çün are **su** K.3-9

Zikr-i na'tuñ virdini *dermân* bilür *ehl-i hatâ*
Eyle kim *def'-i humâr* için içre **mevhâre su** K.3-25

Ağzuñ **esrârın** diler *fâş ide* açub gonceni
Gör ne reng ile kılur *izhâr-i her muzmer* sabâ K.5-3

Kurtulur feth itdüğü **kişver** *belâ-yi fitneden*
Kim açıldukda *tikenden* ayrılır nâ-çâr **gül** K.9-49

Çehre vü **hattuñ** hayâli **çeşmümi** kılmış makâm
Açmağa **Bahreyn**'i cem' olmuş sipâh-i *Rûm* ü **Şâm** K.14-1

11. MECÂZ-I MÜRSEL

Mecâz-ı mürsel, bir sözü benzetme amacı gütmeyen gerçek anlamının dışında kullanma sanatıdır. Buna *ad aktarması* ya da *mürsel mecâz* da denir.

Mecâz-ı Mürselin meydana gelebilmesi için bazı şartlar mevcuttur. Bu şartlar şöyle izah edilebilir:⁶⁶

a) Bir kelimenin mecâz-ı mürsel sayılabilmesi için mecazi manada kullanılmış olması ve gerçek manasının dışında değerlendirilmesi gerekir.

b) Kelime ile yerine kullanıldığı varlık arasında benzetme amacının olmaması gerekir. Zaten benzetme amacı olduğunda istiâre sanatı meydana gelmiş olur.

Mecâz-ı mürselde hakîkî anlamdan mecazî anlama geçişi sağlayan çeşitli ilgiler vardır. Bu ilgilerin başlıcaları şunlardır: Parça- Bütün İlişkisi (Cüz'iyet-Külliyet), Yer İlgisi, Sebep- Sonuç İlişkisi, Genel Anlam- Özel Anlam İlişkisi, Mazhariyet İlişkisi, Âlet Olma İlgisi, Öncelik- Sonralık İlişkisi.⁶⁷

Hibâl-i sihre dönüb cünbiş-i cedâvil-i âb

Kelîm-i serv aña 'akşden biraşdı 'asâ K.1-36

Kelîm: Hz. Musa.

Bu **kâr-hâne** bir üstâddan değül hâlî

Gerek bu kudrete elbette kâdir ü dâna K.1-46

Kâr-hâne: Dünya.

Ziyâret-i **haremin** kılmamak cezâsiyçün

Havâle hancer-i seyl-âba sine-i deryâ K.1-66

Harem: Kâbe.

'Azâb-i **Rûz-i Cezâ** vehmi ile şâm ü seher

Bir ıztırâb u 'azâb içreem men-i rüsvâ K.1-84

Rûz-i Cezâ: Mahşer günü.

⁶⁶ Kocakaplan, *age.*, s.100-101.

⁶⁷ bk.: Saraç, *age.*, s.110-112.

Gam günü itme dil-i bîmârdan tîğuñ dirîg

Hayrdur virmek karañu gicede bîmâre su K.3-8

Gam günü: Mahşer günü.

Hâk-i pâyine yetem dir ‘ömrlerdür muttasıl

Başını daşdan daşa urup gezer âvâre su K.3-23

Su: Irmak, dere.

Zerre zerre hâk-i **der-gâh**ına ister sala nûr

Dönmez ol der-gâhdan ger olsa pâre pâre su K.3-24

Der-gâh: Hz. Peygamber’in türbesi.

Hâb-i gafletden olan bîdâr olanda **Rûz-i Haşr**

Eşk-i hasretten tökende dîde-i bîdâre su K.3-31

Rûz-i Haşr: Mahşer günü.

Âsitânuñda mukîm olmağa bulsaydı kabûl

Hak bilür olmazdı ser-gerdân-i bahr ü ber sabâ K.5-10

Âsitân: Hz. Peygamberin evi.

Necef’de bağlamayam Hak hidmetine kemer

Gidüb Firenk diyârına bağlayam zünnâr K.6-38

Necef: Hz. Ali’nin türbesi.

Yüz meşakkat çekse kâm-i dil tapar encâm-i kâr

Her kimüñ ‘âlemde mevlâsı **Şeh-i Merdân** olur K.7-10

Şeh-i Merdân: Hz. Ali.

Şâh old minber yek-sere çıhdı şikûfe minbere

Salvât ider Peygam-ber’e sallû‘ala **hayrû’1-verâ** K.8-13

Hayrû’1-verâ: Hz. Peygamber.

Sahn-i çemende ergavan her bergini itmiş zebân

Tekrâr eyler her zaman medh-i ‘**Aliyyü’l-Murtazâ** K.8-14

‘Aliyyü’l-Murtazâ: Hz. Ali.

Zâyi‘ geçürmez yâsemin ‘ömr-i lââtif ü nâzenîn
İhlâs ile eyler özin hâk-i reh-i **Hayrû’n-nisâ** K.8-15

Hayrû’n-nisâ: Hz. Fâtıma.

Zâhir kılur hûnin kefen lâle kılur yüz pâre ten
Dutar dönüb taraf-i çemen **Şâh-i Şehîd** için ‘azâ K.8-17

Şâh-i Şehîd: Hz. Hamza.

Munda kılmış sırr-i Hak zâhir **şehîd-i Kerbelâ**
Mundadur tahkîk-i sıdk ü kizb için dârü’l-‘iyâr K.11-9

Şehîd-i Kerbelâ: Hz. Hüseyin.

Kıldı meşhûr-i ‘Arab feth-i ‘Acem târîhini
Geldi **Burc-i Evliyâ**’ya Pâd-şâh-i nâm-dâr K.11-25

Burc-i Evliyâ: Bağdat şehri kastedilmiştir.

Almağa kıymet virüb yirden gubâr-i **der-gehin**
Çerh tedbîr-i ticâret eylemiş leyl ü nehâr K.11-61

Der-geh: Kânûnî’nin evi.

Ey hoş ol kim **hırmn-i** a‘dâyı ber-bâd itmeğe
Cânib-i deryâya kıldıñ seyr mânend-i şimâl K.13-11

Hırmn: Mal, mülk.

Girdüñ ol **iklîme** kim bahr ile berrinde anuñ
Yoh saña bir mûnis ü gam-hâr gayri Zü’1-Celâl K.13-13

İklîm: Bağdat.

Dut cihan **ma‘mûresin** ser‘asker-i İslâm olub
Nev-cevanlar zûr-i bâzûsına döymez pîr Zâl K.13-32

Ma‘mûre: Dünya, yeryüzü, ülke, memleket.

Cilve-gâh itmiş gubâr-i **der-gehüñ** müjgânımı
Sâhil-i deryâyı dutmuş ‘asker-i Dârü’s-Selâm K.14-2

Der-geh: Bağdat.

Ey gubâr-i **der-geh**ünden kadr-i gerdun ‘âriyet
V’ey fûrûğ-i mihr-i rûyuñdan safâ-yi subh vâm K.14-18

Der-geh: Devlet binası.

Anda kanlar yutdurubdurlar **tereddüd ehline**
Geldi ol dem kim çeke tîğüñ olardan intikâm K.14-28

Tereddüd ehli: Düşman.

Vehm-i tîğüñ eyledi **ehl-i Fireng**’i zerd-reng
Kıldı gerd-i leşkerüñ sahrâ-yi Hind’i müşg-fâm K.14-33

Ehl-i Fireng: Kâfir.

Ruhsat-i ‘azm-i gazâ Şâh-i Necef’den isteyüb
Geldi **der-gâh**ına gösterdi tarîk-i ihtirâm Trc.B.(15)-IV.2

Der-gâh: Hz. Ali’nin türbesi.

Basra’ya karşı sipâh-i Rûm’dan ‘arz oldı saf
Bağladı **rûy-i zemin** bed-hâh katline kemer Trc.B.(15)-IX.2

Rûy-i zemin: Yeryüzündeki insanlar.

Harîm-i **der-geh**üne ‘azm iden fakîrlere
Nisâb-i ni‘met ile farz olur tavâf-i Harem K.16-17

Der-geh: Padişah sarayı.

Çerağ-i tal‘at ile Kerbelâ’ya saldun nûr
Ol **âsitâne**de kıldun dür-i niyâz nisâr K.17-26

Âsitâne: Hz. Hüseyin’in türbesi.

‘Azîmet kıl ki **devrân** muntazırdur feth zevkine
Revân ol kim zemâne tâbi‘ ü düşmen muhakkerdür K.19-30

Devrân: Asker.

Ana hatm oldı reh ü resm-i hükûmet gûyâ
Şimdi nasb oldı bu **der-gâh**a Vezîr-i a‘zem K.24-21

Der-gâh: Hükümet makamı.

Ziyâretler ki kıldıñ **âsitan**lar kim tavâf itdüñ

Kabûl olsun ki tapduñ her birinden feyz-i rûhânî K.26-8

Âsitan: Din büyüklerinin türbe ve makamları.

Bulınmaz bu **ma‘mûre**de bir harâbe

Defîn olmağa genc-i dînâr ü dirhem K.27-15

Ma‘mûre: Ülke.

Ne yirde kim yügürür **nâfe** nâfe müşg töker

Dutubdurur revîş-i âhu-yi Tatâr kalem K.33-6

Nâfe: Sevgilinin saçı.

Birahdı cânını darü’ş-şifâ-yi **der-gehüñe**

Hücûm-i hâdiseden haste vü nizâr kalem K.33-28

Der-geh: Hastane.

Kurb-i **der-gâh**-i hilâfet şevki câzibdür saña

Eyler isen n’ola tağyir-i mekân bî-ihdiyâr K.39-3

Der-gâh: İstanbul.

Sanma ey **hem-dem** ki feryâdum menüm bî-hûdedür Mh.2.4-4

Hem-dem: Sevgili.

Kılma hur-şîd kimi ‘ayb-nümâlık ki **felek**

Yire salmaya seni ba‘de ‘ulüvv-i derecât Mk.IV-2

Felek: Dünya.

12. MÜBÂLAĞA

Mübâlağa, bir şeyi çeşitli sebeplerden dolayı, olduğundan çok az veya çok fazla göstermedir.

“Mübâlâğa belâgat kitaplarında *tebliğ*, *iğrak* ve *gulüv* olarak üçe ayrılmıştır. Mübalağa akla ve göreneğe uygun ise *tebliğ*, yalnızca akla uygun ise *iğrâk*, her ikisine de uygun değilse *gulüv* adını alır. Diğer yandan mübalağa sanatı, abartının yönüne göre *ifrat* ve *tefrit* olarak ikiye ayrılır. Mübalağa, bir konu veya kavramı herhangi bir bakımdan olduğundan daha fazla göstermek suretiyle yapılmışsa *ifrat* adını alır. Bir konu veya kavramı olduğundan daha az, daha önemsiz göstermeye *tefrit* denir.”⁶⁸

Nesîm-i merhametiñden alub ifâza-i cûd

Cihânı reşk-i cinân eylemiş nesîm-i sabâ K.1-56

Dünya cennete benzetilerek mübalağa sanatına başvurulmuştur.

Saçma ey göz eşkden gönülümdeki odlare su

Kim bu deñlü dutuşan odlare kılmaz çâre su K.3-1

Suyun söndürücü özelliği olmasına rağmen ateşi hiçbir şekilde söndüremeyeceği dile getirilerek mübalağa yapılmıştır.

Âb-gündur günbed-i devvâr rengi bilmezem

Ya muhît olmuş gözümden günbed-i devvâre su K.3-2

Gözyaşlarının gökyüzünü kaplayacak kadar çok olduğu ifade edilerek mübalağa sanatına başvurulmuştur.

Leşkerün ‘azm itse bir sâ‘atde eyler târ-mâr

Her ne tedbîr ü te’emmül kılsa hasmun mâh ü sâl K.13-27

Düşman, aylarca ve yıllarca düşünerek her ne tedbir alırsa alsın, askerinin azmettiği taktirde düşmanı bir saatte perişan edeceği dile getirilerek mübalağa yapılmıştır.

Suya her ev kim gider eşk-i revânımdan menüm Mh.3.4.5

Akan gözyaşından dolayı her evin suya kapılacağı ifade edilmiştir.

⁶⁸ Coşkun, *age.*, s.160-161.

- Boyandı kanı ile safha-i çemen gül gül
Meger ki fasdına hükm eylemiş tabîb-i hevâ K.1-35
- Nihâl-i gül-şen-i derdem ki su yirine virür
Maña hemîşe ciğer kanı bâğ-bân-i kazâ K.1-82
- Füsürde zâhid eger ‘âşık-ı ciğer-sûza
Refâkat itse yüz ıl zulmetiñe düşmez nûr K.2-5
- Suya virsün bâğbân gülzârı zahmet çekmesün
Bir gül açılmaz yüzüñ tek virse miñ gülzâre su K.3-5
- Mu‘cizi bir bahr-i bî-pâyân imiş ‘âlemde kim
Yetmiş andan miñ miñ âteş-hâne-i küffâre su K.3-19
- Eylemiş her katreden miñ bahr-i rahmet mevc-hîz
El sunup urgaç vuzû’ için gül-i ruhsâre su K.3-22
- Senseñ ol bahr-i kerâmet kim şeb-i Mi‘râc’da
Şeb-nem-i feyzüñ yetürmiş sâbit ü seyyâre su K.3-27
- Çeşme-i hür-şiddet her dem zülâl-i feyz iner
Hâcet olsa merkadüñ tecdîd iden mi‘mâre su K.3-28
- Yümn-i na‘tünden güher olmuş Fuzûlî sözleri
Ebr-i nîsandan dönen tek lü’lü’-i şeh-vâre su K.3-30
- Muhâl-i ‘akldur kim ola müjgânuñ kimi hûnî
Eger üstâd elinden su yirine içse kan hancer K.4-13
- Seher-feyzî ki dün tek tîre kılmazdı dil-i sâfiñ
Güneş tek kasdına çekseydi miñ nâ-mihr-bân hancer K.4-20
- Eyâ Şâhî ki dâ’im hancer-i şer‘üñ nizâmiyçün
Çekübdür miñ şeh-en-şeh tîg ü miñ sâhib-kıran hancer K.4-24
- Açmış ümmîd-i reh-i vasluñ dil-i pür hûnumı
Eyle kim fasl-i bahâr açar gül-i ahmer sabâ K.5-24

- Eyle inceldüm za‘if oldum ki hâk-i kûyuña
Kâbilem hâşâk tek olsa maña reh-ber sabâ K.5-26
- Hezâr gam müteveccih maña bu hem bir gam
Ki yohdurur gam-i dil zâhir itmeğe gam-hâr K.6-13
- Gonca bağı dehr bî-dâdiyle evvel kan olur
Sonra yüz lûtf ile gönli açılır handân olur K.7-1
- Yüz meşakkat çekse kâm-i dil tapar encâm-i kâr
Her kimün ‘âlemde mevlâsı Şeh-i Merdân olur K.7-10
- Daş olur arslan eger kahr ile kılsa bir nazar
Hükm kılsa düşmeni kaskına daş arslan olur K.7-15
- Zerre-i mihr-i ruhından tapsa pertev âs-mân
Âsmân üzre temâm encüm meh-i tâbân olur K.7-16
- Gül ne nisbetdür saña senden aña yüz fark var
Sen büt-i perde-nişinsen şâhed-i bâzâr gül K.9-23
- Der-geh-i kadrine miñ Dârâ vü İskender gedâ
Hirmen-i lûtfına miñ Fağfûr ü Hâkan hûşe-çîn K.10-11
- Rûşen itdi ‘adlden her gûşesinde miñ çerâğ
Câri itdi feyzden her mülkine miñ cûy-bâr K.11-26
- Fevz gülzârında bir ser-sebz nahl-i bâr-ver
Feyz deryâsında bir pâkîze dürr-i şâh-vâr K.11-41
- Her ne kim ‘âlem aña muhtâc ol andan ganî
Her ne anuñla tefâhur halka andan aña ‘âr K.11-42
- Her cihetden zât-i pâki nokta-i pergâr tek
Hâsıl andan her taraf yümni-yemîn yüsr-i yesâr K.11-47
- İstese gerdun gezüb rûy-i cihânı ser-te-ser
Nusret-i İslâm için bulmaz anun tek şeh-r-yâr K.11-54

- O1 Süleymân'ın şükûhı dîve salmış rüsta-hîz
Bu Süleyman savleti küffârı itmiş hâk-sâr K.11-58
- O1 Süleymân'a mehall-i 'azmde mahmil hevâ
Bu Süleymân'a zemân-i rezmde mahkûm nâr K.11-59
- Almağa kıymet virüb yirden gubâr-i der-gehin
Çerh tedbîr-i ticâret eylemiş leyl ü nehâr K.11-61
- Ay ü günden keyl idüb şâhid dutub halka virür
Nûrını peymâne peymâne alur andan 'iyâr K.11-62
- Buldı 'âlem feyz-i 'âmından 'ilâc-i derd-i dil
Hâşe-li'llâh kim kala ancak Fuzûlî dil-figâr K.11-67
- Zihî Sultân-i rûşen-rây mülk-ârâ-yi deryâ-dil
Ki tevîk-i zafer ikbâle kılmış cevherin kâbil Trk.B. (12) - III.1
- Binâ-yi ihtimâmından dem-â-dem olmasa muhkem
Tılısm-i dîn-i hak tuğyân-i küfr ile olur bâtil Trk.B. (12) - III.2
- 'Ulûvv-i iktidârından pey-â-pey bulmasa revnak
Olur nakş-i sa'âdet safha-i eyyâmdan zâ'il Trk.B. (12) - III.3
- Şeh-i dünyâ vü din Sultân Süleymân şâh-i 'âdil-dil
Rızâsın sahlayan hem dîn ü hem dünyâ kılur hâsıl Trk.B. (12) -III.4
- Havâdis def'ine 'âlemde kâdir pâd-şâh oldur
Penâh isterse 'âlem Husrev-i 'âlem-penâh oldur Trk.B. (12) -III.5
- Harîm-i Hak çerâğı saltanat şem'-i şeb-istânı
Riyâz-ı 'adl servi evc-i rahmet mâh-i tâbânı Trk.B. (12) -IV.1
- Hilâfetde velâyet ehlinüñ himmetlü ser-dârı
Velâyetde hilâfet tahtınun devletlü sultânı Trk.B. (12) -IV.2
- Sikender tahtınun ikbâl ile makbûl Dârâ'sı
Süleymân mülkinün isbât ile vâris Süleymân'ı Trk.B. (12) -IV.3

- Melâz-i memleket memdûh-i millet mazhâr-i rahmet
Her âfet ref'i her gam çâresi her derd dermânı Trk.B. (12) -IV.4
- Şeri'at zîveri din revnakı İslâm âyîni
Mürüvvet menba'ı insâf deryâsı kerem kânı Trk.B. (12) -IV.5
- Ki her kim her dil ile her ne vasfın kılrsa efzundur
Aña beñzer şeh-en-şeh görmemiş tâ devr-i gerdûndur Trk.B. (12) -IV.6
- Şeh-en-şâhî ki gerdûn der-geh-i kadrine çâkerdür
Cemî'-i müdde'âsı feyz-i devletden müyesserdür Trk.B. (12) -V.1
- Ne ferman kim kılursa Hak rızâsına mutâbıkdur
Ne yan kim 'azm kılrsa bahtına tevfik reh-berdür Trk.B. (12) -V.2
- Fezâ-yi bâr-gâh-i 'adlinüñ a'yân-i makbûli
Ser-â-ser her biri 'adline bir pakîze mazherdür Trk.B. (12) -V.3
- Mukaddem cümleden ol ser-ver-i sâhib-sa'âdetdür
Ezelden tîneti insâf ü 'adl ile muhammerdür Trk.B. (12) -V.4
- Nizâmü'l-'izz ü ve'l-ikbâl Sultan Veys-i rûşen-dil
Ki dârü'l-mülk-i Rûm envâr-i 'adliyle münevverdür Trk.B. (12) -V.5
- Göñül vakt oldı ol kutb-i zeman devrinde izhâr it
Ne maksad kim zemanlar bâtın-i pâküñde muzmerdür Trk.B. (12) -V.6
- 'Adâlet tînetinüñ tarzımı ol pâk-tenden sor
Nübüvvet hırkasınıñ zevkini Veysü'l-Karen'den sor Trk.B. (12) -V.7
- Serây-i himmetün kim halka salmış sâye-i rahmet
Esâsı nusret ü feth ile dâ'im üstüvâr olsun Trk.B. (12) -VII.2
- Geldi ol 'İsi kim andandur hayât-i ehl-i hâl
Yohdur ansuz halk cisminde hayâta ihtimâl K.13-1

- Olmuş iken eşk seyl-âbiyle a‘mâ şükr kim
Buldı çeşm-i mülk hâk-i makdemüñden iktihâl K.13-9
- Hasm mülkiñe hırâmân eyledüñ hadrâ ‘alem
Şerr-i şeytan def‘ine açdun melek veş perr ü bâl K.13-12
- Alduñ ol iklîmi kim ‘âlemde yüz miñ pâd-şâh
Hasretiyleñ viridi can fethin bilüb emr-i muhâl K.13-17
- Göñlümi gör dîdeden geh kan töker geh kan içer
Medd ü cezrini temâşâ kıl bu deryânuñ müdâm K.14-7
- Dutmak olmaz beyle seyl-âbuñ öñin hâşâk ile
Kılmasunlar men‘ine ehl-i Cezâyir ihtimâm K.14-30
- Sâye veş toprağa saldı düşmen-i bed-hâhını
Her yire kim râyet-i ‘azmin hırâmân eyledi Trc.B.(15)-I.6
- Dutdı saf saf yir yüzün leşker sûtür-i hat kimi
Ol hatun mazmûni istiklâl-i hükm-i pâd-şâh Trc.B.(15)-II-6
- Mâh-i nevden Dicle’de gösterdi zevrakler misâl
Kim görübdür kim ola bir âs-manda miñ hilâl Trc.B.(15)-III.1
- Baş çiharmak istemezdi zer‘ vehminden anuñ
Gerçi fellâhuñ gözi yaşı aña bârân idi Trc.B.(15)-V.5
- Bir seher kim tîğ-i zerrin çekdi şâh-ı bâhter
Gök yüzinde koymadı encüm sipâhından eser Trc.B.(15)-IX.1
- Geldi düşmenden mukâbil bir sipâh-i bî-kerân
Kim sevâd-i kesretin hasr idebilmezdi nazer Trc.B.(15)-IX.6
- Subh-dem Pâşâ-yi ‘âdilden münevver oldu mülk
Oldı zâ’il zulmet-i şeb saldı pertev âf-tâb Trc.B.(15)-X.5
- Viridi mülk ü mâl ü cism ü cânına halkıñ emân
Kıldı cennet ol yiri cennetde hod olmaz ‘azâb Trc.B.(15)-X.6

- Müşerref eylememiş bir anuñ kimi kâmil
Serîr-i saltanatı andan esbak u akdem K.16-13
- Vücûd-i kâmiline yok nazîr ‘âlemde
Ne ihtiyâc ki men söyleyem bilür ‘âlem K.16-14
- Eyâ bülend-nazar âf-tâb-i evc-i şeref
Ki halk rızkınadur dest-i himmetüñ maksem K.16-15
- Fakîr-i sofrâ-i in‘âmuñ agniyâ-yi zemân
Garîk-i ni‘met-i ihsânuñ evliyâ-yi ni‘am K.16-16
- Harîm-i der-gehüñe ‘azm iden fakîrlere
Nisâb-i ni‘met ile farz olur tavâf-i Harem K.16-17
- Takarrübün senüñ ol rütbe-i sa‘âdetdür
Kim anda lâzım olur kurb-i Hak Te‘âlâ hem K.16-18
- Ümîd ile dutalı dâmen-i ‘adâletüñi
İrişmez oldu girîbân-i mülke dest-i sitem K.16-19
- Kazâ yazanda senüñ ismüne bekâ mülkin
Kılır ‘adûlaruñı nevg-i tîğun ile kalem K.16-20
- Bu olmasaydı garaz safha-i vücûda kazâ
Senüñ ‘adûlaruñ ismini eylemezdi rakem K.16-21
- Fesâd-i ta‘nesin insâna eyleyen meleği
Ger itmeseydi senüñ hüsn-i sîretün mülzem K.16-22
- Fesâda kâbil olub infi‘âlden başın
Yukaru kaldurabilmezdi bir benî âdem K.16-23
- Tahâret ü vera‘ ü zühd ü takvî ile müdâm
Binâ-yi hüsn-i sülûkuñdur ol kadar muhkem K.16-24
- Ki bahr-i hîle-i İblîs aña ger olsa muhît
Tasavvur eylemek olmaz kim ol binâ çeke nem K.16-25

Gelüb huzuruña görseydi pâk meşrebüñi
Çalardı haclet ile câmi tevbe daşına Cem K.16-26

Görüb sipahuñı olsaydı vâkıf-i rezmüñ
Tefâhur itmez idi darb-i tîğ ile Rüstem K.16-27

Bu nev' ile ki zemânuñda cism-i mülk müdâm
Bulur hayât-i mücedded zeman zeman dem dem K.16-28

Vücûd hıfzını lûtfuñ eger idinse murâd
Binâ-yi feyz ile mesdûd olurdu râh-i 'adem K.16-29

Tenümde zahm-i hadeng-i belâ velî şâdem
Ki lûtfuñ olsa bulur cümle zahmler merhem K.16-33

Anuñ kimi bu iklîme yümn-i makdem ile
Bırardı zevk u safâ Ser-ver-i sipihr-vekâr K.17-13

Gül-i hadîka-i ikbal ü serv-i bâğ-i hüner
Meh-i sipihr-i edeb şehr-yâr i na't-şî'âr K.17-14

Muhît-i merkez-i devlet Ayâs Pâşâ kim
Medâr-i mülkedür ikbâli nokta-i pergâr K.17-15

Sipihr menziletî kim bıraksa hâke nazar
Kılır havâs ile hâki zer-i temâm-'iyâr K.17-16

Muhît-havsalaî kim ger itse katreye meyl
Teveccüh ile kılır katreyi dür-i şeh-vâr K.17-17

Sadâkatiñde sebât-i sa'âdet ü ikbâl
Siyâsetiñde sevâb-i Muhâcir ü Ensâr K.17-18

Salâh ehline hilmiyle vâli-i müşfik
Fesâd def 'ine 'adliyle hâkim-i kakhâr K.17-19

Vücûd-i kâmiline Pâd-şâhı 'Âlem'den
Sirâyet eylemiş âsâr-ı saltanat ne ki var K.17-20

- Cihân-firûzı gören ol meh-i temâmı bilür
Ki âf-tâb-i cihân tâbdandur ol envâr K.17-21
- Eyâ bülend-nazar âf-tâb-i evc-i hüner
Ki resmdür saña hüsn-i hasâ'il-i etvâr K.17-22
- Kemâl-i ma' deletün virdi istikâmet-i mülk
Tabîb-i hâzika san kim irişdi bir bîmâr K.17-23
- Münevver eyledi ikbâlün Evliyâ Burcî'n
Livâ-yi 'adlûñ olub evliyâyâ şem'-i mezâr K.17-24
- Revâc-bahş-i tarîk-i İmâm-ı A'zam olub
Binâ-yi şer' ile virdün umûr-i mülke karâr K.17-25
- Çerâğ-i tal'at ile Kerbelâ'ya saldun nûr
Ol âsitânedede kıldun dür-i niyâz nisâr K.17-26
- Mükerremdür sirişküm handa yir dutsam bu yüzden kim
Bahâr-engîz olur her handa kim seyl-âb olur cârî K.18-13
- Bahâr-i gül-şen-i devlet Ayâs-i pâk-dâmen kim
Vücûdı her halelden pâkdür her 'aybdan 'ârî K.18-22
- Şehâ şefkat-şi'ârâ sensen ol pakîze-sîret kim
Saña hâcet degül ihsân için derd-i dil izhârı K.18-24
- Vücûd-i bî-misâlün Devlet-i İslâma nusretdür
Mücerred sıyt-i rezmün eylemiş mağlûb küffârı K.18-25
- Ferîd-i 'asrsan ammâ gezer her kalbde mihrün
Güneş birdür velî maksûmdur her yirde envârı K.18-26
- Revandur eyle fermânuñ ki ger hur-şîde hükm itse
Hilâf-i tab' esfelden olur a'lâya reftârı K.18-28
- Eğer kılsan i'ânet ver ihânet ihtiyâr itsen
Kılur tebdîle kâbil lûtf u kahruñ mûrı vü mârı K.18-29

- Zemânuñ cümle-i evkâtını subh eylemiş gûyâ
Çerâğ ile bulunmaz zulm devrinüñ şeb-i târı K.18-30
- Tasavvur eylemek olmaz saña mânend bir kâmil
Hemâñâ sende hatm olmuş kemâl-i kudret-i Bârî K.18-33
- Sabâ vaf-i ruhun kıldukda gül vafını söylerken
Dutuldu gonce nutkı bülbülüñ hasr oldu güftârı K.18-34
- Zihî ser-dâr-i sa'ib-re'y sâhib-'adl deryâ-dil
Ki şân ü şevketi â'dâya mansûr ü muzafferdür K.19-14
- Değül hadd-i beşer hüsn-i 'afâf ü lûtf-i ef'âli
Melâ'ik firkasından bir 'aceb zât-i mutahherdür K.19-15
- Münezzehdür gubâr-i zulmden mir'ât-i ikbâli
Te'alâ'llah ne hoş pâkîze-tab' ü pâk-cevherdür K.19-16
- Zamîr-i bî-melâli asveb-i efkâre cevlân-geh
Vücut-i bî-misâli ahsen-i ef'ale mazherdir K.19-17
- Emîr-i a'del ü ekrem Ayâs-i pâk-tînet kim
Zülâl-i 'adl birle tînet-i pâki muhammerdür K.19-19
- Şehâ sen mesned-ârâ-yi serîr-i izz ü rif'atsen
Tırâz-i i'tibârun safha-i devrâna zîverdür K.19-20
- Cemâl-i enveründür âs-mân-i ma'delet mâhı
Veyâ ol mâh kim hur-şîd-i rahşâna ber-â-berdür K.19-21
- Penâh-i mülk ü milletsen sedâd-i hüsn-i tedbîrün
'Adû Ye'cûc'ınuñ def'ine bir sedd-i Sikender'dür K.19-22
- Saña tâbi' olan çekmez melâl ü mihnet-i 'âlem
Ne gam zulmât def'inden aña kim Hızır reh-berdür K.19-23
- Virür can tîğ-i hun-rîzüñ hayâliyle 'adû gûyâ
Hayâl-i tîğ-i hun-rîzün ecel murgına şeh-perdür K.19-24

- Peyâm-i şevketin yettikçe â'dâyî zebûn eyler
Azâ'im-hâna dîv elbette mahkûm ü musahherdir K.19-25
- Senûñ tîğundan ister bir cilâ kesb eyleye hâlâ
Cihân âyînesi kim gerd-i mihnetden mükedderdür K.19-26
- Senûñ tahrîk-i rahş-i iktidârundan umar teskîn
Bu günler dehr kim teşvîşden gayetde muzterdür K.19-27
- Muhâlif zulmet-i hayretde kalmış 'azm-i rezm itgil
Bu zulmet def'i muhtâc-i şu'â'-i tîğ u hancerdür K.19-28
- Cezâyir ehli tuğyân üzredür azm it ki şem-şîrûñ
Fesâd-i hûn-i fâsid def'ine hun-rîz neşterdür K.19-29
- Nitekim hitta-i Bağdâd'ı müşerref kılmış
Mazhar-i merhamet ü 'adl Mehemmed Pâşâ K.20-16
- Ol ser-efrâz ki yümn-i kadem-i muhteremi
Evliyâ Burcî'na olmuş sebab-i def'i belâ K.20-17
- Nıyyeti hayr olub ef 'âli salâh olmağ ile
Hiç kes yoh kim aña eylemeye hayr du'â K.20-18
- Beyle hâkim eser-i rahmetidür Yezdân'uñ
Hansı iklîme kadem bassa virür zevk u safâ K.20-19
- 'Âlem-i 'uzletün yegânesiyem
Kâf'dan Kâf'a yoh maña hemtâ K.21-9
- Sûretim fakr ü sîretim mün'im
Hey'etüm mûr ü himmetüm 'ankâ K.21-10
- Bir 'aceb nâme-i ferah-te'sîr
Mahz-i hüsn-i 'ibâret ü imlâ K.21-18
- Zâhiri dil-peziñ ü feyz-resân
Bâtını zevk-bahş u rûh-fezâ K.21-19

- Nakş-i hattında eltâf-i sûret
Tarz-i lâfzında eşref-i ma'nâ K.21-20
- Cilve-gâh-i nazarda her lafzı
Bir perî-peyker ü melek-sîmâ K.21-21
- ‘İşve vü şîve vü kirişme ile
Dil ider sayd u ‘akl ider yağmâ K.21-22
- Fehm kıldukda hüsn-i mazmûnın
Kıldum anda sürûrlar peydâ K.21-23
- Bendeyi lûtf birle yâd itmiş
Hazret-i Seyyid-i huçeste-likâ K.21-24
- O1 felek-kadr kim aña virmiş
Hazret-i Hak kemâl-i sıdk u safâ K.21-25
- Zât-i pâki cemî‘-i ‘âlemden
Şeref-i rütbe ile müstesnâ K.21-26
- Feyz-i ‘ilm-i ifâde-i beşeri
Aña ervâh-i kudsdan ilkâ K.21-27
- Aslıdur nûr-i pâk-i Mustafavî
Hükmidür revnak-i serîr-i kazâ K.21-28
- ‘İlmidür bâ‘is-i refâhet-i halk
Fi‘lidür mûcib-i rızâ-yi Hudâ K.21-29
- Az olur bir arada cem‘ olmak
Hükm ü ‘ilm ü siyâdet ü takvâ K.21-30
- Mîr Seyyid Mehemmed-i Gâzî
Menba‘-i ‘ilm ü hilm ü cûd ü sehâ K.21-31
- Ey kaza-hükm kim müyesserdür
Zâtuna iktidâr-i ‘izz ü ‘alâ K.21-34

Gül-i gül-zâr-i 'itret-i Nebevî

Çemen-ârâ-yi millet-i zehrâ K.21-35

Nûr-i çeşm-i temâmi-i sâdât

Muktedâ-yi cemî'-i ehl-i zekâ K.21-36

Bi-hamdil'llâh bu gün bu mülke salmış sâye bir 'âdil

Kim anun nisbetiyle 'izz ü rif'at iftihâr eyler K.22-12

Ser-efrâzî ki feyz-i hâk-bûs-i âsitânından

İnüb her dem güneş kesb-i 'ulûvv-i iktidâr eyler K.22-13

Safâ-yi zikr-i hâk-i pâyîdur ol saykal-i rahmet

Ki mir'ât-i dil-i ahbâbdan ref'-i gubâr eyler K.22-14

Felek meşşâtası virdükde zîb-i şâhed-i devlet

Anuñ mâh-i livâ-yi rif'atin âyîne-dâr eyler K.22-15

Zamâne inkılâbından ferâgat isteyen 'ârif

Anuñ ma'mûre-i ikbâlini hısn-i hisâr eyler K.22-16

Semiyy-i Ahmed-i Mürsel Mehemed Beg o deryâ-dil

Ki 'adl-i halka 'arz-i rahmet Perverdigâr eyler K.22-17

Eyâ Ser-dâr-i rûşen-rây mülk-ârây ferruh-ruh

Ki her mansıbdâ ismün iktizâ-yi iştihâr eyler K.22-18

Kemâl-i ma'rifet her handa vü her devrde olsa

Seni ser-defter-i erbâb-i temkîn ü vekâr eyler K.22-19

Bu mülke sâye-i devlet bırahmışsan bi-hamdi'llâh

Yiridür ger saña mülk ehli can nakdin nisâr eyler K.22-20

Niçün kim zât-i pâküñ mazhar-i feyz-i 'adâletdür

Bu mülküñ her günin nev-rûz ü her faslın bahâr eyler K.22-21

Sen ol pâkîze-tal'at âf-tâb-i 'âlem ârâsan

Ki lûtfuñ göñlümi yüz maksada ümmîd-vâr eyler K.22-27

- Virür medh-i şerîfün cevher-i güftâruma revnak
Sadetdür katre-i bârânı dürr-i şâh-vâr eyler K.22-28
- Kılur şem‘i cemâlün nûrı tâb‘-ı tîremi rûşen
Güneşdür seng-i bî-mikdârı lâ‘l-i âb-dâr eyler K.22-29
- Münevver eyledi ‘adliyle Evliyâ Burcı’n
Hümâ-yi evc-i hüner kutb-i a‘del ü ekmel K.23-9
- Mu‘în-i şer‘-i şerîf-i Nebî Mehemmed Beg
Ki zikridür sebab-i zikr-i Ahmed-i Mürsel K.23-10
- Zihî bülend-makâmî ki pâyeye-i kadri
‘Ulûvv-i târem-i a‘lâyı gösterür esfel K.23-11
- Semend-i kadri eger salsa mih-i zerrin na‘l
Olur cevâhir-i iklîl-i Müştrî vü Zuhâl K.23-12
- Ne mülke kim eser-i iltifât-ı salsa şerer
Olur hazânı bahâra gamı neşâta bedel K.23-13
- Vücûd-i bî-bedeli âf-tâbdur ammâ
Bir âf-tâb ki dâ‘im medârı ola Hamel K.23-14
- Bülend-kadr Şehâ sensen ol sa‘âdet-mend
Ki şân-i kadrüñedür âyet-i vefâ münzel K.23-15
- Tefahhus eyleseler hüsn-i ‘âkîbet ehlin
Cemî‘ hâtıra sensen hutûr iden evvel K.23-16
- Müyesser olsa tarîk-i itâ‘atüñ halka
Memâlik içre olur ref‘-i ihtilâl-i milel K.23-17
- İhâta kılsa cemî‘-i umûra tedbîrün
Hudûd-i mülkde merfû‘ olur rusûm-i cedel K.23-18
- Muvâfika şeref-i tal‘atüñ mümidd-i hayât
Muhâlife eser-i makdemüñ husûl-i ecel K.23-19

Değül zemânede mahfî debîr-i re'yünden
Hisâb-i defter-i dâniş mufassal ü mücmel K.23-20

Hakîm-i mâ'rifetün sulha mültefit olalı
Bozuldı ma'reke-i fitne vü bisât-i hiyel K.23-21

Sarardı şehd-i kelâmuñdan ehl-i derd yüzi
Mezîd-i 'illet-i safrâ olur şifâ-yi 'asel K.23-22

Tâze gül-zâr-i vezâretde açılmış bir gül
Virmiş âfâka nesîm-i eseri lûtf-i İrem K.24-17

Kılmış andan bu safâ kesbini gül-zâr-i vücûd
Olmuş anuñla bu bünyâd-i letâfet muhkem K.24-18

O1 ser-efrâz kim anuñ kimi bir ferruh -ruh
Pâye-i kadre kadem basmadı andan akdem K.24-19

Andan aldı 'azâmet emr-i vezâret gûyâ
Hükm için şimdi Süleymân'a virildi hâtem K.24-20

Hüsn-i re'yiyle bu gün hükme girür dîv ü perî
Darb-i tîğiyile bu gün feth olur iklîm-i 'Acem K.24-22

Pertev-i merhamet ol Hazret-i Rüstem Pâşâ
Ser-i erbâb-i sehâ ser-ver-i pâkîze-şiyem K.24-25

Her ne tedrîc ile miñ yılda vire bahr ile kân
Her ne yüz yılda mürûr ile kılur hâsıl yem K.24-36

Ser-verâ cümle-i âfâka yetürmüş 'adlûñ
Vüs'at üzre eser-i râbıta-i hân-i ni'am K.24-39

Budur kim ravza-i Dârü's-Selâm'ı eyledi memlû
Ser-efrâz-i sa'âdet-mend lûtf ü 'adl ü ihsandan K.25-16

Nizâm-i mülk İbrâhim Beg ol pâk-sîret kim
Tekâzâ-yi tefevvuk eylemiş efrâd-i insandan K.25-17

Ser-efrâzî ki idrâki felek-rây ü melek-sîret
Münezzehdür kemâl-i nisbeti emsâl ü akrandan K.25-18

Kemâl-i fazl-i zâtı Âsâf evsâfında hatm olmuş
Götürmüş jeng-i nakş âyîne-i mülk-i Süleymân'dan K.25-19

Dil-i pür nûrına kılmaz güzâr efkâr-i nâ-sâ'ib
Kim ol kandîl memlûdur leb-â-leb nûr-i 'irfandan K.25-20

Eyâ Sultân-i 'âlî-himmet ü ser-dâr-i 'âdil-dil
Ki sensen gevher-i insâf ü dürr-i ma' delet kâni K.26-4

Eger mâha mihr-i ruhuñ salsa pertev
Meh olmaz dahi mihrden zerrece kem K.27-24

Eger yetse pervâneye hükmüñ ey şem'
Olur mihr-i hâzır aña zâc-i muzlem K.27-25

Şerâb-i mezâkuñda keyfiyyet-i şehd
Mizâc-i sinânuñda hâsıyyet-i sem K.27-26

Senüñ pây-bûsuñ temennâsı birle
Kadüm tek kad-i âs-man muttasıl hem K.27-27

Zemin pây-bûsuñla bir kadr bulmuş
Kim ol kadre kâdir değül âs-man hem K.27-28

Şehâ sensen ol gevher-i dürc-i hikmet
Ki sendendür elbette her derde bir em K.27-29

Ne dil-rîş kim zahm tek açdı ağzın
Saña arz-i hâl itmeğe tapdı merhem K.27-30

Dutdı câm-i lâle-gun erbâb-i 'işret gül görüb
Kan içürdi halka nîreng ile çerh-i hîle-kâr K.28-5

Çeşme-i lûtfiñdan itmiş bahr tahsîl-i sehâ
Nâ'ib-i kudretten almış çerh ref'-i iktidâr K.28-21

- Nakş-i levh-i i'tibârı ser-hat-i ahkâm-i 'adl
Sûret-i ahkâmı sırr-i hikmete âyîne-dâr K.28-23
- Kâr-sâz-i mülk Ca'fer Beg o rûşen-rây kim
Nüsha-i hükminedür mazmun rızâ-yi Kirdigâr K.28-24
- Ehl-i hükme tâ ebed ef'âli düstûrû'l-'amel
Nazm-i mülke vaz'-i kânûnı esâs-i pâ-y-dâr K.28-25
- Ey ezelden mesned-i re'fetde zât-i kâmilün
Kâm-bahş ü kâm-rân ü kâm-bîn ü kâm-kâr K.28-26
- Sipîhr-menziletâ sensen ol mekân-i hayâ
Ki yoh sıfâtunuñ hadd-i ihâta-i imkân K.29-16
- Mübârek ola bu sûr ü sürûr-i bezm-i huzûr
Kim oldu cümle-i halk-i cihâna feyz-resân K.29-17
- Neşât-i 'ayşunuñ evsâfi dutdı âfâkı
Safâ vü zevkunuñ âvâzesiyle doldı cihân K.29-18
- Sipîhr kıldı bu bezm-i neşâta bezl-i safâ
Melâ'ik oldu bu sûr ü sürûra fâtiha-hân K.29-19
- Marîzüñ olsa miñ derdi bu derd anlardan efzundur
Ki teşhîsine olmaya tabîb-i hâzik ü kâmil K.30-3
- Bi-hamdi'llâh salâh-i devlet için mesned-i rif'at
Bu gün bir kutb-i sâhib-'adl ü sâ'ib-re'yedür menzil K.30-11
- Sipîhr-i devlet ü ikbâl-i mülk-ârây Ca'fer Beg
Ki yek-sandur anuñ 'adline hükmi 'âli vü sâfil K.30-12
- Zihî 'âdil ki devrânında dihkan tîre toprağa
Bıraksa dâne-i cev hûşe-i pervin kılur hâsıl K.30-13
- Felek te'sir-i ikbâlından almış kuvvet-i tâli'
Kim olmuş bahr mahsûline kân edvârına 'âmil K.30-14

- Umûr-i hayr ü ihsan buldı eyyâmında miñ revnak
‘Âdalet mültezemdür ol umûra merhamet kâfil K.30-15
- Hisâb-i mücmel-i evsâfidur bir pâk defter kim
Cihânuñ hayr-i mahsûli anuñ cem‘inedür dâhil K.30-16
- Zemânuña zımân ehline hergiz çekmemiş kâtib
Hisâb oldukda gayr-i ‘izz ü rif‘at bâki vü fâzıl K.30-17
- Ser-efrâz-i nevâl-i ni‘met ü idrâr-i ihsânuñ
Cemî‘-i mülkedür cârî cemî‘-i halkadur şâmil K.30-18
- Teveccüh kıl melâlet çekme ikrâh itme kim Hak’dan
Bir âyetdür nizâm-i mülk ü millet şânuna nâzil K.30-19
- Eger hükm itse hüsn-i tali‘uñ bârân olur lü’lü’
Saña minnetsüz eyler ebr ü deryâ hâsıl u vâsıl K.30-20
- Saña nisbet bu rütbe rütbe-i mezmûmdur ammâ
Ne çâre zînet-i eyyâma sensen cevher-i kâbil K.30-21
- ‘Adâlet sende konmuşdur saña muhtâcdur kişver
Güher ümmîdi birle dâmen-i deryâ dutar sâhil K.30-22
- Yüz fesâhat tûti-i tab‘umda muzmerdür velî
Kim dutar âyîne kim izhâr idem râz-i nihân K.31-4
- Sâkinem bir yirde kim yoh i‘tibârum zerrece
Rûşenî dâ’im hümâ-yi himetüm hur-şîd san K.31-5
- Kasr-i kadr ü rişte-i derküm refî‘ olmak ne sûd
Çun müsâvîdür bu kavme âs-mân ü rîsmân K.31-6
- Şâh-bâz-i himmetüm her sayda kılmaz iltifât
Şehr-yâr-i rif‘atüm her mesnedi kılmaz mekân K.31-7
- ‘Âlem-i sûretde ger yohdur şükûh ü şevketüm
‘Âlem-i ma‘nîde yoh bir men kimi sâhib-kırân K.31-8

Mesned-ârâ-yi serîr-i devlet-i bâkî menem
Kim sözüm zımnında her iklîme hükmümdür revân K.31-9

Bendeem ol mâh-i evc-i rif'at ü ikbâle kim
Görmemişdür bir aña mânend devr-i âs-mân K.31-13

Muktedâ-yi ehl-i dâniş hâmi-i erbâb-i fazl
Kâr-fermâ-yi zamîr-i pâk tab'-i hurde-dân K.31-14

Nazm-bahş-i mülk Ca'fer Beg ki rûşen rây ile
Feyz-i fitrîdür aña câh ü celâl ü 'izz ü şân K.31-15

Ey şükûh-i rif'atün pîrâye-i gül-zâr-i dehr
V'ey nizâm-i re'fetün ârâyiş-i mülk-i cihân K.31-20

Bîm-i kahrun cân ü mâl-i hasma berk-i hâne-sûz
Lûtf-i tab'un lâle-zâr-i mülke ebr-i dür-feşân K.31-21

Ser-verâ sen çeşme-i ihsân ü bahr-i lûtfun
Teşne-i şehd-i visâlündür Fuzûlî na-tüvân K.31-22

İntizâr ile daşı lâ'l kılub reng virür
Rûzgâr ile suyu lü'lü'-i galtân eyler K.32-16

Katreyi müddet ilen muttasıl-i bahr kılur
Zerreyi vâsıl-i hur-şîd-i dırahşân eyler K.32-17

Kâş bağrumı kazâ su ide göz yaşı için
Çeşme tek durmayuban çün meni giryân eyler K.32-20

Kâş cismümi felek daş ide bî-dâde dözem
Ma'den-i lâ'l kimi çün ciğerüm kan eyler K.32-21

Yir yüzinden götürülmekte gümânım dahi yoh
Beyle kim ten çürüyüb göz yaşı tuğyân eyler K.32-22

Bî-haberler bilemez eşk-i revânım ne için
Gerçi tenbîhine dil nâle vü efgân eyler K.32-23

- Ehl-i tuğyâna eser eyleyemez girye-i Nûh
Gerçi her dem oları vâkıf-i tufân eyler K.32-24
- Ey felek bu ne revâdur ki sipâh-i sitemün
Dil-i ma‘mûrumı yağma ile vîrân eyler K.32-25
- Saňa ger durmasa bir lâhza mukâbil mihrâb
Daşlara başın urub çâk-i girîbân eyler K.32-39
- Eger cefâ çeke sûret nigârdan yüz yıl
Dimen çeke sıfat-i sûret-i nigâr kalem K.33-3
- Bir öz başına ög almış karârı yoh delüdür
Çıhınca dutmasalar ‘âlemi yahar kalem K.33-10
- Ağzı açuh çıhmaz âvâzı ayağı yoh yürür
Cân iledür seyri ammâ dimek olmaz cân-ver K.34-2
- Sayılr pehlûlarınıñ üstühânı za‘fdan
Beyle za‘f ile ağır yükler çeker eyler hüner K.34-9
- Yirde gezmez vahş tek ammâ yürür andan revân
Gökde uçmaz tayr tek ammâ uçar andan beter K.34-10
- Ger bükülmüşdür kadi ‘ayb eylemeñ bir pîrdür
Nûh devrinden virür bir bir su‘âl itseñ haber K.34-11
- Baş açub yağmurlara suya baturmuş kisvetin
Yaş uşahdur levhi sâde hîç bilmez hayr ü şer K.34-12
- Cânı yoh lâkin rızâ-yi halk hâsıl kılmağa
Geh aşğa geh yukaru segridüb canlar çeker K.34-13
- Dîve benzer gezdürür başda Süleyman tahtını
Yohsa kandur sahlanur göksinde kıymetlü güher K.34-14
- Yohsa zevrakdur anı kılmış müretteb seyr için
Veys Beg Hazretleri ol şehr-yâr-i nâm-ver K.34-15

- Ey bekâ-yi ‘izz ü câhuñ mûcib-i temkîn-i mülk
V’ey senâ-yi lûtf ü kahruñ menşe’-i nef ‘ ü zarar K.34-16
- Hâk-i pâyuñdan eger bir zerre tapsaydı sadef
Beslemezdi irtifâ‘-i kadr için mutlak dürer K.34-17
- Eyle kim ‘adlûñ zarar resmin götürdi mülkden
İhtiyât için gerekmez kimseye dîvâr ü der K.34-20
- Düşmenin mağlûb olub dâ’im zafer bilmez nedür
Sen kaçan kim ‘afv kılsañ ol sanur anı zafer K.34-21
- Yol aparsaydı senüñ ihsânuña bir zerrece
Âf-tabuñ minnetin çekmezdi nûr için kamer K.34-22
- Zevk için şevkuñ tapub ser-mest olan ‘âriflere
Hâcet olmaz câm-i mey içmek senüñ şevkuñ yeter K.34-23
- Şâm-i bezmüñ eyle rûşendür ki her kim şem‘ tek
Tapsa anuñ zevkini kılmaz temennâ-yi seher K.34-24
- Vasf-i zâtuñ hadden efzundur Şehâ ma‘zûr dut
Kim kılır ibrâm havfinden Fuzûlî muhtaser K.34-25
- Nâzenin dil-ber kimi ahbâba kanlar yutduran
Derd ilen ‘âşık kimi kanlar töken gözden müdâm K.35-5
- ‘Akl alursan can bağışlarsan kemâl-i sihr ile
Dîv salursan şîşeye odı kılursan suya râm K.35-9
- El-emânet ey çerâğ-i ehl-i kadr ü i‘tibâr
El-mürüvvet ey nizâm-i ehl-i ‘izz ü ihtîşâm K.35-14
- Çün safâ-yi niyyetüñ tevfk-i hüsn-i sîretüñ
Kıldı kurb ile seni Beg hizmetinde şâd-kâm K.35-15
- Veys Beg Hazretleri hur-şîd-i evc-i iktidâr
Şehr-yâr-i nîk-rây ü nîk-baht ü nîk-nâm K.35-20

- Tenümde za‘fdan bir üstühân kalmışdurur gerdûn
Müdâm ol üstühânı gam hadengine nişân eyler K.36-11
- Göñül vîrânesin ma‘mûr kılmak kasdına çeşmüm
‘Îzârum üstine cedvel çeküb sular revân eyler K.36-14
- Eger ta‘lîm virse sûret-i dîvâra kirmânı
Kılub kâmil kamu ma‘nîde anı nükte-dân eyler K.36-20
- Eyâ pâkîze-ahlâk u felek-kadr ü melek-sîret
Ki her nâ-kâma yetse iltifâtun kâm-rân eyler K.36-21
- Bahar eyyâmına ger feyz-i ahlâkun eser kılsa
Hevâsını kılur can-bahş ebrin dür-feşân eyler K.36-22
- Hazan faslını ger tab‘-i lâtfün terbiyet kılsa
Töker altun varakler adını berg-i hazân eyler K.36-23
- Kemâl-i himmetün çun mülk ta‘mîrinedür sa‘i
Kamu sahrâları elbette bâğ u bû-sitân eyler K.36-24
- Günehsüz bağrumı kan eyledi câ‘iz midür beyle
Rızâ-yi Hakk için bir sor ki nâ-hak nice kan eyler K.36-31
- Cem ü Cemşîd değül bezmde hemtâsı anuñ
Ser-ver-i bî-bedel ü husrev-i bî-hemtâdur K.38-12
- Ebr-i nîsansan değül bî-hûde tahrîkûn senüñ
Her gün eyler kesb senden bahr dürr-i şâh-vâr K.39-8
- Miñ belâ ohına sancıldı ruhun ‘aksinden
Olalı sâde göñül ‘ârızına âyine-dâr K.40-5
- Ey büt-i seng-dil ü sîm-ten ü müşgîn-hâl
V’ey meh-i serv-kad ü sebz-hat ü lâle-‘izâr K.40-8
- Vâzî‘-i ma‘delet ü re’fet ü insâf ü edeb
Sâhib-i merhamet ü şefkat ü temkîn ü vekâr K.40-15

Zâtı gevher sadef-i hikmete lîkin yektâ
Tab‘ı kevkeb felek-i dikkate ammâ seyyâr K.40-17

Ser-verâ ecr-i ‘amel ‘âcil ü âcil Hak’dan
Cennet olmuş saña bu ma‘ni-i şâhed-âsâr K.40-27

Yeñi ayı kaşlaruñ sevdâsı rüsvâ eylemiş
Gösterürler birbirine añı ehl-i rûzgâr K.41-6

Mâh-i nevdür bilmezem tâban şafakdan yohsa kim
Kana batmış nevk-i şem-şîr-i Emîr-i nâm-dâr K.41-7

Ol ser-efrâz-i felek-rif‘at ki re’y-i rûşeni
Eylemişdür ref‘ mir’ât -ı hakâyıktan gubâr K.41-8

Cevher-i pâkîze-i zât-i şerîf-i kâмили
‘Âleme lûtf u mürüvvet ma‘deninden yâd-gâr K.41-9

Ey safâ-yi meşrebün mülk-i ezel tek bî-kerân
V’ey muhît-i himmetüñ bahr-i ebed tek bî-kenâr K.41-14

Ger señ olsayduñ emîr-i şevket-i İskenderî
Vâdi-i himetde bulmazdı Aristô iştiyhâr K.41-15

Mücmelâ Hazret-i Pâşâ-yi felek-kadr kimi
‘Âlem-efrûz kılur memleket-ârâ eyler K.42-23

Ol zekî-tab‘ ki dîvân-ı hilâfet hükmin
Rub‘-i meskûna anuñ dikkati icrâ eyler K.42-24

Ol sehâ-pîşe ki bir demde kılur sarf-i gedâ
Her ne yüz yılda ‘iyân ma‘den ü deryâ eyler K.42-25

Sâye-i râyet-i ikbâli yeten yirlerde
Rûzgârını ‘adûnun şeb-i yeldâ eyler K.42-26

‘Arsa-i rezimde her dem ki kılub meyl-i gazâ
Cümlesin ‘ukde-güşâ-yi saf-i hîcâ eyler K.42-27

- Dağdır tîg ile terkîb-i ‘adû eczâsın
Lîk her cüz’in anuñ lâ-yetecezzâ eyler K.42-28
- Şeb-i hîcâda ki seyyâre-i peykâmı ile
Ser-i hasmını kazâ evc-i Süreyyâ eyler K.42-29
- Zahm-i tenden açuban rûh-i muhâlif revzen
Çıhub ol evc-i Süreyyâ’ya temâşâ eyler K.42-30
- Meded-i re’y-i zamîriyle gelür fi‘le müdâm
Levh-i kudretde kazâ her ne ki inşâ eyler K.42-31
- Lâfz-i pâkinden ider hüsn-i ‘ibâret kesbin
Felek ahkâm-i kaderden ne kim imlâ eyler K.42-32
- ‘Âlemi eylese bir zât-i müşahhas takdîr
Hâk-i pâyini anuñ dîde-i bînâ eyler K.42-33
- Şöhret-i ismi yeter şâhed-i hüsn-i ‘ameli
Ehl-i Hak ismden idrâk-i müsemmâ eyler K.42-34
- Ey ki ehl-i nazara nâsiye-i ikbâlün
Saltanat nûrını her lâhza hüveydâ eyler K.42-35
- Sendedür sende çu esrâr-ı hilâfet genci
Ehl-i idrâki suver vâkıf-i ma‘nâ eyler K.42-36
- Mümkün olmaz ki ola nazm-i cihan re’yünsüz
Sûret-i kevn ki kaçan terk-i heyûlâ eyler K.42-37
- Ravza-i hâk-i derün bâğ-i gül-i cennetdür
Kim ki cennet diler ol ravzada me’vâ eyler K.42-38
- Muttasıl gerçi niyâz ile dutar dâmânun
Tîğ senden taleb-i kesret-i â‘dâ eyler K.42-39
- Cilve-gâh-i ‘amelüñ mesned-i emniyyetdür
Eser-i re’fetün a‘dâyı ahibbâ eyler K.42-40

- Mârî tehdîd-i ‘azâb-i gazabun mûr kılur
Peşşeyi terbiyetün ‘izz ile ‘ankâ eyler K.42-41
- Evliyâ Burcı’na yetdi kademün şek yoh kim
Hâk-i pâkündeki emvâtını ihyâ eyler K.42-42
- Ey hoş ol makbere kim bulmağa emvâtı hayât
Añı tevfik güzer-gâh-i Mesîhâ eyler K.42-43
- Ser-verâ sâmit iken lezzet-i medhün zevki
Tûti-i nutk-i Fuzûlî’ni şeker-hâ eyler K.42-44
- Eyle kim fasl-i hazan bülbüli lâl itmiş iken
Şevk-i nezzâre-i gül zevk ile gûyâ eyler K.42-45
- Cân-i mehcûrına râhat yetürür dîdârun
Çemen-i sebz bahârı ferah-efzâ eyler K.42-46
- Zîb-i medhünden alub lehce-i nâ-hemvârı
Hârî mergûb-i cemâl-i gül-i ra’nâ eyler K.42-47
- Nemlü eşkümden zemîn memlû ünümden âs-mân
Âh ü nâlem nâvek ü peyveste ham kaddüm kemân Trc.B.1.1-2
- Tîr-i âhum bî-hatâ te’sîr-i nâlem bî-gümân
Muttasıl gam-hâne-i sînemde yüz gam mihmân Trc.B.1.1-3
- ‘Işk nâ-gâh oldu peydâ dutdı müstahkem meni
Saldı yüz sevdâya ol gîsû-yi ham-der-ham meni Trc.B.1.2-3
- V’er özinden yâr anı ayırsa gavgâ eyleye
Dem-be-dem yüz şevk ile bu beyti inşâ eyleye Trc.B.1.5-5
- Seyl-i sirişküm oldu revan hâk-i kûyına
Can vâlih oldu lâ’l-i leb ü güft-ü-gûyına Msd.1.6-1
- Hayât sarf idüben derd kılmışam hâsıl
Sirişk-i âl ü ruh-i zerd kılmışam hâsıl Msd.2.3-1

- Rište-i cânumga reşkinden düşer yüz pîç ü tâb Mh.1.2-5
- Âteşin kisvet geyüb odlara yandurdun bizi Mh.1.3-2
- Ay ü gündür hüsn bahsinde cemâlüm ‘âcizi Mh.1.3-3
- Âdem oğlında senün tek doğmaz ey kâfir kızı Mh.1.3-4
- Gamzen ohından hazin cânumda yüz min ıztırâb Mh.1.4-5
- Vay yüz min vay kim dil-dârdan ayrılmışam Mh.2.1-1
- Hulk u hûyî çun melek sûretde emsâli perî Mh.2.2-2
- Ağlamaktan çeşm cism-i derd-nâküm sudadur Mh.2.4-3
- Nâhun-i hasret bilen idüb girîbânımnı çâk Mh.2.5-2
- Günde yüz kez hecr tîğiylen olurum men helâk Mh.2.5-3
- Ten pozuldu eşk-i çeşm-i hun-feşânımdan menüm Mh.3.1-1
- Meyl-i vasl eğmiş kadümni çeng-i bezm-i yâr tek Mh.3.2-1
- Min figan her dem çihar her üstühânımdan menüm Mh.3.2-5
- ‘Âlemi dutdı sirişküm kanı duymazsan haber Mh.3.3-1
- Saldı yaşum rahneler yollara kılmazsan nazer Mh.3.3-2
- Kan yaşumdan sarı kim dutmuş yolun kıl bir güzer Mh.3.3-3
- Göz evi tek oldu eşkümden çoğ evler gark-ı âb Mh.3.4-1
- ‘Âlemi seyl-âba virdüm ey cemâli âftâb Mh.3.4-3
- Göz yaşı olur revan her dem hayâl itsem seni Mh.3.5-2
- Alsalar dîn ile dünyânı şarâba satuben Mr.2.4-3
- Değer her dem vefâsuz çerh yayından mana min oh Mr.3.3-1

Nazar kılmazsan ehl-i derd gözden ahıdan seyle Mr.3.6-1

Men subh u şâm dūd-i dil-i sūz-nāk ile
Bağrın kebâb idüb virürem çehre inkilâb Mk.III-1

Hût u Hamel medârı ile âs-man dahi
Kan yutdurub virür dil-i sūzânuma ‘azâb Mk.III-2

Dünyâda yoh ferâgat-i ümmîd nişe kim
Kan ahıdur oda nice kim çizginür kebâb Mk.III-3

Ey vücūd-i kâmilün âyîne-dâr-i feyz-i Hak
Âsitânun kible-i hâcât-i erbâb-i yakîn Mk.XXXIII-1

Ey kemâl-i re’fetün ser-mâye-i emn ü emân
V’ey cemâl-i şevketün pîrâye-i dünyâ vü dîn Mk.XXXIII-2

Hüsn-i re’yün âftâb-i ‘âlem-i sıdk u safâ
Hâk-i pâyun menşe’-i cem’iyyet-i rûy-i zemîn Mk.XXXIII-3

Gelmemiş bir sen kimi pâkîze-tînet ‘âleme
Tâ binâ-yi ‘âlem itmiş nakş-bend-i mâ’ u tîn Mk.XXXIII-4

Zâyi’ iken kadrümi bildürdin ehl-i ‘âleme
Tîre iken eyledün hâk-i vücûdum ‘anberîn Mk.XXXIII-11

Yüz fesâd ü fitne tahrîkiyle bir kişver alur
Ol dahi âsâr-i emn ü istikâmetden berî Mk.XLII-2

Her sözüm bir pehlevandur kim bulub te’yîd-i Hak
‘Azm kıldukda dutar tedric ile bahr ü beri Mk.XLII-5

Ruhsâruma tökdi merdüm-i çeşmüm kan
Hindû’yi görün la’l virür Rûm’a harâc Rb.X-2

Ey fâ’ide-i ‘ilmüne ‘âlem muhtâc
Hâk-i kademün ehl-i hüner başına tâc Rb.XI-1

- Hecrûn ciğerini her kimün kan eyler
Tedrîc ile vaslun ana dermân eyler Rb.XXVII-1
- Çıhdı feleğe âh ü figânum sensüz
Çoh derde mukayyed oldı cânun sensüz Rb.XXX-1
- Hur-şîd ki hüsnünle kılur bahs-i kemâl
Terk-i edebin zevâlden eyle kıyâs Rb.XXXIV-1
- Kûyunda senün ne daşa kim urdum baş
Kıldum anı gark-i hun töküb gözden yaş Rb.XXXVI-1
- Mecnûn oda yandı şu‘le-i âh ile pâk
Vâmık suya batdı eşkden oldı helâk Rb.LV-1
- Gör hem-dem ahan sirişk-i âlümni menüm
Dutmuş ruh-i keh-rübâ misâlümni menüm Rb.LXI-1
- Efgandur işüm serv-i hırâmânun için
Kandur ciğerüm gonce-i handânun için Rb.LXII-1
- ‘Işkunda gam u gussa çeküb pîr oldum
Men pîre terahhum it yiğit cânun için Rb.LXII-2
- Ey gâ’ib olan dîde-i hun-bârumdan
V’ey râhat alan sîne-i efgârumdan Rb.LXIII-1
- Hun-âbe töküb dîde-i giryânundan
Sensüz boyadum yir yüzün öz kanumdan Rb.LXIV-1

13. MÜLEMMÂ‘

Mülemmâ‘, bir şiirin bir mısraını bir dilde diğer mısraını başka bir dilde kaleme almaya denir. Bu şekilde şiir yazmaya da telmî‘ adı verilir.⁶⁹

“Şairler, şiir yazmadaki bilgi ve hünelerini sergilemek veya şiirin anlam ve ahengine katkı sağlamak gibi sebeplerle şiirlerine yabancı dilde bir mısra veya söz ilâve etmişlerdir. İlâve mısra veya söz, iktibas olabileceği gibi şairlerin kendisinin oluşturduğu bir mısra da olabilir.”⁷⁰

Hat virdi reyhan kim yakın bir Tanrı var ey ehl-i dîn

عوذوا برب العالمين استعيذوا مما نهى⁷¹ K.8-7

Oldı hükminden revân-perver fezâ-yi berr ü bahr

قد افاد الروح جسما كان ماء وطين⁷² K.10-16

Her zarardan sâye-i ‘adlindedür âsûde halk

انهم اصحاب كهف انه حصن حصين⁷³ K.10-20

Mehd-i mülki me’men-i ehl-i zemândur fitneden

احسن الاحوال فى الارحام احوال الجنين⁷⁴ K.10-21

Her yana ‘azm itse gâlibdür savâb-i re’y ile

عزمه عزم عظيم رأيت رأى متين⁷⁵ K.10-24

Leşkeri noksan görürse ceyš-i a‘dâdan n’ola

هست بهر نصرتش فوج ملاءك دركمين⁷⁶ K.10-26

Âsitânına cebin sürse felekler yoh ‘aceb

هست وضع آستان او على وضع الجبين⁷⁷ K.10-27

⁶⁹ Coşkun, *age.*, s.295.

⁷⁰ Coşkun, *age.*, s.295.

⁷¹ Alemlerin Rabbi’ne sığınım, yasak kıldığı şeylerden sakınım.

⁷² O, ruha daha önce su ve çamur halinde olan bir vücut verdi.

⁷³ Onlar Ashab-ı Kehf’tirler, o da müstahkem bir kaledir.

⁷⁴ Durumların en iyisi çocukların ana rahmindeki durumlarıdır.

⁷⁵ O’nun azmi büyük, görüşü sağlamdır.

⁷⁶ Takım takım melekler ona yardım için pusudadır.

بحمدلله والمان كه توفقات ربانى⁷⁸

Yetürdi menzil-i maksûda İbrâhîm Sultân'î K.26-1

Ser-verâ fâriğ değül senden Fuzûlî bir zemân

انه مستدعى استبقاؤكم بين الانام⁷⁹ K.35-30

Geçdüm ser-i kûyunda iki 'âlemden

لى بين مقامين مقام ثالث⁸⁰ Rb.IX-1

⁷⁷ Onun kapısının eşiği alın konmak içindir.

⁷⁸ Minnet ve hamd Allah'adır ki O'nun yardımcıları...

⁷⁹ İnsanlar arasında kalmanız istenir.

⁸⁰ İki makam arasında benim için üçüncü bir makam vardır.

14. NIDÂ

Seslenmek, haykırmak gibi anlamlara gelen nidâ, duygu ve düşünceleri belirtmek için kullanılır.

“Nidâ, şiddetli his ve heyecanları ifade için ihtiyar edilen bir san‘attır. Bazen maddî ve manevî eşya ve hâdisatı heyecan saikasıyla karşısında teşhis eden san‘atkâr nidâ san‘atı ile bu hâleti ruhiyesini izah eder. Bunun için çok defa teşhis san‘atı ile beraber olur.”⁸¹

Ünlem edatı ile yapılan nidâlar, eklerle yapılan nidâlar ve muhatap zikredilerek yapılan nidâlar olmak üzere üç grupta ele aldığımız nidâ dahâ çok, “ey, yâ, eyâ, hey, vay, âh, eyvâh, zihî” gibi ünlemlerle yapılır.

Ünlem Edatı ile Yapılan Nidâlar

Zihî hakikat-i zâtuñda lâf ‘akl ü cünûn

Kapuñ makâm-i müsâvât-i pâd-şâh ü gedâ K.1-77

Ki **ey** fakîr harîm-i visâle bismi’llâh

Ta‘allül itme ki demdür emânet ola edâ K.1-88

Yâ Habîba’llah yâ Hayre’l-beşer müştâkuñam

Eyle kim leb-teşneler yanub diler hemvâre su K.3-26

Eyâ bülend-nazar mâh-i âf-tâb-eser

Ki re’y-i pâküñ ilendür mürûr-i dehre medâr K.6-24

Habbezâ dehr ki peyveste sehâb-i feyzin

Bâ‘is-i terbiyet-i bâğ u beyâbân eyler K.32-14

Eklerle Yapılan Nidâlar

Müheyminâ Samedâ bende-i siyeh-rûyem

Sahîfe-i ‘amelüm ma‘siyet hatiyle kara K.1-80

⁸¹ Tarlan, *age.*, s.50-51.

Şehâ Fuzûli-i dil-hasteem bi-hamdi'llâh
Reh-i şerî'atüñe tâbi' emrüne me'mûr K.2-29

Hudâvendâ saña mensûbdur ahkâm-i şer'iyeye
Niçün gerdun maña devründe cevr-i bî-kerân eyler K.36-29

Dâverâ beyle zamanlarda ki 'adlün eseri
Çâre-i def'-i gam-i her dil-i şeydâ eyler K.42-50

Serverâ yüz şükr kim feyz-i kemâl-i re'fetün
Evliyâ Burc'ını kılmış reşk-i Firdevs-i berîn Mk.XXXIII-7

Muhatap Zikredilerek Yapılan Nidâlar

İste peykânın **göñül** hecrinde şevkum sâkin it
Susuzam bir gez bu sahrâda menüm'çün are su K.3-9

Dôstlar eyyâm-i gül olsaydı eyyâm-i sürûr
Ra'd-i nâlân dem-be-dem kılmazdı ebri eşk-bâr K.28-6

Can virür çağda başumga Tanrı için gel **begüm** Th.1.2-4

Sâkî kerem it şarâb-i gü-fâm yürüt
Gül-fâm şarâba virme ârâm yürüt Rb.V-1

Zâhid mey-i nâbdandur ikrâh galat
Sen hâh sözüm sahîh dut hâh galat Rb.XLI-1

Nidâ ile ilgili diğer örnekler

Zihî mükevvin-i kâmil ki kudretiñdendür
Perî-likâlara lûtf-i tenâsüb-i a'zâ K.1-50

Zihî Kerîm ki ifrât-i lûtf ü ihsânı
Mesîh'i eyledi mihrâb-i secde-i tersâ K.1-74

Dirîğ u derd ki encâma yetdi 'ömr henûz
Harâb-i bâde-i zerkam esîr-i dâm-i riyâ K.1-83

- Eyâ** şehî ki gürûh-i peyem-ber-i mürsel
Behişt basmaz ayah señsen almadan destûr K.2-18
- Saçma **ey** göz eşkden gönümdeki odlare su
Kim bu deñlü dutuşan odlare kılmaz çâre su K.3-1
- Dest-bûsı ârzûsiyle ger ölsem **dôstlar**
Kûze eyleñ toprağum sunuñ anuñla yâre su K.3-13
- Hazer kıl gezme çok pervâsuz **ey** bülbül ki katlûñ'çün
Tikenden dâmeni altında kılmış gül nihan hancer K.4-4
- Hayâli gözdedür kirpüklerûñ depretme **ey** merdüm
Edeb şartı değül mihmâna çekmek mîz-ban hancer K.4-10
- Ey** gül-i bâğ-i rüsül bir tâze gül-şendür kapuñ
Kim dem-i Cibrîl'e ol gül-şende ta'n eyler sabâ K.5-17
- Şehâ** men ister idüm bir zevâlsüz sâye
Kim anda olmaya mutlak mazarrat-i eşrâr K.6-27
- Şehâ** Fuzûli-i üftâde hâk-i râhundur
Hemîşe nakd-i hayâtı senüñ yolunda nisâr K.6-45
- Bûrhân-i Hak'dur **ey** gönül her nesteren nisbetlü gül
Sâni' olan mümkün değül masnû'dan olmak cüdâ K.8-2
- Hak mazhârıdur her çiçek ger dutsañ **ey** nakkâş şek
Bir nârven şeklini çek virgil aña neşv ü nemâ K.8-6
- Hat virdi reyhan kim yakin bir Tanrı var **ey** ehl-i dîn
Avzu bi-rabbi'l-âlemîn estaîzû mimmâ nehâ K.8-7
- Râh-i talebdür bî-'âded ma'bûda **ey** ehl-i hired
Ger isteseñ kurb-i Samed sad-berg olur reh-ber saña K.8-10
- Zinhâr** mahv ol hikmete bahgıl kemâl-i kudrete
Nîlûfer-i hoş-sûrete gör kim virür âb u hevâ K.8-11

- Câm dut **sâkî** ki gül-bünler gül izhâr itdiler
Sen dahi bir gül-bün-i ra'nâsen it izhâr gül K.9-2
- Kıldı pinhan goncenüñ lû'b ile gözden hokkasın
Bulmak olmaz hiç reng ile **zihî** 'ayyâr gül K.9-15
- Bağ-ban** Sultân-i 'âdil devridür tenbîh kıl
Urmasun gül-zâre âteş zulm idüb zinhâr gül K.9-35
- Ey** zi ber-destân-i 'âlem zîr-i dest-i himmet et
Devr-i çarh engüşt-i fermân-ı to-râ engüşterîn K.10-32
- Âferîn-eş der-penâh-ı adl-i mülk-ârâ-yı tost
Âferîn **ey** pâdişâh-ı mülk-perver âferîn K.10-37
- Bi'llâh **ey** devlet ki der-gâhında mahremsen anun
Düşse fırsat hâlüm ol der-gâha 'arz it zinhâr K.11-63
- Yâ** Rab olmaz mı ola âhir bu derd-i iştiyâk
Yâ Rab olmaz mı ola zâ'il bu renc-i intizâr K.11-66
- Zihî** Sultân-i rûşen-rây mülk-ârâ-yi deryâ-dil
Ki tevfik-i zafer ikbâle kılmış cevherin kâbil Trk.B. (12) -III.1
- Ne tâ'at ecridür yâ ne du'â te'sîridür **yâ** Rab
Ki matlûbı müyesser oldu mihnetsüz taleb-kâruñ Trk.B. (12) -VI.6
- Merhabâ **ey** revnak-efzâ-yi serîr-i 'izz ü câh
Merhabâ **ey** zîb-bahş-i mesned-i câh ü celâl K.13-7
- Ey** hoş ol kim hirmen-i a'dâyı ber-bâd itmeğe
Cânib-i deryâya kıldıñ seyr mânend-i şimâl K.13-11
- Ey** gönül devrân çeküb gerdûna Keyvan mahmilüñ
Şems'den Mirrîh'e virmiş tevsen-i zerrîn-ligâm K.14-9
- Eyâ** bülend-nazar âf-tâb-i evc-i hüner
Ki resmdür saña hüsn-i hasâ'il-i etvâr K.17-22

- Yine ey bülbül-i bî-çâre eyyâm-i bahâr oldı
İrişdi vakt kim baht ola ehl-i derd gâm-hârı K.18-14
- Zihî** Pâşâ-yi mülk-ârâ-yi devlet-mend ü rûşen-dil
Ki makbûl-i cemî‘-i halkdur mecmû‘-i etvârı K.18-17
- Zihî** şem‘-i şeb-istân-i sehâ vü lûtf kim olmuş
Kamu ahbâba vü a‘dâya rûşen nûrı vü nârı K.18-23
- Sebât-i ‘adl için revnak bîrahduñ mülk-i Bağdâd’a
Bekâ-yi genc için ey Hızır yapduñ köhne dîvârı K.18-35
- Zihî** ser-dâr-i sa‘ib-re’y sâhib-‘adl deryâ-dil
Ki şân ü şevketi â‘dâya mansûr ü muzafferdür K.19-14
- Münezzehdür gubâr-i zulmden mir’ât-i ikbâli
Te‘alâ’llah **ne hoş** pâkîze-tab‘ ü pâk-cevherdür K.19-16
- Şehâ** sen mesned-ârâ-yi serîr-i ‘izz ü rif’atsen
Tırâz-i i‘tibârun safha-i devrâna zîverdür K.19-20
- Ey** Fuzûlî bu nev‘-i da‘vâda
Maslahatdur dutam tarîk-i rızâ K.21-43
- Eyâ** Ser-dâr-i rûşen-rây mülk-ârây ferruh-ruh
Ki her mansıbdâ ismün iktizâ-yi iştihâr eyler K.22-18
- Meşâhid revnakına ‘azm kılmışsan **zihî** himmet
Bu himmetle seni Hallâk-i ‘Âlem kâm-kâr eyler K.22-22
- Ser-efrâzâ** Fuzûlî hasteye bu mülk-i gurbetde
Sîpihr-i nâ-muvâfık devri cevr-i bî-şümâr eyler K.22-24
- Zihî** bülend-makâmî ki pâye-i kadri
‘Ulûvv-i târem-i a‘lâyı gösterür esfel K.23-11
- Bülend-kadr **Şehâ** sensen ol sa‘âdet-mend
Ki şân-i kadrünedür âyet-i vefâ münzel K.23-15

- Şehâ** Fuzûli-i bî-dil du‘â-yi devletüni
Bilübdür ahsen-i akvâl hayr-i hüsn-i ‘amel K.23-24
- Dem bu demdür bu demi hoş göregör **ey** ‘ârif
Añma ‘Îsî demini urma geçen demden dem K.24-8
- Didi bülbül aña **ey** ehl-i hilâf eyleme lâf
Bir hayâ kıl bu sözi söyleme ebsem ebsem K.24-15
- Nedür **yâ** Rab çemende ‘andelîbüñ rişte-i dâmi
Meger açdı girih sünbül ser-i zülf-i perîşandan K.25-2
- Eyâ** Sultân-i ‘âlf-himmet ü ser-dâr-i ‘âdil-dil
Ki sensen gevher-i insâf ü dürr-i ma‘delet kâni K.26-4
- Îlâhî** tâ binâ-yi dehr bâkîdür muhalled kıl
Bu Sultân-i cevan-bahtı bu ser-dâr-i cihan-bânı K.26-33
- Şehâ** sensen ol gevher-i dürc-i hikmet
Ki sendendür elbette her derde bir em K.27-29
- Kıldı def‘-i gam dil-i ‘uşşâkdan zevk-i bahâr
Âh kim gösterdi ‘ışk ehline devran hecr-i yâr K.28-1
- Ey** dil-i gâfil değül bî-hûde teşrîf-i rebî‘
Andadur muzmer kemâl-i kudret-i Perverdigâr K.28-12
- Ey** kazâ ger ârzû-mend-i sebât-i dehr isen
Emrün it teslîm-i hüddâm-i Emîr-i nâm-dâr K.28-19
- Ey** ezelden mesned-i re’fetde zât-i kâmilün
Kâm-bahş ü kâm-rân ü kâm-bîn ü kâm-kâr K.28-26
- Şehâ** Fuzûli-i zârem ki devr-i ‘adlünde
Bukâ‘-i emn ü emandur maña makâm ü mekân K.29-21
- Zihî** ‘âdil ki devrânında dihkan tîre toprağa
Biraşsa dâne-i cev hûşe-i pervin kılur hâsıl K.30-13

- Şehâ** ger olmasaydı lûtf ü idrâkün tekâzâsı
Fuzûlî'nün kalurdu kâr-gâh-i san'ati bâtıl K.30-23
- Ey şükûh-i rif'atün pîrâye-i gül-zâr-i dehr
V'ey nizâm-i re'fetün ârâyiş-i mülk-i cihân K.31-20
- Ey gönül geldi bahâr eyle çemen seyrânı
Gör ki hâlâ ne 'amel 'âmil-i devrân eyler K.32-2
- Ey vera'-pîşe ki dâ'im kadem-i sâbitüni
Resm-i İslâm'a kazâ kâ'im-i erkân eyler K.32-34
- Ser-verâ** bende Fuzûlî'ni kemân-i gerdûn
Muttasıl derd ü belâ ohına kalhan eyler K.32-43
- Midâd-i turrasına yüz sürer **zihî** devlet
Dutar hemîşe ser-i zülf-i tâb-dâr kalem K.33-17
- Eyâ** bülend-cenâbî ki midhatüñde olur
Hemîşe mu'terif-i 'acz ü inkisâr kalem K.33-22
- Ey bekâ-yi 'izz ü câhuñ mûcib-i temkîn-i mülk
V'ey senâ-yi lûtf ü kahruñ menşe'-i nef' ü zarar K.34-16
- Vasf-i zâtuñ hadden efzundur **Şehâ** ma'zûr dut
Kim kılur ibrâm havfinden Fuzûlî muhtaser K.34-25
- Ey safâ-yi şîşe-i cevlâni-i firûze-fâm
Ma'den-i yâkût-i sahbâ gül-bün-i gül-berg-i câm K.35-1
- El-emânet ey çerâğ-i ehl-i kadr ü i'tibâr
El-mürüvvet ey nizâm-i ehl-i 'izz ü ihtişâm K.35-14
- Ey hırâman serv kim tâ devre gelmişdür kadeh
Görmeyübdür sen kimi bir turfa serv-i hoş-hirâm K.35-25
- Zihî** sâlih ki dâ'im iktidâ-yi emr-i ma'rûfi
İtâ'at ehlini âsîb-i dûzahdan rehân eyler K.36-17

Eyâ pâkîze-ahlâk u felek-kadr ü melek-sîret
Ki her nâ-kâma yetse iltifâtun kâm-rân eyler K.36-21

Bu günden sonra sahrâlar olur merdüm-nişin yâ Rab
Eger vahşî gelüb râm olmasa handa mekân eyler K.36-25

Gelmiş kebâb devre vü söyler ki ey kadeh
Hergiz dutar mı hizmet-i yârân iden karâr K.37-10

Bî-hûş düşmüşem mütegayyir mizâc ile
Gâfil ki leyldür mi geçen devr yâ nehâr K.37-18

Devrâna eyledüm bu musîbetde i'tirâz
K'ey çerh-i bî-mürüvvet ü bed-'ahd-i nâ-be-kâr K.37-31

Devrân cevap virdi bu nâ-tüvâna kim
Ey haste bu musîbete sabr eylegil şî'âr K.37-36

Ey Fuzûlî dün ü gün eyle du'â sıdk ile kim
Ola bu devlet ü ikbâl ile tâ dünyâdur K.38-15

Ey saña ikbâl-i rûz-efzun 'atâ-yi Kirdigâr
Muttasil ta'zîmüne me'mûr devr-i rûzgâr K.39-1

Ey felek bi'llâh nedür mûcib ki bu mülk ehline
Cevri bî-had itdüñ ü bî-dâdı kılduñ bî-şümâr K.39-13

'Özr ile gerdün dönüb virdi cevâbın k'ey fakîr
Bî-tekellüf olmuşam men hem bu işden şerm-sâr K.39-19

Ey ki hicrânun dil-i efgâra salmış iztırâb
Firkatün te'sîri itmiş cânı mahzun cismi zâr K.39-26

Ey 'izâr ü hatuna 'anber ü kâfûr gulâm
Dem-be-dem safha-i kâfûra hatun 'anber-bâr K.40-2

Ey büt-i seng-dil ü sîm-ten ü müşgin-hâl
V'ey meh-i serv-kad ü sebz-hat ü lâle-'izâr K.40-8

Ey vücûdun sebep-i tavkiyet-i şer'-i şerîf
Bünye-i 'illet-i Zehrâ'ya sedâdun mi'mâr K.40-22

Ser-verâ ecr-i 'amel 'âcil ü âcil Hak'dan
Cennet olmuş saña bu ma'ni-i şâhed-âsâr K.40-27

Ey hilâl-i 'îd gâlibdür saña ebrû-yi yâr
Hüsn-i sûret sende bir var ise anda iki var K.41-1

Yâr ebrûsına beñzetmen seni ey mâh-i nev
Señ güneş birle görünmezseñ saña ne i'tibâr K.41-2

Ey safâ-yi meşrebün mülk-i ezel tek bî-kerân
V'ey muhît-i himmetüñ bahr-i ebed tek bî-kenâr K.41-14

Ey gönül kesme taleb bâdiyesinden kademün
Ki taleb rütbe-i ikbâli mu'allâ eyler K.42-12

Ey ki ehl-i nazara nâsiye-i ikbâlün
Saltanat nûrını her lâhza hüveydâ eyler K.42-35

Ey hoş ol makbere kim bulmağa emvâtı hayât
Añı tevfiğ güzer-gâh-i Mesîhâ eyler K.42-43

Ser-verâ sâmit iken lezzet-i medhün zevki
Tûti-i nutk-i Fuzûlî'ni şeker-hâ eyler K.42-44

Çıhdı can gönlümde endûh u gam ü mihnet hemân
Ey menüm cânım sen ü gönlüm senünle şâd-mân Trc.B.1.1-5

Sensüz olman ayru mihnetten belâdan bir zemân
El-eman hicran belâ vü mihnetten **el-eman** Trc.B.1.1-6

Sen ki mahremsen sabâ bi'llâh anub her dem meni
Söyle ey gül kim sana baht eylemez hem-dem meni Trc.B.1.2-5

- Cana yetgeç mende tâ kim kuvvet-i güftârdur
Söylerem **ey** gül ki senden ayruluk düşvârdur Trc.B.1.4-5
- Derdümi sâbit kılan ‘uşşâka âhumdur menüm
Âh bu da‘vîde bir ‘âdil güvâhumdur menüm Trc.B.1.7-2
- Ey** ki her cürm olsa lûtfun ‘özü-hâhumdur menüm
Ayıran senden meni baht-i siyâhumdur menüm Trc.B.1.7-5
- Veh** bu ne turfa serv-i çemendür didüm didi
Manzûr-i dîde-i nigerânundurur senün Msd.1.5-3
- Ey** harîr içre tenün mutlak bilûr içre gül-âb Mh.1.1-1
- Vay** eger terçek çihub serpüb leçek açsan nikâb Mh.1.1-4
- Ey** yüzi gül gönleği gül-gûn u donı kırmızı Mh.1.3-1
- Âdem** oğlında senün tek doğmaz **ey** kâfir kızı Mh.1.3-4
- Sanma halhâlün kimi mihründen **ey** meh hâliyem Mh.1.4-3
- Vay** yüz min **vay** kim dil-dârdan ayrılmışam Mh.2.1-1
- Sanma **ey** hem-dem ki feryâdum menüm bî-hûdedür Mh.2.4-4
- Âlemi** seyl-âba virdüm **ey** cemâli âf-tâb Mh.3.4-3
- Ey** hayâlün halveti nakd-i revânum mahzeni Mh.3.5-1
- Ey** ezelden tâ ebed gönlüm giriftârun senün Th.1.1-4
- Ey** gönül ni yirge gitgey nâle vü zârun senün Th.1.3-5
- Lutfini öldürsen **ey** dil-ber cefâ tîği bile Th.1.5-4
- Ger senünçün kılmasam çâk **ey** büt-i nâzük-beden Th.2.1-4
- Çıhmaya sevdâ-yi zülfün başdan **ey** meh ger yüz ıl Th.2.2-4
- Dir idüm **ey** dil getürme hiç derd ehline şek Th.2.4-1

Nice dinlensün Habîbî sensüz ey endâmı gül Th.2.5-4

Ey Fuzûlî revîş-i ehl-i riyâdan ne biter Mr.2.5-3

Gözüm cânım efendim sevüğüm devletlü sultânım Mr.3.1-4

Gel Allâh'ı seversen bendene cevr itme lûtf eyle Mr.3.6-3

Olsa maksûdunca devrân-i felek bir nice gün

Olma mağrûr ey ki hâl-i dehr rûşendür sana Mk.II-1

Kılma hur-şîd kimi 'ayb-nümâlık ki **felek**

Yire salmaya seni ba'de 'ulüvv-i derecât Mk.IV-2

Sen bilürsen mücmelen andan ne alursan velî

Bilmez ol kim alduğı senden hasendür **yâ** kabîh Mk.VI-2

Ey mu'allim âlet-i tezvîrdür eşrâre 'ilm

Kılma ehl-i mekre ta'lîm-i ma'ârif zinhâr Mk.VII-1

Sen bir âfetsen mana ey 'akl-i bed-fercâm kim

Bulmak olmaz sûret-i kurbünde âsâr-ı neşât Mk.XVI-1

Min iken kadr ü kıymetün bir olur

Muztarib olsa kalbün ey 'ârif Mk.XVII-1

Ey gönül mutlak 'ibâdet kılmayub 'ömrün temâm

Eyledün sevdâ-yi zülf-i her perî-ruh-sâre sarf Mk.XVIII-1

Sedâ-yi ney harâm olsun didün ey sôfi-i câhil

Yile virdün hilâf-i şer' ile nâmûsın islâmun Mk.XXII-1

Bu endâm ile vecdiyyâtdan dem urmak istersen

İlâhî ney kimi sûrâh sûrâh ola endâmun Mk.XXII-2

Ey safâ-yi sûretün kaydın çeken bil kim henûz

Jengden âyine-i idrâkünü pâk itmedün Mk.XXIII-1

Jengdür âyine-i idrâke her sûret ki var

Sen henüz ey sâde bu mazmûnı idrâk itmedün Mk.XXIII-2

Elünden dâdler ey ahter-i baht-i siyâhum kim
Meni halk içre ‘âlî-kadr iken gâyetde hâr itdün Mk.XXIV-1

Ey ki endîşe-i mâl ile serâsime olub
Dün ü gün dehrde âşüfte geçer ahvâlün Mk.XXV-1

Bu cehl ile özümi ehl-i ma‘rifet sanuram
Zihî tasavvur-i bâtil **zihî** hayâl-i muhâl Mk.XXVI-6

Gelün ey ehl-i hakikat çihalum dünyâdan
Gayrı yirler gezelüm özge safâlar görelüm Mk.XXX-1

Ey hatâ-yi lafz ile Kur’an şükûhın sınduran
Mu‘ciz-i âyât-i Kur’ân’dan hazer kılmaz mısan Mk.XXXI-1

Ey güzel zâtun ma‘ârif birle rengîn idegör
Hatt-i müşgin perde-i ruhsâr-i gül-gûn olmadın Mk.XXXII-1

Ey vücûd-i kâmilün âyine-dâr-i feyz-i Hak
Âsitânun kible-i hâcât-i erbâbi yakîn Mk.XXXIII-1

Ey kemâl-i re’fetün ser-mâye-i emn ü emân
V’ey cemâl-i şevketün pîrâye-i dünyâ vü dîn Mk.XXXIII-2

Hâs u âm olmuş nevâl-i ni‘metünden behre-mend
Âferîn ey şehr-yâr-i mülk-perver âferîn Mk.XXXIII-8

Ey ki ‘âlemde mahabbet adını mezmûm idüb
Her zeman bir mâh-ruhsârun olursan mâ’ili Mk.XXXVII-1

Ey hâce ger kulundan oğulluk murâd itse
Şefkat göziyle bah ana dâim oğul kimi Mk.XXXVIII-1

Ey kâdi-i huçeste-likâ kim Hak eylemiş
Sâhib-serîr-i mesned-i hükm-i kazâ seni Mk.XXXIX-1

Ey vezîr-i mülk-perver kim nizâm-i mülk için
İntihâb itmiş cem‘-i halktan sultan seni Mk.XL-1

Çoh tefâhur kılma cem‘-i mâl ile ey hâce kim
Sîm ü zer cem‘iyyeti ehl-i gurûr eyler seni Mk.XLI-1

Ey feyz-i vücûd şâhid-i cûd sana
V’ey şâhid-i cûd her ne mevcûd sana Rb.I-1

Ey zâtuna mümkinât Bürhân-i vücûb
Sâbit sana imtinâ‘-i imkân-i ‘uyûb Rb.II-2

Ey ‘ukde-güşâ-yi ‘Acem ü Türk ü ‘Arab
Ressâm-i rüsûm-i fazl u âsâr-i edeb Rb.III-1

Ey mihr-i ruhun kadîm ü ‘âlem hâdis
İzhâr-i vücûda keşf-i râzun bâ‘is Rb.IX-1

Ey fâ‘ide-i ‘ilmüne ‘âlem muhtâc
Hâk-i kademün ehl-i hüner başına tâc Rb.XI-1

Ey şerbet-i vaslun elem-i hecre ‘ilâc
Bâzâr-i gamunda eşk nakdine revâc Rb.XII-1

Ey zikr-i lebün nâsih-i enfâs-i Mesîh
Nutkun ena efsah kelimâtında fâsih Rb.XII-1

Mey şevki olubdur mana ‘âdet ey şeyh
Geldükçe bu şevk olur ziyâdet ey şeyh Rb.XVI-1

Hoşdur mana mey sana ‘ibâdet ey şeyh
Râyunda değül ‘ışk ü irâdet ey şeyh Rb.XVI-2

Ey şehd-i lebün sözi şeker vâr lezîz
Lâ‘lün kimi handa bir şeker var lezîz Rb.XXIV-1

Her mihnet ü ni‘met ki virürsen yâ Rab
Vir ni‘mete bir kanâ‘at ü mihnete sabr Rb.XXV-2

- Ey kesb-i kemâle i'tikâdun nâkıs
Tahsîl-i kemâle ictihâdun nâkıs Rb.XXXVII-1
- Ey bâd kıl ahvâlümü cânânuma 'arz
Ser-geşteliğüm serv-i hırâmânuma 'arz Rb.XXXIX-1
- Ey cevher-i 'ışkun eseri cism ü 'araz
Yoh 'âşika senden özge 'âlemde garaz Rb.XL-1
- Dâğ urma dil-i hazîne ey müşgin-hat
Ger mâ'il-i hüsn-i hat isen kılma galat Rb.XLII-1
- Mey nefyini eyleyüb şî'âr ey vâiz
Dutdun reh-i ta'n-i 'ışk-i yâr ey vâ'iz Rb.XLIII-1
- Terk-i mey ü mahbûb didün cennet için
Şerh eyle ki cennetde ne var ey vâ'iz Rb.XLIII-2
- Tehdîd ile geçti rûzgâr ey vâ'iz
Fevt oldu şarâb-i vasl-i yâr ey vâ'iz Rb.XLIV-1
- Ger kevser ü hûr ise gazez virme 'azab
Ni terk buyur ne intizâr ey vâ'iz Rb.XLIV-2
- Ey vâf-i cemâlüne tahayyür mâni'
Virmiş sana isbât-i kemâlin sâni' Rb.XLV-1
- Terk-i mey-i mahbûb idebilmen mutlak
Ger itmek olur direm **zihî** bî-hûde lâf Rb.L-2
- Ey nâvek-i bî-dâduna her sîne hedef
V'ey cevher-i peykânuna her dîde sadef Rb.LI-1
- Ey sâlik-i râh-i Hak sana kat'-i tarîk
Düşvârdur olmazsa refikun tevfik Rb.LII-1
- Tâ halka-i zülf-i yâre düşdün ey dil
Dâm-i gam-i râzgâre düşdün ey dil Rb.LVI-1

- Efsûs** ki kutb-i ehl-i cem‘iyyet iken
Ol dâ’ireden kenâre düşdün ey dil Rb.LVI-2
- Ey ‘ukde-güşâ-yi rişte-i tedbîrüm
Her tâ‘ate ‘afvün sebep-i taksîrüm Rb.LX-1
- Ey gâ’ib olan dîde-i hun-bârumdan
V’ey râhat alan sîne-i efgârumdan Rb.LXIII-1
- Kaddine didüm ki serv-i bû-stândur bu
Tünd oldu ki ey haste ne hezyândur bu Rb.LXV-1
- Didüm lebine lâ‘l-i Bedahşân’dur bu
Güldi didi ey fakîr bühtandur bu Rb.LXVI-1
- Yandurdu meni şevk-i cemâlün ey mâh
Her lahza ‘aceb değül yetürsem göğe âh Rb.LXVII-1
- Müjgânımı ey şem‘ güher-bâr itme
Pinhan gamımı ‘âleme izhâr itme Rb.LXIX-1
- Ey pâd-şeh-i hüsn terahhum çağıdur
‘Afv eyle ki bilmişem günâh itdüğümü Rb.LXX-2

15. RÜCÛ‘

‘‘Lügat anlamı dönme demek olan rücû‘, söylenilen sözden bir nükteye dayalı olarak geri dönmektir. Bu, daha önce söylenilen söze dönüş olabileceği gibi söylenilen sözü iptal edip farklı bir düşünceye yöneliş de olabilir. Yerinde yapıldığı takdirde şaire heyecanını dışa yansıtma imkânı verir. Ayrıca ifade edilmek istenen fikre kuvvet kazandırır. Rücû‘nun, zihinleri uyarma ve harekete geçirme fonksiyonu bu sanatın yazarının yanı sıra okuyucuya yönelik psikolojik cephesini de gösterir ki bu şiire tesir gücü katar.’’⁸²

Rücû‘, ‘‘söylenen bir sözü geri çevirip, onun yerine daha güçlü bir düşünceyi söylemektir. Ancak, önceki özü geri çevirmek, ondan vazgeçmek değildir. Tersine daha önceki sözün anlamını ve gücünü yeni tanıklayıcı sözlerle pekiştirmektir. Şair, ilk söylediği sözden döndüğünü ‘yok yok’, ‘yok öyle değil’, ‘galat ettim’ gibi sözlerle belirtir.’’⁸³

Diler tafsîl ile hâl-i dilin şerh eyleye ammâ

Ne şerh itsün saña ma‘lûmdur mecmû‘-i etvârı K.18-41

Bir riyâyî zâhide benzer birûnun kim ola

Taşrası takvâ ile zibâ içi dolu harâm

Yoh yoh etvârun münezzehdür riyâdan şübhesüz

Sende muzmerdür havâss-i şerbet-i yuhyi’l-‘izâm K.35-11,12

Sordum meger bu dürc-i dehendür didüm didi

Yoh yoh devâ-yi derd-i nihânundurur senün Msd.1.1-3

Terk-i mey ü mahbûb idebilmen mutlak

Ger itmek olur direm zihî bî-hûde lâf Rb.L-2

⁸² Saraç, *age.*, s.187.

⁸³ Dilçin, *age.*, s.457.

16. SEHL-İ MÜMTENÎ

Sözlükte “sehl, kolay; mümtenî, zor; sehl-i mümtenî ise hem kolay hem zor” anlamlarına gelmektedir. Sehl-i mümtenî terim olarak, söylenilmesi kolay görüldüğü halde, bir benzeri söylenilmeye kalkışıldığında zorluğu anlaşılan sözlerdir.⁸⁴

“Sehl-i mümtenî’in en büyük özelliği, külfetsizliktir. Gâyet tabîî ve akıcı olduğundan işiten, ‘Ben de böyle bir söz söyleyebilirim.’ der.”⁸⁵

‘İlm kesbiyle pâye-i rif‘at
Ârzû-yi muhâl imiş ancak Mk.XIX-1

‘Işk imiş her ne var âlemde
‘İlm bir kîl ü kâl imiş ancak Mk.XIX-2

Her uzun boylu şecâ‘at idebilmez da‘vî
Her ağaç kim boy atar serv-i hırâmân olmaz Mk.XIII-4

Cem‘-i mâl eyledüğün râhat içündür ammâ
Râhatün eksük olur her nice artar mâlün Mk.XXV-2

Cenneti almak olmaz akçe ile
Girmek olmaz behište rüşvet ile Mk.XXXV-4

⁸⁴ Ahmet Mermer ve Neslihan Koç Keskin, *Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yay., Ankara 2011, s.91.

⁸⁵ Muallim Nâcî, *age.*, s.118.

17. SİHR-İ HELÂL

Sihr-i helâl, ‘‘bir sözcük ya da söz öbeğini, hem ondan önceki sözlerin sonunda, hem de ondan sonraki sözlerin başında anlamlı olacak şekilde kullanmadır.’’⁸⁶

‘‘Sihr-i helâl, helâl büyü anlamındadır ve bu ifade, klâsik metinlerde bir sözün veya şiirin güzelliğini ve etkileyiciliğini vurgulamak için kullanılmıştır. Büyü helâl değildir ancak bir kişiyi güzel ve etkili sözlerle büyülemekte bir sakınca yoktur. Bundan dolayı insanı etkileyen güzel bir şiire sihr-i helâl denmiştir. Birbiriyle uyumlu olmayan sihir ve helâl kavramları bir arada kullanılarak çarpıcı bir ifade oluşturulmuştur. Bu ifadede büyü kelimesi, mecazî anlamda kullanılmıştır.’’⁸⁷

İçmek ister bülbülün kanın **meger bir reng ile**

Gül budağını mizâcına gire kurtare su K.3-15

Aldun ol iklimi kim ‘âlemde yüz miñ **pâd-şâh**

Hasretiylen virdi can fethin bilüb emr-i muhâl K.13-17

Yol aparsaydı senün ihsânuna **bir zerrece**

Âf-tâbuñ minnetin çekmezdi nûr için kamer K.34-22

⁸⁶ Dilçin, *age.*, s.445.

⁸⁷ Coşkun, *age.*, s.130.

18. TAKSİM

Taksım, birden fazla unsuru zikrettikten sonra bunlara ait özellikleri sıralamadır.

“Taksım, sözlükte ‘k-s-m’ kökünden türeyen ‘kasseme’ fiilinin masdarı olup parçalama ve bölme gibi manalara gelir. Bir Bedî‘ terimi olarak; iki veya daha fazla parçası olan bir şeyi zikredip daha sonra bu parçaların herbirini tayîn ve tahsîs yoluyla belirtmek suretiyle aralarındaki ilgiyi ortaya koyma sanatıdır.”⁸⁸

Hak iki ‘âdil Süleymân hâkim itmiş ‘âleme

Evvel ü âhir kılub sırr-i ‘adâlet âşkâr

O1 Süleymân’uñ şükûhı dîve salmış rüsta-hîz

Bu Süleyman savleti küffârı itmiş hâk-sâr

O1 Süleymân’a mehall-i ‘azmde mahmil hevâ

Bu Süleymân’a zemân-i rezmde mahkûm nâr K.11-57, K.11-58, K.11-59

Şairin iki Süleyman’dan kasdı, Hz. Süleyman ve Kânûnî Sultan Süleyman’dır. İlk beyitte bu iki Süleyman zikredilmiş, diğer iki beyitte ise bunlara ait özellikler sıralanmıştır.

Emr-i ikbâlin müretteb kılmağa olmuş aña

Şâm bir Hindî kenîzek subh bir Rûmî gulâm

O1 biri tezyîn-i halvet-gâhına ikdâm idüb

Bu biri tertîb-i evvânına eyler ihtimâm K.35-21, K.35-22

İlk beyitte, şâm ve subh kelimeleri zikredilmiş; ikinci beyitte ise bunlara ait özellikler sıralanmıştır.

Ne cânân cân-i mutlak belki candan efdal ü eşref

Ki der-gâhıñda eyler can nisârî ins vü cânî

Hudâ’nuñ innemâ kavlinde halk içre velî‘ahdı

Resûl’uñ lahmike lahmî ser-i hânında mihmânı K.26-23, K.26-24

⁸⁸ Bolelli, *age.*, s.507-508.

Ey kazâ ger arzû-mend-i sebât-i dehr isen
Emrin it teslîm-i hüddâm-i Emîr-i nâm-dâr

O1 felek-rif'at ki râyundandur istihkâm-i mülk
O1 melek-sîret kim andandur revâc-i rûzgâr

Çeşme-i lûtfîndan itmiş bahr tahsîl-i sehâ
Nâ'ib-i kudretten almış çerh ref'-i iktidâr

Devr tavr-i dil-küşâ kilkinden itmiş iktisâb
Çerh mihr-i bî-riyâ hulkindan itmiş müste'âr K.28-19,K.28-20,K.28-21,K.28-22

Cümle-i ezhâr halvetde giyüb rengin libâs
Eyleyüb her yılda bu dünyâyâ bir nevbet güzâr

İdeler gâfillere tekmîl-i esbâb-i gurûr
Olalar 'âriflere manzûr-i 'ayn-i i'tibâr

Dutalar bir dem karâr ammâ yine dil-gîr olub
İdeler ser-menzil-i ma'hûda dünyâdan firâr K.28-14, K.28-15, K.28-16

Su ayağını kesüb bî-hûde gezmeklerden
Sebzeyi hem-sabak-i ders-i gül-istân eyler

Gonceyi metn-i metâli'de idüb 'ukde-güşây
Lâleyi şerh-i tavâli'de sabak-hân eyler

Sünbüli 'ilm-i İlâhî'de kılub mûy-şikâf
Sûseni bahş-i riyâzîde suhân-dan eyler K.32-4, K.32-5, K.32-6

Habbezâ dehr ki peyveste sehâb-i feyzin
Bâ'is-i terbiyet-i bâğ u beyâbân eyler

Goncenuñ görse açar rişte-i tab'ında girih
Bülbülüñ bilse işin müşkilin âsân eyler

İntizâr ile daşı lâ'l kılub reng virür
Rûzgâr ile suyu lü'lü'-i galtân eyler

Katreyi müddet ilen muttasılı bahr kılır

Zerreyi vâsıl-i hur-şîd-i dirahşân eyler K.32-14, K.32-15, K.32-16, K.32-17

19. TECÂHÜL-İ ‘ÂRİF

Kısaca ‘‘bilmezlikten gelme’’ olarak bilinen tecâhül-i ‘ârif, bilinen bir gerçeği bir nükteden dolayı bilmiyormuş gibi göstermektir.

Lügatte, ‘‘ârif, bilen, bilgili, irfan sahibi; tecâhül ise câhil gibi görünme, bilmemezlikten gelme’’⁸⁹ anlamlarındadır. Bu sanata *tecâhül* yahut *tecâhül-i ârifâne* de denir.

‘‘Tecâhül-i ‘ârif ne hiç bilmemektir, ne de bildiğini saklamaktır. Buna göre söylersek, bildiğini, türlü nedenlerle bilmezlenerek, dolaylı yollardan anlatmaktır. Bunu yaparken de mübâlağa ve istifhâm sanatlarından yararlanır.’’⁹⁰

Bu kimyâ sebebinden ‘**aceb midür**’ olsa

Elinde dâne-i erzen mesâbesinde tılâ K.1-31

Âb-gündür günbed-i devvâr rengi **bilmezem**

Ya muhît olmuş gözümde günbed-i devvâre su K.3-2

Ravza-i kûyına her dem durmayub eyler güzâr

‘Âşık olmuş **gâlibâ** ol serv-i hôş-reftâre su K.3-11

Dehânuñ yoh dimişler söyle bu güftâr **handandur**

Bilüñ peydâ değüldi handa dutmuşdur mekan hancer K.4-12

Ayağuß toprağını yirden alur ta‘zîm ile

Galibâ düzmek diler başına bir efser sabâ K.5-8

İşidübdür **gâlibâ** kaddüñle şem‘uß bahsini

Her kaçan gördiyse eyler şem‘e kasd-i ser sabâ K.5-9

Hansı bülbül kanı dutmuş **bilmezem** kim muttasıl

Geh esîr-i hâr olur geh mübtelâ-yi nâr gül K.9-20

Gül **ne nisbetdür** saña senden aña yüz fark var

Sen büt-i perde-nişinsen şâhed-i bâzâr gül K.9-23

⁸⁹ Devellioğlu, *age.*, s.38, 1049.

⁹⁰ Dilçin, *age.*, s.441.

- Her seher gül-zâr levhine çeker yüz dâ'ire
Gâlibâ minkâr-i bülbülden alur pergâr gül K.9-29
- Oldı devrinde hevâ mahbûs-i zindân-i habâb
Gâlibâ görmüş hevâdan şemme-i âzâr gül K.9-39
- Katre-i **şeb-nem midür** yâ el açub sâ'il kimi
Hâzin-i lûtfından almış lü'lü'-i şeh-vâr gül K.9-51
- Gâliba** Sultân-i Dîvân-ı Kazâ hükm eylemiş
Kim vire Dârü's-Selâm'a düşmen-i ser-keş selâm K.14-12
- Deprenen '**asker midür** ya Dicle'dür Bağdâd'dan
Eyleyüb tuğyan Cezâyir'den yaña kılmış hırâm K.14-29
- Suda bir **zevrak mı** yâhud ağzın açmış bir neheng
Bayrak ol âteş ki bulmuşdur deminden işti'âl Trc.B.(15)-III.5
- Cefâsın hiç bir dil çekmez andan gayrı ağyâruñ
Anuñ'çün **gâlibâ** halk eylemişdür Tanrı ağyârı K.18-43
- Men **kimem** bir fakîr ü bî-ser ü pâ
Kem-terin bende vü kemîne gedâ K.21-1
- Baharuñdur âyâ bu te'sîr **bilmen**
Veyâ devlet-i feyz-i Hâkân-i A'zem K.27-10
- Gâlibâ** takdîrden sükkân-i halvet-gâh-i hâk
Ruhsat almışlar kim idüb sırr-i hikmet âşkâr K.28-13
- Bilmezem** sihr mi mu'ciz mi nesîmüñ işi kim
Harekâtı hired-i hîreyi hayrân eyler K.32-12
- Ne içdi mihberede **bilmezem** ki vâlih olub
Özine eyledi ser-geştelük şi'âr kalem K.33-8
- Ne du'âdur **bilmezem** kulkul diyüb zikr itdüğün
K'ol du'ânuñ hurmetin vâcib bilübdür hâs u 'âm K.35-8

Bî-hûş düşmüşem mütegayyir mizâc ile
Gâfil ki **leyldür mi** geçen devr yâ nehâr K.37-18

Mâh-i nevdür **bilmezem** tâban şafakdan yohsa kim
Kana batmış nevg-i şem-şîr-i Emîr-i nâm-dâr K.41-7

Sûret-i şâhed-i ikbâli kabûl etmek için
Gâlibâ âyine-i tab‘ı mücellâ eyler K.42-5

Men **kimem** bir bî-kes ü bî-çâre vü bî-hân-u-mân
Tâli‘ün âşüfte ikbâlüm nigun bahtum yaman Trc.B.1.1-1

20. TECRÎD

“Söz içinde bir kişi veya kavramın kendi kimliğinden soyutlanarak ifade edilmesine *tecrit* (soyutlama) denir. Şairlerin, kendilerinden başka birisiymiş gibi bahsetmeleri tecrit sanatının en yaygın örneklerini oluşturur.”⁹¹

Tecrîd, tecrîd-i hitâbî ve tecrîd-i gayr-i hitâb-î olmak üzere iki çeşittir: Tecrîd-i hitâbî; içinde hitap bulunan tecrîttir. Bu hitap türünde şair, ya başka bir şahsa ya da gönle hitap eder; aslında şair iki türlü de kendisine hitap etmiş olur. Tecrîd-i gayr-i hitâbî ise içinde hitap bulunmayan tecrîttir. Bu tecrît türünde şair, kendisini soyut bir şahıs olarak görür.⁹²

Ki ey **fakîr** harîm-i visâle bismi'llâh
Ta'allül itme ki demdür emânet ola edâ K.1-88

Ümîd var ki lûtfundan olmaya nevmîd
Dil-i **Fuzûlî**-i âşüfte-hâl ü bî-ser ü pâ K.1-91

Vehm ilen söyler **dil-i mecrûh** peykânun sözün
İhtiyât ilen içer her kimde olsa yâre su K.3-4

Gam günü itme **dil-i bîmârdan** tîğün dirîg
Hayrdur virmek karañu gicede bîmâre su K.3-8

İste peykânın **göñül** hecrinde şevkum sâkin it
Susuzam bir gez bu sahrâda menüm'çün are su K.3-9

Yümn-i na'tüñden güher olmuş **Fuzûlî** sözleri
Ebr-i nîsandan dönen tek lü'lü'-i şeh-vâre su K.3-30

Bi-hamdi'llâh ki hâlâ dîde-i bed-hâha na'tüñden
Fuzûlî nazmınıñ her satırudur bir cân-sitan hancer K.4-28

Ola na'tüñde **Fuzûlî**'nüñ kelâmı dil-peziñ
Eyle kim gülden bulur enfâs-i can-perver sabâ K.5-25

⁹¹ Coşkun, *age.*, s.202.

⁹² Külekçi, *age.*, 160-162.

- Şehâ **Fuzûli**-i üftâde hâk-i râhundur
Hemîşe nakd-i hayâtı senüñ yolunda nisâr K.6-45
- Var ümîdüm feyz-i lûtfından **Fuzûlî** kim müdâm
Tâ dilümde kuvvet-i nutk ü tenümde cân olur K.7-32
- Bûrhân-i Hak'dur ey **göñül** her nesteren nisbetlü gül
Sâni' olan mümkin değül masnû'dan olmak cüdâ K.8-2
- Yâ'nî gül-i gül-zâr-i cân Hayder imam-i mü'minân
Ol kim añadur bî-güman miskin **Fuzûlî** bir gedâ K.8-28
- Kıl **Fuzûlî** medhin ol Şâh'uß ki bâğ-i medhinüñ
Bülbüli olurdu bulsa kuvvet-i güftâr gül K.9-59
- Buldı 'âlem feyz-i 'âmından 'ilâc-i derd-i dil
Hâşe-li'llâh kim kala ancak **Fuzûlî** dil-figâr K.11-67
- Fuzûlî** hüsn-i etvâr ile olmuş kurbuña mâ'il
Budur te'siri 'âlemde hemîşe hüsn-i etvâruñ Trk.B. (12) -VI.7
- Muttasil feth ola rûzî cânib-i Hak'dan saña
Feyz-i medhüñle **Fuzûlî** hasteye hüsn-i mekâl K.13-36
- Ey **göñül** devrân çeküb gerdûna Keyvan mahmilüñ
Şems'den Mirrîh'e virmiş tevsen-i zerrîn-ligâm K.14-9
- Müşg söylersem sipâhuñ gerdine kılman hatâ
Çün **Fuzûlî** hasteye andan mu'attardur meşâm K.14-34
- Olmasun hâmûş bağ-i medhinüñ bülbülleri
Dâ'i-i devlet **Fuzûlî** tek hezâr olsun saña Trc.B.(15)-XI.6
- Şehâ sa'âdet ü ikbâlüne du'â-gûdur
Cemî'-i ehl-i cihan kem-terîn **Fuzûli**-i zâr K.17-31
- Yine ey **bülbül**-i bî-çâre eyyâm-i bahâr oldu
İrişdi vakt kim baht ola ehl-i derd gâm-hârı K.18-14

Fuzûlî bülbül-i gül-zâr-i hüsn-i iltifâtuñdur
Bahâr oldı yine güftâra tahrîk itdi minkârı K.18-40

Kalubdur gûşe-i ‘uzlette sormaz hiç kim hâlin
Ne ola bir **fakîr**ün hâli kim olmaya bir yârı K.18-42

Ser-efrâzâ **Fuzûlî** gayrdan kat‘-i nazar kılmış
Seniñ der-gâhuna bir sâdıku’l-ihlâs çâkerdür K.19-32

Var ümîdüm ki bula feyz-i icâbet Hak’dan
Her du‘â kim kıla sıdk ile **Fuzûlî**-i gedâ K.20-21

Ey **Fuzûlî** bu nev‘-i da‘vâda
Maslahatdur dutam tarîk-i rızâ K.21-43

Ser-efrâzâ **Fuzûlî** hasteye bu mülk-i gurbetde
Sipihri-nâ-muvâfik devri cevr-i bî-şümâr eyler K.22-24

Şehâ **Fuzûlî**-i bî-dil du‘â-yi devletüni
Bilübdür ahsen-i akvâl hayr-i hüsn-i ‘amel K.23-24

N’ola ger dâr-i şifâ-yi keremünden yetse
Bu **Fuzûlî**-i dil-efgâruna hem bir merhem K.24-40

Göñül ger meyl-i gül-zâr itse fasl-i gül anuñ’çündür
Ki ta‘lîm ala medhün lehce-i murg-i hoş-elhandan K.25-21

Fuzûlî hame veş ser-geşte-i sahrâ-yi vasfuñdur
Kadem ser-menzil-i taksîre basmaz ol beyâbandan K.25-25

Ey **dil-i gâfil** değül bî-hûde teşrif-i rebî‘
Andadur muzmer kemâl-i kudret-i Perverdigâr K.28-12

Fuzûlî bu harem içre şeb ü rûz ü geh ü bî-geh
Du‘â-yi hayr kıl Sultâ’a terk it seyr-i bu-stânı K.26-32

Ser-verâ gül-berg-i ruhsâr-i lâtifün görmeğe
Muntazırdur zâr ü ser-gerdan **Fuzûlî** tek hezâr K.28-32

- Şehâ ger olmasaydı lûtf ü idrâkûn tekâzâsı
Fuzûlî'nin kalurdı kâr-gâh-i san'ati bâtl K.30-23
- Ser-verâ sen çeşme-i ihsân ü bahr-i lûtf-san
Teşne-i şehd-i visâlündür **Fuzûlî** nâ-tüvân K.31-22
- Ey **göñül** geldi bahâr eyle çemen seyrânı
Gör ki hâlâ ne 'amel 'âmil-i devrân eyler K.32-2
- Bir demezsin mi ki nâ-geh sitemünden bu **fakîr**
Kâdi-i 'Asker'e şerh-i gam-i pinhân eyler K.32-26
- Vasf-i zâtuñ hadden efzundur Şehâ ma'zûr dut
Kim kılur ibrâm havfından **Fuzûlî** muhtaser K.34-25
- Ser-verâ fâriğ degül senden **Fuzûlî** bir zemân
İnnehu müsted'î istibkâüküm beyne' l-enâm K.35-30
- Fuzûlî**'den götürme sâye-i eltâf ü ihsânun
Kemâl-i 'adlünü zikr ile meşhûr-i cihân eyler K.36-32
- Ey **Fuzûlî** dün ü gün eyle du'â sîdk ile kim
Ola bu devlet ü ikbâl ile tâ dünyâdur K.38-15
- Ola vâsıl handa olsan devlet ü ikbâlüne
Her du'â kim sîdk ile eyler **Fuzûlî** hâk-sâr K.39-29
- N'ola gördükçe señi olsa **Fuzûlî** gûyâ
Sen bir âyînesen ol tûtî-i şîrin-güftâr K.40-28
- Ey **göñül** kesme taleb bâdiyesinden kademün
Ki taleb rütbe-i ikbâli mu'allâ eyler K.42-12
- Ser-verâ sâmit iken lezzet-i medhün zevki
Tûtî-i nutk-i **Fuzûlî**'ni şeker-hâ eyler K.42-44
- Fakr 'ışk içre **Fuzûlî** 'izz ü câhumdur menüm
Şîve-i mihr ü mahabbet resm ü râhumdur menüm Trc.B.1.7-1

Fuzûlî ger hazan vaktinde oldun müttakî hâlâ
Mey iç kim mevsim-i gül geldi eyyâm-i bahâr oldu Trc.B.2.5-5

Bunlar nedür ne dürr-i ‘Aden’dür didüm didi
Epsem **Fuzûlî** eşk-i revânundurur senün Msd.1.7-3

Fuzûlî eyledüğün ‘ahdüne vefâ kılığıl
Yeter şikâyet idüb şerh-i mâ-cerâ kılığıl Msd.2.9-1

Gamze vü kaşunga meyl eyler **Fuzûlî** bî-direng Mh.1.5-4

Hem **Fuzûlî** ‘ışk u ‘âşıklığı meşhûr olmadın Mh.2.7-4

Gel gözüm nûrî **Fuzûlî** tek çoğ ağlatma meni Mh.3.5-4

Ey **gönül** ni yirge gitgey nâle vü zârün senün Th.1.3-5

Sanma cevri itsen **Fuzûlî** incinüb terkün kıla Th.1.5-1

Dir idüm ey **dil** getürme hiç derd ehline şek Th.2.4-1

Ey **gönül** ‘ışk ehline her şeb gülerdün şem‘ tek Th.2.4-4

Hâh sincâb eylesün ferşin **Fuzûlî** hâh kül Th.2.5-1

Gör **Fuzûlî**’nün ruh-i zerdinde eşk-i ‘âlini Mr.1.7-1

Ey **Fuzûlî** revîş-i ehl-i riyâdan ne biter Mr.2.5-3

Fuzûlî şîve-i ihsânun ister bir gedâyundur Mr.3.7-1

Ey **gönül** mutlak ‘ibâdet kılmayub ‘ömrün temâm
Eyledün sevdâ-yi zülf-i her perî-ruh-sâre sarf Mk.XVIII-1

Tâ halka-i zülf-i yâre düşdün ey **dil**
Dâm-i gam-i rûzgâre düşdün ey **dil** Rb.LVI-1

Efsûs ki kutb-i ehl-i cem‘iyyet iken
Ol dâ’ireden kenâre düşdün ey **dil** Rb.LVI-2

Kaddine didüm ki serv-i bû-standur bu
Tünd oldı ki ey **haste** ne hezyandur bu Rb.LXV-1

Didüm lebine lâ‘l-i Bedahşan’dur bu
Güldi didi ey **fakîr** bühtandur bu Rb.LXVI-1

21. TEFRÎK

Arapça “fark” kökünden gelen ve “ayırma, seçme” anlamlarını karşılayan tefrîk, aynı olduğu kabul edilen iki şey arasındaki farkları belirtmektir. İki şey arasındaki farkın belirtilmesinin amacı, birinin üstünlüğünü vurgulamak amacıyla. Bu yönüyle cem‘ sanatının tersidir.

Gül ne nisbetdür saña senden aña yüz fark var

Sen büt-i perde-nişinsen şâhed-i bâzâr gül K.9-23

İki şey (Kânûnî ve gül), fark kavramında birleştirildikten sonra Kânûnî’nin güle olan üstünlüğü vurgulanmıştır.

Fâş söylerler ki biz ma‘zûlüz emr ü nehyden

Hâkim oldur andadur fermân anundur ihtiyâr K.11-53

İki şey, emr ü nehy’de birleştirildikten sonra hâkim, fermân ve ihtiyâr kavramlarıyla diğerinin üstünlüğü vurgulanmıştır.

Ey hilâl-i ‘îd gâlibdür saña ebrû-yi yâr

Hüsn-i sûret sende bir var ise anda iki var K.41-1

Bayram hilâli ve sevgilinin kaşı, sûret güzelliğinde birleştirildikten sonra sevgilinin kaşının üstünlüğü vurgulanmıştır.

Der-geh-i pîr-i muğan ümmîd-gâhumdur menüm

Men anun bir çâkeri ol pâd-şâhumdur menüm Trc.B.1.7-4

Çâker ve pâd-şâh bir manada birleştirildikten sonra pâd-şâhın üstünlüğü vurgulanmıştır.

Meh durdı mukâbil sana buldukda kemâl

Gördi ki özinde sence yoh hüsn ü cemâl Rb.LVIII-1

Meh ve sen (sevgili) bir manada birleştirildikten sonra sevgilinin üstünlüğü vurgulanmıştır.

22. TEKRÎR

Tekrîr, manayı güçlendirmek ve ifadeyi güzelleştirmek amacıyla, bir parçadaki kelimelerin birden çok defa kullanılmasıdır. Buna *tekrâr* adı da verilir.

Tekrîrde asıl maksat ifadeyi pekiştirmektir. Tekrîr ile ifadeye açıklık kazandırmanın yanı sıra, tekrar edilen kelimeyle muhatabın dikkati çekilmiş ve bu yolla da sözün tesiri artırılmış olur.⁹³

Bilindi **goncede** gül bergi zâhir olmağ il
Ki **gonce** başına yağdırdı jâle seng-i cefâ K.1-10

Müzeyyen eyledi evrâk-i **lâleyi** şeb-nem
Hurûf-i **lâlede** olmaz eğerçi nokta revâ K.1-16

Sadâ-yi seyl çeker medd-i **muttasıl** ya ‘nî
Ki medd-i **muttasıl** ile olur kırâ’et-i mâ’ K.1-21

Hutût-i muhtelif ü müstakîmi enhâruñ
Çemende saldı zevâyâ-yi **güne güne** binâ K.1-23

Boyandı kanı ile safha-i çemen **gül gül**
Meger ki fasdına hükm eylemiş tabîb-i hevâ K.1-35

Kamu kemâl ile müsted‘i-i tarîk-i necât
Velî **kamusına** bâtil delîl-i istid‘â K.1-40

Bu kâr-hâne bir üstâddan değül hâlî
Gerek **bu** kudrete elbette kâdir ü dâna K.1-46

Sühâ’ya lûtfi eger kılsa zerre-perverlik
Yeter makâm-i müsâvât-i Âf-tâb’a **Sühâ** K.1-59

Cemî’-i vakt şifâ-hâne-i ‘atâsından
Cemî’-i halka müyesser **cemî’-i** derde devâ K.1-67

⁹³ Saraç, *age.*, s.196.

Rümûz-i hikmetiñ eyler beyân merâtib ile
Cemî'-i hâl-i beşer **hâh** fakr ü **hâh** gınâ K.1-68

Marîz-i 'ârıza-i naksdur nüfûs-i temâm
Kimine fâ'ide perhîz ider **kimine** gıdâ K.1-69

Delîl-i zillet-i 'isyandır ta'arruz-i **hâl**
Tarîk-i hüsn-i rızâsı cemî'-i **hâle** rızâ K.1-72

Kim ol **azâbı** meger iktizâ-yi 'adl vire
'**Azâb**-i *Rûz-i Cezâ* münkirine *Rûz-i Cezâ* K.1-85

Hevâ-yi dâr-i vefâ umma her **hevâyî**den
Kim ol makâmdadır ser-bülend olan Mansûr K.2-2

Hoşum ki 'ışk ile rüsvâ-yi has ü 'âmem **men**
Felek bu şive ile eylemiş **meni** meşhûr K.2-7

Şikest **nukre-i** halis-'**iyâr**uma koydı
'**iyâr**-i **nukre-i** zâtında ihtimâl-i kûsûr K.2-14

Muhâlif emrinedür bâde **kim** ayağa düşer
Nakîzdür aña **kim** gûş-mâl alur tanbûr K.2-17

Egerçi hâmeye **el** urmaduñ **eliñde** idi
Hat-ı betâlet-i İncil ü nesh-i harf-i Zebûr K.2-19

Zemâne muntazır-i iktidâ-yi emrûñdür
Sözûñ **ne ise** yürüt buyruğuñ **ne ise** buyur K.2-24

Fesâhat ehli arasında **i'tibâr**um var
Ne **i'tibâr** ger olduysa hey'etüm mahkûr K.2-31

Ümîd var ki dutdukça mülk râh-i nizâm
Ümîd var ki tapdukça 'ahd-i 'ömr mürûr K.2-33

- Saçma ey göz eşkden gönlümdeki **odlare su**
Kim bu deñlü dutuşan **odlare** kılmaz çâre **su** K.3-1
- Âb-gündür **günbed-i devvâr** rengi bilmezem
Yâ muhît olmuş gözümünden **günbed-i devvâre** su K.3-2
- Zevk-i tîguñdan ‘aceb yoh olsa gönlüm **çâk çâk**
Kim mürûr ilen bırağur rahneler dîvâre su K.3-3
- Suya virsün bâğbân **gülzârı** zahmet çekmesün
Bir gül açılmaz yüzüñ tek virse miñ **gülzâre** su K.3-5
- Su** yolın *ol kûydan* toprağ olub dutsam gerek
Çun rakîbümdür dahi *ol kûya* koyman vare **su** K.3-12
- Mu‘cizi bir bahr-i bî-pâyân imiş ‘âlemde kim
Yetmiş andan **miñ miñ** âteş-hâne-i küffâre su K.3-19
- Hayret ilen **barmağın** dişler kim itse istimâ‘
Barmagından virdügi şiddet günü Ensâr’e su K.3-20
- Dostı ger **zehr-i mâr** içse olur Âb-i Hayât
Hasmı su içse döner elbette **zehr-i mâre** su K.3-21
- Hâk-i pâyine yetem dir ‘ömrlerdür muttasıl
Başını **daşdan daşa** urub gezer âvâre su K.3-23
- Zerre zerre** hâk-i dergâhına ister sala nûr
Dönmez ol der-gâhdan ger olsa **pâre pâre** su K.3-24
- Yâ** Habîba’llah **yâ** Hayre’l-beşer müştâkuñam
Eyle kim leb-teşneler yanub diler hemvâre su K.3-26
- Bîm-i dûzah **nâr-i** gam salmış dil-i sûzânuma
Var ümîdüm ebr-i ihsânüñ sepe ol **nâre** su K.3-29
- Müjeñ kanum **töküp** gamzeñ alur *cânum* ‘aceb sanma
İşidür **tökse** kan oh ‘âdetidür alsa *can* hancer K.4-5

- Göz** açub bû-sitâna hatt-i sebzüñsüz nazar kılsam
Görinür **göz**lerüme sebze-i her bû-sitan hancer K.4-11
- Saf-ârâ-yi mesaff-i **Bedr**'dür izhâr-i mu'cizde
Şikâf-i perniyân-i **Bedr** için kılmış nişan hancer K.4-18
- Seher-feyzî ki dün **tek** tîre kılmazdı dil-i sâfiñ
Güneş **tek** kasdına çekseydi biñ nâ-mihr-bân hançer K.4-20
- Eyâ Şâhî ki dâ'im **hancer**-i şer'üñ nizâmiyçün
Çekübdür miñ şeh-en-şeh tîg ü miñ sâhib-kıran **hancer** K.4-24
- Eger nâmus-i şer'ün olmasaydı halka müstevlî
Ne bir pür-dil çekerdi tîg ü **ne bir** pehlevân hancer K.4-25
- Zebân-i hâmesi isbât-i i'câzunda küffâre
Gehî dil-dûz nâvek gösterür **geh** hun-feşân hancer K.4-29
- Ahmed-i Mürsel ki ferman-ber **Süleyman**'dur aña
Eyle kim gördü **Süleymân** oldu ferman-ber sabâ K.5-15
- Ol şeh-en-şeh kim rızâsiyla gezer her handa var
Ger şimâl ü **ger** cenûb ü **ger** debûr ü **ger** sabâ K.5-16
- Ey gül-i bâğ-ı rüsûl bir tâze **gül-şendür** kapuñ
Kim dem-i Cibrîl'e ol **gül-şende** ta'n eyler sabâ K.5-17
- İletür hâk-i derüñi **zerre zerre** gül-şene
Kılmağ için tûtiyâ-yi dîde-i ahber sabâ K.5-19
- Sabâ** letâfet ile gül-şen içre sâyir iken
Bula zamâne **sabâ** tek tagayyür-i etvâr K.6-5
- Açub ta'arruz elin zemherîr eşcâra
Ne berg kala bu gâretde bû-sitanda **ne** bâr K.6-6
- Hoş ol ki duta bu mevsimde gûşe-i 'uzlet
Tereddüd itmeye mutlak **karârâ** vire **karâr** K.6-7

Huzûrilen gire **bir** künce *ibtidâ*-yi hazân
Sürûr ilen çîha **bir** bağa *ibtidâ*-yi bahâr K.6-8

Aña refîk hemân *bir* kitâb ola *bir* sâz
Aña nedîm hemîn *bir* kadeh ola *bir* yâr K.6-10

Ne seyr kılmağa pergâr *tek* tenümde tüvân
Ne nokta *tek* bir arada oturmağa yir var K.6-12

Hezâr gam müteveccih baña bu hem bir **gam**
Ki yohdurur gam-i dil zâhir itmeğe **gam**-hâr K.6-13

Ne bir refîk ki hem-*derd* olam men-i miskîn
Ne bir tabîb ki *derd*-i dil eyleyem izhâr K.6-14

Kimi ki döst *didüm* çıhdı düşmen-i cânım
Kimi ki yâr *didüm* oldı ‘âkıbet ağyâr K.6-16

Bu fakr *ilen ki menüm* rahâtım **durur** müşkil
Bu hâl *ilen ki menüm* dirliğim **durur** düşvâr K.6-17

Meger meded kıla ol pâd-şâh-i kişver-i ‘**ilm**
Ki ‘**ilm**idür kamu eşyâya vâkıf-i esrâr K.6-18

Teneffür eyleme kim **bî-kesem** men ü **bî-kes**
Özidür öz sözini ‘arza eyleyen nâ-çâr K.6-26

Ümîd var ki ümmîdüm olmaya hırmân
Ümîd var ki ikbâlüm olmaya idbâr K.6-30

Cemî‘-i **ehl**-i cihâna bu nükte rûşendür
Ki müslim **ehl**-i sa‘âdet olur şakî küffâr K.6-31

Delîl-i **vâzih** ilen **vâzih** oldı kim sensen
Güzîn-i ehl-i cihan melce‘-i sığâr ü kibâr K.6-34

Gerek ki sen olasañ cümle-i cihâna penâh
Gerek ki sen olasañ ehl-i fakra istizhâr K.6-35

Eger günâh *ise* ihlâsum eyleyem tevbe
Ve **ger** hatâ *ise* sıdkum kılâyum istiğfâr K.6-41

Eger kabûl ve **ger** nâ-kabûl *hidmetüne*
Özümi meñ sanuram bir kemîne *hidmet-kâr* K.6-42

Eger tarîka-i hidmetde kılmışam taksîr
Ve **ger** kapuñda tapub behre itmişem inkâr K.6-43

Müdâm **tâ** felek-i tîz-gerd dâ'irdür
Hemîşe **tâ** ki tapa emr-i 'âlem istimrâr K.6-48

Ger rızâ olsa kazâya **müşkil** olmaz hiç hâl
'Ârife sabr ile her **müşkil** ki var âsân olur K.7-6

Fi'ldür **asl**-i rızâ-yi Hak ne kim **asl** ü neseb
Hâk-i ferman-ber beşer 'âsî melek şeytân olur K.7-7

Hâh seyyid **hâh** 'âmî kâm bulmaz bî-edeb
Fi'li müstahsen olan müstevcib-i ihsân olur K.7-9

Tâbi'î fermân ider **hükmine** cümle 'âlemi
Murtazâ **hükmine** her kim tâbi'-i fermân okur K.7-11

Tîre olmaz **râst-rev** ger çekse bend-i âhenîn
Râst-rev tîr-i hadengüñ zîveri peykân olur K.7-12

Ol Şeh-en-şeh kim eger bir **mûra** kılsa iltifât
Mûr hükm eyler Süleymân üstine sultân olur K.7-13

Ol imâm-i **dîn ü dünyâ** kim anuñ düşmenlüği
Müşriküñ **dînine vü dünyâsına** noksân olur K.7-14

Daş olur arslan eger kahr ile *kılsa* bir nazar
Hükm *kılsa* düşmeni kasdına **daş arslan olur** K.7-15

Zerre-î mihr-i ruhundan tapsa pertev **âs-mân**
Âs-mân üzre temâm encüm meh-i tâbân olur K.7-16

Feyz-i lûtfiyle eger **insâna** kılssa terbiyet
Kadr ile **insan** melek-nisbet azimü'ş-şân olur K.7-17

Gerçi **İsmâ'il**'e *kurban* gökden inmiş **kadr için**
Hak bilür **kadr için İsmâ'il** aña *kurbân* olur K.7-22

Mu'cizi bir **gül-şen**-i pâkîzedür kim istese
'Andelîb ol **gül-şene** Dâvûd-i hoş-elhân olur K.7-23

Sâye-i lûtf ü kerem ger salsa **hâk-i tîre**ye
Cirm-i **hâk-i tîre** reşk-i ravza-i Ridvân olur K.7-26

Devri anuñ âl ü ashâbından almaz rûzgâr
Devr anuñdur devr ilen her nice kim devrân olur K.7-29

Ol sipihr-i **devlet ü ikbâl**den yüz dönderür
Devlet ü ikbâl her kimden ki rû-gerdân olur K.7-31

Dem uram evsâf-i evlâd-i '**Alî**'den kim müdâm
Mâdih-i Âl-i '**Alî** müstevcib-i gufrân olur K.7-33

Sâbit Hak'ı gül-nâr **ider** halkı ki yohdan var **ider**
Bir kândan izhâr **ider** bin turfa lâ'l-i hoş-nümâ K.8-4

Dutmuş **Hak**'a nerkis yüzün açmış hakikat-bîn gözin
Kılmış nazar görmüş özin sırr-i **Hak** ile âşnâ K.8-8

Ger olmasañ medhûş **tek** bahsañ bir ehl-i hûş **tek**
Hakkâ ki berzengûş **tek** tesbîh-hândur her giyâ K.8-12

Şâh oldı **minber** yek-sere çıhdı şikûfe **minbere**
Sâlvât ider Peygam-ber'e sallû'alâ hayrû'l-verâ K.8-13

Sahn-i çemende ergavan **her** bergini itmiş zebân
Tekrâr eyler **her** zeman medh-i 'Aliyyü'l-Murtazâ K.8-14

Her yirde ta **nev-rûz ola** gül bû-sitân-efrûz *ola*
Nev-rûz tek firûz *ola* eyyâm-i Şâh-i Evliyâ K.8-27

- Câm dut sâkî ki gül-bünler gül **izhâr** itdiler
Sen dahi bir gül-bün-i ra'nâsen it **izhâr** gül K.9-2
- Geldi ol dem kim ola izhâr-i hikmet kılmağa
İnşirâh-i **sadr** ile **sadr**-i saf-i ezhâr gül K.9-3
- Âdem iseñ **bâğ** seyrin eyle bu mevsimde kim
Bâğı reng ü bûy ile kıldı behişt-âsâr gül K.9-5
- Çâk olub bulmuş safâ **bâd**-i seherden sanasan
Bâddur Cibrîl ü kalb-i Ahmed-i Muhtâr gül K.9-10
- Sebze** üzre gezdürür bâd-i sabâ *gül* bergini
Sanki **sebze** âs-mândur kevkeb-i seyyâr *gül* K.9-14
- Kıldı pinhân goncenüñ lû'b **ile** gözden hokkasın
Bulmak olmaz hiç reng **ile** zihî 'ayyâr gül K.9-15
- Hansı bülbül kanı dutmuş bilmezem kim muttasıl
Geh esîr-i hâr olur **geh** mübtelâ-yi nâr gül K.9-20
- 'Âşık olmuş hüsnüne ey serv-i hoş-reftâr gül
Çâk çâk itmiş senüñ'çün sîne-i efgâr gül K.9-22
- Gül ne nisbetdür **saña senden** aña yüz fark var
Sen büt-i perde-nişinsen şâhed-i bâzâr gül K.9-23
- Dâr**-i dünyâyı fezâ-yi cennete dönderdi lîk
Gonce kimi bülbüle dünyâyı kıldı **dâr** gül K.9-32
- Oldı devrinde **hevâ** mahbûs-i zindân-i habâb
Gâlibâ görmüş **hevâ**dan şemme-i âzâr gül K.9-39
- Berg-i gül gezdürmez oldı mahmil-i **bâd-i sabâ**
Haddi yoh kim çektire **bâd-i sabâ**ya bâr gül K.9-40
- Halvet-i lûtfunadur nûr-ı **dil**-i mü'min çerâğ
Gülşen-i kahrınadur dâğ-ı **dil**-i küffâr gül K.9-42

Dâmen-i pâkiyle ol behcet-fezâyî mülkdür
Ger cihan bâğında cennet **güllerinden** var **gül** K.9-54

Ferrine virmez hâlel **hâr** ile kılmak iltifât
Zîb ü zînet verdiği için **hâre** olmaz **hâr** gül K.9-56

Kıl Fuzûlî **medhin** ol Şâh' uñ ki bâğ-i **medhinüñ**
Bülbüli olurdu bulsa kuvvet-i güftâr gül K.9-59

Feth bağından aña her dem hilâf-i bâğ-i dehr
Tâze tâze açâ lûtf-i îzid-i Cebbâr gül K.9-62

Der-geh-i kadrine **miñ** Dârâ vü İskender gedâ
Hirmen-i lûtfına **miñ** Fağfûr ü Hâkan hûşe-çîn K.10-11

Evliyâ Burcî dimiş zîrâ ki hâk-i eşrefi
Buk'a buk'a evliyâu'llâha olmuşdur mezâr K.11-3

Hem hilâfet hükmini **hem** saltanat fermânını
Mundan itmiş 'âleme cârî mürûr-i rûzgâr K.11-5

Munda olmuş hucet-i hükm-i *hilâfet* muntavî
Mundadır hâk-i *hilâfet-hîz*-i hatm-i Çâr-yâr K.11-7

Munda bağlanmış gazâ şem-şîrini Sultân-i Rûm
Munda salmış sâye-i ikbâl Şâh-i Zü'l-fekâr K.11-8

Munda kılmış sırr-i Hak zâhir şehîd-i Kerbelâ
Mundadır tahkîk-i sidk ü kizb için dârü'l-'iyâr K.11-9

Munda olmuş münteşir feyzi İmâm-i Â'zâm'un
Munda bulmuş behre-i 'ilm-i şerî'at intişâr K.11-10

Mundadır Ma'rûf'a ser-menzil Cüneyd'e cilve-gâh
Mundadır Behlûl'e zencir-i cünun Mansûr'a dâr K.11-11

Deştin **itmiş** seyr *miñ* Hâtem kimi sahrâ-nişîn
Şehrin **itmiş** taht *miñ* Nûşîrevân tek şehir-yâr K.11-12

Munda olmuş sıyt-i ihsân ü kerem âfâk-gîr
Munda bulmuş ma‘delet resmi şiyâ‘ü iştihâr K.11-13

Sahn-i sahrâsında **miñ** Leylî vü Mecnun cilve-ger
Kûh-sârı üzre **miñ** Ferhâd ü Şîrin bâde-hâr K.11-14

Her garîbe nâzenin şehr ü vilâyâtı vatan
Her mizâca mu‘tedil âb ü hevâsı sâz-kâr K.11-15

Bu mücerebdür *ki* bulmaz zulm munda imtidâd
Bu mukarrerdür *ki* zâlim munda olmaz pâ-y-dâr K.11-17

Çerh fi’l-hâl **oldı ol** re’y-i galâtdan münfâ‘il
Devr fi’l-fevr **oldı ol** fikr-i hatâdan şerm-sâr K.11-21

Bayır olmuş mülke ta‘yîn **itdi** mi‘mâr-i hîred
Susamış gül-zâre irsâl **itdi** ebr-i nev-bahâr K.11-23

Rûşen **itdi** ‘adlden *her* gûşesinde **miñ** çerâğ
Câri **itdi** feyzden *her* mülkine **miñ** cûy-bâr K.11-26

Fevz gül-zârında *bir* ser-sebz nahl-i bâr-ver
Feyz deryâsında *bir* pâkîze dürr-i şâh-vâr K.11-41

Her ne kim ‘âlem *aña* muhtâc ol **andan** ganî
Her ne anuñla tefâhur halka **andan** *aña* ‘âr K.11-42

Ol nihâl-i gül-şen-i devlet ki şâh-i **gül** kimi
Lûtf u kahrından virür ahbâba **gül** a‘dâya hâr K.11-46

Her cihetden zât-i pâki nokta-i pergâr tek
Hâsıl andan **her** taraf yümn-i yemîn yüsr-i yesâr K.11-47

Olmasa mümkün fezâ-yi ‘arsa-i ‘adlinde seyr
Zulm iderdi dâr-i **dünyâ** ehline **dünyâ**yı dar K.11-56

O1 **Süleymân**’uñ şükûhı dîve salmış rüsta-hîz
Bu **Süleyman** savleti küffârı itmiş hâk-sâr K.11-58

Ol **Süleymân**'a mehall-i 'azmde mahmil hevâ
Bu **Süleymân**'a zemân-i rezmde mahkûm nâr K.11-59

'Âlemüñ vasfin **Süleymân** mülki dirlerse n'ola
Çün **Süleyman**'dan **Süleymân**'a kalubdur yâd-gâr K.11-60

Ay ü günden keyl idüb şâhid dutub halka virür
Nûrını **peymâne peymâne** alur andan 'iyâr K.11-62

Bi'llâh ey devlet ki **der-gâh**ında mahremsen anun
Düşse fırsat hâlüm ol **der-gâha** 'arz it zinhâr K.11-63

Kılmışam tertîb-i sahn-i sıdkâ biñ dürr-i senâ
Bulmazam ruhsat ki der-gâha kılâm **bir bir** nisâr K.11-64

Menden ol gâfil *aña men* rûz ü şeb ehl-i du'â
Menden ol fâriğ *aña men* muttasıl ümmîd var K.11-65

Yâ Rab olmaz mı ola âhir *bu* derd-i iştiyâk
Yâ Rab olmaz mı ola zâ'il *bu* renc-i intizâr K.11-66

Heft ahter ide emr-i **Pâd-şâh**'a inkıyâd
Çâr 'unsur ola tab'-i **Pâd-şâh**'a sâz-kâr K.11-70

Göñül bir kaç zeman endûh-i hicrân ile zâr itmek
Yine **âheng** ile **âheng**-i bezm-i vasl-i yâr itmek Trk.B. (12) -I.2

Ne hoşdur ol misâfir kim sefer '**azmini** cezm eyler
Dutub râh-i tevekkül menzil-i maksûda '**azm** eyler Trk.B. (12) -I.3

Şeh-i dünyâ vü din Sultân Süleymân şâh-i 'âdil-dil
Rızâsın sahlayan **hem** dîn ü **hem** dünyâ kılur hasıl Trk.B. (12) -III.4

Havâdis def'ine '**âlemde** kâdir pâd-şâh oldur
Penâh isterse '**âlem** Husrev-i 'âlem-penâh oldur Trk.B. (12) -III.5

Hilâfetde *velâyet* ehlinüñ himmetlü ser-dârı
Velâyetde **hilâfet** tahtınun devletlü sultânı Trk.B. (12) -IV.2

Sikender tahtının ikbâl **ile** makbûl Dârâ'sı

Süleymân mülkinün isbât **ile** vâris *Süleymân*'ı Trk.B. (12) -IV.3

Melâz-i memleket memdûh-i millet mazhâr-i rahmet

Her âfet ref'i **her** gam çâresi **her** derd dermânı Trk.B. (12) -IV.4

Ki **her** kim **her** dil ile **her** ne vasfın kılrsa efzûndur

Aña beñzer şeh-en-şeh görmemiş tâ devr-i gerdûndur Trk.B. (12) -IV.6

Ne ferman *kim* kılursa Hak rızâsına mutâbıkdur

Ne yan *kim* 'azm kılrsa bahtına tevfiğ reh-berdür Trk.B. (12) -V.2

Ne tâ'at ecridür *yâ* **ne** du'â te'sîridür *yâ* Rab

Ki matlûbı müyesser oldu mihnetsüz taleb-kâruñ Trk.B. (12) -VI.6

Fuzûlî **hüsn-i etvâr** ile olmuş kurbuña mâ'il

Budur te'sîri 'âlemde hemîşe **hüsn-i etvâr**uñ Trk.B. (12) -VI.7

Safâ-yi niyyet ile yoh **du'â** kılmakda taksîri

Du'â olsa riyâsuz beyledür elbette te'sîri Trk.B. (12) -VI.8

Binâ-yi devletüñ tâ devr-i gerdun **var var** olsun

Medâr itdükçe 'âlem devletüñ 'âlem-medâr olsun Trk.B. (12) -VII.1

Sen olgıl erc-mend-i mülk düşmen kayd-i gam çeksün

Sen olgıl ser-bülend-i dehr hâsid hâr ü zâr olsun Trk.B. (12) -VII.5

Serîr-i hükm-i Burc-i Evliyâ senden bulub zîver

Safâdan **her** günü nev-rûz ü **her** faslı bahâr olsun Trk.B. (12) -VII.7

Senüñ **vasfuñ**la gün günden bulubdur revnakın *nazmum*

Menüm *nazmum*la **vasfuñ** vird-i ehl-i rûzgâr olsun Trk.B. (12) -VII.8

Zebân oldukça bir dem gitmesün zikrin **zebân**umdan

Hayâl-i hizmetüñ mahv itmesün Hak levh-i cânumdan Trk.B. (12) -VII.9

Ser-firâz ü **nîk**-'ahd ü **nîk**-re'y ü **nîk**-hû

Ser-ver-i pâkîze-etvâr ü pesendîde-hisâl K.13-5

- Merhabâ ey** revnâk-efzâ-yi serîr-i ‘izz ü *câh*
Merhabâ ey zîb-bahş-i mesned-i *câh* ü celâl K.13-7
- ‘Arsa-i **ceng ü cidâl**üñ katlden hâlî deĝül
Muttasıl re’yüñle tîĝuñdur kılan **ceng ü cidâl** K.13-29
- Râh**-i ‘ışkunda sirişküm gösterür her dem habâb
‘Azm-i **râh** itdükde leşker resmdür nasb-i hiyâm K.14-3
- Serv lâf-i hüsn ider göster **kıyâmuñ** men‘ kıl
Baş çeken ser-keşlerüñ def‘ine vâcibdür **kıyâm** K.14-5
- Göñlümi gör dîdeden **geh kan** töker **geh kan** içer
Medd ü cezrini temâşâ kıl bu deryânuñ müdâm K.14-7
- Her** şu‘â-i hancerüñ berk-i fenâdan bir şerer
Her sadâ-yi nâveküñ mülk-i ‘ademden bir peyâm K.14-21
- Çalışub her bir adûñı tîĝuñ itdükçe **iki**
Her **iki** bir olmaĝa rumhuñ kılar ikdâm-i tâm K.14-25
- Kasd-i feth-i mülk kılmışsan mübârekdür **bu** rây
‘Azm-i def‘-i düşmen etmişsen müyesserdür **bu** kâm K.14-26
- Yıl bırahdı Hind **deryâsına** ‘azmünden haber
Titredi **deryâ** mehâbet Hind subhın kıldı şâm K.14-31
- Tâ** şeb ü rûz ihtilâfiyle mukarrerdür medâr
Tâ meh ü hur-şîd devrânında mümkindür devâm K.14-35
- Hiç şek yoh kim bu **nusret nusret**-i İslâm’dur
Pâd-şâhuñ mülkine isbât-i istihkâmdur Trc.B.(15)-I.8
- Her yaña** kaldurdu râyet bir emîr-i nâm-dâr
Her yaña saf bağladı bir ser-ver-i Cemşîd-câh Trc.B.(15).II-5
- Dutdı **saf saf** yir yüzün leşker sûtür-i hat kimi
Ol hatuñ mazmûnı istiklâl-i hükmi-pâd-şâh Trc.B.(15)-II.6

Buk'a buk'a kıldı tayy ma'mûre-i mahrûsayı
Aldı feyz-i feth-i mülk için du'â-yi hâs u 'âm Trc.B.(15)-IV.4

Yetdi **ol** ser-hadde *kim* âğâz-i mülk-i hasmdur
Girdi **ol** meydâna *kim* hükm anda olmuşdur temâm Trc.B.(15)-IV.5

Fasl hem bir **fasl** kim serd olmağın âb ü hevâ
Halkdan kat'-i hayât eylerdi 'Îsâ ursa dem Trc.B.(15)-VI.4

Virdi mülk ü mâl ü cism ü cânına halkuñ emân
Kıldı **cennet** ol yiri **cennet**de hod olmaz 'azâb Trc.B.(15)-X.6

Ser-verâ bed-hâh hâk-i reh-güzâr **olsun saña**
Kanda kim 'azım eyleseñ tevfiğ yâr **olsun saña** Trc.B.(15)-XI.1

Olmasun başundan eksük pâd-şahuñ **sâyesi**
Hırz-i devlet **sâye**-i Perverdigâr olsun saña Trc.B.(15)-XI.2

Kılmasun **lûtf**ın nihan rây-i münîrûnden felek
Her nihânî **lûtf** kim var âşkâr olsun saña Trc.B.(15)-XI.3

Bu nev' ile ki zemânuñda cism-i mülk müdâm
Bulur hayât-i mücedded **zeman zeman** *dem dem* K.16-28

Zemâne üzre gören **sâye-i 'adâletüni**
Revâ mıdur ki ide **sâye-i 'adâleti** kem K.16-31

Tenümde **zahm**-i hadeng-i belâ velî şâdem
Ki lûtfuñ olsa bulur cümle **zahmler** merhem K.16-33

Ümîd var ki teshîr-i mülk-i '**âlem** için
Fezâ-yi çarhde çekdükçe âf-tâb '**âlem** K.16-34

Zeman zeman yüzüñe bağılu kapular açıla
Nefes nefes olub efun kapuñda hayl ü haşem K.16-35

Ne lûtfdur *yine kim* buldı sebzeden gül-zâr
Ne feyzdür *yine kim* saldı bâğa bâd-i bahâr K.17-1

Müzeyyen oldu **hat-i sebze** ile rûy-i zemîn
Letâfet-i **hat-i sebz** ile öyle kim ruh-i yâr K.17-2

Görinse halk rızâsı **zemâne**den ne ‘aceb
Zemâne sûret-i ikbâle oldu âyine-dâr K.17-7

Sipîhr-i minneti altında olsa dehr n’ola
Götürdi âyine-i dehrden **sipîhr** gubâr K.17-8

Yeter bu ecr saña ol zeman ki ‘arz olunur
Cezâ için Hak’a **bir bir** ‘i‘bâdet-i ebrâr K.17-28

Yine kıldı sabâ gül-zâre da‘vet bülbül-i zârı
Yine kumrî makâm itdi fezâ-yi sahn-i gül-zârı K.18-1

Yine düşdi hevâdan sebze-zâre katre-i şeb-nem
Yine gül-zâre saldı zıll-i rahmet ebr-i âzârı K.18-2

Yine dîvâne ‘ışk eyledi dârü’ş-şifâ meyli
Yine gül-zâre çıhdı kûşe-i mihnet giriftârı K.18-3

Zemâninda **zamâne zulmi yoh** insâfı **var** itmiş
Aña mensûbdur **zulm** ile insâfuñ **yogı varı** K.18-20

Bu gün **Bağdâd**’da bir kimse yoh kim aña *re’fet* yoh
Cemî‘-i merdüm-i **Bağdad**’a olmuş *re’fetün* sârî K.18-36

Diler tafsîl ile hâl-i dilin **şerh** eyleye ammâ
Ne **şerh** itsün saña ma‘lûmdur mecmû‘-i etvârı K.18-41

Kalubdur gûşe-i ‘uzlette sormaz hiç kim **hâlin**
Ne ola bir fakîriñ **hali** kim olmaya bir yârı K.18-42

Cefâsın hiç bir dil çekmez andan gayrı **ağyârı**
Anuñ’çün gâlibâ halk eylemişdür Tanrı **ağyârı** K.18-43

Efâzıl **buk’a buk’a** hâk-i pâkin menzil itmişler
Nazar kıl *safha safha* levhine gör kim ne defterdür K.19-7

Cemâl-i enveründür âs-man-i ma‘delet **mâhı**
Veyâ ol **mâh** kim hur-şîd-i rahşâna ber-â-berdür K.19-21

Virür cân **tîğ-i hun- rîzûn hayâliyle** ‘adû gûyâ
Hayâl-i tîğ-i hun-rîzûn ecel murgına şeh-perdür K.19-24

Hükmdür hüküm ki dünyâya virür zîb-i nizâm
Hükmdür hüküm ki din resmini eyler ihyâ K.20-5

Hüküm eğer olmasa dünyâya salur zulm fesâd
Hüküm eğer olmasa bulmaz nesak-i mülk bekâ K.20-6

Hâkim oldur ki muvâfık ola hükmüne kader
Hakim oldur ki mutâbık ola emrine kazâ K.20-7

Hâkim oldur ki anuñ olmaya zâtında tama‘
Hâkim oldur ki anuñ olmaya fi‘linde riyâ K.20-8

Hükmdür vâsıta-i mevt ü hayâtı halkuñ
Vay ol hâkime kim eyleye **hükminde** hatâ K.20-13

Niyyeti **hayr** olub ef‘âli salâh olmağ ile
Hîç kes yoh kim aña eylemeye **hayr** du‘â K.20-18

Maña taksîr **hükümün** itmişsin
Dimek olmaz bu **hükme** hüküm-i hatâ K.21-37

Lîk bir bende-i hakîrem men
‘Amelüm ehl-i **hayra hayr** du‘â K.21-38

Hâl müşkildür anda kim bir ola
Sâhib-i hüküm ü sâhib-i da‘vâ K.21-44

Karadan ağı fark itmez bu remzin bilmeyen dehrûñ
Ki niçün **geh nehârı leyl ü geh leylî nehâr** eyler K.22-2

Mukârin olsa âsâr-i sa‘âdet **tîre toprağa**
Nesîm-i nev-bahâr ol **tîre toprağa** güzâr eyler K.22-6

Meşâhid revnakına ‘azm kılmışsan zihî **himmet**
Bu **himmetle** seni Hallâk-i ‘Âlem kam-kâr eyler K.22-22

Ümîdüm **var** kim **var** olasañ ‘âlemde kadr ile
Kazâ her nice kim yohdan cihân ehlini **var** eyler K.22-30

Vücut-i bî-bedeli **âf-tâb**dur ammâ
Bir **âf-tâb** ki dâ’im medârı ola Hamel K.23-14

Dem bu demdür bu demi hoş göregör ey ‘ârif
Añma ‘Îsî **demini** urma geçen **demden dem** K.24-8

Didi bülbül aña ey ehl-i hilâf eyleme lâf
Bir hayâ kıl bu sözü söyleme **ebsem ebsem** K.24-15

Kılmış andan **bu** safâ kesbini gül-zâr-i vücûd
Olmuş anuñla **bu** bünyâd-i letâfet muhkem K.24-18

Ana hatm **oldı** reh ü resm-i hükûmet gûyâ
Şimdi nasb **oldı** bu der-gâha Vezîr-i a‘zem K.24-21

Hüsn-i re’yiyle **bu gün** hükme girer dîv ü peri
Darb-i tîğiyle **bu gün** feth olur iklîm-i ‘Acem K.24-22

Kanı ol rütbe ki cûdiyle anıñ bahs ide bahr
Kanı ol havsala kim kân-i keremden ura dem K.24-35

Her ne tedrîc ile miñ yılda vire bahr ile kân
Her ne yüz yılda mürûr ile kılur hâsıl yem K.24-36

N’ola çeşm-i ter ile çihsa habbs-i hâkden nerkis
N’ola ger çihsa Ya‘kûb-i belâ-keş Beytû’l-ahzan’dan K.25-11

Ser-â-ser kıldı eczâ-yi zemîn emvâtını ihyâ
Meger her **katre** âb-i Hızr idi bir **katre** bârandan K.25-13

Ve ger göz merdümi **bu-stan** temâşâsına meyl itse
Anuñ’çündür ki tarh-i bezmin ala seyr-i **bu-standan** K.25-22

‘**Aceb yoh** sebze veş ger hâkden baş çekse emvâtı
‘**Aceb yoh** olsa miñ genc-i nihan zâhir bu vîrandan K.25-24

Kadem basduñ diyâr-i eşref-i Bağdâd’a sen **yir yir**
Mezârât ü buka‘ü’ l-hayr senden oldu nûrânî K.26-7

Hemîşe hasmuñı Şâh-i Velâyet **daşa** döndersin
Nice kim gördüñ itmiş mu‘ciz ilen **daş** arslanı K.26-12

Misâl-i meşhed-i Şems ü mezâr-i Cümcüme **yir yir**
Temâşâsiyle gördüñ mu‘cizat-i Şâh-i Merdân’ı K.26-17

Yetürdün niyyet-i pâk ile **bir bir** cedd ü âbâya
Selâm-i ravza-i pâkîze-i Şâh-i Horâsân’ı K.26-21

Ne cânan **cân**-i mutlak belki **cândan** efdal ü eşref
Ki der-gâhında eyler **can** nisârî ins vü cânî K.26-23

Gehî muhtaca virmiş Kanber’i tuğyân idüb lûtfı
Gehî arslandan almış muztarib hâlinde Selmân’ı K.26-25

Gehî virmiş Resûl’e ‘arşda arslan ile mührin
Gehî ‘arz itmiş elde hâtem-i hükmi Süleymân’ı K.26-26

Kemâlât kesbine ‘akl-i mücerred
Ne cism-i musavver **ne** rûh-i mücessem K.27-17

‘**Înan** ber ‘**inan** feth ü nusret refîkî
Ne sarı ki kılssa ‘azîmet musammem K.27-19

Kader tek vukûfına inşâ hemîşe
Hem eşkâl-i muğlak **hem** esrâr-i mübhem K.27-22

Eğer mâha **mihir**-i ruhuñ salsa pertev
Meh olmaz dahi **mihirden** zerrece kem K.27-24

Bu ‘alâmetlerden âgâh olmayandır **bî-haber**
Bî-haberdür ol ki ‘ayş eyler bu mevsim ihtiyâr K.28-10

N'ola ger hayret kılub sŭsen zebânı olsa lâl
N'ola ger hasret çeküb ağlarsa bŭlbŭl *zâr zâr* K.28-11

O1 felek-rif'at ki râyındandur istihkâm-i mŭlk
O1 melek-sîret kim andandur revâc-i rŭzgâr K.28-20

Nakş-i levh-i i'tibârı ser-hat-i **ahkâm**-i 'adl
Sŭret-i **ahkâmı** sırr-i hikmete âyine-dâr K.28-23

Ey ezelden mesned-i re'fetde zat-i kâmilŭn
Kâm-bahş ũ **kâm**-rân ũ **kâm**-bin ũ **kâm**-kâr K.28-26

Çemende eylediler tıfl-i gonceyi mahtŭn
Saçıldı gül-şene **gŭl gŭl** cerâhatinden kan K.29-11

Yetürdi öyle safâ devr-i rŭzgâra bu **sŭr**
Ki **sŭr**-i hitne-i nakd-i yegâne-i devrân K.29-12

Ne **mevcŭd** olmasa esbab-i dŭnyâdan deđŭl mŭşkil
Bu mŭşkildŭr ki **mevcŭd** olmaya bir hâkim-i 'âdil K.30-1

Ne derd-i dil ki yŭz gŭsterse devrandan deđŭl **mihnet**
Budur **mihnet** ki şerhin kılmağa olmaya ehl-i dil K.30-2

Marîzŭn olsa miñ **derdi** bu **dere**d anlardan efzundur
Ki teşhîsine olmaya tabîb-i hâzik ũ kâmil K.30-3

Ser-efrâz-i nevâl-i ni'met ũ idrâr-i ihsanuñ
Cemî'-i mŭlkedŭr cârî **cemî'**-i halkadur şâmil K.30-18

Senâ-yi 'izz ũ ikbâlŭn **diler elbette bir** mâdih
Zuhŭr-i lŭtf-i ihsanuñ **diler elbette bir** sâ'il K.30-24

Şâh-bâz-i himmetŭm **her** sayda kılmaz iltifât
Şehr-yâr-i rif'atŭm **her** mesnedi kılmaz mekân K.31-7

'**Âlem**-i sŭrette ger *yoh*dur şŭkŭh ũ şevketŭm
'**Âlem**-i ma'nîde *yoh* bir men kimi sâhib-kırân K.31-8

Devlet-i dünyâ için çekmen selâtin minnetin
Fakr sultânı menem kim **devlet**ümdür câvidân K.31-10

Safvet-i ihlâsı ol mikdâr kim **kahr** eylese
Hâtır-i bed-hâha **kahr**ından hutûr itmez ziyân K.31-19

Var ümîdüm tâ medâr-i ‘adidür ‘âlem-penâh
Var ümîdüm tâ livâ-yi fethdür kişver-sitân K.31-24

Olasañ ikbâl ü ‘izz ü rif‘at ü iclâl ile
Kâm-gîr ü **kâm-yâb** ü **kâm-kâr** ü **kâm-rân** K.31-25

Her mizâca ki diler eyle kılur medhâl kim
Anı idrâk **ne** ervâh **ne** ebdân eyler K.32-13

‘Arz-i îman büte ger kılsa dem-i **can**-bahşı
Can virüb mu‘ciz ilen anı müselmân eyler K.32-32

Lâfz-i can-perver ilen reşha-i kilik-i hünerin
Ne dem-i ‘Îsî vü **ne** Çeşme-i Hayvân eyler K.32-33

Gerçi **sultân**adur İslâm kıyâmı mensûb
Saña mensûbdur ol sa‘y ki **sultân** eyler K.32-42

İşidüb ta‘ne-i **dem**-serdleri her **dem** kim
Şem‘ tek şerh-i gam-i külbe-i ahzân eyler K.32-44

Meğer kılur rakam-i vâsf-i **hatt-i yâr** *kalem*
Ki **hatt-i yâr** kimi oldu müşg-bâr *kalem* K.33-1

Meger diler sıfat-i **lâ‘l-i yâr** ide tahrîr
Ki **la‘l-i yâr** kimidür güher-nisâr *kalem* K.33-2

Velî hıram ü tekellüm virür de ‘âciz olub
Hatına çekdi **hat** ü oldu şerm-sâr *kalem* K.33-5

Ne yirde kim yügürür **nâfe nâfe** müşg töker
Dutubdurur reviş-i âhu-yi Tatâr *kalem* K.33-6

Huceste Hızr'dur Âb-i Hayât içmek için
Zeman zaman zulemâta kılur güzâr kalem K.33-7

Semiyy-i Ahmed-i Mürsel **ki** kıldı aña tufeyl
Demî **ki** levh ile yaratdı Kirdigâr kalem K.33-20

Riyâz-i kadrde **fazluñ** nihâl-i re'fetdür
Nihâl-i **fazluña** bir turfa şâh-sâr kalem K.33-23

Nihâl-i devlete kadrüñ **riyâz**-i hikmetdür
Riyâz-i kadrüñe bir turfa cûy-bâr kalem K.33-24

Eline almaz imiş Mustafâ **kalem** dirler
Bu zillet ile besî olmuş idi hâr **kalem** K.33-25

Kelîm-i Tûr-i vefâsan ki ehl-i hayr ü şere
Elüñde **gâh** asa oldu **gâh** mâr kalem K.33-27

Sipih-r-men-ziletâ ol Fuzûli-i **zârem**
Ki hâl-i **zâr**umı yazınca oldu **zâr** kalem K.33-37

Didi sahn sözi **çoğ** itme sahla şart-i edeb
Ki **çoh** sözinden olubdur siyah-kâr kalem K.33-39

Sen olasan **kaleme** i'tibâr için hâmî
Saña hükûmet için ola dest-yâr **kalem** K.33-41

Yeñgi aydur hey'eti ammâ **yeñi** aylar kimi
Bedir olmaz nice kim gök üzre ser-gerdan gezer K.34-4

Geh Zekeryâ kimi çekmiş çoh cefâlar bıçkudan
Geh Büt-i Âzer kimi olmuş giriftâr-i teber K.34-6

Boynı bağılu bir kara kuldur hevâsı **kaçmağa**
Bulduğın alub **kaçar** sahlamasañ şâm ü seher K.34-7

Sayılır pehlûlarınıñ üstühânı **za'fdan**
Beyle **za'f** ile ağır yükler çeker eyler hüner K.34-9

Yirde gezmez vahş **tek ammâ** yürür *andan* revân
Gökde uçmaz tayr **tek ammâ** uçar *andan* beter K.34-10

Ger bükülmüşdür kadi ‘ayb eylemeñ bir pîrdür
Nûh devrinden virür **bir bir** su’âl itseñ haber K.34-11

Cânı yoh lâkin rızâ-yi halk hâsıl kılmağa
Geh aşığa **geh** yukaru segridüb canlar çeker K.34-13

Ey bekâ-yi ‘izz ü cahuñ mûcib-i temkîn-i mülk
V’**ey** senâ-yi lûtf ü kahruñ menşe’-i nef’ ü zarar K.34-16

Tîşe-i bennâya dirdi erre-i Neccâr-i dîn
Zulmümüzden **hem** hacer âsûde oldu **hem** şecer K.34-19

Zevk için **şevkuñ** tapub ser-mest olan ‘âriflere
Hâcet olmaz câm-i mey içmek senüñ **şevkuñ** yeter K.34-23

Var ümîdüm tâ bu deryâ üzre keştî-i hilâl
Gâh seyr-i hâver eyler **gâh** geşt-i bâhter K.34-26

El dutub düşmüşleri **bir bir** ayağa durgurub
Sarf iden varın gönüller açmağa her subh u şâm K.35-4

Nâzenin dil-ber kimi ahbâba **kanlar** yutduran
Derd ilen ‘âşık kimi **kanlar** töken gözden müdâm K.35-5

Geh gülüb kahkah ter eylersen dimâğın meclisüñ
Geh eğilüb halka ‘özü ile kılursan ihtirâm K.35-7

Gâh durmak **geh** eğilmek **geh** ayağa düşmeğüñ
Zâhir eyler **geh** rükû’ ü **geh** sücûd ü **geh** kıyâm K.35-10

Yoh yoh etvaruñ münezzehdür riyâdan şübhesüz
Sende muzmerdür havâss-i şerbet-i yuhyi’l-‘izâm K.35-12

El-emânet **ey** çerâğ-i ehl-i kadr ü i’tibâr
El-mürüvvet **ey** nizâm-i ehl-i ‘izz ü ihtîşâm K.35-14

- Veys Beg Hazretleri hur-şîd-i evc-i iktidâr
Şehr-yâr-i **nîk**-rây ü **nîk**-baht ü **nîk**-nâm K.35-20
- Ey hırâman **serv** kim tâ devre gelmişdür kadeh
Görmeyübdür sen kimi bir turfa **serv**-i hoş-hirâm K.35-25
- Handa kim girdiyse düşmen **kâm** çıhdi câm-i mey
Şükr-li'llâh kim senüñ bezmünde oldı döst **kâm** K.35-27
- Bu bahr-i nîl-gun miñ mevc her sâ'at 'iyân eyler
Ulû'l-ebbara **bir bir** keşf-i esrâr-i nihân eyler K.36-1
- Beyân-i mâ-cerâ-yi mâ-selef hâl ehline **bir bir**
Zebân-i hâl ilen keyfiyyet-i kudret beyân eyler K.36-3
- Hoşâ ol kim bilüb fakrin tena'um mülk-i dünyânuñ
Yoğın eyler tasavvur *var varın* **yoh** gümân eyler K.36-6
- Ziyân ü **sûd**ını dehrüñ fenâ fehm eyleyen 'ârif
Hayâtın **sûd** sevdâsiyla sarf itse ziyân eyler K.36-7
- Yamanluğ** *yahşılığ* keyfiyyetin ma'lûm iden 'âkil
Yamanluğ idene *yahşılığ* itmezse yaman eyler K.36-8
- Felek gûyâ değül **ehl**-i firâset kim vefâ **ehli**
Cefâsından anuñ peyveste feryâd ü figân eyler K.36-9
- Men** andan isterem ta'zîm ü tekrîm ü tüvânâluğ
Meni gün günden ol zâr ü zâ'if ü nâ-tüvân eyler K.36-10
- İrişmez kimseden ahvâlüme feyz-i **nazar** bes kim
Meni za'f-i beden dâ'im **nazar**lardan nihân eyler K.36-13
- Hazan** faslını ger tab'-i lâtfün terbiyet kılsa
Töker altun varakler adını berg-i **hazân** eyler K.36-23
- Ne hayf itdüm aña **kim** *döne döne* hayf alur menden
Nesin öldürmüşem **kim** *lâhza lâhza* kasd-i cân eyler K.36-30

- Her** dem *bir* iltifâta fidâ *eyledüm* hired
Her lâhza *bir* hevesde nisâr *eyledüm* vekâr K.37-15
- Hem**-sohbetüm cemâ‘at-i ehl-i kabûl iken
Olmuş nedîm ü **hem**-nefesüm nice mûr ü mâr K.37-24
- Ehl-i cefâ tenümde olan kisvetüm alub
Koymuş beni bürehne **vü** lertzân ü hâr ü zâr K.37-26
- Ne bir** refik *kim ola ol* demde dest-gîr
Ne bir şefik *kim ola ol* **gamda** **gam**-güsâr K.37-27
- Hem** zillet *ile* der-geh-i Hâlik’de münfa‘il
Hem hayret *ile* halk arasında şerm-sâr K.37-30
- Hergiz** özümü görmemişem beyle bî-şu‘ûr
Hergiz özümü görmemişem beyle hâk-sâr K.37-33
- Mey**-hâreler mücâlesetinden alub sürûr
Mey tab‘uma olurdu ferâh-bahş ü sâz-kâr K.37-34
- Devrân cevab virdi **bu** nâ-tüvâna kim
Ey haste **bu** musîbete sabr eylegil şî‘âr K.37-36
- Îzâ-yi cism ü cân **nasîhat**durur saña
İdrâk ehliseñ bu **nasîhat**dan itme ‘âr K.37-37
- Her** emr ü nehye ‘ibret ilen i‘tibâr kıl
Her işte i‘tibârı şî‘âr eyle zînhâr K.37-39
- V’er gitdi vakt **hem** gam ilen kılma ıztırâb
Sabr it kim ol küdürete **hem** yohdur i‘tibâr K.37-41
- Serv **tek** kâmet-i dil-cûyile ‘uşşâk-firîb
Şem‘ **tek** pertev-i ruhsâr ile bezm-ârâdur K.38-2
- Gül**-bün-i bâğ-i tarab gonce-i gül-zâr-i ferah
Gül kim andan açılır câm-i mey-i sahbâdur K.38-3

Çâker-i çâkeri Fağfûr ile Hâkân oluban
Bende-i bendesi İskender ile Dârâ'dur K.38-11

Hansı hâr-i huşke lûtfun yetse eyler bâr-ver
Hansı sahrâya güzâr itsen kılursañ lâle-zâr K.39-7

Ebr-i nîsansan değül bî-hûde tahrîkûn **senüñ**
Her gün eyler kesb **senden** bahr dürr-i şâh-vâr K.39-8

Nice kıldıñ 'âfiyet mülkini vîran zulm ile
Nice salduñ zevk mir'âtına mihnetden gubâr K.39-14

Ol salubdur munda âsâr-i kerem âvâzesin
Ol kılubdur munda cem'iyet esâsın üstüvâr K.39-16

Nişe alduñ başumuzdan sâye-i ikbâlini
Nişe itdüñ ehl-i idrâke bu zulmi âşkâr K.39-17

Nice kılsun ârzû-yi ihtilâtın ehl-i kurb
Nice çeksün ehl-i rif'at makdemine intizâr K.39-23

N'ola ger hur-şîd veş devr itse ol sâhib-nazar
Ger irakdur **ger** yakın ihsânına ümmîd-vâr K.39.24

Var ümîdüm handa olsan devlet ü ikbâl ile
Ola bahtun **kâm-yâb** ü **kâm-rân** ü **kâm-kâr** K.39-28

Ey büt-i seng-dil *ü* sîm-ten *ü* müşgin-hâl
V'ey meh-i serv-kad *ü* sebz-hat *ü* lale-'izâr K.40-8

Kerem it göñlümi vir gayr ile **bâzâr** iderem
Sen saña men maña âzâr ile olmaz **bâzâr** K.40-12

Fukahâ firkasına sûret-i fi'li fetvâ
Cümleden cümleye ol sadr-i şerî'at muhtâr K.40-21

Hidmet-i bezmüne me'mûr melâ'ik **saf saf**
Zâhiren sûret-i insâna girüb leyl ü nehâr K.40-25

Mâh-sîmâlar **ile** ‘arsâ-i bezmün gerdûn
Serv-i bâlâlar **ile** hâk-i harîmün gül-zâr K.40-26

Ey hilâl-i ‘îd gâlibdür saña ebrû-yi yâr
Hüsn-i sûret sende bir **var** ise anda iki **var** K.41-1

Yâr ebrûsına beñzetmen **seni** ey mâh-i nev
Señ güneş birle görünmezseñ **saña** ne i‘tibâr K.41-2

Şefkat ü kahr iledür bir sâye-güster nahl kim
Tâkdür aslı virür **hem** gûre **hem** engûr bâr K.41-10

Hem tarîk-i ma‘delet re’yinden anuñ müstakîm
Hem esâs-i ‘âfiyet adlinden anuñ üstüvâr K.41-13

Ey safâ-yi meşrebün mülk-i ezel *tek* bî-kerân
V’**ey** muhît-i himmetüñ bahr-i ebed *tek* bî-kenâr K.41-14

Safha-i **mîhr**-i ruhuñdur mevzi‘-i nûr-i Nebî
Çâr tab‘-i kâmilüñ me’vâ-yi **mîhr**-i Çâr-yâr K.41-18

Sabr *her* derde mürûr ile müdâvâ *eyler*
Sâhib-i **sabr** bulur *her* ne temennâ *eyler* K.42-1

Ey göñül kesme **taleb** bâdiyesinden kademün
Ki **taleb** rütbe-i ikbâli mu‘allâ *eyler* K.42-12

Ekmel-i halkdan iste şeref ü rif‘at kim
Kurb-i **ednâ** hevesi rütbe-i **ednâ** *eyler* K.42-14

Arturub **sûret**-i hâline kemâl-i *ma‘nî*
Sûret ü *ma‘nî* ile cümleden a‘lâ *eyler* K.42-22

Şöhret-i **ismi** yeter şâhed-i hüsn-i ‘ameli
Ehl-i Hak **ism**den idrâk-i müsemmâ *eyler* K.42-34

Sendedür sende çu isrâr-i hilâfet genci
Ehl-i idrâki suver vâkıf-i ma‘nâ *eyler* K.42-36

- Ravza**-i hâk-i derûn bâğ-i gül-i *cennet*dür
Kim ki *cennet* diler ol **ravza**da me'vâ eyler K.42-38
- Vâkıf-i sırr-i sühân kimsene yoh **senden** gayr
Señ eger eylemesen kim maña pervâ eyler K.42-56
- Sensüz olman ayru mihnetden belâdan bir zemân
El-eman hicran belâ vü mihnetden **el-emân** Trc.B.1.1-6
- Fâriğ idüm cümle '**âlemden** bilür '**âlem** meni
'Ayb iderdi bî-haber sanub benî Âdem meni Trc.B.1.2-1
- Men bu gam içre ki def'in eylemek nâ-çârdur
Maslahat sordum didiler **maslahat** izhârdur Trc.B.1.4-2
- Yâr bilgeç hâlümü **bir** rahm peydâ eyleye
Anlayub derd-i dilümni **bir** müdâvâ eyleye Trc.B.1.5-1
- Tâ özin gönlüm **anun** 'ışkında şeydâ eyleye
Duta dâmânın **anun** vaslın temannâ eyleye Trc.B.1.5-3
- Ol cevân-i nâzenin meyl-i **men**-i pîr itmese
Dutaram bir yâr **men** hem 'ömr taksîr itmese Trc.B.1.6-3
- Yâr yâr** olmaz gönül 'uşşâk ile bir itmese
Zülfini 'âşıklarun boynına zencîr itmese Trc.B.1.6-4
- 'Âşıkun kaydına **yüz** nîreng ü tezvîr itmese
Görmeyen sâ'atde **yüz** 'ömr ile takrîr itmese Trc.B.1.6-5
- Açıldı lâle güldi gonce geldi '**işret** eyyâmı
Zebân-i hâl-i sebze '**işret** îmâsına gûyâdur Trc.B.2.1-3
- Getür sâkî kadeh bil **kim** ta'allül *fevt*-i *fursat*dür
Bu *fursat* var iken *fevt* itme **kim** *fursat* ganîmetdür Trc.B.2.2-1
- Diğerler **cennet** içre âteş olmaz bu 'acebdür kim
Gül-istan âteşin gül birle reşk-i bâğ-ı **cennet**dür Trc.B.2.2-3

- Anun** yanında *kim* gül-berg-i gül-zâr-i ma‘ânîdür
Anun bezminde *kim* serv-i revân-i bâğ-i behcetdür Trc.B.2.2-5
- Kamârî tahtehe’l-enhâr **ohır gül-zâr** vafında
‘Ânadil hâzihî cennât **ohır gül-zâr** şânında Trc.B.2.4-2
- Sabâ gonce **dehânın** pür zer itse hîç ‘ayb olmaz
Ki medh-i Hân-i Hâkân-kardür gonce **dehânında** Trc.B.2.4-3
- Hevâ sebze **zebânın** tîz eger kılsa yiridür kim
Senâ-yi Hân-i hayr-encâmdur sebze **zebânında** Trc.B.2.4-4
- Şikûfe bergi toprah üzre sîmin **hıştler**dür kim
Esâs-i ‘ayş-i halk ol **hıştler**den üstüvâr oldu Trc.B.2.5-2
- Güftâre geldi nâ-geh açub lâ‘l-i nûş-hand
Bir piste gördüm anda töker **rîze rîze** kand Msd.1.1-2
- Sordum meger bu dürc-i dehendür didüm didi
Yoh yoh devâ-yi derd-i nihânundurur senün Msd.1.1-3
- Ne mülk ü mâl** mana virse çerh memnûnem
Ne mülk ü mâlden âvâre kılsa mahzânem Msd.2.2-1
- İşüm kare gice tâ subh nâle vü feryâd
Ne virseler *ana* şâkir **ne** kılsalar *ana* şâd Msd.2.3-3
- Ne** devr-i gerdiş-i gerdun menüm murâdum ile
Ne gâyet-i emelüm hüsn-i i‘tikâdum ile Msd.2.4-3
- Zemâne içre mücerrebdür intikâm-i zemân
Hemîşe **yahşıya yahşı** virür *yamana yaman* Msd.2.5-3
- Kim ola **dôst** rızâsı hemin sana hâsıl
Rızâ-yı **dôst**dur asl-i temettu‘ ey gâfil Msd.2.9-3
- Ey harîr **içre** tenün mutlak bilür **içre** gül-âb Mh.1.1-1
- Göksün **âb**-i rûşen ol **âb** üzre tügmendür habâb Mh.1.1-2

- Vay** yüz min **vay** kim dil-dârdan ayrılmışam Mh.2.1-1
- Kanlu** isem dahi gel geç şimdi **kanumdan** menüm Mh.3.3-5
- Göz **evi** tek oldu eşkümden çoğ **evler** gark-i âb Mh.3.4-1
- Öz **evi** tek kıldı çoğ **ev** merdüm-i çeşmüm harâb Mh.3.4-2
- Ger** cefâ kıl **ger** vefâ cânım fidâ sen kâtile Th.1.5-2
- Hâh** sincâb eylesün ferşin Fuzûlî **hâh** kül Th.2.5-1
- Nakdini **her** neye **her** kim virecek olsa iter Mr.2.5-2
- Perîşan-hâlün** oldum sormadun *hâl-i* **perîşânum** Mr.3.1-1
- Sana** kaldı mürüvvet **senden** özge hiç kimsem yoh Mr.3.3-3
- Seni** terk itmezem çun *men meni* **sen** dahi terk itme Mr.3.4-2
- Güzeller **sen** tegi olmaz cefâ **senden** ne vâcibdür Mr.3.5-2
- Senün tek **nâzenîne nâzenîn** işler münâsibdür Mr.3.5-3
- Gerek** öldür **gerek** ko *hüküm hükümün* **rây rây**undur Mr.3.7-3
- Dünyâda yoh ferâgat-i ümmîd nişe **kim**
- Kan ahıdur oda nice **kim** çizginür kebâb Mk.III-3
- Cehd kıl **zâtun** *ola* mazhar-i âsâr-i kabûl
- Kılma ol câha tefâhur ki *ola* hâric-i **zât** Mk.IV-3
- Fazl **olur sanma sana** menzilet-i asl ü neseb
- Câh **olur sanma sana** kesret-i esbâb ü cihât Mk.IV-4
- ‘**Âriyet**den sözüne kılma kamer tek zînet
- Gayrden ‘**âriyetün** nûr ise hem yazıya at Mk.IV-5
- Doğrular **ile** gez ki seni ser-bülend ide
- Eğriler **ile** eyleme elbette imtizâc Mk.V-3

Sen bilürsen mücmelen andan ne **alursan** velî
Bilmez ol kim **alduğı** senden hasendür yâ kabîh Mk.VI-2

Zâhiren satmak hüner almak ‘atâ bir **bey**‘dür
Tıfldur nâ-dan buyurmaz şer‘ anun **bey**‘in sahîh Mk.VI-3

Her ne tezvîr itse **ehl**-i cehl ana olmaz sebât
Mekr-i **ehl**-i ‘ilmdür asl-i fesâd-i rûzgâr Mk.VII-3

Ola **kim** makbûl ide ‘özl ü günâhum çun bilür
Kim ‘amel teklîfini cem‘iyyet-i esbâb ider Mk.IX-6

Ol sebebden fârsî ile çohdur **nazm** kim
Nazm-i nâzûk türk lafziyle iyen düşvâr olur Mk.X-1

Mezâk-i şî‘r hem bir özge ‘**âlem**dür hakîkatde
İki ‘**âlem** müsehhar eylemek gâyetde müşkildür Mk.XI-2

Eylesen tûtiye ta‘lîm-i edâ-yi kelimât
Nutkı **insân** olur ammâ özi **insân** olmaz Mk.XIII-3

Her uzun *boylu* şecâ‘at idebilmez da‘vî
Her ağaç kim *boy* atar serv-i hırâmân olmaz Mk.XIII-4

Dehr bir **seyl-âbdur** mülhak ‘adem deryâsına
Biz ki ser-gerdânuz ol **seyl-âba** düşmüş hâr u has Mk.XV-1

Ol zemandan kim sana virdüm ‘inân-i ihtiyâr
Ol zemandan k’eyledüm muhkem senünle irtibât Mk.XVI-5

Olmasaydum **kâş ki** hergiz *senünle* hem-nişîn
Kılmasaydum **kâş ki** mutlak *senünle* ihtilât Mk.XVI-7

Eyle teksîn-i **kalb** hâsıl kim
Elfî tahrîk-i **kalb** eyler elif Mk.XVII-2

‘Işk **imiş** her ne var âlemde
‘İlm bir kîl u kâl **imiş** ancak Mk.XIX-2

- Bu **endâm** ile vecdiyyâtdan dem urmak istersen
İlâhî ney kimi *sûrâh sûrâh* ola **endâm**un Mk.XXII-2
- Jengdür âyine-i **idrâke** her sûret ki var
Sen henûz ey sâde bu mazmûnı **idrâk** eitmedün Mk.XXIII-2
- Sevâd-i dîdemi mutlak **beyâz**-i ‘ayne dönderdün
Beyâz-i hüsn-i hâlüm hâl-i rûy-i rûzgâr itdün Mk.XXIV-3
- Cem‘-i **mâl** eyledüğün râhat içündür ammâ
Râhatün eksük olur her nice artar **mâl**ün Mk.XXV-2
- Hemîşe döstum oldur direm ki **mâl** virüb
Kılır tabî‘atümi beste-i ‘alâka-i **mâl** Mk.XXVI-1
- Dehr bir bâzârdur her kim metâ‘ın ‘arz eder
Ehl-i dünyâ sîm ü zer **ehl**-i hüner fazl ü kemâl Mk.XXVII-2
- Kim ki menden nef‘ bulmaz istemem **nef‘**in anun
Ol ki **nef‘**üm yoh ana **nef‘**i mana olmaz helâl Mk.XXVII-3
- İstemem **nâ-dan** mana ger virse genc-i sîm ü zer
Kim ‘ivezsüz mâle **nâ-dandan** tasarrufdur vebâl Mk.XXVII-4
- Ülfet hemîşe fer‘i olur **âşnâ**lığun
Câhil fazîlet ehli ile **âşnâ** değül Mk.XXVIII-3
- Reviş-i silsile-i **dehr** melûl itdi bizi
Nice bir **dehr**de evzâ‘-i mükerrer görelüm Mk.XXX-3
- Ey hatâ-yi lâfz ile **Kur’an** şükûhın sınduran
Mu‘ciz-i âyât-i **Kur’an**’dan hazer kılmaz mısan Mk.XXXI-1
- Her elif bir **hancer-i hûn-rîz-i bürrand**ur sana
Hancer-i hûn-rîz-i bürrandan hazer kılmaz mısan Mk.XXXI-2
- Gelmemiş bir sen kimi pâkîze-tînet ‘**âleme**
Tâ binâ-yi ‘**âlem** itmiş nakş-bend-i mâ’ ü tîn Mk.XXXIII-4

- Mesnev-i **Nûşirevân**'dur buk'a-i Dârü's-selâm
Sensen istihkâk ile **Nûşirevân**'e câ-nişîn Mk.XXXIII-5
- Cismdür ma'nîde Burc-i Evliyâ **sen** rûh-i pâk
Bir nigindür hitta-i Bağdâd **sen** nakş-i nigîn Mk.XXXIII-6
- Hâs u 'âm olmuş nevâl-i ni'metünden behre-mend
Âferîn ey şehr-yâr-i mülk-perver **âferîn** Mk.XXXIII-8
- Ebr-i lûtfun kıldı **hâr**-i huşkûmi gül-berg-i ter
Feyz-i cûdun kıldı eşk-i **hâr**umı dürr-i semîn Mk.XXXIII-11
- Gam degül ehl**-i gazez eylerse menden men'-i hayr
Gam degül ehl-i hased bağlarsa men miskîne kîn Mk.XXXIII-13
- Müdde'âsı **bu** kim rızâ-yi İlâh
Ana hâsıl olur **bu** 'âdet ile Mk.XXXV-3
- Cenneti almak **olmaz** akçe *ile*
Girmek **olmaz** behište rüşvet *ile* Mk.XXXV-4
- Bu sebebden bilübem kim bu cihan 'avretdür
'**Avretün** beyledür evlâdı ile ef'âli Mk.XXXVI-3
- Ulu evlâdı keser **südden** ü te'dîb **virür**
Süd virüb lûtf ile bağlar beşiğe etfâli Mk.XXXVI-4
- Geçti 'ömrün **şâhid-i maksad** cemâlin görmeyüb
Şâhid-i maksad sağınmışsan arada hâ'ili Mk.XXXVII-2
- Ey hâce ger kulundan **oğulluk** murâd itse
Şefkat göziyle bah ana dâ'im **oğul** kimi Mk.XXXVIII-1
- Bâr-gâh-i kurbden cem'iyet-i mâl ü menâl
Her ne **mikdâr** olsa ol **mikdâr** dûr eyler seni Mk.XLI-2
- Gösteren sâ'atde devrân-i felek bir inkilâb
Hem özi fânî olur **hem** leşkeri **hem** kişveri Mk.XLII-3

- Her cihetden fâriğem ‘âlemde hâşâ kim ola
Rızık için **ehl-i bekâ ehl-i fenânun** çâkeri Mk.XLII-9
- Ey feyz-i vücûd **şâhid-i cûd** sana
V’ey **şâhid-i cûd** her ne mevcûd sana Rb.I-1
- Ümmîd-i kabûl-i i‘timâd-i keremün
Merdûdunı itmiş yine **merdûd** sana Rb.I-2
- Mazmûn-i hadîsün sebâk-i **her** millet
Da‘vâ-yi kabûlün sened-i **her** mezheb Rb.III-2
- Gavgâ-yi kıyâmetde duram mest ü harâb
Ne fikr-i hisâb ola **ne** idrâk-i ‘azâb Rb.IV-2
- Sâkî kerem it **şarâb-i gül-fâm yürüt**
Gül-fâm şarâba virme ârâm **yürüt** Rb.V-1
- Bezm içre habâb-i eşk-i gül-gûnumdan
Min **câm** yürütme leb-be-leb **câm** yürüt Rb.V-2
- Cânumda **olan** zahîre-i nutk u hayât
Cismümde **olan** cevher-i hüsn-i harekât Rb.VI-1
- Her kimde ki gördi himmetün **sû’-i mizâc**
Ol **sû’-i mizâce** lûtf ile kıldı ‘ilâc Rb.XI-2
- Mey **şevki** olubdur mana ‘âdet *ey şeyh*
Geldükçe bu **şevk** olur ziyâdet *ey şeyh* Rb.XVI-1
- Ger kûyuna gönlüm güzer **eyler güstâh**
V’er kaddüne çeşmüm nazer **eyler güstâh** Rb.XVII-1
- Tâ mahmil-i **mihrdür** bu zengârî mehd
Mihrünle vefâ ehline muhkemdür ‘ahd Rb.XX-1
- Birdür bize bezm-gâh-i ‘ışkunda felek
Ger kahr **ile** zehr virse v’er lûtf **ile** şehd Rb.XX-2

- Tâ **boynuma** saldı ol ham-i zülf kemend
Tedbîr ile açılmadı **boynumdan** bend Rb.XXII-1
- Çoh **pend** virildi olmadı fâ'ide-mend
Yetmez mi mana pend viren halka bu **pend** Rb.XXII-2
- Def'**-i gam-i rûzgâradur bâde *müfid*
Def'-i elem-i 'ışka ruh-i sâde *müfid* Rb.XXIII-1
- Ey şehd-i lebün sözi **şeker vâr lezîz**
Lâ'lün kimi handa bir **şeker var lezîz** Rb.XXIV-1
- Ger** mihnet-i kesrdür ve **ger** ni'met-i *sabr*
Sabr ile kanâ'atde gerek müslim ü gebr Rb.XXV-1
- Her **mihnet** ü *ni'met* ki virürsen yâ Rab
Vir *ni'mete* bir kanâ'at ü **mihnete** sabr Rb.XXV-2
- 'Işkunda gönül eğerçi kan **ise yeter**
Yohsa garazun bu nîm cân **ise yeter** Rb.XXVIII-1
- Her **derd** ki *var var* **dermânı** velî
Bî-**derdlerün** **derdine** **dermân** olmaz Rb.XXIX-2
- Biz '**âlem**-i 'ışk '**âlem**-ârâlarıyuz
Mey-hâne-i derd dürd-peymâlarıyuz Rb.XXXI-1
- Gül-berg-i nedâmet **çemenidür** 'âlem
Biz bu **çemenün** bülbül-i şeydâlarıyuz Rb.XXXI-2
- Kimdür ki gamunda **nâle** vü zâr itmez
Derdin sana **nâle** ile izhâr itmez Rb.XXXII-1
- Feryâdına** hiç kimsenün yetmezsen
Feryâd ki **feryâd** sana kâr itmez Rb.XXXII-2
- Cânân** *ise* **matlûb** tama' **can**dan **kes**
Matlûb *ise* **can** ümîd **cânandan** **kes** Rb.XXXIII-1

- Cân sevmek ile müyesser olmâz cânân
Yâ bundan ümîd **yâ** tama‘ andan kes Rb.XXXIII-2
- Edvâr-i zeman dâ’ire-i hayret **imiş**
Esbâb-i cihan mehâlik-i mihnet **imiş** Rb.XXXV-1
- Ey kesb-i **kemâle** i‘tikâdun *nâkıs*
Tahsîl-i **kemâle** ictihâdun *nâkıs* Rb.XXXVII-1
- Hoş ol ki kılub reh-ber-i sıdkun **ihlâs**
Halvet-geh-i kurbe ola **ihlâs** ile hâs Rb.XXXVIII-1
- Zâhid mey-i nâbdandur ikrâh **galat**
Sen *hâh* sözüm sahîh dut *hâh* **galat** Rb.XLI-1
- Ger kevser ü hûr ise gazez virme ‘azab
Ni terk buyur **ne** intizâr ey vâ‘iz Rb.XLIV-2
- Pervâneye **zulm**-i bî-hisâb *eyler şem‘*
Zulm odına bağrını kebâb *eyler şem‘* Rb.XLVI-1
- Gûyâ **ki** bilür zulm ser-encâmı nedür
Bî-hûde değül **ki** ıztırâb *eyler şem‘* Rb.XLVI-2
- Her şâm yeter visâl-i cânâne **çerâğ**
Tâ subh kalur *hem*-dem ü *hem*-hâne **çerâğ** Rb.XLVII-1
- Reşk **odına** yandurur meni her sâ‘at
Vehm eylemez âhum **odına** yane çerâğ Rb.XLVII-2
- Yoh dehrde bir muvâfik-i **tab‘** harîf
Kim sohbet-i dil-güşâ ola **tab‘**ı zarîf Rb.XLIX-1
- Ey nâvek-i bî-dâduna *her* sîne hedef
V’**ey** cevher-i peykânuna *her* dîde sadef Rb.LI-1
- Feryâd ü figânun **gam**-i hicrânundan
Bezm-i **gam**adur nevha-i ney nâle-i def Rb.LI-2

- Ser-menzil-i **her** murâda reh-berdür 'ışk
Keyfiyyet-i **her** kemâle mazherdür 'ışk Rb.LIII-1
- Gencîne-i kâ'inâta gevherdür '**ışk**
Tahkîkde hem zât-i mutahherdür '**ışk** Rb.LIII-2
- Kayd-i gam-i rûzgâr bir '**illettür**
Ol '**illete** 'ışkdur tabîb-i hâzık Rb.LIV-2
- Ferhâd hevesle yile viridi 'ömrin
Hâk oldılar anlar menem imdi ol **hâk** Rb.LV-2
- Çun yetdi **kemâle** itdi sen mâh ile bahs
Ol terk-i edeb viridi **kemâline** zevâl Rb.LVII-2
- Bir kat ile ki munda **Nûh tûfan** gördi
Men **Nûh** değüldüm nice **tûfan** gördüm Rb.LIX-2
- Gör hem-dem ahan sirişk-i âlümni **menüm**
Dutmuş ruh-i keh-rübâ misâlümni **menüm** Rb.LXI-1
- 'İşkunda gam u gussa çeküb **pîr** oldum
Men **pîre** terahhum it yiğit cânun için Rb.LXII-2
- Ey gâ'ib olan dîde-i hun-bârumdan
V'ey râhat alan sîne-i efgârumdan Rb.LXIII-1
- Men **varumı** yoğ itdüm **senün**'çün ne revâ
Sen dutmayasan haber yoğ u **varumdan** Rb.LXIII-2
- Öz** kanumı eylerem **özümle** da'vî
Gitmezse elüm n'ola girîbânımdan Rb.LXIV-2
- 'İşk ehline **zulmdür** vefâ itmemeğün
Zinhâr itme bu **zulmi zinhâr itme** Rb.LXIX-2

23. TELMÎH

“Lügat anlamı bir şeye kısaca, göz ucuyla bakmak demek olan telmîh, bir söz içerisinde kıssaya, efsaneye, tarihî bir hadiseye veya bir ayete, hadise, meşhur bir darb-ı mesele, bir inanışa işaret etmektir. Telmîh tabîî bir üslûp içerisinde yapılmalı, sözün kaynağı zikredilmemekle birlikte telmih yapıldığı hatta neye telmihte bulunduğu anlaşılabilir olmalıdır.”⁹⁴

Telmîhin, iktibâs ve îrâd-ı mesel ile benzerlikleri olsa da aralarındaki en belirgin farkı; iktibâsta âyet veya hadîsin bizzat ibâresinden alıntı yapılması, îrâd-ı meselde bir atasözünün az çok değişiklikle alınması, telmîhte ise bunlara işaret edilip, ibareler söylenmemesi oluşturur.⁹⁵

Hümây-veş varak-i yâsemîn ü berg-i semen

Uçub hevâya gül-istâna düşdi zıll-i hümâ K.1-12

Hüma kuşunun gölgesinin üzerine düştüğü kişinin bahtının açık olacağı inancına telmîh yapılmıştır.

Bahâr tâciri Mısr-i çemen ganîlerine

Bırahdı Yûsuf-i gül ‘arz eyleyüb gavgâ K.1-13

Hz. Yûsuf’un ağırlığınca altın karşılığında Mısır azizine satılması hâdisesine telmîhte bulunulmuştur.

Boyandı kanı ile safha-i çemen gül gül

Meger ki fasdına hükm eylemiş tabîb-i hevâ K.1-35

Beyitte hacamata telmîh vardır.

Zihî kerem ki nazar kılmayub ‘adâvetine

Müyesser eylemiş İblîs’e i‘tibâr-i bekâ K.1-73

A‘râf sûresi’nin 14-15 ve Sa‘d sûresi’nin 79-80 ve 81. âyetlerinde geçen “Şeytana kıyamet gününe kadar mühlet verilmesi” konusuna telmîh vardır.

Eyâ şehî ki gürûh-i peyem-ber-i mürsel

Behişte basmaz ayah señsen almadın destûr K.2-18

⁹⁴ Saraç, *age.*, s.282.

⁹⁵ Saraç, *age.*, s.282.

Hz. Peygamber'in şefaati olmadan cennete girilemeyeceği inancına işaret vardır.

Olurdı dîde-i bed-bîne izhâr-i nübüvvetde

Anuñ gönderdüğü her nâme-i mu'ciz-beyan hancer K.4-22

Hz. Peygamber'in Mısır, İran, Habeşistan, Bizans gibi ülkelerin hükümdarlarına İslâm'a davet için gönderdiği mektuplara işaret vardır.

Sebât-i mülkine burhan yeter keyfiyyet-i 'adli

'Adâlet handa olsa müstedâm olmak mukarrerdür K.19-18

Hz. Ömer'e isnat edilen "Adalet mülkün temelidir." sözüne telmîhte bulunulmuştur.

Şehîd-i Kerbelâ'ya su getürmek kasdin itmişseñ

Seni elbette 'âlemde bu niyyet pâ-y-dâr eyler K.22-23

"Ameller niyetlere göredir."⁹⁶ Hadisine telmîh vardır.

Aña kılsun itâ'at buyruğ ilen eylesün tâ'at

Kıyâmet vakti her kim meyl-i gül-zâr-i cinân eyler K.36-18

Nîsâ Sûresi'nin 59. âyetindeki "Ey inananlar! Allah'a itaat edin, Peygamber'e ve sizden buyruk sahibi olanlara itaat edin." emrine işaret vardır.

Tîre oldı rûzgârum zülf ü hâlünden cüdâ

Oldı sahrâ menzilüm vahşî gazâlundan cüdâ Trc.B.1.3-3

Leylâ ile Mecnûn mesnevisinin kahramanı Mecnûn'a işaret vardır.

Huzûr-i kalb virür revnak-i 'ibâdet-i Hak

Ferâğ-i hâtır olur mûcib-i husûl-i kemâl Mk.XXVI-4

Ra'd sûresi'nin "Kalpler ancak Allah'ı anmakla huzura kavuşur." meâlindeki 28. âyetine işaret vardır.

Mescidlere girdüğüm değül rağbetden

Ser-mestliğümde eylerem râh galat Rb.XLI-2

Nîsâ sûresi'nin 43. âyetindeki "Ey inananlar! Sarhoşken, ne dediğinizi bilene kadar namaza yaklamayın." emrine telmîh vardır.

⁹⁶ İsmail b. Muhammed El-Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlü'l-İlbâs*, C.I, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2009, s.9.

Bu zevk saldı Züleyhâ-yi lâleye bir şevk
Ki lâ'1 ü müşğ töküb virdi ağırınca bahâ K.1-14

Hibâl-i sihre dönüb cünbiş-i cedâvil-i âb
Kelîm-i serv aña aksden birahtı 'asâ K.1-36

Zihî Kerîm ki ifrât-i lûtf ü ihsânı
Mesîh'i eyledi mihrâb-i secde-i tersâ K.1-74

Hevâ-yi dâr-i vefâ umma her hevâyîden
Kim ol makâmdadur ser-bülend olan Mansûr K.2-2

Ne şek ki ahdı bevâdîde barmağından su
Bu şerhadur mutazammın hutût-i mevc-i buhûr K.2-16

Ohşadıbilmez gubârını muharrir hattuña
Hâme tek bahmakdan inse gözlerine kare su K.3-6

Seyyid-i nev'-i beşer deryâ-yi dürr-i ıstıfâ
Kim sepüpdür mu'cizâtı âteş-i eşrâre su K.3-17

Kılmağ için tâze gül-zâr-i nübüvvet revnakın
Mu'cizinden eylemiş izhâr seng-i hâre su K.3-18

Mu'cizi bir bahr-i bî-pâyân imiş 'âlemde kim
Yetmiş andan miñ miñ âteş-hâne-i küffâre su K.3-19

Hayret ilen barmağın dişler kim itse istimâ'
Barmağından virdüğü şiddet günü Ensâr'e su K.3-20

Dostı ger zehr-i mâr içse olur Âb-i Hayât
Hasmı su içse döner elbette zehr-i mâre su K.3-21

Senseñ ol bahr-i kerâmet kim şeb-i Mî'râc'da
Şeb-nem-i feyzüñ yetürmüş sâbit ü seyyâre su K.3-27

Yümn-i na'tüñden güher olmuş Fuzûlî sözleri
Ebr-i nîsandan dönen tek lü'lü'-i şehvâre su K.3-30

Şeh-en-şâhî ki tîg-i âb-dârı zâhir oldukda
Elinden saldı Husrev nîze vü Nûşîrevan hancer K.4-16

Saf-ârâ-yi mesaff-i Bedr'dür izhâr-i mu'cizde
Şikâf-i perniyân-i Bedr için kılmış nişân hancer K.4-18

Âb-i deryâ üzre geh İlyâs veş seyrân ider
Gâh eyler mesken İbrâhîm tek âzer sabâ K.5-13

Oddan âfet görmez ü sudan zarar gûyâ kılur
Kanda olsa iktidâ-yi şer'-i Peygam-ber sabâ K.5-14

Ahmed-i Mürsel ki ferman-ber Süleyman'dur aña
Eyle kim gördi Süleymân oldu ferman-ber sabâ K.5-15

Ey gül-i bâğ-ı rüsûl bir tâze gül-şendür kapuñ
Kim dem-i Cibrîl'e ol gülşende ta'n eyler sabâ K.5-17

Belâlarun çeküben dönmeuib tarîkundan
Dutub tarîk-i sülûk-i Muhâcir ü Ensâr K.6-39

Katre-i bâran ki bir müddet sadev hasbin çeker
Yoğ iken kadri tapar kıymet dür-i galtân olur K.7-2

Mihnete sabr eyleyen râhat tapar çün Yûsuf'a
Saltanat tahtınuñ evvel pâyesi zindân olur K.7-5

Sâyir-i mahlûkdan bir kimse olsa pâk-dil
Ehl-i Beyt'ün fırkasından sayılır Selmân olur K.7-8

Ol şeh-en-şeh kim eger bir mûra kılrsa iltifât
Mûr hükm eyler Süleymân üstine sultân olur K.7-13

Nûh sanduğına keşfî tek aparmışdur penâh
İhtiyât eyler ki nâ-geh bir dahi Tûfân olur K.7-21

Gerçi İsmâ'il'e kurbân gökden inmiş kadr için
Hak bilür kadr için İsmâ'il aña kurbân olur K.7-22

- Mu‘cizi bir gül-şen-i pâkîzedür kim istese
‘Andelîb ol gül-şene Dâvûd-i hoş-elhân olur K.7-23
- Her kim ihlâs ile hâk-i merkadinden zerreî
Alsa anuñla tabâbet eylese Lokmân olur K.7-24
- Kasr-i vasfınuñ binâsın kılrsa mi‘mâr-i hired
‘İzz ü câh ü devlet ü ikbâl çâr erkân olur K.7-30
- Zây‘ geçürmez yâsemin ‘ömr-i lâtif ü nâzenîn
İhlâs ile eyler özin hâk-i reh-i Hayrû’n-nisâ K.8-15
- Zâhir kılur hûnin kefen lâle kılur yüz pâre ten
Dutar dönüb târf-i çemen Şâh-i Şehîd için ‘azâ K.8-17
- Habsden Yûsuf çıhub Sultân-i Mısr olmuş kimi
Oldı açub goncesin ârâyış-i gül-zâr gül K.9-8
- San Züleyhâ halvetidür gonce-i der-beste kim
Çıhdı andan dâmen-i çâkiyle Yûsuf vâr gül K.9-9
- Çâk olub bulmuş safâ bâd-i seherden sanasan
Bâddur Cibrîl ü kalb-i Ahmed-i Muhtâr gül K.9-10
- Sahn-i sahrâsında miñ Leylî vü Mecnun cilve-ger
Kûh-sârı üzre miñ Ferhâd ü Şîrin bâde-hâr K.11-14
- Bâni-i hikmet ki erkân-i ‘anâsırdan müdâm
Çâr dîvâr-i serây-i san‘at eyler üstüvâr K.11-48
- ‘Adâlet tînetinüñ tarzını ol pâk-tenden sor
Nübüvvet hırkasınuñ zevkini Veysü’l-Karen’dan sor Trk.B. (12) –V.7
- Dut cihan ma‘mûresin ser‘asker-i İslâm olub
Nev-cevanlar zûr-i bâzûsına döymez pîr Zâl K.13-32
- Fasl hem bir fasl kim serd olmağın âb ü hevâ
Halkdan kat‘-i hayât eylerdi ‘İsâ ursa dem Trc.B.(15)-VI.4

- Sahîfe-i çemen üzre tereddüd ide nesîm
Mesîh cilve-gehi ola dâmen-i Meryem K.16-5
- Harîm-i der-gehüñe ‘azm iden fakîrlere
Nisâb-i ni‘met ile farz olur tavâf-i Harem K.16-17
- Gelüb huzuruña görseydi pâk meşrebüñi
Çalardı haclet ile câmı tevbe daşına Cem K.16-26
- Görüb sipâhuñı olsaydı vâkîf-i rezmüñ
Tefâhur itmez idi darb-i tîğ ile Rüstem K.16-27
- Sadâkatiñde sebât-i sa‘âdet ü ikbâl
Siyâsetiñde sevâb-i Muhâcir ü Ensâr K.17-18
- Çerâğ-i tal‘at ile Kerbelâ’ya saldun nûr
Ol âsitânedede kıldun dür-i niyâz nisâr K.17-26
- N’ola Ferhâd-veş ‘uşşâkı olsa cümle Husrev’ler
Mübârek safhasında sûret-i Şîrin musavverdür K.19-9
- Saña tâbi‘ olan çekmez melâl ü mihnet-i ‘âlem
Ne gam zulmât def‘inden aña kim Hızır reh-berdür K.19-23
- ‘Alem-i ‘uzletin yegânesiyem
Kâf‘dan Kâf’a yoh maña hemtâ K.21-9
- Fâni-i mutlakam kabûl itmen
Minnet-i Hızır ile Zülâl-i Bekâ K.21-12
- Şehîd-i Kerbelâ’ya su getürmek kasdın itmişseñ
Seni elbette ‘âlemde bu niyyet pâydâr eyler K.22-23
- Semend-i kadri eger salsa mih-i zerrin na‘l
Olur cevâhir-i iklîl-i Müşterî vü Zuhâl K.23-12
- Bâddan goncelere hâmile oldı gül-bün
Eyle kim ‘Îsî’ye Cibrîl deminden Meryem K.24-5

Dem-i can-bahşını gûyâ yile virmiş ‘Îsâ
Ki bulur cân ü ten eşcâr deminden her dem K.24-6

Dem bu demdür bu demi hoş göregör ey ‘ârif
Añma ‘Îsî demini urma geçen demden dem K.24-8

Hâk-i Cem üzre çihub lâle dutub câmını dir
Ki kimün var ise bir câmı bu gün oldur Cem K.24-9

Âdemî istese toprağda elbette bulur
Bu gün ol feyzi ki toprağı kılubdur Âdem K.24-11

Andan aldı ‘azamet emr-i vezâret gûyâ
Hükm için şimdi Süleymân’a virildi hâtem K.24-20

Ki Süleymân-i zeman Asaf’ı itdi nâ’ib
Oldı ser-‘asker-i Keyhusrev-i devran Rüstem K.24-23

Çemen bezmine revnak virmeğe gül gonceden çıldı
Müzeyyen kılmak için Mısır’ı Yûsuf çıldı zindandan K.25-10

Takiyy ü ‘Askeriyy ü Mehdi’ye Ensâr gönderdüñ
Ki âlâyişlü kâfir leşkerinden sahlaya anı K.26-15

Furat-i pâk tek Bâbil diyârına kadem basduñ
Burûc-i zühresinde oldı ol Hârût zindânı K.26-16

Eda-yi tâ‘at ü ‘arz-i niyâz itdüñ bi-hamdi’llah
Ki makbûl oldı Beytu’llah’a İbrâhîm kurbânı K.26-20

Gehî virmiş Resûl’e ‘arşda arslan ile mührin
Gehî ‘arz itmiş elde hâtem-i hükm-i Süleymân’ı K.26-26

Nebâtât emvâtına virmiş ihyâ
Hevâ-yi Hızr-haslet ü ‘İsevî-dem K.27-2

Mesîh-i şükûfe zuhûrına mutlak
Sabâ ‘atse-i Âdem ü şâh Meryem K.27-3

Gonce tek çâk oldu ceyb-i sırr-i erbâb-i ‘afâf
Aldı meyl-i seyr-i gül-zâr ehl-i temkinden vekâr K.28-4

Eger hükm itse hüsn-i tali‘üñ bârân olur lü’lü’
Saña minnetsüz eyler ebr ü deryâ hâsıl u vâsıl K.30-20

Şerbet-i bâde ile çoh sınıadum hastelere
Eyler anı ki ne Bukrât ü ne Lokmân eyler K.32-11

Ehl-i tuğyâna eser eyleyemez girye-i Nûh
Gerçi her dem oları vâkıf-i tufân eyler K.32-24

Miñ yılun Berhemen’in mev‘ize-i ma‘rifeti
Kâbil-i din kılur mâ’il-i îmân eyler K.32-31

‘Arz-i îman büte ger kılsa dem-i can-bahşi
Can virüb mu‘ciz ilen anı müselmân eyler K.32-32

Lâfz-i can-perver ilen reşha-i kıl-k-i hünerin
Ne dem-i ‘îsi vü ne Çeşme-i Hayvân eyler K.32-33

İşidüb ta‘ne-i dem-serdleri her dem kim
Şem‘ tek şerh-i gam-i külbe-i ahzân eyler K.32-44

Huceste Hızır’dur Ab-i Hayât içmek için
Zeman zeman zulemâta kılur güzâr kalem K.33-7

Kelîm-i Tûr-i vefâsan ki ehl-i hayr ü şere
Elünde gâh ‘asâ oldu gâh mâr kalem K.33-27

Geh Zekeryâ kimi çekmiş çoh cefâlar bıçkudan
Geh Büt-i Azer kimi olmuş giriftâr-i teber K.34-6

Dîve beñzer gezdürür başda Süleyman tahtını
Yohsa kandur sahlânur göksinde kıymetlu güher K.34-14

Câma kılmış Cem sifârişler ki yetgeç bezmine
Öp elin ihlâsumı ‘arz it yetür menden selâm K.35-23

Virür ta'mîr-i mülki bayıra bârân-i ihsânun
Nicük kim âb-i Hızr emvâtı hayy ü câvidân eyler K.36-26

Ol şeh-en-şâh ki feyzinden umar kâm müdâm
Bezm-i vahdetde eger Hızr ü eger 'Îsâ'dur K.38-10

Çâker-i çâkeri Fağfûr ile Hâkân oluban
Bende-i bendesi İskender ile Dârâ'dur K.38-11

Cem ü Cemşîd değül bezmde hemtâsı anuñ
Server-i bî-bedel ü husrev-i bî-hemtâdur K.38-12

Şefkati ol resme kim âteş tabî'atdan çihar
Salsa İbrâhîm veş od üzre lûtf ile güzâr K.41-12

Ger señ olsayduñ emîr-i şevket-i İskenderî
Vâdî-i himetde bulmazdı Aristô iştihâr K.41-15

V'er señ itseydün kabûl-i minnet-i Nûşîrevân
Eylemezdi hiç kim Büzürcehr'e i'tibâr K.41-16

Pençe-i 'azmedür kudret-i islâh-i fesâd
Sihir def'in meded-i mu'ciz-i Mûsâ eyler K.42-20

Şeb-i hîcâda ki seyyâre-i peykânı ile
Ser-i hasmını kazâ evc-i Süreyyâ eyler K.42-29

Zahm-i tenden açuban rûh-i muhâlif revzen
Çihub ol evc-i Süreyyâ'ya temâşâ eyler K.42-30

Ey hoş ol makbere kim bulmağa emvâtı hayât
Añı tevfiğ güzer-gâh-i Mesîhâ eyler K.42-43

Dutalım ser-ver-i a'yâna hicâb-i zulemât
Hızr'dan Âb-i Hayât'ı nice ihfâ eyler K.42-49

Şimdi Mecnun'dan gam-i ışık içre sanman kem meni
Yâr hod kılmaz harîm-i vaslına mahrem seni Trc.B.1.2-4

Cihânı reşk-i gül-zâr-ı Halîl iden bahâr irmiş
Bu feyz-i ‘adl-i İbrâhîm Hân-i pâk-sîretdür Trc.B.2.2-4

Gül açmış hân-i vaslın bülbüle teklîf ider her dem
Ki ger mihmân isen Hân-i Halîlullâh’a bismi’lleh Trc.B.2.3-3

Eğerçi müflis ü pest ü muhakkar u dûnem
Dem-â-dem eyle hayâl eylerem ki Kârûn’em Msd.2.2-2

Perde çek ‘aybına zulmet kimi halkun dâ’im
Ger dilersen ki nasîb ola sana Âb-i Hayât Mk.IV-1

Mülevveş olmayub tecrîd ile çıhsan bu ‘âlemden
Seni Zâl-i felek hur-şîde cüft eyler Mesîha tek Mk.XX-2

Ey zikr-i lebün nâsih-i enfâs-i Mesîh
Nutmun ena efsahu kelimâtında fâsih Rb.XIII-1

Tuğyân-ı gama müfiddür zevrâk-i mey
Tûfan hatarında eyle kim keşti-i Nûh Rb.XIV-2

Mecnûn oda yandı şu‘le-i âh ile pâk
Vâmık suya batdı eşkden oldı helâk Rb.LV-1

Ferhâd hevesle yile virdi ‘ömrin
Hâk oldılar anlar menem imdi ol hâk Rb.LV-2

24. TENÂSÜB

Lügatlerde “uyma, uygunluk” anlamlarına gelen tenâsüb, aralarında türlü yönlerden ilgi bulunan kelimelerin bir mısra ya da beyitte yer alması sanatıdır. Bu sanat için *mürâ‘ât-ı nazîr*, *cem‘iyyet*, *telfîk*, *tevfîk*, *i‘tilâf* ve *muvâhar* gibi isimler de kullanılmıştır.⁹⁷

Hevâ arâyiş-i **gül-zâre** oldu çihre-güşâ
Bahâr gül-şene geydürdi hulle-i hadrâ K.1-1

Zebân-i sūsen-i âzâd ü *sebze-i nev-hîz*
Senâ-yi rif‘at ü iclâlâ oldılar **gûyâ** K.1-5

Hadîka **tahta-i ta‘lîm** olub **reyâhinden**
Yazıldı mühmel ü **mu‘cem** aña **hurûf-i** hecâ K.1-15

Götürdi şeb-nemi ezhârdan harâret-i mihr
Şikûfe **noktaların** gerçi kim ider **imlâ** K.1-17

Kamu **dıraht** bulub ref‘-i *istikâmete yol*
Şikûfe hamli ile kesr buldılar illâ K.1-19

Sadâ-yi **seyl** çeker *medd-i muttasıl* ya‘nî
Ki medd-i muttasıl ile olur *karâ‘et-i mâ‘* K.1-21

Gül âteş üzre kılur ‘akd-i zühre-i-i şeb-nem
Tedârük-i **kamer** ü *şems* ider *sabâh* ü **mesâ** K.1-30

Şikûfe **sîmine** *farz eyledi hurûc-i zekât*
Medâr-i havl ü *bülûğ-i nisâb-i istinmâ* K.1-32

Hibâl-i sihre dönüb cünbiş-i cedâvil-i âb
Kelîm-i serv aña aksden birahtdı **‘asâ** K.1-36

⁹⁷ Dilçin, *age.*, s.431.

- İderdi bülbül-i *kâfir*-nihâd **secde**-i gül
Ta‘abbüd-i *sanem* ile dutub necâta recâ K.1-44
- Kılur delâlet-i ‘illet **vücûd**-i her **mevcûd**
Velî ne sûd ki sâhib-**nazar** değil a‘mâ K.1-47
- Ziyâret-i haremin kılmamak cezâsiyçün
Havâle hancer-i **seyl-âba** sîne-i **deryâ** K.1-66
- Cemî‘-i vakt **şifâ-hâne**-i ‘atâsından
Cemî‘-i halka müyesser cemî‘-i **derde devâ** K.1-67
- Marîz**-i ‘ârizâ-i *naksdur* nüfûs-i *temâm*
Kimine fâ‘ide perhîz ider kimine gıdâ K.1-69
- Hasîs nefslere genc-i iltifâtũndan
Mezîd-i ‘illet-i *idbâr* olur **vüfûr**-i ‘atâ K.1-71
- Esîr-i **mihnet**-i ‘ışkıña zevk u şevkiyle
Hilâf-i kâ‘ide meyl-i **tabîb** ü zikr-i **şifâ** K.1-76
- Zihî hakîkat-i zâtuñda lâf ‘akl ü cünûn
Kapuñ *makâm*-i müsâvât-i *pâd-şâh* ü **gedâ** K.1-77
- Müheyminâ Samedâ bende-i *siyeh*-rüyem
Sahîfe-i ‘amelüm ma‘siyet **hati**yle *kara* K.1-80
- Ümîd var ki **âyîne**-i **zamîr**ümden
Hemîşe **saykal**-i ihsânun ola jeng-zedâ K.1-90
- Meh**-i sipîhr-i nübüvvet Muhammed-i Kureşî
Çerâğ-i **şâm**-i ebed *âf-tâb*-i *subh*-i nüşûr K.2-10
- Egerçi **hâmeye el urmaduñ** eliñde idi
Hat-ı betâlet-i **İncil** ü **nesh**-i **harf**-i **Zebûr** K.2-19
- Özüm hakîr be-gâyet **sözüm müfid** velî
Nicük ki hükm misâlinde **satrû** beyne **sutûr** K.2-32

Saçma ey **göz eşk**den gönlümdeki *odlare su*
Kim bu deñlü *dutuşan* odlare kılmaz çâre su K.3-1

Âb-gündur *günbed-i devvâr* rengi bilmezem
Yâ **muht** olmuş **gözüm**den günbed-i devvâre su K.3-2

Suya virsün **bâğ-bân gül-zârı zahmet** çekmesün
Bir **gül** açılmaz yüzün tek virse miñ **gülzâre** su K.3-5

Ohşadıbilmez **gubârını muharrir hatuña**
Hâme tek bahmakdan inse gözlerine **kâre su** K.3-6

Serv ser-keşlük kılur kumrî niyâzından meger
Dâmenin duta ayağına düşe yalvare su K.3-14

İçmek ister **bülbülüñ kanın** meger bir **reng** ile
Gül budağınuñ mizâcına gire kurtare su K.3-15

Tînet-i **pâkini rüşen** kılmış ehl-i ‘âleme
İktidâ kılmış *tarik-i Ahmed-i Muhtâr*’e su K.3-16

Seyyid-i nev‘-i beşer **deryâ-yi dürr-i istifâ**
Kim **sepübdür** mu‘cizâtı âteş-i eşrâre su K.3-17

Kılmag için **tâze gül-zâr-i nübüvvet revnakın**
Mu‘cizinden eylemiş izhâr seng-i hâre su K.3-18

Mu‘cizi bir **bahr-i bî-pâyân** imiş ‘âlemde kim
Yetmiş andan miñ miñ *âteş-hâne-i küffâre* su K.3-19

Hayret ilen **barmağın dişler** kim itse istimâ’
Barmağından virdüğü şiddet günü Ensâr’e su K.3-20

Eylemiş her **katreden** miñ **bahr-i rahmet mevc-hîz**
El sunub urgaç **vuzû’** için gül-i ruhsâre su K.3-22

Hâk-i pâyine yetem dir ‘ömrlerdür *muttasıl*
Başını **daşdan daşa** urub gezer âvâre su K.3-23

- Zerre zerre **hâk**-i dergâhına ister sala **nûr**
Dönmez ol dergâhdan ger olsa pâre pâre **su** K.3-24
- Yâ **Habîba**'llah yâ Hayre'l-beşer **müştâkuñam**
Eyle kim *leb-teşnel*er yanub diler hemvâre **su** K.3-26
- Senseñ ol **bahr**-i *kerâmet* kim şeb-i *Mi 'râc*'da
Şeb-nem-i feyzüñ yetürmüş sâbit ü *seyyâre* **su** K.3-27
- Çeşme**-i hûr-şîdden her dem zülâl-i feyz iner
Hâcet olsa *merkadüñ* tecdîd iden *mi 'mâre* **su** K.3-28
- Hâb-i gafletden olan bîdâr olanda rûz-i haşr
Eşk-i hasretten **tökende dîde**-i bîdâre **su** K.3-31
- Umdugum oldur ki *Rûz-i Haşr* mahrûm olmayam
Çeşme-i *vasluñ* vire men **teşne**-i dîdâre **su** K.3-32
- İletsem hancerüñ şevkini kabre her bahâr olgaç
Olur **sebze** yirine **hâk**-i kabrûmden 'iyan hancer K.4-8
- Muhâl-i 'akldur kim ola müjgânuñ kimi *hûnî*
Eger üstâd elinden **su** yirine **içse** kan *hancer* K.4-13
- Zebân**-i tîz ile ortaya girmiş muttasıl **gûyâ**
Olam dir **mâdih**-i Peygam-ber-i Âhir-zemân hancer K.4-15
- Budur ümmîd kim **mahfûz** olam **hısn-ı penâhuñda**
Gılâf içre nitekim **sahlanur** görmez ziyân hancer K.4-31
- Âb-gûn tîguñca olmaz munca kim dâ'im virür
Tîğ-i **âb**-i **cûy-bâre** mevcden cevher sabâ K.5-7
- Ayağ**uñ **toprağ**ını **yirden** alur ta'zîm ile
Galibâ düzmek diler *başına* bir *eşer* sabâ K.5-8
- Olduğiyçün zerre tek pinhan girür **gül-şen**lere
Bî-sebeb raht-i **gül** ü **nesrîne** gâret-ger sabâ K.5-21

- İletür hâk-i derüni zerre zerre gül-şene
Kılmağ için **tûtiyâ**-yi **dîde**-i ahber sabâ K.5-19
- Eyle **inceldüm za'if** oldum ki hâk-i kûyuña
Kâbilem **hâşâk** tek olsa baña reh-ber sabâ K.5-26
- Açub **ta'arruz** elin zemherîr *eşcâra*
Ne *berg* kala bu **gâretde** bû-sitanda ne bâr K.6-6
- Ne bir refik ki hem-derd olam men-i miskîn
Ne bir **tabîb** ki **derd-i dil** eyleyem izhâr K.6-14
- Kahr ile çerh-i lâciverd ger yasemîni kılsa zerd
Ne gam çü görgeç ehl-i **derd** eyler aña Kâzım **devâ** K.8-21
- Çıhdı yaşıl perdeden 'arz eyledi ruhsâr gül
Saldı **mir'ât**-i zamîr-i pâkden **jengâr** gül K.9-1
- Câm** dut **sakî** ki *gül-bünler gül* izhâr itdiler
Sen dahi bir gül-bün-i ra'nâsen it izhâr gül K.9-2
- Yetdi ol mevsim ki açmağa gönüller mülkini
Ola **gül-şende** reyâhin hayline ser-dâr **gül** K.9-4
- Âdem** iseñ bağ seyirin eyle bu mevsimde kim
Bağı reng ü bûy ile kıldı **behişt**-âsâr gül K.9-5
- Habsden Yûsuf** çihub **Sultân-i Mısr** olmuş kimi
Oldı açub *goncesin ârâyış-i gül-zâr gül* K.9-8
- Her seher *gül-zâr levhine* çeker yüz **dâ'ire**
Gâlibâ minkâr-i *bülbül*den alur **pergâr gül** K.9-29
- Halvet-i **lûtf**inadur **nûr**-ı dil-i **mü'min** **çerâğ**
*Gül-şen-i kahr*ınadur dâğ-ı dil-i *küffâr gül* K.9-42
- Başa** salmış mihrini rûz-i ezelden çerh-i pîr
Eyle kim gül-ruhler eyler zînet-i **destâr** gül K.9-44

Olmağ için **mutrib**-i bezmi dutub bir **dâ'ire**
Öğrenür her subh bülbülden **fen-i edvâr** gül K.9-47

Şerh idüb sûsenlere evsâf-i hulkın gezdürür
Gonceden her subh açub **gül-şende** bir tûmâr **gül** K.9-50

Mundadur **Ma'rûf**'a **ser-menzil** *Cüneyd'e cilve-gâh*
Mundadur Behlûl'e zencîr-i cünun **Mansûr**'a **dâr** K.11-11

Rûşen itdi 'adlden her gûşesinde miñ **çerâğ**
Câri itdi feyzden her mülkine miñ *cûy-bâr* K.11-26

Buldı 'âlem feyz-i 'âmından **'ilâc-i derd-i dil**
Hâşeli'llâh kim kala ancak Fuzûlî **dil-figâr** K.11-67

Ne hoşdur ol **müsâfir** kim **sefer** 'azmini cezm eyler
Dutub **râh-i** tevekkül **menzil-i** maksûda 'azm eyler T.B. (12) –I.3

Bulub sûdın **seferden** kesb idüb ser-mâye-i 'işret
Dönüb mülkine her **menzilde** bir tedbîr-i bezm eyler Trk.B. (12) –I.4

Melâz-i memleket memdûh-i millet mazhâr-i rahmet
Her **âfet** ref'i her **gam çâresi** her **derd dermânı** Trk.B. (12) –IV.4

Nizâmü'l-'izz ü ve'l-ikbâl Sultan Veys-i **rûşen-dil**
Ki dârü'l-mülk-i Rûm **envâr-i** 'adliyle **münevverdür** Trk.B. (12) –V.5

Safâ-yi tal'atun *mahv itdi* gönlümden **elem** nakşın
Mu'âlec oldı hâtır kalmadı *teşvîşi* **bîmâruñ** Trk.B. (12) –VI.4

Saldı **gavga-yi tûfengi** magz-i **a'dâya girîv**
Buldı **vehminden** mizâc-i mülk-i **düşmen ihtilâl** Trc.B.(15)-III.7

'Ukûd-i şeb-nem ile rûz ü şeb harâret-i mihr
Hutût-i sebzeyi geh **mühmel** ide geh **mu'cem** K.16-6

Harîm-i der-gehüñe 'azm iden fakîrlere
Nisâb-i ni'met ile **farz olur tavâf-i Harem** K.16-17

Tahâret ü **vera'** ü **zühd** ü **takvî** ile müdâm
Binâ-yi hüsn-i sülûkuñdur ol kadar muhkem K.16-24

Gelüb huzuruña görseydi pâk meşrebüñi
Çalardı haclet ile **câmı** tevbe daşına **Cem** K.16-26

Görüb **sipâhuñı** olsaydı vâkıf-i **rezmüñ**
Tefâhur itmez idi **darb-i tîğ** ile **Rüstem** K.16-27

Şehâ Fuzûlî-i zârem ki çerh-i bî hude-gerd
Salubdur **âyine**-i tab'uma **gubâr**-i elem K.16-32

Tenümde **zahm**-i hadeng-i belâ velî şâdem
Ki lûtfuñ olsa bulur cümle zahmler **merhem** K.16-33

Ne lûtfdur yine kim buldı **sebzeden gül-zâr**
Ne feyzdür yine kim saldı **bâğa** bâd-i bahâr K.17-1

Hicâb-i **gaybda** her feyzi Hak ki **mahfi** idi
Cihâna eyledi lutf-i nesîm gül izhâr K.17-3

Sahîfe-i çemene yazdı **hâme**-i sebze
Hat-i delâ'il isbât-i İzid-i Cebbâr K.17-5

Sipihri minneti altında olsa dehr n'ola
Götürdü **âyine**-i dehrden sipihri **gubâr** K.17-8

Çerâğ-i berk kılub **şem'**-i lâleyi **rüşen**
Sadâ-yi ra'd kılub çeşm-i nerkisi bîdâr K.17-9

Dimağı itdi **mu'attar** hevâ-yi **gâliye-bû**
Hevâyı kıldı **mu'anber** sehâb-i gevher-bâr K.17-11

Muhît-havsalaât kim ger itse **katreye** meyl
Teveccüh ile kılur **katreyi dür**-i şeh-vâr K.17-17

Münevver eyledi ikbâlün Evliyâ Burcî'n
Livâ-yi 'adlûñ olub evliyâyâ **şem'**-i mezâr K.17-24

- Çerâğ**-i tal‘at ile Kerbelâ‘ya saldun **nûr**
Ol âsitânedede kıldun dür-i niyâz nisâr K.17-26
- Mekân tağyîri sıhhat mûcîbidir n’ola nakl itse
Tabîb-i hikmet-i Hak mülkden mülke bu **bîmârı** K.18-7
- Mükerrermdür sirişküm handa yir dutsam bu yüzden kim
Bahâr-engîz olur her handa kim **seyl-âb** olur **cârî** K.18-13
- Yine ey bülbül-i **bî-çâre** eyyâm-i bahâr oldı
İrişdi vakt kim baht ola **ehl-i derd gâm-hârı** K.18-14
- Güle **gül** açıla **nerkis** letâfet **bû-sitân**ında
Kopa seyl-âb-i zevk ile elem hâşâki gam **hârı** K.18-15
- Sülûk**-i dil-keşi **tayy-i tarîk**-i **istikâmetde**
Muhâlif devrden kılmış peşîman çerh-i gaddârı K.18-18
- Ferâgat hâb-gahun **bekleyüb** bîm-i havâdisden
Olubdur **pâs-bân**-i mülk ü millet baht-i bîdârı K.18-21
- Zemânuñ cümle-i evkâtını **subh** eylemiş gûyâ
Çerağ ile bulunmaz *zulm* devrinüñ *şeb-i târı* K.18-30
- Safâ-yi tâb‘uñna mümkün olurdu eylemek nisbet
Bahâr **âyînesinde** olmasaydı sebze **jengârı** K.18-32
- Sabâ vâsf-i ruhun kıldukda **gül** vâsfını *söylerken*
Dutuldu gonce *nutkı* **bülbülüñ** hasr oldı *güftârı* K.18-34
- Meni endîşe-i hırman **tarîk-i küfre** salmışdı
Ümîd-i lûtf ü ihsânuñ bilümden açdı **zunnârı** K.18-38
- Fuzûlî **bülbül**-i **gül-zâr**-i hüsn-i iltifâtuñdur
Bahâr oldı yine güftâra tahrîk itdi minkârı K.18-40
- Saña mensûb ola halvet-serây-i dehr tezyîni
Senüñle **çizgine** ‘işret-geh-i ikbâl **pergârı** K.18-45

Sevâd-i buk‘a-i Bağdâd çeşm-i heft kişverdür
Çerâğ-i merdümi **nûr**-i ‘adaletden **münevverdür** K.19-1

Kamu etrâfına **âb**-i hayât-i ‘adldür **cârî**
Cemî‘i ehline tevfik-i cem‘iyyet müyesserdür K.19-2

Sürûr ehline zencîr-i ta‘allûk hey‘et-i cisri
Ser-i âfâka bârû-yi hisârı tâc ü efserdür K.19-4

Zülâl-i ma‘delet **ser-çeşmesi** olsa ‘aceb olmaz
Harîm-i bâr-gâh-i rif‘ati **sâkî**-i **kevserdür** K.19-12

Münezzehdür **gubâr**-i zulmden **mir‘ât**-i ikbâli
Te‘alâ‘llah ne hoş pâkîze-tab‘ ü pâk-cevherdür K.19-16

Saňa tâbi‘ olan çekmez **melâl** ü **mihnet**-i ‘âlem
Ne **gam** zulmât def‘inden aňa kim Hızr reh-berdür K.19-23

Virür can tîğ-i **hun-rîzûn** hayâliyle ‘**adû** gûyâ
Hayâl-i tîğ-i hun-rîzûn **ecel** murgına şeh-perdür K.19-24

Senûn tîğundan ister bir cilâ kesb eyleye hâlâ
Cihân **âyinesi** kim **gerd**-i mihnetden mükedderdür K.19-26

Muhâlif zulmet-i hayretde kalmış ‘**azm-i rezm** itgil
Bu zulmet def‘i muhtâc-i şu‘â‘-i **tîğ** u **hancerdür** K.19-28

Cezâyir ehli **tuğyân** üzredür ‘azm it ki **şem-şîrûn**
Fesâd-i **hûn**-i fâsid def‘ine **hun-rîz neşterdür** K.19-29

Şem‘den görse ki **pervâne**ye bir **zulm** yeter
Kese başıñ dimeye zâyi‘ olur nef‘-i **ziyâ** K.20-9

Hükmdür vâsıta-i *mevt* ü *hayâtı* halkuñ
Vay ol **hâkime** kim eyleye hükminde hatâ K.20-13

Kıla **mazlûmları** merhametinden mahrûm
Vire **zâlimlere** öz nef‘i içün istîlâ K.20-14

- Kimse yoh **derdüm** eylesem izhâr
Eyleyem andan iltimâs-i **devâ** K.21-15
- La'1 veş daş içindedür vatanum
Gül kimi **hârı** kılmışam me'vâ K.21-16
- Gül-i gül-zâr-i** *'ttret-i Nebevî*
Çemen-ârâ-yi *millet-i zehrâ* K.21-35
- Maña **taksîr** hükmün itmişsen
Dimek olmaz bu hükme hükme-i **hatâ** K.21-37
- Mücellâ** eyleyüb **âyîne-i tâb'în küdüret**den
Kılub hurrem virüb lûtf-i tabî'at lâle-zâr eyler K.22-7
- Virür her **hasteye** elbette devrân-i felek **dermân**
Velî birkaç zaman **bîmâr-i derd-i** intizâr eyler K.22-8
- Safâ-yi zikr-i hâk-i pâyîdur ol saykal-i rahmet
Ki **mir'ât-i** dil-i ahbâbdan ref'-i **gubâr** eyler K.22-14
- Felek devr itmeği ahvâline vâkîf olan **'ârif**
Tarîk-i **sabr** ü **teslîm** ü **tevekkül** ihtiyâr eyler K.22-5
- Mukârin olsa âsâr-i **sa'âdet** tîre toprağa
Nesîm-i **nev-bahâr** ol tîre toprağa güzâr eyler K.22-6
- Virür medh-i şerîfün **cevher-i** güftâruma revnak
Sadefdür katre-i bârânı **dürr-i** şâh-vâr eyler K.22-28
- Kılur **şem'-i** cemâlün **nûr**ı tâb'-ı tîremi **rûşen**
Güneşdür seng-i bî-mikdârı lâ'l-i âb-dâr eyler K.22-29
- Zemâne her diyâra istese âsâr-i emniyyet
Aña **sâhib-livâ** bir **ser-ver-i** re'fet-şi'âr eyler K.22-10
- Şehîd-i **Kerbelâ'**ya **su** getürmek kaskin itmişseñ
Seni elbette 'âlemde bu niyet pây-dâr eyler K.22-23

- Zihî **bülend-makâmî** ki pây-e-i kadri
‘**Ulûvv**-i târem-i a‘lâyı gösterür esfel K.23-11
- Bülend-kadr Şehâ sensen ol sa‘âdet-mend
Ki şân-i kadrüñedür **âyet**-i vefâ **münzel** K.23-15
- Muvâfıka şeref-i tal‘atuñ mümidd-i **hayât**
Muhâlife eser-i makdemüñ husûl-i **ecel** K.23-19
- Değül zemânede mahfî **debîr**-i re’yünden
Hisâb-i **defter**-i dâniş **mufassal** ü **mücmel** K.23-20
- Sarardı şehd-i kelâmuñdan ehl-i **derd** yüzi
Mezîd-i ‘**illet**-i safrâ olur **şifâ**-yi ‘asel K.23-22
- Müjde-i **lâle** vü **gül** virdi meger bâd-i bahâr
Ki nisâr itdi **şikûfe** aña *dînâr* ü *direm* K.24-2
- Şâh-i gül virdi çemen bezmine bir **nûr**-i sürûr
Ki **çerâğ** ile bulunmaz eser-i *zulmet* ü *gam* K.24-4
- Dem**-i **can-bahşını** gûyâ yile virmiş ‘**Îsâ**
Ki bulur **cân** ü ten eşcâr deminden her dem K.24-6
- Sebze-hîz oldı nevâdan **ölüler toprağı**
Sebze her levh-i **mezâra** bu hatı kıldı rakem K.24-7
- Hâk-i **Cem** üzre çihub lâle dutub **câmını** dir
Ki kimün var ise bir câmı bu gün oldur Cem K.24-9
- Dem bu demdür bu demi hoş göregör ey ‘ârif
Añma ‘**Îsî demini** urma geçen demden dem K.24-8
- Âdemî istese toprağda elbette bulur
Bu gün ol feyzi ki **toprağı** kılubdur **Âdem** K.24-11
- Sebzeden **jeng** ‘iyân eyledi **âyîne**-i bâğ
Bes ki geçdi dün ü gün şeb-nem ü bârandan nem K.24-12

Turfa kim sebze ile revnak-i bâğ oldu ziyâd
Gerçi her **âyineden jeng** safâ eyler kem K.24-13

Ger sabâdan haber-i ‘adlin işitse idemez
Şem‘ pervâneye mutlak diri oldukça sitem K.24-26

İ‘tidâl istese erkân-i mizâca ‘adli
İrişür **sıhhat-i ‘âm** ile **etıbbâya elem** K.24-28

Safha-i nâme kimi cezm dutar her yere kim
Kilk veş çekse **sütûr-i** sipeh-i hayl ü haşem K.24-30

Nedür yâ Rab **çemende ‘andelübüñ** rişte-i *dâmı*
Meger açdı girih sünbül ser-i *zülfi*-i perîşandan K.25-2

Eğer **kavs-i kuzehden tîr-i bârân** itmedi gerdûn
Nedür âyâ sebep kim doldı gül-bün cismi peykandan K.25-3

Bırahdı **jeng mir’ât-ı** serâba sebze-i sahrâ
Nem-i hâk itdi rahş-i gird-bâdı men‘ cevlandı K.25-12

Ser-â-ser kıldı eczâ-yi zemîn emvâtını ihyâ
Meger her **katre âb-i Hızır** idi bir katre **bârandan** K.25-13

Mu‘âlic sıhhat-i bîmâr içün çoh çekmesün zahmet
Bu gün kim kesb olur ol müdde‘â seyr-i gül-istândan K.25-14

Fâzilet ol değül kim safhâ-i **gül-zârı** doldurdu
Bahâr-i ‘âlem-ârâ **sünbül** ü **nesrîn** ü **reyhandan** K.25-15

Kemâl-i fazl-i zâtı Âsâf evsâfında hatm olmuş
Götürmüş **jeng-i nakş âyîne**-i mülk-i Süleymân’dan K.25-19

Ve ger **göz** merdümi bu-stan **temâşâsına** meylitse
Anuñ‘çündür ki tarh-i bezmin ala seyr-i bu-stândan K.25-22

Ziyâretler ki kıldıñ âsitanlar kim **tavâf** itdün
Kabûl olsun ki tapduñ her birinden feyz-i rûhânî K.26-8

Ne **evrâd** ü **du‘â** kim kıldı Sultân âsitanlarda
Kabûl olsun budur dil-şâd iden yüz miñ **müselmânı** K.26-34

Eğerçi zemânında mümkindür itmek
Gedâ **genc-i dînâr** ü **dirhem** ferâhem K.27-14

Bulunmaz bu ma‘mûrede bir harâbe
Defîn olmağa **genc-i dînâr** ü **dirhem** K.27-15

Eger yetse **pervâne**ye hükmüñ ey **şem‘**
Olur mihr-i hâzır aña zâc-i muzlem K.27-25

Şehâ sensen ol gevher-i dürc-i hikmet
Ki sendendür elbette her **derde** bir **em** K.27-29

Ne dil-rîş kim **zahm** tek açdı ağzın
Saña arz-i hâl itmeğe tapdı **merhem** K.27-30

Saldı göz **gird-âbına** nezzâre-i gül **mevc-i hûn**
Kıldı dil *âyînesin* pür *jeng* zevk-i sebze-zâr K.28-3

Dôstlar eyyâm-i gül olsaydı eyyâm-i sürûr
Ra‘d-i nâlân dem-be-dem kılmazdı **ebri eşk-bâr** K.28-6

Var ümîdüm kim bahâr oldukça bezm-ârâ-yi mülk
Görmeye **âyîne**-i tab‘un havâdisden **gubâr** K.28-34

Yığıldı **nesteren** ü **sûsen** ü **gül** ü **lâle**
Dizildi **nerkis** ü **nesrîn** ü **sünbül** ü **reyhân** K.29-9

Nefresiyle hem-âvâzdur nekâre-i **ra‘d**
Kılır nisâr-i mükerrer cevâhirin **bârân** K.29-10

Sipihir kıldı bu **bezm-i neşâta** bezl-i safâ
Melâ’ik oldı bu **sûr** ü **sürûra** fâtiha-hân K.29-19

Eger hükm itse hüsn-i tali‘üñ **bârân** olur lü’lü’
Saña minnetsüz eyler **ebr** ü **deryâ** hâsıl u vâsıl K.30-20

- Bâğ** *levhini* hazan **bergi** zer-efşân eyler
Âb ol levhde *meşk-i hat-i reyhân* eyler K.32-1
- Bülbüli her nice kim **hâfız-i hoş-lehce-i âb**
Öğredüb hüsn-i edâ **kâri-i Kur'ân** eyler K.32-8
- Fasl-i keyfiyyet-i kânûn-i **tüb** itmiş hâsıl
Bahş-i **teşhîs-i maraz** da'vi-i **dermân** eyler K.32-10
- Ehl-i tuğyâna** eser eyleyemez **girye-i Nûh**
Gerçi her dem oları **vâkıf-i tufân** eyler K.32-24
- Ser-verâ mende Fuzûlî'ni kemân-i gerdûn
Muttasıl **dêrd** ü **belâ** *ohına kalhan* eyler K.32-43
- Yazanda mîm** ü **elif** ol kad ü dehâna şebîh
Kemâl ü sihriye çoh kıldı iftihâr kalem K.33-4
- Nesîm-i hulkınuñ evsâfin itmeğe **tahrîr**
Çemen eline virür sebzeden bahâr **kalem** K.33-21
- Kelîm-i Tûr-i** vefâsan ki ehl-i hayr ü şere
Elüñde gâh 'asâ oldı gâh **mâr** kalem K.33-27
- Ümîd var ki **nazm-i** nizâm-i 'âlem için
Felekde tâ ola **levh** ile pây-dâr **kalem** K.33-40
- Yeñgi **aydur** hey'eti ammâ yeñi aylar kimi
Bedr olmaz nice kim **gök** üzre ser-gerdan gezer K.34-4
- 'Âdeti **uçmak**dur ammâ **kuşlaruñ** 'aksi müdâm
Uçabilmez muttasıl **bâl ü peri** olmasa ter K.34-5
- Yol aparsaydı senüñ ihsânüña bir zerrece
Âf-tabuñ minnetin çekmezdi **nûr** için **kamer** K.34-22
- Zevk** için **şevkuñ** tapub **ser-mest** olan 'âriflere
Hâcet olmaz **câm-i mey içmek** senüñ şevkuñ yeter K.34-23

Şâm-i bezmüñ eyle **rüşendür** ki her kim **şem‘** tek
Tapsa anuñ zevkini kılmaz temennâ-yi **seher** K.34-24

Var ümîdüm tâ bu **deryâ** üzre **keştî-i** hilâl
Gâh **seyr-i** hâver eyler gâh **geşt-i** bâhter K.34-26

Perde-dâr-i **duhter-i rez dâye-i bintü’l-‘ineb**
Mahrem-i **sultân-i mey** matbû‘-i ebnâ-yi kirâm K.35-3

Hâris-i ma‘mûre-i Bağdâd kutb-i ehl-i Rûm
Hâmi-i mülk-i Hamâ **müstahfiz-i** ser-hadd-i Şam K.35-19

Ne du‘âdur bilmezem kulkul diyüb **zîkr** itdügüñ
Ki ol **du‘ânuñ** hürmetin **vâcib** bilübdür hâs u ‘âm K.35-8

Câma kılmış **Cem** sifârişler ki yetgeç **bezmine**
Öp elin ihlâsumı ‘arz it yetür menden selâm K.35-23

Bâdeye Cemşid emanet yüklemiş kim Tanrı’çün
Göricek düş **ayağına** vü yetür menden **peyâm** K.35-24

Tenümde za‘fdan bir **üstühan** kalmışdurur gerdün
Müdam ol üstühanı gam hadengine nişan eyler K.36-11

Niçin kim hâk-dân-i ‘âlem-i süflîde ‘âdetdür
Kemân-dâr oh atan sâ‘at **nişânın** üstühân eyler K.36-12

Bi-‘aynih eyle kim cedvel çeküb **su** eyleyüb **cârî**
Emîr-i kâm-rân vîran yerler **âb-dân** eyler K.36-15

Aña kıl sun **itâ‘at buyruğ** ilen eylesün **tâ‘at**
Kıyâmet vakti her kim meyl-i **gül-zâr-i cinân** eyler K.36-18

Virür **Kur’an** yirine sihhat-i **tâ‘at** eger **zâhid**
Namaz içre **du‘â-yi** devletin **vird-i zebân** eyler K.36-19

Dolmuş **kadeh şarâb** ile gelmiş **ayağa** kim
Ger lâle bitdi ise menem **şem‘-i** lâle-zâr K.37-8

Mînâ-yi sebz lûtf ile durmuş **ayağa** kim
Ger gonce fâni oldu menem ‘ömr-i pâ-y-dâr K.37-9

Bir lâhzaî ki **saykal**-i idrâk-i müstakîm
Nâ-geh götürdi **âyine**-i tab‘dan **gubâr** K.37-20

Gâh hem-silsile-i ‘âşık-i hûnin ciğeri
Boynı **zencîr-i cünun** kaydî çeken **şeydâdur** K.38-5

Tîre olmaz mı cihân pinhân olacak **âf-tâb**
Gidicek *gül* devri bağın gül-bünü olmaz mı *hâr* K.39-11

Haste kesmez mi hayâtından tama‘ gitse **tabîb**
Gitse cân olmaz mı cism-i derd-perver hâk-sâr K.39-12

Nice kıldıñ ‘âfiyet mülkini vîran zulm ile
Nice salduñ zevk **mir’âtına** mihnetden **gubâr** K.39-14

Ey ki hicrânun **dil-i efgâra** salmış **iztırâb**
Firkatün te’sîri itmiş cânı **mahzûn** cismi **zâr** K.39-26

Safha-i çihre âl üzre sevâd-i hat-i yâr
Dil-i pür-hûnumun **âyînesine** saldı **gubâr** K.40-1

Şefkati ol resme kim **âteş** tabî‘atdan çihar
Salsa **İbrâhîm** veş **od** üzre lûtf ile güzâr K.41-12

Mahz-i şer‘ olmuş ‘afâk’allah vücûd-i kâmilüñ
Feyz-i **tefsîr** ü **hadîs** ü **fikh**dan leyl ü nehâr K.41-17

Lîk hâl ehline izhâr idegôr derd-i derûn
Haste ahvâlini ma‘lûm **etibbâ** eyler K.42-13

Tîre oldu rûzgârum **zûlf** ü **hâlünden** cüdâ
Oldı sahrâ menzilüm vahşî gazâlünden cüdâ Trc.B.1.3-3

Mû tek inceldi tenüm **nâzûk** nihâlünden cüdâ
Ham götürdi kâmetüm müşgin hilâlünden cüdâ Trc.B.1.3-4

- Sensüz** olman **ayru mihnet**den belâdan bir zemân
 El-eman **hicran belâ** vü **mihnet**inden el-emân Trc.B.1.3-6
- Dutdılar **teşhîs-i derd** için **mu‘âli**cler **regüm** Th.1.2-1
- Nâle vü zâr ile bildüm **derd-i dil** bulmaz **şifâ** Th.1.3-2
- Kim **batar cismime tende** her tüg olmuş bir **tiken** Th.2.5-5
- Rindler bezmine ser-mest** sebû tek girüben Mr.2.2-1
- Mey habâbı** kimi **mey-hâne**de bir ev dutuben Mr.2.4-1
- Bâdeden** gayrı ki **gam def‘ine** bir **câmı** yeter Mr.2.5-1
- Gamundan derde** düşdüm kılmadun tedbîr-i **dermân**um Mr.3.1-2
- Gözüm**den dem-be-dem bağrum ezüb **yaşum** kimi gitme Mr.3.4-1
- İyen hem **zâlim** olma men kimi **mazlûmı** **incitme** Mr.3.4-3
- Men subh u şâm **dûd-i dil-i sûz-nâk** ile
Bağrın kebâb idüb virürem çehre inkilâb Mk.III-1
- Doğruluğ ile **harflere** sadrdur **elif**
Yâ harfîni ayağa birahmışdur i‘vicâc Mk.V-2
- Müdde‘î eyler mana taklîd **nazm** ü **nesr**de
 Lîk mana nâ-merbût **elfâzı** mükedder zâtı var Mk.VIII-1
- Geh nüzüî-i **katre-i bârân-i ebr-i** rahmeti
 Yir yüzinde sebze-i pejmürdeyi **sîrâb** ider Mk.IX-3
- Lehce-i türkî** kabûl-i **nazm** ü terkîb itmeyüb
 Ekser-i **elfâzı** nâ-merbût u nâ-hemvâr olur Mk.X-2
- Mende tevfiğ olsa bu düşvârı âsân eylerem
Nev-bahâr olgaç **tikenden berg-i gül** izhâr olur Mk.X-3

Eylesen **tûtîye ta'lîm-i edâ-yi kelimât**

Nutkı insan olur ammâ özi insân olmaz Mk.XIII-3

Dehr bir **seyl-âb**dur mülhak 'adem **deryâsına**

Biz ki ser-gerdânuz ol seyl-âba düşmüş hâr u hâs Mk.XV-1

Çizginür hâr u has ol **seyl-âb** oldukça **revân**

Yetmedin **deryâyeye** râhat mümkün olmaz bir nefes Mk.XV-2

Jengdür âyîne-i idrâke her sûret ki var

Sen henüz ey sâde bu mazmûnı idrâk itmedün Mk.XXIII-2

Ey hatâ-yi **lâfz** ile **Kur'an** şükûhın sınduran

Mu'ciz-i âyât-i Kur'an'dan hazer kılmaz mısan Mk.XXXI-1

Ni'metün şükri mana farz itdi izhâr-i **senâ**

Şefkatün tavkı meni kıldı gulâm-i kem-ter-în Mk.XXXIII-12

Hoş ol ki çekem dem-i ecel **bâde-i nâb**

Ser-mest yatam kabrde tâ Rûz-i Hisâb Rb.IV

Sâkî kerem it **şarâb-i gül-fâm** yürüt

Gül-fâm şarâba virme ârâm yürüt Rb.V-1

Bezm içre habâb-i eşk-i gül-gûnumdan

Min **câm** yürütme **leb-be-leb** câm yürüt Rb.V-2

Hayli **gamun** itdi nad-i 'ömrüm tarâc

Sabr ile müyesser olmadı **derde 'ilâc** Rb.X-1

Ey şerbet-i **vaslun elem-i hecre 'ilâc**

Bâzâr-i gamunda eşk nakdine revâc Rb.XII-1

Ger dutsa hadengün **reg-i cânun** ne 'aceb

Nabz ile kılur *tabîb teşhîs-i mizâc* Rb.XII-2

Ey zikr-i lebün **nâsîh-i enfâs-i Mesîh**

Nutkun ene **efsah kelimâtında fâsîh** Rb.XIII-1

- Dutdukça ele **sâgar-i sahbâ-yi sabûh**
Artar eser-i zevk-i dil ü râhat-i rûh Rb.XIV-1
- Biz ‘âlem-i ‘ışk ‘âlem-ârâlarıyuz
Mey-hâne-i derd dürd-peymâlarıyuz Rb.XXXI-1
- Kûyunda senün ne daşa kim urdum baş
Kıldum anı **gark-i hun töküb gözden yaş** Rb.XXXVI-1
- Kim eylememiş **kâtib-i dîvân-i kazâ**
Dil *harflerin kâbil-i tezyîn-i nokat* Rb.XLII-2
- Ger **Kevser ü hûr** ise gazez virme ‘azâb
Ni terk buyur ne intizâr ey vâ‘iz Rb.XLIV-2
- Vaslunda **cefâ-yi ta‘ne-i ağıârun**
Hechründe meni hayâle itmiş kâni‘ Rb.XLV-2
- Pervâneye zulm-i bî-hisâb eyler şem‘**
Zulm *odına bağırını kebâb* eyler şem‘ Rb.XLVI-1
- Gûyâ ki bilür **zulm** ser-encâmı nedür
Bî-hûde değül ki **ıztırâb** eyler şem‘ Rb.XLVI-2
- Her **şâm** yeter visâl-i cânâne **çerâğ**
Tâ **subh** kalur hem-dem ü hem-hâne çerâğ Rb.XLVII-1
- Reşk **odına yandurur** meni her sâ‘at
Vehm eylemez âhum odına yane **çerâğ** Rb.XLVII-2
- Ey **nâvek-i bî-dâduna** her **sîne** hedef
V‘ey cevher-i **peykânuna** her dîde sedef Rb.LI-1
- Feryâd ü figânım gam-i hicrânundan
Bezm-i gamadur nevha-i **ney nâle-i def** Rb.LI-2
- Ey **sâlik-i râh-i Hak** sana kat‘-i **tarîk**
Düşvârdur olmazsa **refîkun** tevfik Rb.LII-1

Dut **dâmen-i mürşid-i** tevekkül ki sana
Maksûd müyesser ola tevfik **refik** Rb.LII-2

Gencîne-i kâ'inâta **gevherdür** 'ışk
Tahkîkde hem zât-i mutahherdür 'ışk Rb.LIII-2

Kayd-i **gam-i** rûzgâr bir '**illetdür**
Ol 'illete 'ışkdur **tabîb-i** hâzık Rb.LIV-2

Mecnûn **oda yandı şu'le-i** âh ile pâk
Vâmık *suya batdı eşkden* oldu helâk Rb.LV-1

Tâ halka-i **zülf-i** yâre **düşdün** ey dil
Dâm-i gam-i rûzgâre düşdün ey dil Rb.LVI-1

Bir gâyete yetdi in celüb gamdan kim
Za'f-i beden ile **bedr** iken oldu **hilâl** Rb.LVIII-2

Bir kat ile ki munda Nûh tûfan gördi
Men **Nûh** değüldüm nice **tûfan** gördüm Rb.LIX-2

Hun-âbe töküb dîde-i giryânımdan
Sensüz boyadum yir yüzün öz kanımdan Rb.LXIV-1

Ey pâd-şeh-i hüsn **terahhum** çağıdur
'Afv eyle ki bilmişem **günâh** itdüğümü Rb.LXX-2

Hâk-i ser-i kûyunda **gubâr** itdi meni
Ser-geşte vü hâr u **hâk-sâr** itdi meni Rb.LXXI-2

25. TENSİK

“Lügat manası sıraya koymak, düzenlemek olan tensik, duygu ve düşüncelerimizi ifade ederken onları önem sırasına göre derece derece ya çıkararak veya indirerek tertib ve tanzim etmektir.”⁹⁸

Bir şeye ait birden çok sıfat sıralamaya da *tensik-i sıfat* adı verilir.

Egerçi müflis ü pest ü muhakkar u dînem

Dem-â-dem eyle hayâl eylerem ki Kârûn'em Msd.2.2-2

Beyitte, “müflis, pest, muhakkar ve dîn” kelimeleri sıralanarak tensik meydana getirilmiştir.

Gözüm cânım efendim sevdüğüm devletlu sultânım Mr.3.1-1

Mısrada, duygular önem sırasına göre tanzim edilmiş ve mısra, tensik sanatına örnek teşkil etmiştir.

Seyyid-i nev'-i beşer deryâ-yi dürr-i ıstifâ

Kim sepübdür mu'cizâtı âteş-i eşrâre su K.3-17

“Seyyid-i nev'-i beşer ve deryâ-yi dürr-i ıstifâ” terkipleri ile Hz. Peygamber'e ait sıfatlar sıralanmış ve tensik-i sıfat meydana getirilmiştir.

Yâ Habîba'llah yâ Hayre'l-beşer müştâkuñam

Eyle kim leb-teşneler yanub diler hemvâre su K.3-26

Şerî'at zîveri din revnakı İslâm âyîni

Mürüvvet menba'ı insâf deryâsı kerem kânı Trk.B. (12) -IV.5

Ser-firâz ü nîk-'ahd ü nîk-re'y ü nîk-hû

Ser-ver-i pâkîze-etvâr ü pesendide-hisâl K.13-5

Zihî ser-dâr-i sâ'ib-re'y sâhib-'adl deryâ-dil

Ki şân ü şevketi â'dâya mansûr ü muzafferdür K.19-14

⁹⁸ Külekçi, *age.*, s.193.

Men kimem bir fakîr ü bî-ser ü pâ
Kem-terin bende vü kemîne gedâ K.21-1

Eyâ Ser-dâr-i rûşen-rây mülk-ârây ferruh-ruh
Ki her mansıbdâ ismün iktizâ-yi iştihâr eyler K.22-18

Ey ezelden mesned-i re'fetde zât-i kâmilün
Kâm-bahş ü kâm-rân ü kâm-bîn ü kâm-kâr K.28-26

Ser-bülendem ser-keşem erbâb-i 'ucb ü kibre lîk
Ma'rifet ehline gerd-i râh ü hâk-i âsitan K.31-12

Nazm-bahş-i mülk Ca'fer Beg ki rûşen rây ile
Feyz-i fitrîdür aña câh ü celâl ü 'izz ü şân K.31-15

Olasañ ikbâl ü 'izz ü rif'at ü iclâl ile
Kâm-gîr ü kâm-yâb ü kâm-kâr ü kâm-rân K.31-25

Veys Beg Hazretleri hur-şîd-i evc-i iktidâr
Şehr-yâr-i nîk-rây ü nîk-baht ü nîk-nâm K.35-20

Men andan isterem ta'zîm ü tekrîm ü tûvânâluğ
Meni gün günden ol zâr ü zâ'if ü nâ-tûvân eyler K.36-10

Eyâ pâkîze-ahlâk u felek-kadr ü melek-sîret
Ki her nâ-kâma yetse iltifâtun kâm-rân eyler K.36-21

Ehl-i cefâ tenümde olan kisvetüm alub
Koymuş meni bürehne vü lertzân ü hâr ü zâr K.37-26

Hâlâ ne vâki' oldı ki itdün bu gün meni
Beyle zebûn ü zâr ü şikeste-ten ü figâr K.37-35

Var ümîdüm handa olsan devlet ü ikbâl ile
Ola bahtun kâm-yâb ü kâm-rân ü kâm-kâr K.39-28

Vâzî'-i ma'delet ü re'fet ü insâf ü edeb
Sâhib-i merhamet ü şefkat ü temkîn ü vekâr K.40-15

Men kimem bir bî-kes ü bî-çâre vü bî-hân-u-mân
Tâli‘üm âşüfte ikbâlüm nigun bahtum yaman Trc.B.1.1-1

Ey yüzi gül gönleği gül-gûn u donı kırmızı Mh.1.3-1

Sürmeden gözler kara eller hınâdan lâle-reng Mh.1.5-1

Vesmelü kaşun yaşıl tozlı keman gamzen hadeng Mh.1.5-3

26. TEŞBÎH

Teşbîhin kelime manası ‘‘bir şeyi, herhangi bir şeye benzetmek’’tir. Terim anlamı ise ‘‘sözü daha etkili duruma getirmek için, aralarında türlü yönlerden ilgi bulunan iki şeyden, benzerlik bakımından güçsüz durumda olanı nitelikçe daha üstün olana benzetmektir.’’⁹⁹

Teşbîhin dört unsuru vardır. Bunlar: Müşebbeh (Benzeyen), Müşebbehün bih (Kendisine benzetilen), Vech-i şebeh (Benzetme yönü) ve Edât-ı teşbîh (Benzetme edatı) tir.¹⁰⁰

a) Müşebbeh (Benzeyen): Aralarında benzerlik kurulan unsurlardan en zayıf olanıdır. Bu nedenle de kendisinden daha kuvvetli olana benzetilir.

b) Müşebbehün bih (Kendisine Benzetilen): Aralarında benzerlik kurulan unsurlardan en kuvvetli olanıdır.

c) Vech-i Şebeh (Benzetme Yönü): Birbirine benzetilen şeyler arasında benzetme yönünü oluşturur.

d) Edât-ı teşbîh (Benzetme edatı): Benzeyen ve kendisine benzetilenler arasında benzetme ilgisini kuran ve mukayeseyi ifade eden edattır.

‘‘Dilimizde hem Türkçe, hem Arapça hem de Farsça edatları bulunduğundan teşbîhte benzetme edatları çeşitlidir. Türkçe asıllı olanlar: gibi/ bigi, tek, nitekim, sanki, -casına/-cesine, -cılâyın, -cileyin; Farsça asıllı olan ek ve kelimeler: -veş, -âsâ, -vâr, mânend, gûyâ; Arapça olanlar: sıfat, misâl, misl... vb.’’¹⁰¹

‘‘Bazı cümlelerde benzetme sanatı, benzemek, dönmek, sanmak, demek, andırmak, görünmek, kesilmek gibi kelimelerle yapılır.’’¹⁰²

Teşbîh sanatı, bahsedilen bu unsurların teşbîhte bulunup bulunmamasına göre türlere ayrılmaktadır:

1- Teşbîh-i Mufassal (Ayrıntılı Teşbîh)

Teşbîh-i Mufassal, benzetme unsurlarından dördünün de (benzeyen, kendisine benzetilen, benzetme yönü, benzetme edatı) bulunduğu teşbîhtir. Bu teşbîh türüne *ayrıntılı teşbîh* de denir.

⁹⁹ Dilçin, *age.*, s.405.

¹⁰⁰ Bu kısımdaki bilgiler Numan Külekçi'nin *Açıklamalar ve Örneklerle Edebî Sanatlar* adlı kitabından alınmıştır.

¹⁰¹ Ahmet Mermer ve Neslihan Koç Keskin, *age.*, s.106.

¹⁰² Coşkun, *age.*, s.44.

Hümây-veş varak-i yâsemîn ü berg-i semen

Uçub hevâya gül-istâna düşdi zıll-i hümâ K.1-12

Beyitte yasemin yaprakları, hümâ'ya teşbîh edilmiştir. Benzetme öğelerinden **benzeyen:** yasemin yaprakları, **kendisine benzetilen:** hümâ kuşu, **benzetme yönü:** havaya uçması, **benzetme edatı:** -veş.

Mû tek inceldi tenüm nâzûk nihâlünden cüdâ

Ham getürdi kâmetüm müşgin hilâlünden cüdâ Trc.B.1.3-4

Ten, tûy'e teşbih edilmiştir. **Benzeyen:** vücut, **kendisine benzetilen:** tûy, **benzetme yönü:** ince olması, **benzetme edatı:** tek.

Meyl-i vasl eĝmiş kadümni çeng-i bezm-i yâr tek Mh.3.2-1

Benzeyen: boy, **kendisine benzetilen:** çeng, **benzetme yönü:** eğik olması, **benzetme edatı:** tek.

2- Teşbîh-i Mücmel

Benzetme yönü söylenmemiş teşbîhtir. Bu teşbîh türünde diĝer üç unsur varken, benzetme yönü yoktur.

Suya virsün bâĝbân gülzârı zahmet çekmesün

Bir gül açılmaz yüzüñ tek virse miñ gülzâre su K.3-5

Beyitte yüz, güle teşbîh edilmiştir. **Benzeyen:** yüz, **kendisine benzetilen:** gül, **benzetme edatı:** tek.

Senüñ pây-bûsuñ temennâsı birle

Kadüm tek kad-i âs-man muttasıl hem K.27-27

Benzeyen: asumanın boyu, **kendisine benzetilen:** kad, **benzetme edatı:** tek.

Âdem oĝlında senün tek doğmaz ey kâfir kızı Mh.1.3-4

Benzeyen: kâfir kızı, **kendisine benzetilen:** sen , **benzetme edatı:** tek.

3- Teşbîh-i Belig

Teşbîh-i belig, sadece benzeyen ve kendisine benzetilenle yapılan teşbîh çeşididir. “Bu çeşit teşbîh mufassal ve mücmel teşbîhlerden daha üstündür. Zira teşbîhin unsurları azaldıkça mana kuvvetlenir.”¹⁰³

¹⁰³ Külekçi, *age.*, s.37.

Çemen eyâletine oldu nasb husrev gül

Hevâya ebr sıfat hükmiñ itmeğe icrâ K.1-2

Beyitte çemen eyalete, gül ise sultana ve buluta teşbîh edilmiştir. **Benzeyen:** çemen ve gül, **kendisine benzetilen:** eyalet ve sultan.

Cehd kıl kim görmeye hur-şîd-i ruhsârun zevâl

Nûr-i feyzinden hilâl-i kadrün efzûn olmadın Mk.XXXII-3

Yanak, güneşe teşbîh edilmiştir. **Benzeyen:** yanak, **kendisine benzetilen:** güneş.

Çun yetdi kemâle itdi sen mâh ile bahs

Ol terk-i edeb virdi kemâline zevâl Rb.LVII-2

Sevgili, aya teşbîh edilmiştir. **Benzeyen:** sevgili, **kendisine benzetilen:** ay.

4- Teşbîh-i Müekked

Benzetme edatı bulunmayan teşbîhtir.

Zevk-i tîguñdan ‘aceb yoh olsa gönüm çâk çâk

Kim mürûr ilen bırağur rahneler dîvâre su K.3-3

Benzeyen: sen, **kendisine benzetilen:** kılıç, **benzetme yönü:** keskin olması.

Vehm ilen söyler dil-i mecrûh peykânuñ sözün

İhtiyât ilen içer her kimde olsa yâre su K.3-4

Benzeyen: gönül, **kendisine benzetilen:** peykân, **benzetme yönü:** delici olması.

Sanasan her nahli bir jûlîde-mû dîvânedür

Kim aña zencîr âb olmazsa dutmazdı karâr Trc.B.(15)-VII.3

Benzeyen: hurma ağacı, **kendisine benzetilen:** dağınık saç, **benzetme yönü:** dîvâne olması.

Teşbîh-i Mufassal

Ohşadıbilmez gubârını muharrir hattuña

Hâme tek bahmakdan inse **gözlerine kâre su** K.3-6¹⁰⁴

Zikr-i na'tüñ **virdini dermân** bilür ehl-i hatâ

Eyle kim def'-i humâr için içer mey-hâre **su** K.3-25

Muhâl-i 'akldur kim ola **müjgân**ñ *kimi hûnî*

Eger üstâd elinden su yirine içse kan **hancer** K.4-13

Seher-feyzî ki **dün tek tîre kilmazdı** dil-i sâfiñ

Güneş tek kasdına çekseydi miñ nâ-mihr-bân **hancer** K.4-20

Sâhî-tâb'î ki ruhsârı **siper tek çin bırahmazdı**

Eger kasdına çekseydi kamu ehl-i cihan **hancer** K.4-21

Olduğiyçün **zerre tek pinhan girür gül-şenlere**

Bî-sebeb raht-i gül ü nesrîne gâret-ger sabâ K.5-21

Eyle inceldim za'if oldum ki hâk-i kûyuña

Kâbilem **hâşâk tek** olsa **maña** reh-ber sabâ K.5-26

İrişdi vakt ki fasl-ı hazân-i nâ-hemvâr

Kıla **su tek harekâtın müzâhim-i eşcâr** K.6-1

Sabâ letâfet ile gülşen içre sâyir iken

Bula **zemâne sabâ tek tagayyür-i etvâr** K.6-5

Menem munuñ kimi eyyâmında *serâsîme*

Esîr-i dâm-i belâ vü sitem garîb-i diyâr K.6-11

Nûh sanduğına **keştî tek aparmışdur penâh**

İhtiyât eyler ki nâ-geh bir dahi Tûfân olur K.7-21

¹⁰⁴ Benzetme öğelerinden benzeyen, kalın yazı karakteriyle; kendisine benzetilen, kalın ve italik yazı karakteriyle; benzetme yönü ve benzetme edatı ise italik yazı karakteriyle gösterilmiştir.

- Meddâh** tek sûsen dili olmuş **medâyih nâkılı**
Medhinüñ olmuş kâ'ili Sultan Nakıyy-i bahr-‘atâ K.8-24
- Her yirde tâ nev-rûz ola gül bû-sitân-efrûz ola
Nev-rûz tek firûz ola **eyyâm-i Şâh-i Evliyâ** K.8-27
- Habsden **Yûsuf** çihub **Sultân-i Mısr olmuş kimi**
Oldı açub goncesin ârâyış-i gül-zâr gül K.9-8
- San Züleyhâ halvetidür gonce-i der-beste kim
Çıhdı andan dâmen-i çâkiyle Yûsuf vâr gül K.9-9
- Dürr-i şeb-nem saçdı rengin berglerden her taraf
Lâ‘l-i handân itdi hublar kimi gevher-bâr gül K.9-12
- Yüz çevürmüş hârdan ayrılmak ister bî-sebeb
Mün‘am-i nâkes kimi aslından eyler ‘âr gül K.9-16
- Dâr-i dünyâyı fezâ-yi cennete dönderdi lîk
Gonce kimi bülbüle dünyâyı kıldı dâr gül K.9-32
- Cevr eliyle **gonce** veş pîrâhenin çâk itmesün
Cünbiş-i nâ-mu‘tedilden kılsun istiğfâr gül K.9-36
- Katre-i şeb-nem midür yâ **el açub sâ‘il** kimi
Hâzin-i lûtfından almış lü‘lü’-i şeh-vâr gül K.9-51
- Deştin** itmiş seyr miñ **Hâtem** kimi sahrâ-nişîn
Şehrin itmiş taht miñ **Nûşîrevan** tek şehr-yâr_ K.11-12
- Ol **nihâl-i gül-şen-i devlet** ki **şâh-i gül** kimi
Lûtfu kahrından virür ahbâba gül a‘dâya hâr K.11-46
- Her cihetden **zât-i pâki** nokta-i pergâr tek
Hâsıl andan **her taraf yümn-i yemîn yüsr-i yesâr** K.11-47
- Heft ahter** kim kazâ emrin ser-encâm itmeğe
Nâka tek kudret beyâbânında çekmişler katâr K.11-50

İstese **gerdun** gezüb rûy-i cihânı ser-te-ser
Nusret-i İslâm için bulmaz **anun tek şeh-r-yâr** K.11-54

Hasm mülkiñe hırâmân eyledüñ hadrâ ‘alem
Şerr-i şeytan def‘ine açduñ **melek veş perr ü bâl** K.13-12

Sâye veş toprağa saldı düşmen-i bed-hâhını
Her yire kim râyet-i ‘azmin hırâmân eyledi Trc.B.(15)-I.6

Dutdı saf saf yir yüzün **leşker sûtûr-i hat kimi**
Ol hatuñ mazmûnı istiklâl-i hük-m-i pâd-şâh Trc.B.(15)-II.6

‘Arsa-i satrenç tek sahnında Şatlardı **hutût**
Kal‘aler hat kimi Şat üzre *bi-hadd ü bî-şümâr* Trc.B.(15)-VII.4

Olmasun hâmûş bâğ-i medhinüñ bülbülleri
Dâ‘i-i devlet Fuzûlî tek hezâr olsun saña Trc.B.(15)-XI.6

N’ola **Ferhâd-veş** ‘uşşâkı olsa **cümle Husrev’ler**
Mübârek safhasında sûret-i Şîrin musavverdür K.19-9

La‘l veş daş içündedür **vatanım**
Gül kimi **hârı kılmuşam me’vâ** K.21-16

Ki niçün gaflet ile fevt ola bir mevsim kim
Ola andan **diriler tek ölüler** hem *hurrem* K.24-10

O1 ser-efrâz kim **anuñ** kimi bir *ferruh-ruh*
Pâye-i kadre kadem basmadı andan **akdem** K.24-19

Safha-i nâme kimi *cezm dutar* her yere kim
Kilk veş çekse **sûtûr-i sipeh-i hayl ü haşem** K.24-30

‘Aceb yoh **sebze** veş ger *hâkden baş çekse emvâtı*
‘Aceb yoh olsa miñ genc-i nihan zâhir bu vîrandan K.25-24

Fuzûlî hame veş *ser-geşte-i sahrâ-yi vasfuñdur*
Kadem ser-menzil-i taksîre basmaz ol beyâbandan K.25-25

Furât-i pâk tek Bâbil diyârına kadem basduñ

Burûc-i zühresinde oldı ol Hârût zindânı K.26-16

Ne **dil-rîş** kim **zahm** tek açdı ağzın

Sañâ arz-i hâl itmeğe tapdı merhem K.27-30

Gonce tek çâk oldı **ceyb-i sırr-i erbâb-i ‘afâf**

Aldı meyl-i seyr-i gül-zâr ehl-i temkinden vekâr K.28-4

Belâdur kim **dil-i ‘âşık** kimi vîrân ola **kişver**

Ola ol hâlden hâkim olan mahbûb-veş gâfil K.30-4

Cîfe-i dünyâya çoh meyl itmedüm **kerkes** kimi

Bir hümâ-tab‘am gıdâ besdür **maña** bir üstühân K.31-3

Kâş **bağrumı** kazâ su ide göz yaşı için

Çeşme tek durmayuban çun meni giryân eyler K.32-20

Kâş cismümi felek daş ide bî-dâde dözem

Ma‘den-i lâ‘l kimi çün **ciğerüm** kan eyler K.32-21

İşidüb **ta‘ne-i dem-serdleri** her dem kim

Şem‘ tek şerh-i gam-i külbe-i ahzân eyler K.32-44

Meger kılur rakam-i vâsf-i hatt-i yâr kalem

Ki **hatt-i yâr** kimi oldı **müşg-bâr kalem** K.33-1

Meger diler sıfat-i lâ‘l-i yâr ide tahrîr

Ki **lâ‘l-i yâr** kimidür **güher-nisâr kalem** K.33-2

Ticâret ehline beñzer müsâferet yolına

Hutût satrlarından **çeker katâr kalem** K.33-13

Geh **Zekeryâ** kimi çekmiş çoh cefâlar bıçkudan

Geh **Büt-i Âzer** kimi olmuş giriftâr-i teber K.34-6

Yirde gezmez **vahş** tek ammâ yürür andan revân

Gökde uçmaz **tayr** tek ammâ uçar andan beter (O) K.34-10

Dîve beñzer gezdürür başda Süleyman tahtını

Yohsa kandur sahlânur göksinde kıymetlu güher (O) K.34-14

Şâm-i bezmüñ eyle *rûşendür* ki her kim **şem‘ tek**

Tapsa anuñ zevkini kılmaz temennâ-yi seher K.34-24

Nâzenin **dil-ber** kimi *ahbâba kanlar yutduran*

Derd ilen **‘âşık** kimi *kanlar töken gözden müdâm (Sevgili) K.35-5*

El beyle fasllarda temennâ-yi künc ider

Men eyledüm **sabâ** kimi *gül-şen yaña güzâr K.37-6*

Serv tek *kâmet-i dil-cûyile ‘uşşâk-firîb*

Şem‘ tek *pertev-i ruhsâr ile bezm-ârâdur (Sevgili) K.38-2*

Nâ-tüvan gördüm **hilâl-i ‘îdi** dün *yârum* kimi

Ol dahi gûyâ ki za‘f-i rûzeden olmuş nizâr K.41-5

Şefkati ol resme kim âteş tabi‘atdan çıhar

Salsa **İbrâhim** veş *od üzre lûtf ile güzâr (O) K.41-12*

Ey **safâ-yi meşrebün** **mülk-i ezel** tek *bî-kerân*

V’ey **muhît-i himmetüñ** **bahr-i ebed** tek *bî-kenâr K.41-14*

Mücmelâ **Hazret-i Pâşâ-yi felek-kadr** kimi

‘Âlem-efrûz kılur memleket-ârâ eyler (Sevgili) K.42-23

‘Âkibet âhum menüm ol mâha te’sîr itmese

Munca **efsûnum** **perî-veş** yârı *teshîr itmese Trc.B.1.6-1*

Perişan olma kim **gül-berg** tek hâlâ bu gül-şende

Neşât ü ‘ayş için esbâb-i cem‘iyyet müheyyâdur (Fuzûlî) Trc.B.2.1-2

Ciğer kanı kimi *gitmişdi gözden tâze gül şekli*

Yine **dâğ-i dil-i ehl-i vefû** tek *âşkâr oldı Trc.B.2.5-3*

Dün **serv** tek *basanda kadem* göz bulağına

Bir nice hârdan elem irmiş ayağına Msd.1.3-2

- Tökmüş gül üzre sünbül-i gîsû-yi müşg-bâr
Yahmış lâtîf ayağına **göl-berg tek nigâr** Msd.1.4-2
- Sanma **halhâlün kimi** mihründen ey **meh hâliyem** Mh.1.4-3
- Reglerüm** sızlar el ursam çeng üzre **târ tek** Mh.3.2-2
- Çeng ne mümkün kim *ide zârlığ* **men zâr tek** Mh.3.2-3
- Bes ki *memlûyem* hevâ-yi ‘ışka **mûsikâr tek** Mh.3.2-4
- Öz evi tek** kıldı **çoğ ev** merdüm-i çeşmüm *harâb* Mh.3.4-2
- Gel gözüm nûrı **Fuzûlî tek** çoğ ağlatma **meni** Mh.3.5-4
- Her *kabâ vü pîrehe*n geysem *misâl-i* **gonce men** Th.2.1-3
- Ey **gönül** ‘ışk ehline *her şeb gülerdün* **şem‘ tek** Th.2.4-4
- Rindler bezmine ser-mest **sebû tek girüben** Mr.2.2-1
- Mey habâbı** kimi *mey-hânedede bir ev dutuban* Mr.2.4-1
- ‘İkd-i engûr** kimi bir araya *baş çatuben* Mr.2.4-2
- Gözümden dem-be-dem bağrum ezüb **yaşum kimi gitme (Sevgili)** Mr.3.4-1
- İyen hem zâlim olma **men kimi** mazlûmı *incitme (Sevgili)* Mr.3.4-3
- Perde çek* ‘aybına **zulmet** kimi halkun dâ’im
Ger dilersen ki nasîb ola sana Âb-i Hayât Mk.IV-1
- Kılma **hur-şîd** kimi ‘ayb-nümâlık ki **felek**
Yire salmaya seni bâ’de ‘ulüvv-i derecât Mk.IV-2
- ‘Âriyetden sözüne kılma **kamer** gibi *zînet*
Gayrdan ‘âriyetün nûr ise hem yazıya at **(Sen)** Mk.IV-5
- Kef-i hırs ile dâ’im dâmen-i dünyâ-yi dun dutsan
Zemâne *şûr-baht eyler* seni **peyveste deryâ tek** Mk.XX-1

Mülevveş olmayub tecrîd ile çıhsan bu ‘âlemde
Seni Zâl-i felek hur-şîde *cüft eyler Mesîhâ tek* Mk.XX-2

Bu endâm ile vecdiyyâtdan dem urmak istersen
Îlâhî *ney kimi sûrâh sûrâh ola* endâmun Mk.XXII-2

Ey hâce ger kulundan oğulluk murâd itse
Şefkat göziyle bah ana dâ'im *oğul kimi* Mk.XXXVIII-1

Ey şehd-i lebün sözi şeker vâr lezîz
Lâ'tün kimi handa bir şeker var *lezîz (Sevgili)* Rb.XXIV-1

Her geh ki bahâr kıldı *ârâyış-i bâğ*
Nevmîdlik urdı lâle veş bağrına dağ Rb.XLVIII-1

Gör *hem-dem ahan sirişk-i âlümni* menüm
Dutmuş ruh-i *keh-rübâ misâlümni* menüm Rb.LXI-1

Teşbîh-i Mücmel

Tasavvur eylemek olmaz *saña mânend* bir *kâmil*
Hemâñâ sende hatm olmuş kemâl-i kudret-i Bârî K.18-33

Teşbîh-i Belîğ

Yazıldı sebze-i nev-hîzden hat-i ahkâm
Çekildi sâye-i mutbû'-i *servden tuğrâ* K.1-3

Zebân-i sûsen-i âzâd ü sebze-i nev-hîz
Senâ-yi rif'at ü iclâle oldılar gûyâ K.1-5

Müretteb eyledi bir bezm gül-şen içre bahâr
Ki virdi *zevk-i temâşâsı neş'e-i sahbâ* K.1-7

Bilindi goncede gül bergi zâhir olmağ ile
Ki *gonce başına* yağdırdı *jâle seng-i cefâ* K.1-10

Bahâr tâciri Mısr-i çemen ganîlerine
Bırahdı *Yûsuf-i gül* 'arz eyleyüb gavgâ K.1-13

Bu zevk saldı **Züleyhâ**-yi **lâleye** bir şevk
Ki lâ'1 ü müşğ töküb virdi ağırınca bahâ K.1-14

Hadîka tahta-i ta'lîm olub **reyâhinden**
Yazıldı mühmel ü mu'cem aña **hurûf-i hecâ** K.1-15

Müzeyyen eyledi **evrâk-i lâleyi şeb-nem**
Hurûf-i lâlede olmaz egerçi **nokta** revâ K.1-16

Götürdi şeb-nemi ezhârdan harâret-i mihr
Şikûfe noktaların gerçi kim ider imlâ K.1-17

Debîr-i bâd virüb **tıfl-ı 'andelîbe** sabak
Götürdi çihre-i ezhârdan nikâb-ı hafâ K.1-18

Hukûk def 'i içün ağniyâ-yi eşcâra
Sahâyif-i çemen oldu eyâdi-i fukarâ K.1-33

Boyandı kanı ile **safha-i çemen** gül gül
Meger ki fasdına hükm eylemiş tabîb-i hevâ K.1-35

'Aceb nizâ'da gördüm **çemen zarîflerin**
Ta'accüb ile kamu sâlik-i tarîk-i hatâ K.1-39

Hayâl-i mahz sanub kâ'inâtı **nerkis-i mest**
Kılurdu cehl ile nefy-i hakâyik-i eşyâ K.1-43

Kemâl-i kudret ü 'ilminedür şevâhid-i 'adl
'Ukûd-i silsile-i **kâr-hâne-i dünyâ** K.1-53

Nihâl-i gül-şen-i derdem ki su yirine virür
Maña hemîşe ciğer kanı bâğ-bân-i kazâ K.1-82

Bu mesned içre nice mest-i hâb-i nâz olasañ
İrişdi subh gel aç imdi **nerkis-i mahmûr** K.2-22

Olubdurur **sözümüñ** nazm u nesri na'tünde
Hemîşe **gevher-i manzûm** ü lü'lü'-i mensûr K.2-30

- ‘Ârızuñ yâdiyle nem-nâk olsa **müjgân**um n’ola
Zâyi‘ olmaz **gül** temennâsiyle virmek **hâre** su K.3-7
- Ravza-i kûy**ına her dem durmayub eyler güzâr
‘Âşık olmuş gâlibâ ol serv-i hôş-reftâre su K.3-11
- Seyyid-i nev’-i beşer deryâ-yi dürr-i istifâ**
Kim sepübdür mu‘cizâtı âteş-i eşrâre su K.3-17
- Kılmağ için tâze **gül-zâr-i nübüvvet** revnakın
Mu‘cizinden eylemiş izhâr seng-i hâre su K.3-18
- Senseñ ol **bahr-i kerâmet** kim Şeb-i Mi‘râc’da
Şeb-nem-i feyzüñ yetürmiş sâbit ü seyyâre su K.3-27
- Yümn-i na‘tûñden **güher** olmuş **Fuzûlî sözleri**
Ebr-i nîsandan dönen tek lü’lü’-i şeh-vâre su K.3-30
- Kaşuñla gözlerüñdür her taraf yatur nizâ‘ üzre
Çekübdür birbirine iki **ser-hoş** Türkman **hancer** K.4-6
- Göz açub bû-sitâna hatt-i sebzüñsüz nazar kılsam
Görinür gözlerüme **sebze-i** her bû-sitan **hancer** K.4-11
- ‘Adû-yi câhınuñ kat’-i hayâtiyçün çeker her ay
Gılâf-i lâciverdîden **hilâl-i** âs-man **hancer** K.4-19
- Âb levhi üzre çekmiş **mevcden mister** sabâ
Sebzeden nakl itmeğe vasf-i hat-i dil-ber sabâ K.5-1
- Almağ için kıymetiyle sebzeden şeb-nem dürrin
Yâsemenden sîm tökmüş yâ semenden zer sabâ K.5-2
- Ey gül-i bâğ-i rüsül bir **tâze gülşendür kapun**
Kim dem-i Cibrîl’e ol gül-şende ta’n eyler sabâ K.5-17
- Çemen zarîflerin** rence-hâtır eylemeğe
Nesîmden ola zâhir sülûk-i nâ-hemvâr K.6-3

Aña *refik* hemân bir **kitâb** ola bir sâz
Aña nedîm hemîn bir kadeh ola bir yâr K.6-10

Hazân içinde kalan *gül budağ*ıyam ki
Maña şikest virüb kalmışam bürehne vü hâr K.6-15

Şehâ Fuzûli-i üftâde hâk-i râhundur
Hemîşe *nakd-i hayâtı* senüñ yolunda nisâr K.6-45

Esîr-i *dâm-i* belâdur ve ger ne zîver için
Teveccüh itse degül aña dâr-i **dünyâ** dar K.6-47

Mu‘cizi bir *gül-şen-i pâkîzedür* kim istese
‘Andelîb ol gül-şene Dâvûd-i hoş-elhân olur K.7-23

Fehm kim *seyyâh-i iklîm-i diyâr-i derkdür*
Vâdi-i idrâkini seyr itse ser-gerdân olur K.7-28

Kasr-i vafînuñ binâsın kılsa *mi‘mâr-i hured*
‘İzz ü câh ü devlet ü ikbâl çâr erkân olur K.7-30

Yâ‘ni gül-i gül-zâr-i cân Hayder imam-i mü‘minân
Ol kim añadur bî-güman miskin **Fuzûlî** bir *gedâ* K.8-28

Câm dut sâkî ki gül-bünler gül izhâr itdiler
Sen dahi bir *gül-bün-i ra‘nâsen* it izhâr gül K.9-2

Sebze üzre gezdürür bâd-i sabâ gül bergini
Sanki **sebze âs-mândur** *kevkeb-i seyyâr gül* K.9-14

Bî-vefâlîğ ‘âdetin dutmuş anuñ’çündür bu kim
‘Ömrden olmaz **cihân bâğ**ında berhordâr gül K.9-19

Gül ne nisbetdür saña senden aña yüz fark var
Sen büt-i perde-nişinsen *şâhed-i bâzâr gül* K.9-23

Zevk bâzârında bulmazdı bu reng ile revâc
İtmeseydi nakş-i mührin sikke-i dînâr gül K.9-46

- Şerh idüb sûsenlere evsâf-i hulkın gezdürür
Gonceden her subh açub gül-şende bir **tûmâr** gül K.9-50
- Koymayub devrinde vîran kâr-gâh-i gül-büni
Bir ayağ üzre durub olmuş aña **mi‘mâr gül** K.9-52
- Dâmen-i pâkiyle ol behçet-fezâyî mülkdür
Ger **cihan bâğ**ında cennet güllerinden vâr gül K.9-54
- Ol **kerem deryâsı** ihsân ü **mürüvvet kâmı** kim
Yoh aña beñzer **felek dürcinde** bir dürr-i semîn K.10-4
- Tâ medâr-i gerdiş-i gerdun bulub imkân-i devr
Defter-i devrân ide hıfz-i hisâb-i heft ü çâr K.11-69
- Ser-verâ hakkı ki **hur-şîd-i cemâlûñden** cüdâ
Ahter-i ikbâline yetmişdi Bağdâd’uñ zevâl K.13-8
- Râh-i ‘ıškuñda sirişküm gösterür her dem **habâb**
‘Azm-i râh itdükte leşker resmdür nasb-i **hiyâm** K.14-3
- Dil evine** revzen aç sînem delüb tîguñle kim
Muntazırdur feth-i râh-i Ka‘be için hâs u âm K.14-8
- Çerh kalhanımı** zerrin kubbe itmiş mihirden
Mâh-i nev tîğîñ şafakdan eylemiş gül-gun niyâm K.14-10
- Oldı andan soñra peydâ Basra ehlinden nişân
Fitne odından şererler kıldı zâhir âs-mân Trc.B.(15)-VIII.1
- Virdi mülk ü mâl ü cism ü cânına halkuñ emân
Kıldı **cennet** ol **yiri** cennetde hod olmaz ‘azâb Trc.B.(15)-X.6
- Hevâdan eyleye eşcârı ebr gevher-bâr
Sahîfe-i çemen üzre le‘âli-i şeb-nem K.16-3
- Takarrübün** senüñ ol **rütbe-i sa‘âdet**dür
Kim anda lâzım olur kurb-i Hak Te‘âlâ hem K.16-18

- Mukarrer eyledi gerdun ki dehr durdukça
Nihâl-i kâmetüni bâr-ı gamdan itmeye hem K.16-30
- Sahîfe-i çemene** yazdı **hâme-i sebze**
Hat-i delâ'il isbât-i İzid-i Cebbâr K.17-5
- Bu 'işret-gâhuñ itmâmında bir daş olmasa eksük
Meni yirden yire nakl eylemezdi **dehr mi'mârı** K.18-5
- Güle gül açıla nerkis letâfet bû-sitânında
Kopa **seyl-âb-i zevk** ile elem hâşâki **gam hârı** K.18-15
- Sülûk-i dil-keşi tayy-i tarîk-i istikâmetde
Muhâlif devrden kılmış peşîman **çerh-i gaddârı** K.18-18
- Kemâl-i hüsn-i ahlâkun beyân eyler açıldukça
Semen mecmû'ası nesrin kitâbı gonce tûmârı K.18-31
- Safâ-yi tâb'uña mümkün olurdu eylemek nisbet
Bahâr âyînesinde olmasaydı sebze jengârı K.18-32
- Sabâ vasf-i ruhun kıldukda **gül vafını** söylerken
Dutuldu gonce nutkı bülbülün hasr oldu güftârı K.18-34
- Sürür ehline zencîr-i ta'allûk hey'et-i cisri
Ser-i âfâka **bârû-yi hisârı tâc ü efserdür** K.19-4
- Kitâb-i kâ'inâta** sarsar-i fitne güzer kılmış
Heman bu safha kalmış bâki-i evrâkı ebterdür K.19-10
- Şehâ **sen mesned-ârâ-yi serîr-i 'izz ü rif'atsen**
Tırâz-i i'tibârun safha-i devrâna zîverdür K.19-20
- Virür can tîğ-i hun-rîzüñ hayâliyle 'adû gûyâ
Hayâl-i tîğ-i hun-rîzün **ecel murgına** şeh-perdür K.19-24
- Senüñ tîğundan ister bir cilâ kesb eyleye hâlâ
Cihân âyînesi kim gerd-i mihnetden mükedderdür K.19-26

Cezâyir ehli tuğyân üzredür ‘azm it ki **şem-şîrûñ**
Fesâd-i hûn-i fâsid def‘ine hun-rîz **neşter**dür K.19-29

‘Azl kılmış meni ‘amellerden
‘Âmil-i **kâr-hâne-i dünyâ** K.21-6

Mücellâ eyleyüb **âyîne-i tâb**‘ıñ küdüretden
Kılub hurrem virüb lûtf-i tabî‘at lâle-zâr eyler K.22-7

Virür medh-i şerîfün **cevher-i güftâr**uma revnak
Sadefdür katre-i bârâmı dürr-i şâh-vâr eyler K.22-28

Kılur **şem**‘-i **cemâl**üñ nûrı tâb‘-ı tîremi rûşen
Güneşdür seng-i bî-mikdârı lâ‘l-i âb-dâr eyler K.22-29

Sarardı **şehd**-i **kelâm**uñdan ehl-i derd yüzi
Mezîd-i ‘illet-i safrâ olur şifâ-yi ‘asel K.23-22

Şâh-i gül virdi **çemen bezm**ine bir nûr-i sürûr
Ki çerâğ ile bulunmaz eser-i zulmet ü gam K.24-4

Bâddan goncelere hâmile oldı **gül-bün**
Eyle kim ‘İsî’ye **Cibrîl deminden Meryem** K.24-5

Hevâ fessâdı çekdi **hârdan neşter** meger bildi
Ki düşmüşdür girih gül-bünlerüñ a‘zâsına kandan K.25-6

Yeter cânıña medhüñden dem-â-dem zevkler gûyâ
Ki târ-i gevher-i medhün kılubdur **rişte-i candan** K.25-26

Eyâ Sultân-i ‘âlî-himmet ü ser-dâr-i ‘âdil-dil
Ki **sensen gevher**-i insâf ü dürr-i ma‘delet kânı K.26-4

Safâ tapdı vüsûl-i makdemüñden yeñle **can bağı**
Esâs aldı binâ-yi himmetünden ‘adl eyvânı K.26-6

Şehâ **sensen ol gevher-i dürc-i hikmet**
Ki sendendür elbette her derde bir em K.27-29

Saldı göz gird-âbına nezzâre-i gül mevc-i hûn
Kıldı **dil âyînesin** pür jeng zevk-i sebze-zâr K.28-3

Sîne-i sahrâya tîğ-i seylden düşmezdi çâk
Nev-‘arûs-i goncenûñ dâmânını dutmazdı hâr K.28-8

Jâle daşından göğmezdi teni gül-bünleriñ
Gül-şeni zencîre itmezdi mukayyed cûy-bâr K.28-9

Çeşme-i lûtfiñdan itmiş bahr tahsîl-i sehâ
Nâ’ib-i kudretten almış çerh ref‘-i iktidâr K.28-21

Nev-bahâr-i zevk-i vaslundan cüdâ gül-zâr-i mülk
Hâr-zâr-i derddür zindân-i züll ü inkisâr K.28-27

Hak bilür kim gül-şen-i vasluñdan ayrı **murg-i dil**
Pây-bend-i rişte-i teşvîşdür leyl ü nehâr K.28-28

Nice müştâk olmasunlar **devlet-i dîdâr**una
Muğtenemdir bî-tekellûf hâkim-i re’fet-şi‘âr K.28-33

Zulmet-i hayretde zikrûñdür maña vird-i zebân
Tûtiyem gûyâ yemüm şekker yirüm Hindû-sitân K.31-1

Yüz fesâhat **tûti-i tab‘**umda muzmerdür velî
Kim dutar âyîne kim izhâr idem râz-i nihân K.31-4

Ser-verâ sen **çeşme-i ihsân** ü bahr-i lûtfsan
Teşne-i şehd-i visâlündür Fuzûlî nâ-tüvân K.31-22

Bâğ levhini hazan bergi zer-efşân eyler
Âb ol levhde meşk-i hat-i reyhân eyler K.32-1

Yine **pîr-i felek** etfal-i reyâhîni yığub
Feyz-i ta‘lîm ile bu-stânı deb-istân eyler K.32-3

Yazanda **mîm** ü **elif** ol **kad** ü **dehâna** şebîh
Kemâl ü sihrine çoh kıldı iftihâr kalem K.33-4

- Ne içdi mihberede bilmezem ki vâlih olub
Özine eyledi **ser-geştelük** şî'âr **kalem** K.33-8
- Öper **sahife yüz**in veh görüñ bu tâli' i kim
Bulur visâl-i nigâr-i semen-'izâr **kalem** K.33-16
- Midâd-i turrasına** yüz sürer zihî devlet
Dutar hemîşe ser-i **zülfi-tâb-dâr** **kalem** K.33-17
- Nihâl-i devlete kadrüñ riyâz-i hikmetdür
Riyâz-i kadrüñe bir turfa **cûy-bâr** **kalem** K.33-24
- Birahdı cânını darü'ş-şifâ-yi der-gehüñe
Hücûm-i hâdiseden **haste** vü nizâr **kalem** K.33-28
- Senüñ mutî'üñ eger olmasaydı olmazdı
Sevâd-i a'zam-i hatt içre **şehr-yâr** **kalem** K.33-34
- Alınmış ahçe ile bir **kuluñdurur** makbûl
Başın eger keseler eylemez firâr **kalem** K.33-35
- Var ümîdüm tâ bu deryâ üzre **keştî-i hilâl**
Gâh seyr-i hâver eyler gâh geştî-i bâhter K.34-26
- Veh ne **cevhersen** ki bilmez hiç kim hâsiyyetüñ
'Acz evsâfuñdadur taksîre kâbil 'akl-i tâm K.35-6
- Tenümde za'fdan bir üstühan kalmışdurur gerdün
Müdam ol üstühanı **gam hadengine** nişan eyler K.36-11
- Göñül vîrânesin** ma'mûr kılmak kasdına çeşmüm
'Îzârum üstine cedvel çeküb sular revân eyler K.36-14
- Virür ta'mîr-i mülki bayıra **bârân-i ihsânun**
Nicük kim âb-i Hızr emvâtı hayy ü câvidân eyler K.36-26
- Dolmuş kadeh şarâb ile gelmiş ayağa kim
Ger lâle bitdi ise **menem şem'-i lâle-zâr** K.37-8

Sen hem *nihâl-i nev-res-i gül-zâr-i 'ışksan*
Ger gitdi berg hâtruña yetmesün gubâr K.37-43

Bu *sürâhî* meselâ bir *sânem-i ra'nâdur*
Ki dem-â-dem tarab-engîz ü neşât efzâdur K.38-1

Ebr-i nîsansan değül bî-hûde tahrîkûn *senüñ*
Her gün eyler kesb senden bahr dürr-i şâh-vâr K.39-8

Hat-i sebz ile füzûn oldı letâfet ruhuna
Kim görübdür vire âyîneye revnak jengâr K.40-3

Saf-i 'uşşâk hücûm itdi meger kim hüsnün
Lâ'l gencînesine gâliyeden çekdi hisâr K.40-4

Açdı *göñlüm çiçeğin* zevk-i hat-i ruhsârun
Dün ü gün oldı ber-â-er ne 'aceb olsa bahâr K.40-6

Hat ü gül zâhir olan *âhu-yı Çin'*dür *çeşmün*
Her taraf cünbişe geldükçe kılur müşğ nisâr K.40-7

Zâtı gevher sadef-i hikmete lîkin yektâ
Tab'ı kevkeb felek-i dikkate ammâ seyyâr K.40-17

Ser-verâ ecr-i 'amel 'âcil ü âcil Hak'dan
Cennet olmuş saña bu *ma'ni-i şâhed-âsâr* K.40-27

N'ola gördükçe señi olsa Fuzûlî gûyâ
Sen bir *âyînesen* ol tûti-i şîrin-güftâr K.40-28

Meded-i re'y-i zamîriyle gelür fi'le müdâm
Levh-i kudretde kazâ her ne ki inşâ eyler K.42-31

*Ravza-i hâk-i derün bâğ-i gül-i cennet*dür
Kim ki cennet diler ol ravzada me'vâ eyler K.42-38

Ne revâdur bu ki peyveste sipâh-i gam ü derd
Göñlümün mülkini bî-vâsita yağma eyler K.42-52

- Nemlü eşkümden zemin memlû ünümden âs-mân
 Âh ü nâlem nâvek ü peyveste ham **kaddüm kemân** Trc.B.1.1-2
- Getür sâkî kadeh bil kim ta‘allül fevt-i fursatdur
 Bu fursat var iken fevt itme kim **fursat ganîmetdür** Trc.B.2.2-1
- Cihanda dün mükedder-hâtır idüm fâl-i feth için
 Bu gün gül-zâre girdüm **gül kitâbın** açmağa nâ-geh Trc.B.2.3-4
- Bülbül-i zârem** gül-i ruhsâr-i âlünden cüdâ
Tûti-i lâlem şeker-nisbet mekâlünden cüdâ Trc.B.1.3-1
- Yâr yâr olmaz gönül ‘uşşâk ile bir itmese
Zülfini ‘âşıklarun boynına **zencîr** itmese Trc.B.1.6-4
- Sordum meger bu **dürc-i dehendür** didüm didi
 Yoh yoh devâ-yi derd-i nihânundurur senün Msd.1.1-3
- Virmiş fûrûğ **şem**‘-i **ruhı** gün çerâğına
 Salmış şikest serv-i kadi gül budağına Msd.1.3-1
- Dün subh-dem ki lâle vü nesrin salub nikâb
 Gül çihresinden aldı sabâ **perde-i hicâb** Msd.1.7-1
- Ey **yüzi gül** gönleği gül-gûn u donı kırmızı Mh.1.3-1
- Guyyâ **atan meh-i tâbandur anan âftâb** Mh.1.3-5
- Vesmelü **kaşun** yaşıl tozlı **keman gamzen hadeng** Mh.1.5-3
- Bülbül-i şûrîdeem** gül-zârdan ayrılmışam Mh.2.1-3
- ‘**İşk câm**ından dil ü can mest mahmûr olmadın Mh.2.7-2
- ‘Âlem-i seyl-âba virdüm ey **cemâl-i âf-tâb** Mh.3.4-3
- Ger cefâ kıl ger vefâ cânım fidâ **sen kâtile** Th.1.5-2
- Nice dinlensün ey Habîbî sensüz ey **endâmı gül** Th.2.5-4

Gönlümün *mülk*in cefâ seyl-âbı vîrân eyledi Mr.1.3-1

Perde-i idbâr dutmuş sûret-i ikbâlini Mr.1.7-2

Zevk bâğına girüb câm gülünü dirüben Mr.2.2-2

Esîr-i ***dâm-i ‘ışkun*** olalı senden vefâ görmen Mr.3.2-1

Değer her dem vefâsuz ***çerh yay***ından min oh Mr.3.3-1

Dehr bir ***seyl-âb***dur mülhak ‘adem deryâsına

Biz ki ser-gerdânuz ol seyl-âba düşmüş ***hâr u hâs*** Mk.XV-1

Dehr bir ***bâzâr***dur her kim metâ‘ın ‘arz ider

Ehl-i dünyâ sîm ü zer ehl-i hüner fazl ü kemâl Mk.XXVII-2

Her ***elif*** bir ***hancer-i hun-rîz-i bürran***dur sana

Hancer-i hûn-rîz-i bürrandan hazer kılmaz mısan Mk.XXXI-2

Ebr-i lûtfun kıldı hâr-i huşkümi gül-berg-i ter

Feyz-i cûdun kıldı eşk-i hârumı dürr-i semîn Mk.XXXIII-11

Bu sebebdan bilübem kim bu ***cihan ‘avret***dür

‘Avretün beyledür evlâdı ile ef‘âli Mk.XXXVI-3

Her ***sözüm*** bir ***pehlevan***dur kim bulub te’yîd-i Hak

‘Azm kıldukda dutar tederîc ile bahr ü beri Mk.XLII-5

Ey ***şerbet-i vaslun*** elem-i hecre ‘ilâc

Bâzâr-i gamunda eşk nakdine revâc Rb.XII-1

Tâs-i felek içre ku‘beteyn-i encüm

Göstermez imiş hiç kimse nakş-i murâd Rb.XIX-2

Tâ ***mahmil-i mihrdür*** bu zengârî mehd

Mihrünle vefâ ehline muhkemdür ‘ahd Rb.XX-1

Tâ boynuma saldı ol ham-i ***zülf kemend***

Tedbîr ile açılmadı boynumdan bend Rb.XXII-1

Gül-berg-i nedâmet çemenidür ‘âlem

Biz bu çemenün bülbül-i şeydâlarıyuz Rb.XXXI-2

Ey **cevher-i ‘ışkun** eseri cism ü ‘araz

Yoh ‘âşika senden özge ‘âlemde garaz Rb.XL-1

Pervâneye zulm-i bî-hisâb eyler şem‘

Zulm odına bağrını kebâb eyler şem‘ Rb.XLVI-1

Reşk odına yandurur meni her sâ‘at

Vehm eylemez **âhum odına** yane çerâğ Rb.XLVII-2

Ey nâvek-i bî-dâduna her sîne hedef

V’ey **cevher-i peykânuna** her dîde sadeF Rb.LI-1

Gencîne-i kâ’inâta gevherdür ‘ışk

Tahkîkde hem zât-i mutahherdür ‘ışk Rb.LIII-2

Kayd-i gam-i rûzgâr bir ‘illetdür

Ol ‘illete ‘ışkdur tabîb-i hâzık Rb.LIV-2

Çun yetdi kemâle itdi **sen mâh** ile bahs

Ol terk-i edeb viridi kemâline zevâl Rb.LVII-2

Kaddine didüm ki **serv-i bû-stân**dur bu

Tünd oldı ki ey haste ne hezyândur bu Rb.LXV-1

Didüm **lebine lâ‘l-i Bedahşan’**dur bu

Güldi didi ey fakîr bühtandur bu Rb.LXVI-1

Teşbîh-i Müekked

Bi-hamdi’llâh ki hâlâ dîde-i bed-hâha na‘tüñden

Fuzûlî nazmınuñ her satrıdur bir *cân-sitan hancer* K.4-28

Zebân-i hâmesi isbât-i i‘câzuñda küffâre

Gehî **dil-dûz nâvek** gösterür geh **hun-feşan hancer** K.4-29

- Budur ümmîd kim mahfûz olam **hısn-ı penâhu**nda
Gılâf içre nitekim *sahlanur* görmez ziyân hancer K.4-31
- Gönlü**mi gör dîdeden geh kan töker geh kan içer
Medd ü cezrini temâşâ kıl bu **derÿânuñ** müdâm K.14-7
- Suda bir zevrak mı yâhud ağzın açmış bir neheng
Bayrak ol **âteş** ki *bulmuşdur deminden işti 'âl* Trc.B.(15)-III.5
- Müdâvâ**-yi kulûb-i münkabiz bir **derd**dür *mühlik*
Mükâfât-i mülûk-i tünd-hû bir **zehr**dür *kâtil* K.30-8
- Huceste **Hızr**'dur *Âb-i Hayât içmek* için
Zeman zeman zulemâta kılur güzâr **kalem** K.33-7
- Bir öz başına ög almış karârı yoh **delü**dür
Çıhınca dutmasalar *'âlemi yahar* **kalem** K.33-10
- Kelîm-i Tûr-i vefâsan ki ehl-i *hayr ü şere*
Elüñde gâh *'asâ* oldu gâh **mâr** **kalem** K.33-27
- Teng-i şeker** olmasaydı **dürc-i dehenün**
Olmazdı çıhan lehce-i güftâr *lezîz* Rb.XXIV-2

27. TEŞHÎS ve İNTÂK

Teşhîs, insan dışındaki varlıklara insana ait özellikler yüklemektir. Teşhîsin diğer adı da *kişileştirme*dir.

İntâk, teşhîse konu olan varlıkların konuşTURULMASIDIR. İntâk sanatı, teşhîs sanatının içindedir. Bu bakımdan, intâkın olabilmesi için teşhîsin olması şarttır.

Virür her hasteye elbette **devrân-i felek** dermân

Velî bir kaç zeman bîmâr-i derd-i intizâr eyler K.22-8

“Feleğin dönüşü, gerçi bir müddet bekleyiş derdine düşürse de elbette her hastaya derman verir.”

Müjde-i lâle vü gül virdi meğer **bâd-i bahâr**

Ki nisâr itdi **şikûfe** aña dînâr ü direm K.24-2

“Bahar yeli, lâle ve gül müjdesi verdiği için çiçekler de ona dinar ve dirhem saçtı.”

Göñül vîrânesin ma‘mûr kılmak kaskına **çeşmüm**

‘Îzârum üstüne cedvel çeküb sular revân eyler K.36-14

“Gözüm, gönül harâbesini imar etmek amacıyla, yanağımın üstüne cetvel çekip sular akıtır.”

Hevâ ‘arâyîş-i gül-zâre oldı çihre-küşâ

Bahâr gül-şene geydürdi hulle-i hadrâ K.1-1

Çemen eyâletine oldı nasb husrev **gül**

Hevâya ebr sıfat hükmiñ itmeğe icrâ K.1-2

Zebân-i **sûsen**-i âzâd ü **sebze**-i nev-hîz

Senâ-yi rif‘at ü iclâle oldılar gûyâ K.1-5

Şekâyik alñı zemin-bûsdan olub mecrûh

Benefşe kâmeti oldı tevâzu‘ ile dü-tâ K.1-6

Müretteb eyledi bir bezm gül-şen içre **bahâr**

Ki virdi zevk-i temâşâsı neş’e-i sahbâ K.1-7

‘**Anâdil** itdi beyân-i merâtib-i nağamât
Kumâri oldu terâne-keş ü sürûd-serâ K.1-8

Bilindi goncede gül bergi zâhir olmağ ile
Ki **gonce** başına yağdırdı jâle seng-i cefâ K.1-10

Bahâr tâciri Mısr-i çemen ganîlerine
Bırahdı Yûsuf-i gül ‘arz eyleyüb gavgâ K.1-13

Bu **zevk** saldı Züleyhâ-yi lâleye bir şevk
Ki lâ’l ü müşğ töküp virdi ağırınca bahâ K.1-14

Debîr-i **bâd** virüb tıfl-i ‘**andelîbe** sabak
Götürdi çihre-i ezhârdan nikâb-i hafâ K.1-18

Zamîr-i gül-büne **gül rengi** saldı âteş-i bîm
Ki **humre** kana olur nefis evinde râh-nümâ K.1-29

Gül âteş üzre kılur ‘akd-i zühre-i şeb-nem
Tedârük-i kamer ü şems eder sabâh ü mesâ K.1-30

Şikûfe sîmine farz eyledi hurûc-i zekât
Medâr-i havl ü bülûğ-i nisâb-i istinmâ K.1-32

Hukûk def ‘i içün ağniyâ-yi eşcâra
Sahâyif-i çemen oldu eyâdi-i fukarâ K.1-33

Bahârdan ten-i **gül-bünde** eyleyüb heyecân
Harâret-i demevî kıldı ‘ukdeler peydâ K.1-34

Boyandı kanı ile safha-i çemen gül gül
Meger ki fasdına hükm eylemiş **tabîb-i hevâ** K.1-35

‘Aceb nizâ‘da gördüm **çemen zarîflerin**
Ta‘accüb ile kamu sâlik-i tarîk-i hatâ K.1-39

Kamu kemâl ile müsted‘i-i tarîk-i necât
Velî kamusına bâtil delîl-i istid‘â K.1-40

- Sanub **şikûfe** mebâdî sunûf-i eşcârı
Kılurdu bahs ki câ'iz ta'addüd-i kudemâ K.1-41
- Hayâl-i mahz sanub kâ'inâtı **nergis**-i mest
Kılurdu cehl ile nefy-i hakâyik-i eşyâ K.1-43
- İderdi **bülbül**-i kâfir-nihâd secde-i gül
Ta'abbüd-i sanem ile dutub necâta recâ K.1-44
- Nesîm** vâkîf olub bu fesâdı men' itdi
Ki ey gürûh-i perîşan dutuñ tarîk-i hüdâ K.1-45
- Hevâ-yi mekrümetiñden kabûl-i feyz kılub
Mürebbi-i çemen olmuş **bahâr**-i rûh-efzâ K.1-55
- Nesim-i merhametiñden alub ifâza-i cûd
Cihânı reşk-i cinân eylemiş **nesîm-i sabâ** K.1-56
- Türâb-i der-gehine ittisâl şevki ile
Kef-i tazarru'-i **deryâda** dâmen-i **sahrâ** K.1-65
- Saçma ey **göz** eşkden göñlümdeki odlare su
Kim bu deñlü dutuşan odlare kılmaz çâre su K.3-1
- Vehm ilen söyler **dil-i mecrûh** peykânuñ sözin
İhtiyât ilen içer her kimde olsa yâre su K.3-4
- Gam günü itme **dil**-i bîmârdan tîğüñ dirîg
Hayrdur virmek karañu gicede bîmâre su K.3-8
- İste peykânın **göñül** hecrinde şevkum sâkin it
Susuzam bir kez bu sahrâda menüm'çün are su K.3-9
- Ravza-i kûyına her dem durmayub eyler güzâr
'Âşık olmuş gâlibâ ol serv-i hôş-reftâre **su** K.3-11
- Su yolın ol kûydan toprağ olub dutsam gerek
Çun rakîbümdür dahi ol kûya koyman vare **su** K.3-12

- Serv** ser-keşlük kılur **kumrî** niyâzından meger
Dâmenin duta ayağına düşe yalvare su K.3-14
- İçmek ister bülbülüñ kanın meger bir reng ile
Gül budagınıñ mizâcına gire kurtare **su** K.3-15
- Tînet-i pâkini rûşen kılmış ehl-i ‘âleme
İktidâ kılmış tarîk-i Ahmed-i Muhtâr’e **su** K.3-16
- Hâk-i pâyine yetem dir ‘ömrlerdür muttasıl
Başını daşdan daşa urub gezer âvâre **su** K.3-23
- Zerre zerre hâk-i der-gâhına ister sala nûr
Dönmez ol der-gâhdan ger olsa pâre pâre **su** K.3-24
- Çeker bî-rahmler yanında her sâ‘at zebân **hancer**
Günâhum sâbit eyler ölmeğüm hâtır-nişan hancer K.4-1
- Zülâl-i vaslîña leb-teşneem bir Türk-i bed-hûyuñ
Kim andan katre-i âb istesem dartar revân **hancer** K.4-2
- Virür **pervâne** öz cânuñ saña çun ihtiyâr ile
Ne hâcet şu‘leden ey şem‘ çekmek her zamân hancer K.4-3
- Hazer kıl gezme çok pervâsuz ey bülbül ki katlûñ’çün
Tikenden dâmeni altında kılmış **gül** nihan hancer K.4-4
- Müjeñ** kanum töküb **gamzeñ** alur cânum ‘aceb sanma
İşidür tökse kan oh ‘âdetidür alsa can hancer K.4-5
- Kaşunla göz**leründür her taraf yatur nizâ‘ üzre
Çekübdür birbirine iki ser-hoş Türkman hancer K.4-6
- Muhâl-i ‘akldur kim ola **müjgânuñ** kimi hûnî
Eger üstâd elinden su yirine içse kan **hancer** K.4-13
- Zebân-i tîz ile ortaya girmiş muttasıl gûyâ
Olam dir mâdih-i Peygam-ber-i Âhir-zemân **hancer** K.4-15

Saf-ârâ-yi mesaff-i Bedr'dür izhâr-i mu'cizde
Şikâf-i perniyân-i Bedr için kılmış nişân **hancer** K.4-18

'Adû-yi câhınuñ kat'-i hayâtiyçün çeker her ay
Gılâf-i lâciverdîden hilâl-i âs-man **hancer** K.4-19

Seher-feyzî ki dün tek tîre kılmazdı dil-i sâfiñ
Güneş tek kasdına çekseydi miñ nâ-mihr-bân **hancer** K.4-20

Sâhî-tâb'î ki ruhsârı siper tek çin bırahmazdı
Eger kasdına çekseydi kamu ehl-i cihan **hancer** K.4-21

Zebân-i hâmesi isbât-i i'câzuñda küffâre
Gehî dil-dûz nâvek gösterür geh hun-feşan **hancer** K.4-29

Şeff'ül-müznibînâ mahşer eyyâmı ki dûzahdan
Çeker her **şu'le** mücrim kasdına bir bî-emân hancer K.4-30

Âb levhi üzre çekmiş mevcden mîster sabâ
Sebzeden nakl itmeğe vasf-i hat-i dil-ber **sabâ** K.5-1¹⁰⁵

Sabâ letâfet ile gülşen içre sâyir iken
Bula zemâne sabâ tek tagayyür-i etvâr K.6-5

Açub ta'arruz elin **zemherîr** eşcâra
Ne berg kala bu gâretde bû-sitanda ne bâr K.6-6

Gonce bağı dehr bî-dâdiyle evvel kan olur
Soñra yüz lûtf ile göñli açılır handân olur K.7-1

Katre-i bâran ki bir müddet sadef habsin çeker
Yoğ iken kadri tapar kıymet dür-i galtân olur K.7-2

Dâne toprağ içre şiddet çekdüğüçün nice gün
Baş çeküb hırmenlenür ârâyış-i bu-stân olur K.7-3

¹⁰⁵ İlgili kasidenin bütün beyitlerinde teşhis vardır.

Şâh oldu **minber** yek-sere çıhdı **şikûfe** minbere
Salvât ider Peygam-ber'e sallû'ala hayrû' l-verâ K.8-13

Sahn-i çemende **ergavân** her bergini itmiş zebân
Tekrâr eyler her zaman medh-i 'Aliyyü'l-Murtazâ K.8-14

Zâyi' geçürmez **yâsemin** 'ömr-i lâtif ü nâzenîn
İhlâs ile eyler özin hâk-i reh-i Hayrû'n-nisâ K.8-15

Turfa **reyâhin** ser-be-ser kesb itdi 'itr-i müşg-ter
Hulk-i Hasen'den bir eser gül-zâre göstergeç sabâ K.8-16

Zâhir kılur hûnin kefen **lâle** kılur yüz pâre ten
Dutar dönüb taraf-i çemen Şâh-i Şehîd için 'azâ K.8-17

Âbid-sıfat çekmekde gam olmuş **benefşe** kaddi hâm
Gûyâ kılur ol pâk hem Zeyne'l-'îbâd'a iktidâ K.8-18

Çıhdı yaşıl perdeden arz eyledi ruhsâr **gül**
Saldı mir'ât-i zamîr-i pâkden jengâr gül K.9-1¹⁰⁶

Gerçi bir kaç gün **felek** hayl-i belâ ta'yîn idüb
Kılmak isterdi bu mülküñ raht-i 'ayşın târ-mâr K.11-18

Bayır olmuş mülke ta'yîn itdi mi'mâr-i hîred
Susamış **gül-zâre** irsâl itdi ebr-i nev-bahâr K.11-23

Gönlümi gör dîdeden geh kan töker geh kan içer
Medd ü cezrini temâşâ kıl bu deryânuñ müdâm K.14-7

Ey **göñül** devrân çeküb gerdûna Keyvan mahmilüñ
Şems'den Mirrîh'e virmiş tevsen-i zerrin-ligâm K.14-9

'Ömrlerdür katl-i a'dâdan **ecel** çekmiş elin
Anı divân-i kazâdan **tîğüñ** itmiş iltizâm K.14-22

¹⁰⁶ İlgili kasidenin bütün beyitlerinde teşhis vardır.

- Çalışub her bir ‘adûñı **tîğ**uñ itdükçe iki
Her iki bir olmağa rumhuñ kılur ikdâm-i tâm K.14-25
- Yil** birahtı Hind deryâsına ‘azmüñden haber
Ditredi **deryâ** mehâbet Hind subhın kıldı şâm K.14-31
- Kıldı Bağdâd üzre feth için müretteb bir sipâh
Kim ‘alemden **bâd** tahrîkiyle mesdûd oldu râh Trc.B.(15)-II.1
- Yeddi ahterden **felek** düzdi anuñ’çün bir katâr
Kim çeker sahrâda esbâb-i sipâhın subh u şâm Trc.B.(15)-IV.7
- Eyle mühlik şiddet-i dey kim harâret bulmağa
Gördüğü yirde düşerdi odlara **hur-şîd** hem Trc.B.(15)-VI.5
- Öyle kâtı‘ tîğ-i sermâ kim lâhiden çıhmağa
Rûh eğer emvâta ‘avd itseydi eylerdi sitem Trc.B.(15)-VI.6
- ‘Arsa-i mülk-i Cezâyir oldu nâ-geh âşkâr
Himmete ‘arz itdi **gerdun** bî-nihâyet sebze-zâr Trc.B.(15)-VII.1
- Basra’ya karşı sipâh-i Rûm’dan ‘arz oldu saf
Bağladı **rûy-i zemin** bed-hâh katline kemer Trc.B.(15)-IX.2
- İrişdi vakt ki **gül** basa bû-sitâna kadem
Cihânı eyleye lûtf-i bahâr reşk-i İrem K.16-1
- Vire **benefşe** ile **berg-i ergavan** çemene
Safâ-yi zînet-i peyvend-i âbnûs ü bekem K.16-2
- Sahîfe-i çemen üzre tereddüd ide **nesîm**
Mesîh cilve-gehi ola dâmen-i Meryem K.16-5
- Çemende ohına hükm-i eyâlet-i nev-rûz
Misâl-i hükme nisâr eyleye **şikûfe** direm K.16-8
- Güle **gül** açıla nerkis letâfet bû-sitânında
Kopa seyl-âb-i zevk ile elem hâşâki gam hârı K.18-15

Sabâ vâsf-i ruhun kıldukda gül vâsfını söylerken
Dutuldı **gonce** nutkı **bülbül**ün hasr oldı güftârı K.18-34

Fuzûlî bülbül-i gül-zâr-i hüsn-i iltifâtuñdur
Bahâr oldı yine güftâra tahrîk itdi **minkârı** K.18-40

Şem'den görse ki **pervâne**ye bir zulm yeter
Kese başıñ dimeye zâyi' olur nef'-i ziyâ K.20-9

Bâddan goncelere hâmile oldı **gül-bün**
Eyle kim 'Îsî'ye Cibrîl deminden Meryem K.24-5

Ger **sabâdan** haber-i 'adlin işitse idemez
Şem' **pervâne**ye mutlak diri oldukça sitem K.24-26

Rif'at-i kadrini hur-şîde su'âl itdi **zemîn**
Hâk-i der-gâhına yâd eyledi **hur-şîd** kâsem K.24-31

Kanı ol rütbe ki cûdiyle anuñ bahs ide **bahr**
Kanı ol havsala kim kân-i keremden ura dem K.24-35

Ve ger bir dâğ-i pinhân ile bağrın yahmadı **devrân**
Nedür maksûdı her dem lâlenüñ çâk-i girîbandan K.25-4

Sîne-i sahrâya tîğ-i seylden düşmezdi çâk
Nev-'arûs-i goncenüñ dâmânını dutmazdı **hâr** K.28-8

N'ola ger hayret kılub **sûsen** zebânı olsa lâl
N'ola ger hasret çeküb ağlarsa **bülbül** zâr zâr K.28-11

Cümle-i ezhâr halvetde giyüb rengin libâs
Eyleyüb her yılda bu dünyâya bir nevbet güzâr K.28-14

Tiküb **şikûfe** vü **gonce** çemende çetr ü otağ
Makâm-i bezm-i sürûr oldı 'arsa-i bû-sitân K.29-3

Bisât-i sebzeğe **gül-bün** yeşil serîr tiküb
Yahub çerâğların her taraf gül-i handân K.29-8

- Bâğ levhini hazan bergi zer-efşân eyler
Âb ol levhde meşk-i hat-i reyhân eyler K.32-1
- Su ayağını kesüb bî-hûde gezmeklerden
Sebzeyi hem-sabak-i ders-i gül-istân eyler K.32-4
- Meger kılur rakam-i vâsf-i hatt-i yâr kalem
Ki hatt-i yâr kimi oldu müşg-bâr **kalem** K.33-1¹⁰⁷
- Devlet-i câvîd imdâdiyle fırsâtdur bu gün
Sâgar isti‘câl idüb **devrandan** alsa intikâm K.35-29
- Sarsar hücûm-i gâret-i bu-stâna ‘azm idüb
Asliyle koymamışdı ağaçlarda berg ü bâr K.37-3
- Yıgmiş fezâ-yi bâğa **hazan bergi** hıştler
Gûyâ hevâ hücûmına dutmak diler hisâr K.37-12
- Yeñi ayı **kaşlaruñ** sevdâsı rüsvâ eylemiş
Gösterürler birbirine añı ehl-i rûzgâr K.41-6
- Sen ki mahremsen sabâ bi’llâh anub her dem meni
Söyle ey **gül** kim sana baht eylemez hem-dem meni Trc.B.1.2-5
- Açıldı lâle güldi **gonce** geldi ‘işret eyyâmı
Zebân-i hâl-i sebze ‘işret imâsına gûyâdur Trc.B.2.1-3
- Seyr-i bâğ itdüm ki **bûy-i gül** vire teksîn ana Th.2.3-2
- Hût u Hamel medârı ile **âs-man** dahi
Kan yutdurub virür dil-i sûzânuma ‘azâb Mk.III-2
- Kılma hur-şîd kimi ‘ayb-nümâlık ki **felek**
Yire salmaya seni ba‘de ‘ulüvv-i derecât Mk.IV-2
- Ey **bâd** kıl ahvâlümü cânânuma ‘arz
Ser-geşteliğüm serv-i hırâmânuma ‘arz Rb.XXXIX-1

¹⁰⁷ İlgili kasidenin bütün beyitlerinde teşhis vardır.

Gûyâ ki bilür zulm ser-encâmı nedür
Bî-hûde değül ki ıztrâb eyler **şem'** Rb.XLVI-2

Hur-şîd ki kıldı subh-dem 'arz-i cemâl
Der-gâhuna yüz sürmek ile buldı kemâl Rb.LVII-1

Çun yetdi kemâle itdi sen **mâh** ile bahs
Ol terk-i edeb virdi kemâline zevâl Rb.LVII-2

Meh durdı mukâbil sana buldukda kemâl
Gördi ki özinde sence yoh hüsn ü cemâl Rb.LVIII-1

İntâk

Bülbüle minnet idüb dün der idi **bâd-i bahâr**
Kim menem vâsita-i revnak-i mülk-i 'âlem K.24-14

“Bahar yeli dün bülbüle minnet edip, ‘Alem mülkünün güzelliğinin vasıtası benim.’”
derdi.

‘Özr ile **gerdun** dönüb virdi cevâbın k'ey fakîr
Bî-tekellüf olmuşam men hem bu işden şerm-sâr K.39-19

“Felek, özür dileyerek dönüp cevap verdi: Ben bu işten dolayı şüphesiz utandım.”

Kal'aler fethin kelfîd-i bâb-i nusretdür diyü
Safha-i eyyâma tahrîr itdi kilik-i rûzgâr Trc.B.(15)-VII.7

Hâk-i Cem üzre çıhub **lâle** dutub câmını dir
Ki kimün var ise bir câmı bu gün oldur Cem K.24-9

Didi **bülbül** aña ey ehl-i hilâf eyleme lâf
Bir hayâ kıl bu sözü söyleme ebsem ebsem

Sen eğer bilmez iseñ cümle-i âfâk bilür
Ki kimündür bu mübârek eser-i feyz-i kadem K.24-15, K.24-16

Tîşe-i bennâya dirdi erre-i Neccâr-i dün
Zulmümüzden hem hacet âsûde oldı hem şecer K.34-19

Dolmuş **kadeh** şarâb ile gelmiş ayağa kim
Ger lâle bitdi ise menem şem‘-i lâle-zâr

Mînâ-yi sebz lûtf ile durmuş ayağa kim
Ger gonce fâni oldu menem ‘ömr-i pâ-y-dâr

Gelmiş **kebâb** devre vü söyler ki ey kadeh
Hergîz dutar mı hizmet-i yârân iden karâr K.37-8, K.37-9, K.37-10

Hâlâ ne vâki‘ oldu ki itdüh bu gün meni
Beyle zebûn ü zâr ü şikeste-ten ü figâr

Devran cevâb virdi bu nâ-tüvâna kim
Ey haste bu musîbete sabr eylegil şî‘âr

Îzâ-yi cism ü cân nasîhatdurur saña
İdrâk ehliseñ bu nasîhatdan itme ‘âr

Aldanma mey neşâtına vü dime dem-be-dem
Kim añı beyle ile harâm itdi Kirdigâr

Her emr ü nehye ‘ibret ilen i‘tibâr kıl
Her işde i‘tibâr şî‘âr eyle zinhâr K.37-35, K.37-36, K.37-37, K.37-38, K.37-39

Gül bergine batan ne tikendür didüm didi
Müjgân-i çeşm-i eşk-feşânundurur senün Msd.1.3-3

Nesrîne reng-i lâle nedendür didüm didi
Gamzem hadengi tökdüğü kanundurur senün Msd.1.4-3

Veh bu ne turfa **serv-i çemendür** didüm didi
Manzûr-i dîde-i nigerânundurur senün Msd.1.5-3

‘**Akreb** meh-i münîre vatandur didüm didi
Vehm eyle kim hatarlu kırânundurur senün Msd.1.6-3

28. TEVRIYE

Tevriyenin lügat anlamı “meramını gizleme, bir şeyi arkaya atma”dır. Terim anlamı ise birden fazla anlamı olan sözün, yakın anlamını söyleyip uzak anlamını kastetmektir.¹⁰⁸

Tevriyede “lafzın yakın anlamı göstermesi açık, uzak anlamı göstermesi ise gizlidir. Söze muhatap olan ilk anda sözü yakın anlamıyla anlar. Tevriyeli kelimenin her iki anlamı da tanınıyor ve kullanılıyor olmalıdır. Tevriye, *ihâm* ve *tahyîl* olarak da adlandırılır”¹⁰⁹

Sadâ-yi murg birahdı **büzürg** ü **kûçege** **şevk**

Surûd-i nây ile ‘uşşâka hâsıl oldu **nevâ** K.1-9

Beyitteki “büzürg: büyük; kûçeg: küçük; şevk: neşe, sevinç; nevâ: ses, nâme” kelimeleri hem lügat anlamlarıyla hem de terim anlamlarıyla (Türk müziği makam adlarıyla) kullanılmıştır. Bu kelimelerin lügat anlamları yakın, makam adları ise uzak anlamlarıdır.

Hevâ-yi dâr-i vefâ umma her hevâyîden

Kim ol makâmdadır **ser-bülend** olan Mansûr K.2-2

Ser-bülend, yakın anlamıyla “başı yüksek, yüce”, uzak anlamıyla Türk müziği makamlarından biri olarak kullanılmıştır.

Esîr-i derd olanlar **rûzgâruñ** inkılâbından

Eğer sabr itseler dermanların hem rûzgâr eyler K.22-4

Rûzgâr, yakın anlamıyla “yel”, uzak anlamıyla “zaman”.

Netîce sâlibe olmak hilâf-i ‘âdetdür

Olunca mûcib-i **suğrâya** müttefik **kübrâ** K.1-28

Zamîr-i gül-büne gül **renği** saldı âteş-i bîm

Ki humre kana olur nefis evinde râh-nümâ K.1-29

¹⁰⁸ Dilçin, *age.*, s.427.

¹⁰⁹ Saraç, *age.*, s.207.

- Hevâ**-yi mekrümetiñden kabûl-i feyz kılub
Mürebî-i çemen olmuş bahâr-i rûh-efzâ K.1-55
- Muhâlif emrinedür bâde kim **ayağa** düşer
Nakizdür aña kim gûş-mâl alur tanbûr K.2-17
- Suya virsün bâğbân gülzârı zahmet çekmesün
Bir gül açılmaz yüzüñ **tek** virse miñ gülzâre su K.3-5
- Ohşadıbilmez gubârını muharrir **hatuña**
Hâme tek bahmakdan inse gözlerine **kâre su** K.3-6
- Yümn-i na‘tûñden güher olmuş **Fuzûlî** sözleri
Ebr-i nîsandan dönen tek lü’lü’-i şehvâre su K.3-30
- Ağzuñ esrârın diler fâş ide açub gonceni
Gör ne **reng** ile kılur izhâr-i her muzmer sabâ K.5-3
- Hazân içinde kalan gül budağıyam ki **hevâ**
Maña şikest virüb kalmışam bürehne vü hâr K.6-15
- Âdem** iseñ bâğ seyrin eyle bu mevsimde kim
Bağı reng ü bûy ile kıldı behişt-âsâr gül K.9-5
- Kıldı pinhan goncenuñ lû‘b ile gözden hokkasın
Bulmak olmaz hiç **reng** ile zihî ‘ayyâr gül K.9-15
- Munca kandîli fûrûzân eyledi ammâ ne sûd
Dûd-i dilden kıldı bülbül rûzgârın **târ** gül K.9-31
- Dâr**-i dünyâyı fezâ-yi cennete dönderdi lîk
Gonce kimi bülbüle dünyâyı kıldı dar gül K.9-32
- Oldı devrinde hevâ mahbus-i zindân-i habâb
Gâlibâ görmüş **hevâ**dan şemme-i âzâr gül K.9-39
- Zevk bâzârında bulmazdı bu **reng** ile revâc
İtmeseydi nakş-i mührin sikke-i dînâr gül K.9-46

Safâ vü zevk ile meyl-i nigâr-istan-i Rûm itmiş
Hilâfet tahtını müstakdim-i feyz-i **kudûm** itmiş Trk.B. (12) -II.4

Çerh kalhanını zerrin kubbe itmiş **mihrd**
Mâh-i nev tîğîñ şafakdan eylemiş gül-gun niyâm K.14-10

Göñli açılmış meger bulmuş bu **reng** ile cevâb
Çerh-i ahdardan ki mâni‘ yoh teveccüh eyle **al** Trc.B.(15)-III.4

Yirinden depreten men mübtelâ-yı şevk-i gâlibdür
Hevâdur gezdüren yirden yire ebr-i giran-bârı K.18-4

Mücellâ eyleyüb âyîne-i tâb’iñ **küdûretten**
Kılub hurrem virüb lûtf-i tabî‘at lâle-zâr eyler K.22-7

Lâle bir **reng** ile keşf eyledi esrâr-i derûn
Ki dil-i hâkde kalmadı rümûz-i mübhem K.24-3

Mülk nazmında eger hükmüne olsa vâkıf
Zülf-i mahbûbı **hevâ** eyleyebilmez der-hem K.24-27

O1 felek-rif‘at ki râyındandır istihkâm-i mülk
O1 melek-sîret kim andandır revâc-i **rûzgâr** K.28-20

İntizâr ile daşı lâ‘l kılub reng virür
Rûzgâr ile suyu lü‘lü’-i galtân eyler K.32-16

Bâdeye Cemşid emânet yüklemiş kim Tanrı’çün
Göricek düş **ayağ**ına vü yetür menden peyâm K.35-24

Minâ-yi sebz lutf ile durmuş **ayağ**a kim
Ger gonce fâni oldu benim ömr-i pâ-y-dâr K.37-9

Her kim **ayağ** sundu maña men **ayağ**ına
Cins-i havâss ü nakd-i hired eyledim nisâr K.37-16

Hat ü gül zâhir olan âhu-yı **Çin**’dür çeşmün
Her taraf cünbişe geldükçe kılur müşg nisâr K.40-7

Sâye-i râyet-i ikbâli yeten yirlerde
Rûzgârını ‘adûnun şeb-i yeldâ eyler K.42-26

Fakr ‘ışk içre Fuzûlî ‘izz ü câhumdur menüm
Şîve-i **mih**r ü mahabbet resm ü râhumdur menüm Trc.B.1.7-1

Şimdi can kasdına durmuşlar ne **reng** ilen ki var Th.1.4-2

Rûzgâr ile menüm maksûdumı hâsıl kılub
Ol ki men‘ eyler olur bed-hâh-i Rabbü’l-‘âlemîn Mk.XXXIII-14

‘Uşşâka değül kayd-i ‘alâyık lâyık
Hergiz gam-i **rûzgâr** çekmez ‘âşık Rb.LIV-1

Kayd-i gam-i **rûzgâr** bir ‘illetdür
Ol ‘illete ‘ışkdur tabîb-i hâzık Rb.LIV-2

Tâ halka-i zülf-i yâre düşdün ey dil
Dâm-i gam-i **rûzgâr**e düşdün ey dil Rb.LVI-1

Bi’llâh yüri ol gül-ruha ‘arz eyleyigör
Bir **reng** ile bu sûret-i hâlümni menüm Rb.LXI-2

29. TEZÂD

Anlamca birbirine karşıt olan iki duygu, düşünce ve hayalin bir yerde toplanmasına tezâd denir. Bu sanat *tıbâk*, *tatbîk*, *mutâbakât*, *tekâfû* olarak da adlandırılır.¹¹⁰

İki zıt kelimenin bir araya gelmesi daima tezâd sanatına örnek teşkil etmez. Bu kelimelerden birinin gerçek, diğzerinin ise mecâz anlamda olması gerekir.

Hümây-veş varak-i yâsemîn ü berg-i semen

Uçup hevâyâ gülistâna **düştü** zıll-i hümâ K.1-12

“Hevâyâ uçmak ve düşmek” eylemleri anlamca karşıt olduklarından tezâd sanatına örnek teşkil ederler.

Göründü hey’et-i âb-ı revanda şekl-i habâb

Sübûta yetti **sebât**-i nücûm ü **seyr**-i semâ K.1-22

Beyitteki “sebât, sabit olma; seyr, hareket etme” anlamlarına geldiklerinden zıtlık meydana gelmiştir.

Kimi ki **döst** didüm çıhtı **düşmen**-i cânım

Kimi ki *yâr* didüm oldı ‘âkıbet *ağyâr* K.6-16

“Döst-düşmen, yâr-ağyâr” kelimeleri anlamca zıt olduklarından tezâda örnek oluşturmuşlardır.

Basra teshîri Cezâyir fethi müşkil emr iken

Eshel-i vech ile bu **düşvârı âsân** eyledi Trc.B.(15)-I.7

Zor ve kolay anlamlarındaki “düşvâr ve âsân” kelimeleri zıt anlamlı kelimelerdir.

Maña men olduğum menzilde **râhat** meyl idüb gelmez

Düşüb **zahmet**lere nâ-çâr men oldum taleb-kârı K.18-8

“Râhat ve zahmet” kelimeleri de bu sanata örnek teşkil eder.

Gül âteş üzre kılur akd-i zühre-i şebnem

Tedârük-i kamer ü şems eder **sabâh** ü **mesâ** K.1-30

¹¹⁰ Külekçi, *age.*, s.76.

Hukûk def'i için **ağniyâ**-yi eşcâra
Sahâyif-i çemen oldu eyâdi-i **fukarâ** K.1-33

Nesîm vâkîf olub bu **fesâd**ı men' itti
Ki ey gürûh-i perîşan dutuñ **tarîk-i hüdü** K.1-45

Besâ'it-i şeref-i mahremiyyet-i **vahdet**
Mürekkebâta kabûl-i terekküb-i **eczâ** K.1-54

Rümûz-i hikmetiñ eyler beyân merâtib ile
Cemî'-i hâl-i beşer hâh **fakr** ü hâh **gınâ** K.1-68

Marîz-i 'ârıza-i naksdur nüfûs-i temâm
Kimine fâ'ide **perhîz** ider kimine **gıdâ** K.1-69

Na'îm-i lem-yezelî anda kim saña **vâsıl**
Mu'azzeb-i ebedî ol ki senden ola **cüdâ** K.1-78

Egerçi gussa tutar **rûz** ü **şeb** girîbânım
Elümden eylemen ümmîd dâmenini rehâ K.1-86

Dil-i pür-âteş-i âşıktır âh-i serd ile hîş
Olur **bürûdete** mâ'il tabâyi'-i **mahrûr** K.2-4

Füsürde zâhid eger 'âşık-ı ciğer-sûza
Refâkat itse yüz ıl **zulmetiñe** düşmez **nûr** K.2-5

Saçma ey göz eşkden gönlümdeki **odlare su**
Kim bu deñlü dutuşan **odlare** kılmaz çâre **su** K.3-1

Seyyid-i nev'-i beşer deryâ-yi dürr-i istifâ
Kim sepübdür mu'cizâtı **âteş**-i eşrâre **su** K.3-17

Mu'cizi bir bahr-i bî-pâyân imiş 'âlemde kim
Yetmiş andan miñ miñ **âteş**-hâne-i küffâre **su** K.3-19

Dôstı ger *zehr-i mâr* içse olur *Âb-i Hayât*
Hasmı su içse döner elbette zehr-i mâre su K.3-21

Eylemiş her **katreden** miñ **bahr-i** rahmet mevc-hîz
El sunub urgaç vuzû'îçün gül-i ruhsâre su K.3-22

Bîm-i dûzah nâr-i gam salmış dil-i sûzânума
Var **ümîdüm** ebr-i ihsânuñ sepe ol *nâre su* K.3-29

Zülâl-i vaslîña leb-teşneem bir Türk-i bed-hûyuñ
Kim andan **katre-i** âb istesem dartar **revân** hancer K.4-2

Ağzuñ esrârın diler fâş ede açıb gonceni
Gör ne reng ile kılur **izhâr-i** her **muzmer** sabâ K.5-3

Âb-i deryâ üzre geh İlyâs veş seyrân ider
Gâh eyler mesken İbrâhim tek **âzer** sabâ K.5-13

Huzûrilen **gire** bir künce ibtidâ-yi *hazân*
Sürûr ilen **çıha** bir bâğa ibtidâ-yi *bahâr* K.6-8

Bu gün ümîd ile bir 'ömrdür ki der-gehüñe
Bırahmışam ser-i ihlâs ü sıdk **leyl** ü **nehâr** K.6-29

Ümîd var ki ümmîdüm olmaya hırmân
Ümîd var ki **ikbâlüm** olmaya **idbâr** K.6-30

Delîl-i vâzih ilen vâzih oldu kim sensen
Güzîn-i ehl-i cihân melce'-i **sıgâr** ü **kibâr** K.6-34

Eger **günâh** ise ihlâsum eyleyem *tevbe*
Ve ger **hatâ** ise sıdkum kıluyum *istiğfâr* K.6-41

Gonce bağırı dehr **bî-dâdi**yle evvel kan olur
Soñra yüz **lutf** ile gönli açılır handân olur K.7-1

Mihnette sabr eyleyen **râhat** tapar çün Yûsuf'a
Saltanat tahtınuñ evvel pâyesi zindân olur K.7-5

Ger rızâ olsa kazâya müşkil olmaz hiç hâl
'Ârife sabr ile her **müşkil** ki var **âsân** olur K.7-6

- Lûtf** u **kahr**ından tapar mukbil ‘atâ müdbir cezâ
Kat‘ u fasl-i haşr için ol lâhza kim dîvân olur K.7-19
- Kahr ile çerh-i lâciverd ger yasemîni kılrsa zerd
Ne gam çü görgeç ehl-i **derd** eyler aña Kâzım **devâ** K.8-21
- Halvet-i **lûtf**ınadır nûr-ı dil-i mü’min çerâğ
Gülşen-i **kahr**ınadır dâğ-ı dil-i küffâr gül K.9-42
- Koymayub devrinde **vîran** kâr-gâh-i gül-bünü
Bir ayağ üzre durub olmuş aña **mi‘mâr** gül K.9-52
- Her perî-peyker ki **kâfir**den **müselmân** eylemiş
Olacakdur cennet içre hidmetiyçün hûr-i ‘în K.10-31
- Var ümîdüm kim hemîşe irtifâ‘-i kadr ile
Ola ihsânun **neşât**-engîz-i her kalb-i **hazîn** K.10-39
- Küfr müstevlî olub kılmışdı İslâm’ı zebûn
Cehl istîlâ bulub itmişdi ‘ilm ehlini hâr K.11-19
- Hadd-i zâtı **mâ-verâ**-yi iktidâr-i vehm ü ‘akl
Resm-i feyz-i fitratı **ma-fevk**-i hadd-i iktidâr K.11-40
- Her ne kim ‘âlem aña **muhtâc** ol andan **gâni**
Her ne anuñla tefâhur halka andan aña ‘âr K.11-42
- Ol nihâl-i gül-şen-i devlet ki şâh-i gül kimi
Lûtf u kahrından virür **ahbâba** gül **a‘dâya** hâr K.11-46
- Hak iki ‘âdil Süleymân hâkim itmiş ‘âleme
Evvel ü **âhir** kılub sırr-i ‘adâlet âşkâr K.11-57
- Almağa kıymet virüb yirden gubâr-i der-gehin
Çerh tebdîr-i ticâret eylemiş **leyl** ü **nehâr** K.11-61
- Menden ol gâfil aña men **rûz** ü **şeb** ehl-i du‘â
Menden ol fâriğ aña men muttasıl ümmîd var K.11-65

Binâ-yi ihtimâmından dem-â-dem olmasa muhkem

Tılısm-i dîn-i **hak** tuğyân-i küfr ile olur **bâtıl** Trk.B. (12) -III.2

Yıl birahdı Hind deryâsına ‘azmüñdan haber

Ditredi deryâ mehâbet Hind **subhın** kıldı **şâm** K.14-31

Tâ **şeb** ü **rûz** ihtilâfiyle mukarrerdür medâr

Tâ meh ü hur-şid devrânında mümkindür devâm K.14-35

Yeddi ahterden felek düzdi anuñ’çin bir katâr

Kim çeker sahrâda esbâb-i sipâhın **subh** u **şâm** Trc.B.(15)-IV.7

Lîk bir ferd olmadı zâyî’ sipâh-i Rûm'dan

Sûd sevdâsında ol tüccâra düşmüşdi **ziyân** Trc.B.(15)-VIII.7

Subh-dem Pâşâ-yi ‘âdilden **münevver** oldu mülk

Oldı zâ’il **zulmet**-i şeb saldı pertev âf-tâb Trc.B.(15)-X.5

‘Ukûd-i şeb-nem ile **rûz** ü **şeb** harâret-i mihr

Hutût-i sebzeyi gel mühmel ide geh mu’cem K.16-6

Müsâvi ola letâfetde âsmân ü zemîn

Ber-â-ber ola yügürmekde **eşheb** ü **edhem** K.16-7

Fakîr-i sofrâ-i in’âmuñ **agniyâ**-yi zemân

Garîk-i ni’met-i ihsânuñ evliyâ-yi ni’âm K.16-16

Hicâb-i gaybda her feyz-i Hak ki **mahfi** idi

Cihâna eyledi lûtf-i nesîm gül **izhâr** K.17-3

Mekân tağyîri **sıhhat** mûcîbidir n’ola nakl itse

Tabîb-i hikmet-i Hak mülkden mülke bu **bîmârı** K.18-7

Güle güle açıla nergis letâfet bû-sitânında

Kopa seyl-âb-i **zevk** ile **elem** hâşâki gam hârı K.18-15

Zemânında zemâne zulmi **yoh** insâfi **var** itmiş

Aña mensûbdur zulm ile insâfuñ **yoğı varı** K.18-20

- Zihî şem‘-i şeb-istân-i sehâ vü lûtf kim olmuş
Kamu **ahbâba** vü **a‘dâya** rûşen nûrî vü nârı K.18-23
- Eğer kılsan **i‘ânet** ver **ihânet** ihtiyâr itsen
Kılur tebdîle kâbil *lûtf* u *kahrîñ* mûru vü mârî K.18-29
- Zamânun cümle-i evkâtını *subh* eylemiş gûyâ
Çerâğ ile bulunmaz **zulm** devrinün *şeb-i târî* K.18-30
- Dutulmuşdı dilüm **mihnet** görüb hüsn-i tekellümden
Getürdi yâduma **zevk**-i sıfâtun şekv-i eş‘ârı K.18-37
- Ümîdüm var kim resm-i mukarrer üzre oldukça
Karîn-i **şâm** zülfiyle ‘arûs-i **subh** ruhsârı K.18-44
- Sevâd**-i buk‘a-i Bağdâd çeşm-i heft kişverdür
Çerâğ-i merdümi **nûr**-i ‘adâletten münevverdür K.19-1
- Senün tahrîk-i rahş-i iktidârundan umar **teskîn**
Bu günler dehr kim **teşvîş**den gayette muzterdür K.19-27
- Muhâlif zulmet-i hayretde kalmış ‘azm-i rezm itgil
Bu **zulmet** def ‘i muhtâc-i **şu‘â**‘-i tiğ u hancerdür K.19-28
- İktizâ-yi nesak-i mülk ü nizâm-i millet
Hâs u ‘âmuñ kimin **a‘lâ** kimin itmiş **ednâ** K.20-2
- Tâ zarâr yetmeye **ednâlar** **a‘lâ**lardan
Eylemiş ‘âleme fermân-i hilâfet icrâ K.20-3
- Hükmdür vâsita-i **mevt** ü **hayâtı** halkuñ
Vay ol hâkime kim eyleye hükminde hatâ K.20-13
- Merkez-i hâkiitse **zîr** ü **zeber**
Bulamaz gerdümi nesîm-i sabâ K.21-5
- Maña virmiş cihan kamu **fakriñ**
N’ola itsem cihâna **istiğnâ** K.21-8

Sûretüm fakr ü **sîretüm** mün‘im
Hey’etüm mûr ü himmetüm ‘ankâ K.21-10

Zâhiri dil-pezîr ü feyz-resân
Bâtını zevk-bahş u rûh-fezâ K.21-19

Nakş-i hattında eltafi **sûret**
Tarz-i lafzında eşref-i **ma‘nâ** K.21-20

Lîk bir bende-i **hakîrem** men
‘Amelüm ehl-i hayra **hayr** du‘â K.21-38

Gerçi eflâke rağbet eyler hâk
Yetmez **a‘lâya** rütbe-i **ednâ** K.21-41

Var ümîdüm ki tâ mü'essir ola
Sâbit ü **sâyir** ile arz ü semâ K.21-45

Karadan ağı fark itmez bu remzin bilmeyen dehrûñ
Ki niçün geh **nehârı** **leyl** ü geh leyli **nehâr** eyler K.22-2

Beyâz üzre **sevâd**-i nüsha kim esrâr-i hikmetdür
Hired her harfini manzûr-i ‘ayn-i i‘tibâr eyler K.22-3

Virür her hasteya elbette devrân-i felek **dermân**
Velî bir kaç zeman **bîmâr**-i **derd**-i intizâr eyler K.22-8

Kılur şem‘i cemâlûñ **nûr**ı tâb‘-ı **tîremi** rûşen
Güneşdür seng-i bî-mikdârı lâ‘l-i âb-dâr eyler K.22-29

Ümîdüm var kim **var** olasañ ‘âlemde kadr ile
Kazâ her nice kim **yohdan** cihân ehlini var eyler K.22-30

Musavver eyledi nakş-i sa‘adet-i **ebedî**
Bisât-i buk‘a-i Bağdâd'a nakş-bend-i **ezel** K.23-8

Zihî bülend-makâmî ki pâye-i kadri
‘Ulûvv-i târem-i **a‘lâyı** gösterür **esfel** K.23-11

Ne mülke kim eser-i iltifât-ı salsa şerer
Olur **hazâni bahâra gamı neşâta** bedel K.23-13

Tefahhus eyleseler hüsn-i ‘**âkibet** ehlin
Cemî‘ hâtıra sensen hutûr iden **evvel** K.23-16

Şâh-i gül virdi çemen bezmine bir **nûr-i sürûr**
Ki çerâğ ile bulunmaz eser-i *zulmet* ü *gam* K.24-4

Ki niçün gaflet ile fevt ola bir mevsim kim
Ola andan **diriler** tek **ölüler** hem hurrem K.24-10

Sebzeden jeng ‘iyân eyledi âyîne-i bâğ
Bes ki geçdi **dün** ü **gün** şeb-nem ü bârandan nem K.24-12

Rif‘at-i kadrini hur-şîde su‘âl itdi **zemîn**
Hâk-i der-gâhına yâd eyledi hur-şîd kasem K.24-31

Götürdi bâd bürka‘ çihre-i gül-berg-i **handandan**
Getürdi ‘âlemi murg-i çemen feryâda **efgandan** K.25-1

Bahâr eyyamıdur kurtuldu ‘âlem her **küdûretten**
Kılub kesb-i **safâ** cüll-âb-i feyz-i ebr-i nîsandan K.25-5

Salâh ü i‘tidâli dehr mensûb itdi ezdâda
Fesâd ü ihtilâf i devr merfû‘ itdi erkandan K.25-9

Ser-â-ser kıldı eczâ-yi zemîn emvâtını ihyâ
Meger her katre **âb**-i Hızır idi bir **katre bârandan** K.25-13

Mu‘âlic **sıhhat**-i **bîmâr** içün çoh çekmesün zahmet
Bu gün kim kesb olur ol müdde‘â seyr-i gül-istândan K.25-14

Müşerref eyledi zât-i şerîfuñ mülk-i Bağdâd’ı
Îmâret kıldı re’y-i genc-bahşuñ hâk-i **vîrânı** K.26-5

Nedür **dünyâ** vü ‘**ukbâ** bî-rızâ-yi Murtazâ bi’llah
Ne ol **bâkî** gerek sıdk ehline mutlak ne bu **fânî** K.26-29

Fuzûlî bu harem içre **şeb** ü **rûz** ü geh ü bî-geh
Du‘â-yi hayr kıl Sultân’a terk it seyr-i bu-stânı K.26-32

Bulınmaz bu **ma‘mûre**de bir **harâbe**
Defîn olmağa genc-i dînâr ü dirhem K.27-15

Kemâlât kesbine ‘akl-i **mücerred**
Ne cism-i musavver ne rûh-i **mücessem** K.27-17

Kader tek vukûfına inşâ hemîşe
Hem **eşkâl**-i muğlak hem **esrâr**-i mübhem K.27-22

Şehâ sensen ol gevher-i dürc-i hikmet
Ki sendendür elbette her **derde** bir **em** K.27-29

Ne dil-rîş kim **zahm** tek açdı ağzın
Saña ‘arz-i hâl itmeğe tapdı **merhem** K.27-30

Gâlibâ takdîrden sükkân-i halvet-gâh-i hâk
Ruhsat almışlar kim idüb **sırr**-i hikmet **âşkâr** K.28-13

Nev-bahâr-i zevk-i **vaslı**ndan **cüdâ** gül-zâr-i mülk
Hâr-zâr-i derddür zindân-i züll ü inkisâr K.28-27

Hak bilür kim gül-şen-i vasluñdan ayru murg-i dil
Pây-bend-i rişte-i teşvîşdür **leyl** ü **nehâr** K.28-28

Sipih-r-i devlet ü ikbâl-i mülk-ârây Ca‘fer Beg
Ki yek-sandur anuñ ‘adline hükmi-i ‘**âli** vü **sâfil** K.30-12

Ümîdüm var kim tâ **nûr** ü **zulmet** ola ‘âlemde
Cihandan sâye-i câh ü celalüñ olmaya zâ’il K.30-25

Yüz fesâhat tûti-i tab‘umda **muzmer**dür velî
Kim tutar âyine kim **izhâr** idem *râz*-i *nihân* K.31-4

‘Âlem-i **sûrette** ger yohdur şükûh ü şevketüm
‘Âlem-i **ma‘nî**de yoh bir men kimi sâhib-kırân K.31-8

Safvet-i ihlâsı ol mikdâr kim kahr eylese
Hâtır-i **bed-hâha** kahrından hutûr itmez ziyân K.31-19

Habbezâ dehr ki peyveste sehâb-i feyzin
Bâ'is-i terbiyet-i **bâğ** u **beyâbân** eyler K.32-14

Goncenüñ görse açar rişte-i tab'ında girih
Bülbülüñ bilse işin **müşkilin âsân** eyler K.32-15

Katreyi müddet ilen muttasıl-i **bahr** kılur
Zerreyi vâsıl-i hur-şîd-i dirahşân eyler K.32-17

Gayra ihsanı çoğ ü **lûtfi** öküş lîk maña
Sitemi vâfir ü **bî-dâdı** firâvân eyler K.32-19

Ey felek bu ne revâdur ki sipâh-i sitemün
Dil-i **ma'mûrumı** yağma ile **vîrân** eyler K.32-25

O1 kader-nâme ki mûr-i hatınun **mazmûnı**
Neye kim **zâhir** olur hükm-i Süleymân eyler K.32-28

Râyiz-i tünd-rev-i tab'ı lâtfün **dün** ü **gün**
Tevsen-i fikret ilen çerhde cevlân eyler K.32-35

Diliyle öz başına muttasıl belâ getürür
Ki halka **gizlü** sözi eyler **âşkâr** kalem K.33-12

Kelîm-i Tûr-i vefâsan ki ehl-i **hayr** ü **şere**
Elüñde gâh 'asâ oldu gâh mâr kalem K.33-27

Sözün yürütmeğe **başdan ayağ** idüb yügürür
Kemâl-i şefkatüñdür ümîd-vâr kalem K.33-36

Boynı bağlu bir kara kuldur hevâsı kaçmağa
Bulduğın alub kaçar sahlamasañ **şâm** ü **seher** K.34-7

Yirde gezmez vahş tek ammâ yürür andan revân
Gökde uçmaz tayr tek ammâ uçar andan beter K.34-10

- Baş açub yağmurlara suya baturmuş kisvetin
Yaş uşahdur levhi sâde hîç bilmez **hayr** ü **şer** K.34-12
- Cânı yoh lâkin rızâ-yi halk hâsıl kılmağa
Geh **aşağa** geh **yukaru** segridüb canlar çeker K.34-13
- Ey bekâ-yi ‘izz ü câhuñ mûcib-i temkîn-i mülk
V’ey senâ-yi lûtf ü kahrın menşe’-İ **nef’** ü **zarer** K.34-16
- Düşmenün **mağlûb** olub dâ’im **zafer** bilmez nedür
Sen kaçan kim ‘afv kılsañ ol sanur anı zafer K.34-21
- Şâm**-i bezmüñ eyle rûşendür ki her kim şem‘ tek
Tapsa anuñ zevkini kılmaz temennâ-yi **seher** K.34-24
- Vasf-i zâtun hadden **efzûndur** Şehâ ma‘zûr dut
Kim kılır ibrâm havfinden Fuzûlî **muhtaser** K.34-25
- Var ümîdüm tâ bu deryâ üzre keştî-i hilâl
Gâh seyr-i **hâver** eyler gâh geşt-i **bâhter** K.34-26
- Bâhter**den **hâvere** olsun salâ-yi savletüñ
Şöhretünden olmasun hâlî fezâ-yi bahr ü ber K.34-27
- El dutub düşmüşleri bir bir ayağa durgurup
Sarf iden varın gönüller açmağa her **subh** u **şâm** K.35-4
- ‘Akl alursan can bağışlarsan kemâl-i sihr ile
Div salursan şîşeye **odı** kılursan **suya** râm K.35-9
- Gâh **durmak** geh eğilmek geh ayağa **düşmeğüñ**
Zâhir eyler geh rükû‘ ü geh **sücûd** ü geh **kıyâm** K.35-10
- Bir riyâyî zâhide beñzer birûnuñ kim ola
Taşrası takvâ ile zîbâ **içi** dolu harâm K.35-11
- Emr-i ikbâlin müretteb kılmağa olmuş aña
Şâm bir Hindî kenîzek **subh** bir Rûmî gulâm K.35-21

Handa kim girdiyse **düşmen** kâm çıhtı câm-i mey
Şükr-li'llâh kim senüñ bezmünde oldu **döst** kâm K.35-27

Bu bahr-i nîl-gun biñ mevc her sâ'at '**iyân** eyler
Ulû'l-ebşâra bir bir keşf-i **esrâr**-i nihân eyler K.36-1

Nişân-i **kesret**-i eşyâ dem-â-dem ehl-i taklîde
Rümûz-i nükte-i **tevhîd**-i Hak hâtır-nişân eyler K.36-2

Virür **fakr** içre şükr ehline kadr-i Mûsî-i 'İmrân
Tenâ'um içre terk ehlin **Süleymân**-i zemân eyler K.36-5

Hoşâ ol kim bilüb fakrin tenâ'um mülk-i dünyânun
Yoğın eyler tasavvur **var** varın yok gümân eyler K.36-6

Yamanlug yahşilug keyfiyyetin ma'lûm iden 'âkil
Yamanlug idene yahşilug itmezse yaman eyler K.36-8

Felek gûyâ değıl ehl-i firâset kim **vefâ** ehli
Cefâsından anuñ peyveste feryâd ü figân eyler K.36-9

Men andan isterem ta'zîm ü tekrîm ü **tüvânâlug**
Meni gün günden ol zâr ü za'îf ü **nâ-tüvân** eyler K.36-10

Göñül **vîrânesin** **ma'mûr** kılmak kasdına çeşmüm
'Izârüm üstine cedvel çeküb sular revân eyler K.36-14

Eğer ta'lîm virse **sûret**-i dîvâra kirmânı
Kılıb kâmil kamu **ma'nîde** anı nükte-dân eyler K.36-20

Bu günden sonra kalmaz hiç **vîran** mülk hayrânem
Ki cağıd **âbâd** yirden kaçsa handa âşyân eyler K.36-27

Mînâ-yi sebz lûtf ile durmuş ayağa kim
Ger gonce **fâni** oldu menem 'ömr-i **pây-dâr** K.37-9

Bî-hûş düşmüşem mütegayyir mizâc ile
Gâfil ki **leyldür** mi geçen devr yâ **nehâr** K.37-18

Gördüm yirüm fezâ-yi bisât-i **sürûr** iken
Olmuş mazîk-i mezbele-i ‘aciz ü **inkisâr** K.37-23

Ref‘ oldu bu musîbet ü andan ‘âyân olan
Tahkîk-i **sırr**-i hikmet-i Hak kaldı **âşkâr** K.37-40

Bu resmdür bürehne olub **kış**da her dirah
Tecdid-i kisvet eylemek eyyâm-i **nev-bahâr** K.37-42

Cüz‘î hasâret ile melûl olma şükr kıl
Yeğ hâk-i der-gehine fidâ beyle sâd **hezâr** K.37-45

Bâtın-i sâf ile bir sôfiye beñzer ki müdâm
Secdesinde eser-i sıdk u safâ **peydâdur** K.38-8

Ey Fuzûlî **dün** ü **gün** eyle du‘â sıdk ile kim
Ola bu devlet ü ikbâl ile tâ dünyâdur K.38-15

Hansı hâr-i huşke lûtfun yetse eyler bâr-ver
Hansı **sahrâya** güzâr itsen kılursañ **lâle-zâr** K.39-7

Handa olsan olduğun kişverde olmaz inkılâb
Hansı **gam** ehline kim yetsen olursuñ **gam-güsâr** K.39-9

Lîk senden ayrılan halkın işi düşvârdur
Bir şeb-istânun **çerâğ**ın alsalar olmaz mı **târ** K.39-10

Tîre olmaz mı cihân pinhân olıcak **âf-tâb**
Gidicek gül devri bâğun gül-büni olmaz mı hâr K.39-11

Nice kıldıñ ‘âfiyet mülkün vîran **zulm** ile
Nice salduñ **zevk** mir’âtına mihnetten gubâr K.39-14

Lîk ma‘lûm eyle kim bu mâ-cerâ menden degül
Sen kılurdun iltimâsın bu işün **leyl** ü **nehâr** K.39-20

Eyleyüb ‘**acz** ü niyâz ile du‘â-yi bî-riyâ
Ol ser-efrâza sen isterdüñ **ulüvv**-i i‘tibâr K.39-21

N'ola ger hur-şîd veş devr itse ol sâhib-nazar
Ger **irak**dur ger **yakın** ihsânına ümmîd-vâr K.39-24

Açdı gönülüm çiçeğin zevk-i hat-i ruhsârun
Dün ü **gün** oldu ber-â-er ne 'aceb olsa bahâr K.40-6

Dutalım kim saña **sultân** baña **çâker** dirler
İttisâl eyle menümle vü ger eylersen 'âr K.40-11

Hidmet-i bezmüne me'mûr melâ'ik saf saf
Zâhiren sûret-i insâna girüb **leyl** ü **nehâr** K.40-25

Kaşlarıñdandır hacil gûyâ halâl-i 'îd kim
Gice eksük görünür **gündüz** çoğ olmaz âşkâr K.41-3

Şefkat ü **kahr** iledür bir sâye-güster nahl kim
Tâkdür aslı virür hem gûre hem engûr bâr K.41-10

Ey safâ-yi meşrebün mülk-i **ezel** tek bî-kerân
V'ey muhît-i himmetüñ bahr-i **ebed** tek bî-kenâr K.41-14

Mahz-i şer' olmuş 'afâk'allah vücûd-i kâmilüñ
Feyz-i tefsîr ü hadîs ü fikhdan **leyl** ü **nehâr** K.41-17

Lîk hâl ehline **izhâr** idegör derd-i **derûn**
Haste ahvâlini ma'lûm etibbâ eyler K.42-13

Ekmel-i halkdan iste şeref ü **rif'at** kim
Kurb-i ednâ hevesi rütbe-i **ednâ** eyler K.42-14

Gerçi **sûret**de şerîk-i beşeriyet çoğ olur
Derk-i **esrâr**-i hakîkat dil-i dânâ eyler K.42-15

Pençe-i 'azmedür kudret-i **islâh**-i **fesâd**
Sihr def'in meded-i mu'ciz-i Mûsâ eyler K.42-20

Arturub sûret-i hâline kemâl-i ma'ni
Sûret ü **ma'ni** ile cümleden a'lâ eyler K.42-22

- Dağıdur tîg ile terkîb-i ‘adû eczâsın
Lîk her **cüz**’in anuñ **lâ-yetecezzâ** eyler K.42-28
- Cilve-gâh-i ‘amelûñ mesned-i emniyyetdür
Eser-i re’fetün **a’dâyı ahibbâ** eyler K.42-40
- Ey hoş ol makbere kim bulmağa **emvâtı hayât**
Añı tevfiğ güzer-gâh-i Mesîhâ eyler K.42-43
- Ser-verâ **sâmit** iken lezzet-i medhün zevki
Tûti-i **nutk**-i Fuzûlî’ni şeker-hâ eyler K.42-44
- Eyle kim fasl-i hazan bülbüli **lâl** itmiş iken
Şevk-i nezzâre-i gül zevk ile **gûyâ** eyler K.42-45
- Gerçi sahlardı **nihan** nazmûmı baht-i siyehüm
Saña yetdükde ne kim var ise **ifşâ** eyler K.42-48
- Dutalım ser-ver-i **a’yâna** hicâb-i zulemât
Hızr’dan Âb-i Hayât’ı nice **ihfâ** eyler K.42-49
- Men nihan-hâne-i ‘uzlette iken fakr menüm
Keşf-i **esrârüm** idüb ‘âleme rüsvâ eyler K.42-53
- Ola bâkî eser-i **ma’deletüñ** kim dâ’im
Eser-i **zulmden** âfâkı müberrâ eyler K.42-58
- Çıhdı can gönlümde **endûh** u gam ü mihnet hemân
Ey menüm cânım sen ü gönlüm senünle **şâd-mân** Trc.B.1.1-5
- Koymadı devrân-i çerh öz hâlüme hurrem meni
Şâd iken ‘âlemde çerh itdi esîr-i **gam** meni Trc.B.1.2-2
- Dir idüm sabr eyleyem olsam cemâlünden cüdâ
Bilmedüm düşvâr imiş olmak **visâlünden cüdâ** Trc.B.1.3-2
- Yâr bileç hâlümü bir rahm peydâ eyleye
Anlayub **derd**-i dilümni bir **müdâvâ** eyleye Trc.B.1.5-1

- Der-geh-i pîr-i muğan ümmîd-gâhumdur menüm
Men anun bir **çâkeri** ol **pâd-şâh**umdur menüm Trc.B.1.7-4
- Getür sâkî kadeh bil kim ta'allül **fevt-i fursat**dur
Bu fursat var iken fevt itme kim fursat ganîmetdür Trc.B.2.2-1
- Getür sâkî kadeh oldunsa râz-i dehrden âgeh
Ki devrân üzredür peyveste **subh** u **şâm** ü sâl ü meh Trc.B.2.3-1
- Hakîr bahma mana kimseden saġınma kemem
Fakîr-i **pâd-şeh** âsâ **gedâ**-yı muhteşemem Msd.2.1-2
- Ne mülk ü mâl mana virse çerh **memnûnem**
Ne mülk ü mâlden âvâre kılsa **mahzûnem** Msd.2.2-1
- İşüm kare **gice** tâ **subh** nâle vü feryâd
Ne virseler ana şâkir ne kılsalar ana şâd Msd.2.3-3
- Zemâne içre mücerrebdür intikâm-i zemân
Hemîşe yahşıya **yahşı** virür yamana **yaman** Msd.2.5-3
- Eğerçi gül-büne gâhî **hazandan** âfet var
Tedârük eyler ana 'âkibet nesîm-i **bahâr** Msd.2.7-2
- Künün zemâne ol ahvâlden peşîmandur
Eğerçi **kâfir** idi hâliyâ **müselmandur** Msd.2.8-3
- Gam** diyârın dil ara **âbâd** kılsam 'ayb imes Mh.2.3-3
- Öz evi **tek** kıldı **çoğ** ev merdüm-i çeşmüm harâb Mh.3.4-2
- Ey **ezelden** tâ **ebed** gönlüm giriftârun senün Th.1.1-4
- Tapdı bu **sıhhat** ki **firkat**den yakîndür ölmegüm Th.1.2-2
- Ger **cefâ** kıl ger **vefâ** cânım fidâsen kâtile Th.1.5-2
- Tâ cünun rahtın geyüb dutdum fenâ mülkün veten Th.2.1-1

- Ey gönül ‘ışk ehline her **şeb** gülerdün **şem**‘ tek Th.2.4-4
- Men dimezdüm mi ki tanla **ağlayas**ıdur **gülen** Th.2.4-5
- Acı** sözler **datlu** cânımdan usandurdı meni Mr.1.4-2
- Perde-i **idbâr** dutmuş sûret-i **ikbâlini** Mr.1.7-2
- Alsalar **dîn** ile **dünyânı** şarâba satuben Mr.2.4-3
- Gamundan **derde** düşdüm kılmadun tedbîr-i **dermân**um Mr.3.1-2
- Yamanlık**dur işün ‘uşşâk ile **yahşı** mıdur beyle Mr.3.6-2
- Gel Allah’ı seversen bendene **cevr** itme **lûtf** eyle Mr.3.6-3
- Sa’d** ü **nahs** ahvâlini kılsan müneccimden su’âl
Muktedâ-yi ma‘rifet Bercîs ü Keyvan’dur ana Mk.I-1
- Eylesen remmâlden teftîş-i hâl-i **nîk** ü **bed**
Mürşid-i râh-i yakîn Engîs ü Lehyan’dur ana Mk.I-2
- Bilmiş ol kim her ne sâdır olsa **hûb** ü **zîşt**den
Mazharı bir ‘ilmdür kim ‘akl hayrandur ana Mk.I-4
- Kâtil-i âbâ vü ecdâdun mu‘âf itmez seni
Umma andan **dôstluk** resmin ki **düşmendür** sana Mk.II-2
- Men **subh** u **şâm** dūd-i dil-i sūz-nâk ile
Bağrın kebâb idüb virürem çehre inkilâb Mk.III-1
- Doğrulug** ile harflere sadrdur elif
Yâ harfini ayağa bırahmışdur **i’vicâc** Mk.V-2
- Doğrular** ile gez ki seni ser-bülend ide
Eğriler ile eyleme elbette imtizâc Mk.V-3
- Yâ ihtilâtı ile serîr oldı **pây-mâl**
Başda makâm dutdı elif nusret ile tâc Mk.V-4

Sen bilürsen mücmelen andan ne alursan velî
Bilmez ol kim alduğı senden **hasendür** yâ **kabîh** Mk.VI-2

Zâhiren **satmak** hüner **almak** ‘atâ bir bey‘dür
Tıflıdur nâ-dan buyurmaz şer‘ anun bey‘in sahîh Mk.VI-3

Her ne tezvîr itse **ehl-i cehl** ana olmaz sebât
Mekr-i **ehl-i ‘ilm**dür asl-i fesâd-i rûzgâr Mk.VII-3

Geh **sevâd**-i gird-bâd-i hahrî hâk-i târeyi
Tûtîyâ-yi dîde-i **hurşîd**-i ‘âlem-tâb ider Mk.IX-2

Mende tevfiik olsa bu **düşvârî âsân** eylerem
Nev-bahâr olgaç tikenden berg-i gül izhâr olur Mk.X-3

Kâbil-i ecr olursa cevri n’ola
Emr-i **ma‘rûf** nehy-i **münker**dür Mk.XII-4

Her kimün var ise zâtında şerâret **küfri**
Islahât-i ‘ulûm ile **müselmân** olmaz Mk.XIII-1

Elindeki güheri **bezl** kılmasa **mümsik**
Şeb-i gamına emel müjde-i seher virmez Mk.XIV-2

Tıflar dîvâneler senden müberrâ olmağın
Dünyâ vü ‘**ukbîde** bulmuşlar kemâl-i inbisât Mk.XVI-2

‘**İzzet** ü **zillet**de bilmezler tarîk-i imtiyâz
Hullet ü hürmetde çekmezler ‘azâb-i ihtiyât Mk.XVI-3

Min iken kadr ü kıymetün **bir** olur
Muztarib olsa kalbün ey ‘ârif Mk.XVII-1

Eyle **teskîn**-i kalb hâsıl kim
Elfi **tahrîk**-i kalb eyler elif Mk.XVII-2

Saç **ağardı** gel yeter mir’ât-i kalbün **tîre** kıl
‘Ömrden bir dem ki kalmış eyle istiğfâre sarf Mk.XVIII-2

- Ma‘bedün matbah ola **şâm** ü **seher**
Müsterâh ola ziyâret-gâhun Mk.XXI-3
- Sevâd**-i dîdemi mutlak beyâz-i ‘ayne dönderdün
Beyâz-i hüsn-i hâlüm hâl-i rûy-i rûzgâr itdün Mk.XXIV-3
- Ey ki endîşe-i mâl ile serâsîme olub
Dün ü **gün** dehrde âşüfte geçer ahvâlün Mk.XXV-1
- Figan ki **dôst**ımı **düşmen**ümden itmen fark
Kemâl-i cehl ile evkât sarf olur meh ü sâl Mk.XXVI-5
- Bu **cehl** ile özümü **ehl**-i ma‘rifet sanuram
Zihî tasavvur-i bâtil zihî hayâl-i muhâl Mk.XXVI-6
- Dehr bir bâzârdur her kim metâ‘ın ‘arz ider
Ehl-i dünyâ sîm ü zer ehl-i hüner fazl ü hüner Mk.XXVII-2
- Ehl**-i kemâle **câhil** eger kadr kılmasa
Ma‘zûr dut melâmetin itmek revâ degül Mk.XXVIII-1
- Ülfet hemîşe fer‘i olur âşnâlığun
Câhil fazîlet **ehli** ile âşnâ degül Mk.XXVIII-3
- Hîç ‘âlemde bulunmaz eser-i **râhat**-i dil
Oluram **muztaribü**’l-hâl ne san‘at dutsam Mk.XXIX-3
- Sohbet-i erbâb-i ‘ilm ü ma‘rifetden kesb kıl
Hüsn-i **sîret sîret**-i hâlün diğêr-gûn olmadın Mk.XXXII-2
- Cismdür** **ma‘nîde** Burc-i Evliyâ sen rûh-i pâk
Bir nigindür hitta-i Bağdâd sen nakş-i nigîn Mk.XXXIII-6
- Ebr-i lûtfun kıldı hâr-i **huşkümü** gül-berg-i **ter**
Feyz-i cûdun kıldı eşk-i hârumı dür-i semîn Mk.XXXIII-11
- Ulu** evlâdı keser südden ü te‘dîb virür
Süd virüb lûtf ile bağlar beşîğê **etfâli** Mk.XXXVI-4

- İtmeğe **ma‘mûre**-i islâmı **vîran** kendüye
A‘zam-i a‘vân ü ensâr eyleye şeytan seni Mk.XL-5
- Her cihetden fâriğem ‘âlemde hâşâ kim ola
Rızık içün ehl-i **bekâ** ehl-i **fenânun** çâkeri Mk.XLII-9
- Ol bir nice **dilsüzlere** töhmetdür bu
Zîrâ ki gerek lehce vü **güftâr** ile bahs Rb.VIII-2
- Ey mihr-i ruhun kadîm ü ‘âlem hâdis
İzhâr-i vücûda **keşf-i râzun** bâ’is Rb.IX-1
- Hayl-i gamun itdi nakd-i ‘ömrün târâc
Sabr ile müyesser olmadı **derde ‘ilâc** Rb.X-1
- Her kimdeki gördi himmetün sû’-i mizâc
Ol **sû’**-i mizâce **lûtf** ile kıldı ‘ilâc Rb.XI-2
- Ey şerbet-i vaslun **elem**-i hecre **‘ilâc**
Bâzâr-i gamunda eşk nakdine revâc Rb.XII-1
- İzhâr-i kabûlün eser-i lûtf-i **hafî**
İhfâ-yi reh-i şerî‘âtün zulm-i **sarîh** Rb.XIII-2
- Her **subh** ki hur-şîd-sıfât kaldura baş
Bezmin bezeyüb gezdüre tâ **şâm** kadeh Rb.XV-2
- Bir âb ü hevâdur eşk-i **germ** ü dem-i **serd**
Kim andan alur neşv ü nemâ gül-bün-i derd Rb.XVIII-1
- Birdür bize bezm-gâh-i ‘ışkunda felek
Ger **kahr** ile zehr virse v’er **lûtf** ile şehd Rb.XX-2
- Ger mihnet-i kesrdür ver ger ni‘met-i sabr
Sabr ile kanâ‘atde gerek **müslim** ü **gebr** Rb.XXV-1
- Her mihnet ü ni‘met ki virürsen yâ Rab
Vir **ni‘mete** bir kanâ‘at ü **mihnete** sabr Rb.XXV-2

- Hecr**ün ciğerini her kimün kan eyler
Tedrîc ile **vasl**un ana dermân eyler Rb.XXVII-1
- Zülfün kimi kim müddet ile **kâfir** ider
Lâ'lün anı bir demde **müselmân** eyler Rb.XXVII-2
- Her dil ki esîr-i gam-i **hicrân** olmaz
Şâyeste-i zevk-i **vasl**-i cânân olmaz Rb.XXIX-1
- Her derd ki var var dermânı velî
Bî-derdlerün **derdine dermân** olmaz Rb.XXIX-2
- Ayrıralı çerh sen habîbi menden
Bî-tâkat ü bî-tâb ü **tüvânem** sensüz Rb.XXX-2
- Dünyâya heves itmek itmekten yeğ
Çu **evveli** hırs u **âhiri** hasret imiş Rb.XXXV-2
- Göz yaşına **rahm** eyle ki çoh müddetdür
Bî-dâduna sabr idüb basar bağına daş Rb.XXXVI-2
- Öldürdi **kinâyet** ile ağyâr meni
Bu zulm-i **sarîhi** eyle sultânuma 'arz Rb.XXXIX-2
- Zâhid mey-i nâbdandur ikrâh galat
Sen hâh sözüm **sahîh** dut hâh **galat** Rb.XLI-1
- Vasl**unda cefâ-yi ta'ne-i ağyârun
Hecründe meni hayâle itmiş kâni' Rb.XLV-2
- Her **şâm** yeter visâl-i cânâne çerağ
Tâ **subh** kalur hem-dem ü hem-hâne çerağ Rb.XLVII-1
- Zirâ **tiken** üzre dutdı bülbül mesken
Gül bâd güzer-gehinde yandurdı çerağ Rb.XLVIII-2
- Kayd-i gam-i rûzgâr bir 'illetdür
Ol 'illete 'ışkdur tabîb-i **hâzık** Rb.LIV-2

Mecnûn **oda** yandı şu'le-i âh ile pâk
Vâmık **suya** batdı eşkden oldı helâk Rb.LV-1

Ey gâ'ib olan dîde-i hûn-bârumdan
V'ey **râhat** alan sîne-i **efgâr**umdan Rb.LXIII-1

Men **vârumı yoğ** itdüm senün'çün ne revâ
Sen dutmayasan haber **yoğ** u **varumdan** Rb.LXIII-2

Ruhsâre ser-i zülf-i perîşân eyle
Gözden gül-i ruhsârını **pinhân** eyle Rb.LXVIII-1

Müjgânımı ey şem' güher-bâr itme
Pinhan gamımı 'âleme **izhâr** itme Rb.LXIX-1

II. BÖLÜM

LAFIZ ve YAZIYA DAYALI SÖZ SANATLARI

1. ‘AKİS

‘Akis, bir kelimenin, mısraın yahut cümlenin yerlerini değiştirerek, tersten anlamlı başka bir mısra yahut cümle oluşturmaktır. Bu sanata *tard ü ‘akis* ve *‘aks u tebdil* adları da verilir.

‘Akis sanatı, kelimelerin diziliş düzenlerine göre tam ‘akis ve noksan ‘akis olmak üzere ikiye ayrılır. Tam ‘akis, ‘aksi oluşturan kelimelerin düzenli olarak dizildiği ‘akis çeşididir. Noksan ‘akis ise, ‘aksi oluşturan kelimelerin düzenli olarak dizilmediği, bazı ekleme ve çıkarmaların yapıldığı ‘akis çeşididir.¹¹¹

Daş olur arslan eger kahr ile kılsa bir nazar
Hükm kılsa düşmeni kaskına **daş arslan olur** K.7-15

Hilâfetde velâyet ehlinüñ himmetlü ser-dârı
Velâyetde hilâfet tahtınun devletlü sultânı Trk.B. (12) -IV.2

Emîr-i a‘del ü ekrem Ayâs-i **pâk-tînet** kim
Zülâl-i ‘adl birle **tînet-i pâki** muhammerdür K.19-19

Karadan ağı fark itmez bu remzin bilmeyen dehrüñ
Ki niçün geh **nehârı leyl** ü geh **leyli nehâr** eyler K.22-2

Nihâl-i devlete **kadrüñ riyâz-i** hikmetdür
Riyâz-i kadrüñe bir turfa cûy-bâr kalem K.33-24

Didi sahn **sözi çoğ** itme sahla şart-i edeb
Ki **çoh** sözinden olubdur siyâh-kâr kalem K.33-39

Hoşâ ol kim bilüb fakrin tena‘um mülk-i dünyânuñ
Yoğın eyler tasavvur **var varın yoh** gümân eyler K.36-6

¹¹¹ Külekçi, *age.*, s.240-241.

Perîşan-hâlün oldum sormadun **hâl-i perîşân**um Mr.3.1-1

Cehd kıl **zâtun ola** mazhar-i âsâr-i kabûl

Kılma ol câha tefâhur ki **ola** hâric-i **zât** Mk.IV-3

Bâr-gâh-i kurbden cem‘iyyet-i mâl ü menâl

Her ne **mikdâr olsa ol mikdâr** dûr eyler seni Mk.XLI-2

Sâkî kerem it **şarâb-i gül-fâm** yürüt

Gül-fâm şarâba virme ârâm yürüt Rb.V-1

2. ALİTERASYON

Ünsüz seslerin, ahenk oluşturmak maksadıyla tekrarlanmasına aliterasyon denir. Fuzûlî Dîvânı'nda çok sayıda örneği mevcuttur. Bunlardan bazıları:

Tavâf-i Ka'be-i vasluñ tahassüriyle müdâm
Sürûd-i seyle safîr ü hurûş-i ra'de sadâ K.1-79

Devri anuñ âl ü ashâbından almaz rûzgâr
Devr anuñdur devr ilen her nice kim devrân olur K.7-29

Serîr-i hükmi Burc-i Evliyâ senden bulub zîver
Safâdan her günü nev-rûz ü her faslı bahâr olsun Trk.B. (12) -VII.7

Gerçi sultânadur İslâm kıyâmı mensûb
Saña mensûbdur ol sa'y ki sultân eyler K.32-42

Nihâl-i bî-bedel-i serv kim kalub mansûb
Sebât-i hâl ile añlardan oldı müstesnâ K.1-20

Dest-bûsı ârzûsiyle ger ölsem döstlar
Kûze eyleñ toprağum sunuñ anuñla yâre su K.3-13

Almağ için kıymetiyle sebzeden şeb-nem dürin
Yâseminden sîm tökmüş yâ semenden zer sabâ K.5-2

Dôstı ger ma'siyet kılrsa olur gufran-pezîr
Düşmeni miñ tâ'at itse mücib-i 'isyân olur K.7-25

Keşf itmeğe esrâr-i Hak açmış semen sîmin varak
Virmiş aña gûyâ sabak 'ilm içre şâh-i din Rızâ K.8-22

Hasm mülkiñe hırâmân eyledüñ hadrâ 'alem
Şerr-i şeytan def'ine açduñ melek veş perr ü bâl K.13-12

Yine kıldı sabâ gül-zâre da'vet bülbül-i zârı
Yine kumrî makâm itdi fezâ-yi sahn-i gül-zârı K.18-1

- Yine düşdi hevâdan sebze-zâre katre-i şeb-nem
Yine gül-zâre saldı zıll-i rahmet ebr-i âzârı K.18-2
- Yine dîvânî ‘ışk eyledi dârü’ş-şifâ meyli
Yine gül-zâre çıhdı kûşe-i mihnet giriftârı K.18-3
- Yirinden depreten ben mübtelâyı şevk-i gâlibdür
Hevâdur gezdüren yirden yire ebr-i giran-bârı K.18-4
- Ümîdüm var kim resm-i mukarrer üzre oldukça
Karîn-i şâm zülfiyle ‘arûs-i subh ruhsârı K.18-44
- Sen eger bilmez iseñ cümle-i âfâk bilür
Ki kimündür bu mübârek eser-i feyz-i kadem K.24-16
- Göz açdı ‘ıkd-i şeb-nemden taravet kesb ider nergis
‘Arah kurtardı terdrîc ile ol bîmârı hicrândan K.25-7
- Makâm-i muntâka tavfîn kılub olduñ kemer-beste
Öpüb ‘avn ü mu‘in der-gâhın itdün tâze imânı K.26-13
- Ne cânan cân-i mutlak belki candan efdal ü eşref
Ki der-gâhıñda eyler can nisârî ins vü cânî K.26-23
- Sîne-i sahrâya tîğ-i seylden düşmezdi çâk
Nev-‘arûs-i goncenün dâmânını dutmazdı hâr K.28-8
- Devr tavr-i dil-küşâ kilkinden itmiş iktisâb
Çerh mihr-i bî-riyâ hulkindan itmiş müste‘âr K.28-22
- Hevâ sunûf-i reyâhîne virdi zîb-i zuhûr
Tırâz-i hulle-i hâk oldu hilye-i elvân K.29-2
- Zemânıñda zımân ehline hergiz çekmemiş kâtib
Hisâb oldukda gayr-i ‘izz ü rif‘at bâki vü fâzıl K.30-17
- Teveccüh kıl melâlet çekme ikrâh itme kim Hak’dan
Bir âyetdür nizâm-i mülk ü millet şânuna nâzil K.30-19

- Tab‘-i gerdun tav‘-i fermâniña itmiş iftihâr
Rahş-i devran râyız-i râyına tapşurmuş ‘inân K.31-16
- Dikkat-i efkârı ol gâyetde kim fikr eylese
Hikmet-i eşyâda dutmaz dâmen-i ‘ilmiñ gümân K.31-17
- Safvet-i ihlâsı ol mikdâr kim kahr eylese
Hâtır-i bed-hâha kahrından hutûr itmez ziyân K.31-19
- Ey şükûh-i rif‘atün pîrâye-i gül-zâr-i dehr
V‘ey nizâm-i re‘fetün ârâyiş-i mülk-i cihân K.31-20
- Meğer kılur rakam-i vâsf-i hatt-i yâr kalem
Ki hatt-i yâr kimi oldu müşg-bâr kalem K.33-1
- Olasañ ikbâl ü ‘izz ü rif‘at ü iclâl ile
Kâm-gîr ü kâm-yâb ü kâm-kâr ü kâm-rân K.31-25
- Yir yüzinden götürölmekde gümânım dahi yoh
Beyle kim ten çürüyüb göz yaşı tuğyân eyler K.32-22
- Huceste Hızır’dur Âb-i Hayât içmek içün
Zeman zeman zulemâta kılur güzâr kalem K.33-7
- Gül-i hadîka-i ikbâl Mustafâ Çelebi
Kim oldu devlet-i kurbiyle kâm-kâr kalem K.33-19
- Ümîdüm var kim tâ âs-mandur devr ilen dâ’ir
Senüñ râyunca olsun devrler kim âs-mân eyler K.36-33
- Bâd-i hazan yetüb harekât-i şenî‘ ile
Her yan dıraht-i rahtımı itmişdi târ-mâr K.37-2
- Sarsar hücûm-i gâret-i bu-stâna ‘azm idüb
Asliyle koymamışdı ağaçlarda berg ü bâr K.37-3
- Dolmuş kadeh şarâb ile gelmiş ayağa kim
Ger lâle bitdi ise menem şem‘-i lâle-zâr K.37-8

Minâ-yi sebz lutf ile durmuş ayağa kim
Ger gonce fâni oldu **menem** ‘ömr-i pâ-y-dâr K.37-9

Hem-sohbetüm cemâ‘at-i ehl-i kabûl iken
Olmuş nedîm ü **hem-nefesüm** nice **mûr** ü **mâr** K.37-24

Yamanlıkdur işün ‘uşşâk ile yahşî mîdur beyle Mr.3.6-2

Ey kâdi-i huçeste-likâ **kim Hak** eylemiş
Sâhib-serîr-i mesned-i hükm-i kazâ seni Mk.XXXIX-1

Ey feyz-i vücûd **şâhid-i cûd** sana
V’ey **şâhid-i cûd** her ne mevcûd sana Rb.I-1

Ümmîd-i kabûl-i i‘timâd-i keremün
Merdûdunı itmîş yine merdûd sana Rb.I-2

3. CİNÂS

Yazılış ve okunuşları aynı olduğu halde anlamları farklı olan kelimeleri bir arada kullanmaya cinâs denir. Cinâs yapmaya da *tecnîs* denir.

Ahmet Cevdet Paşa, cinâsı: “İki lafzın ma’nâları muhtelif olduğu halde, telaffuzlarda teşâbühleridir.”¹¹² şeklinde tarif eder.

Cinâs, araştırmacılar tarafından çeşitli gruplandırmalara tabi tutulsa da genel olarak Cinâs-ı Tââm (Tam Cinâs) ve Cinâs-ı Gayr-ı Tââm (Tam Olmayan Cinâs) olmak üzere iki başlık altında incelenebilir:¹¹³

1) Tam Cinâs

Cinâsı meydana getiren kelimelerin dört yönden birbirine uygun olması sonucunda oluşan cinâstır. Bunlar; harflerin cinsi, harflerin sayısı, harflerin heyeti ve harflerin sıralanışıdır.

Tam cinâs, “basit ve mürekkep” olmak üzere iki çeşittir. Cinâsı oluşturan sözlerden her birinin sadece bir kelimededen meydana gelmesine *basit*, yine cinâsı oluşturan sözlerden bir tanesinin en az iki kelimededen meydana gelmesine *mürekkep cinâs* denir.

2) Tam Olmayan Cinâs

Tam cinâsta belirttiğimiz dört unsurdan en az birisinde farklılık bulunması sonucunda oluşan cinâstır. Cinâsı oluşturan kelimelerin bir veya iki harfinin farklılık göstermesine *mütekârib*, yine cinâsı oluşturan kelimelerdeki harflerin sayı bakımından farklılık göstermesine *noksan cinâs* denir.

Tam Cinâs

Basit Cinâs

Esîr-i dâm-i belâdur ve ger ne zîver için

Teveccüh itse değül aña **dâr**-i dünyâ **dar** K.6-47

Dâr-i dünyâyı fezâ-yi cennete dönderdi lîk

Gonce kimi bülbüle dünyâyı kıldı **dar** gül K.9-32

¹¹² Ahmet Cevdet Paşa, *age.*, s.113.

¹¹³ Bu kısımdaki bilgiler Menderes Coşkun’un *Sözün Büyüsü Edebî Sanatlar* adlı kitabından alınmıştır.

Olmasa mümkün fezâ-yi ‘arsa-i adlinde seyr
Zulm iderdi **dâr**-i dünyâ ehline dünyâyı **dar** K.11-56

Ümîd var ki teshîr-i mülk-i ‘**âlem** için
Fezâ-yi çerhde çekdükçe âf-tâb ‘**âlem** K.16-34

Güle gül açıla nerkis letâfet bû-sitânında
Kopa seyl-âb-i zevk ile elem hâşâki gam hârı K.18-15

Dem-i can-bahşını gûyâ yile virmiş ‘Îsâ
Ki bulur cân ü ten eşcâr **dem**inden her **dem** K.24-6

Dem bu demdür bu demi hoş göregör ey ‘ârif
Añma ‘Îsî **dem**ini urma geçen demden dem K.24-8

Cevâd ü Kâzım’uñ ‘**Attâr**-i Bağdâd olduğın bildüñ
Yüz urduñ tapduñ ol ‘**attar**dan her derde dermânı K.26-14

Mürekkep Cinâs

Almağ için kıymetiyle sebzeden şeb-nem dürin
Yâsemenden sîm tökmüş **yâ semenden** zer sabâ K.5-2

Tam Olmayan Cinâs

Mütekârib Cinâs

Gül âteşin bir avuç hâk-i reh-güzâre salub
Kül eyleyüb komuş adını bülbül-i şeydâ K.1-64

Rümûz-i hikmetiñ eyler beyân merâtib ile
Cemî‘-i **hâl**-i beşer **hâh** fakr ü **hâh** gnâ K.1-68

Esîr-i mihnet-i ‘ışkıña **zevk** u **şevkiyle**
Hilâf-i kâ‘ide meyl-i tabîb ü zikr-i şifâ K.1-76

Ol şeh-en-şeh kim rızâsiyla gezer **her** handa var
Ger şimâl ü ger cenûb ü ger debûr ü ger sabâ K.5-16

Aña refîk **hemân** bir kitâb ola bir sâz
Aña nedîm **hemîn** bir kadeh ola bir yâr K.6-10

Yüz meşakkat çekse **kâm**-i dil tapar encâm-i **kâr**
Her kimüñ ‘âlemde mevlâsı Şeh-i Merdân olur K.7-10

Sahn-i çemende ergavan her bergini itmiş **zebân**
Tekrâr eyler her **zeman** medh-i ‘Aliyyü’l-Murtazâ K.8-14

‘Âbid-sıfat çekmekde **gam** olmuş benefşe kaddi **ham**
Gûyâ kılur ol pâk **hem** Zeyne'l-‘îbâd'a iktidâ K.8-18

Kahr ile çerh-i lâciverd ger yasemîni kılrsa **zerd**
Ne gam çu görgeç ehl-i **derd** eyler aña Kâzım devâ K.8-21

Geldi ol dem kim ola **izhâr**-i hikmet kılmağa
İnşirâh-i sadr ile sadr-i saf-i **ezhâr** gül K.9-3

Yiridür odlara yansa hasret ile **hâr** kim
Andan alur zîb ü zînet gayre olur **yâr** gül K.9-18

Hansı bülbül kanı dutmuş bilmezem kim muttasıl
Geh esîr-i **hâr** olur geh mübtelâ-yi **nâr** gül K.9-20

Munca kandîli fûrûzân eyledi ammâ ne **sûd**
Dûd-i dilden kıldı bülbül rûzgârın târ gül K.9-31

Berg-i gül gezdürmez oldu mahmil-i **bâd**-i sabâ
Haddi yoh kim çekdüre bâd-i sabâyâ **bâr** gül K.9-40

Matbâh-i **cûd**ına kim **dûd**ına sünböldür gulâm
Hâr-keşlik san‘atın dutmuş değül bî-kâr gül K.9-48

Gerçi yohdur i‘tibârüñ medhin it izhâr kim
‘Âdet-i devr-i zemandur **hâre** olmak **yâr** gül K.9-60

Maksadı feth-i memâlikden revâc-i **din** hemân
Kimseye yoh mahz-i mülk ü mâl için göñlinde **kîn** K.10-30

- Vaktidür kim hâme-i takdîrden tasvîb alub
Sûret-i **dîvâr-i dîvânun** ola Hâkân-i Çîn K.10-34
- Türbet-i makbûli birr ü fâcire te'sîr-bahş
Hâk-i pâki sûret-i her niyyete âyîne-dâr K.11-16
- Câm-i **bezm-i rezmüñ** içmekden dil-i düşmen kebâb
Def'-i nâr-i kahruñ itmekde hayâl-i hasm hâm K.14-20
- Ol kazâdan kişver-i a'dâya deprettdi '**alem**
Düşdi bir sahrâya reh kim arturur zikri **elem** Trc.B.(15)-VI.1
- Gelüb huzûruña görseydi pâk meşrebüñi
Çalardı haclet ile **câmı** tevbe daşına **Cem** K.16-26
- Zihî şem'-i şeb-istân-i sehâ vü lûtf kim olmuş
Kamu ahbâba vü a'dâya rûşen **nûrı** vü **nârı** K.18-23
- Eğer kılsan i'ânet ver ihânet ihtiyâr itsen
Kılur tebdîle kâbil lûtf u kahruñ **mûrı** vü **mârı** K.18-29
- Dutulmuşdı dilüm mihnet görüb hüsn-i tekellümden
Getürdi yâduma **zevk-i sıfâtun şevk-i eş'ârı** K.18-37
- Binâ-yi buk'a-i makbûli ehl-i hayra menzil-geh
Basît-i **hâk-i pâki** evliyâu'llaha bisterdür K.19-5
- Efâzıl buk'a buk'a **hâk-i pâkin** menzil itmişler
Nazar kıl safha safha levhine gör kim ne defterdür K.19-7
- 'Azl kılmış meni '**amellerden**
'**Âmil**-i kâr-hâne-i dünyâ K.21-6
- Kılmazam **kâr** ü **bâr**-i 'âleme meyl
Çekmezem 'azl ü nasb içün gavgâ K.21-7
- Sûretüm** fakr ü **sîretüm** mün'im
Hey'etüm mûr ü himmetüm 'ankâ K.21-10

Ser-efrâza Fuzûlî hasteye bu mülk-i gurbetde
Sipihri-nâ-muvâfık **devri cevr-i** bî-şümâr eyler K.22-24

Ne müşkil olsa kılur çerh rûzgâr ile hal
Mürûr ile açılır **tâb-i târ-i** tûl-i emel K.23-1

Hâk-i **Cem** üzre çihub lâle dutub **câmını** dir
Ki kimün var ise bir **câmı** bu gün oldur **Cem** K.24-9

Sebzeden jeng ‘iyân eyledi âyîne-i bâğ
Bes ki geçdi **dün** ü **gün** şeb-nem ü bârandan nem K.24-12

Salâh ü i‘tidâli **dehr** mensûb itdi ezdâda
Fesâd ü ihtilâfi **devr** merfû‘ itdi erkandan K.25-9

N’ola çeşm-i **ter** ile çihsa habs-i hâkden nerkis
N’ola **ger** çihsa Ya‘kûb-i belâ-keş Beytü’l-ahzan’dan K.25-11

Gehî virmiş Resûl’e ‘**arş**da arslan ile mührin
Gehî ‘**arz** itmiş elde hâtem-i hükm-i Süleymân’ı K.26-26

Tufeyl-i **gevher**-i zât-i şerîfi *âdem* ü ‘*âlem*
Fedâ-yi **cevher**-i cism-i lâtifî bahri vü kânı K.26-27

N’ola ger **hayret** kılub sûsen zebânı olsa lâl
N’ola ger **hasret** çeküb ağlarsa bülbül zâr zâr K.28-11

Müjde-i teşrîf-i vasluñ geldi çun ammâ ne **sûd**
Sûz-i hicrânı ziyâd eylerdi dâğ-i intizâr K.28-31

Temâmi-i berekâtıñ **zemin** kılub mebzûl
Cemî‘-i lütf-i nihânıñ **zemâne** kıldı ‘iyân K.29-7

Sipihri kıldı bu **bezm**-i neşâta **bezl**-i safâ
Melâ’ik oldı bu sûr ü sürûra fâtiha-hân K.29-19

Eger hükm itse hüsn-i tâli‘üñ bârân olur lü’lü’
Saña minnetsüz eyler ebr ü deryâ **hâsıl** u **vâsıl** K.30-20

- Kasr-i kadr** ü rişte-i derküm refi‘ olmak ne sûd
Çün müsâvîdür bu kavme âs-mân ü rîsmân K.31-6
- Tab‘-i** gerdun **tav‘-i** fermânîña itmiş iftihâr
Rahş-i devran râyiz-i râyına tapşurmuş ‘inân K.31-16
- Ey gönül geldi bahar eyle çemen seyrânı
Gör ki hâlâ ne ‘amel ‘âmil-i devrân eyler K.32-2
- Kâş** cismimi felek **daş** ide bî-dâde dözem
Ma‘den-i la‘l kimi çün ciğerüm kan eyler K.32-21
- Bir demezsin **mi ki** nâ-geh sitemünden bu fakîr
Kâdi-i ‘Asker'e şerh-i gam-i pinhân eyler K.32-26
- Râyiz-i tünd-rev-i tab‘i lâtfün **dün ü gün**
Tevsen-i fikret ilen çerhde cevân eyler K.32-35
- İşidüb ta‘ne-i **dem**-serdleri her dem kim
Şem‘ tek şerh-i gam-i külbe-i ahzân eyler K.32-44
- Bir **öz** başına **ög** almış kararı yoh delüdür
Çıhınca dutmasalar ‘âlemi yahar kalem K.33-10
- Baş** açub yağmurlara suya baturmuş kisvetin
Yaş uşahdur levhi sâde hiç bilmez hayr ü şer K.34-12
- Zevk** için **şevkuñ** tapub ser-mest olan ‘âriflere
Hâcet olmaz câm-i mey içmek senüñ şevkuñ yeter K.34-23
- Şâm-i** bezmüñ eyle rûşendür ki her kim **şem‘** tek
Tapsa anuñ zevkini kılmaz temennâ-yi seher K.34-24
- Gonce-i gül-zâr-i hikmet hokka-i şehd-i gınâ
Dürc-i dürr-i ma‘rifet mi‘yâr-i idrâk-i temâm K.35-2
- Hâris-i ma‘mûre-i Bağdâd kutb-i ehl-i Rûm
Hâmi-i mülk-i **Hamâ** müstahfiz-i ser-hadd-i Şâm K.35-19

Câma kılmış **Cem** sifârişler ki yetgeç bezmine
Öp elin ihlâsumı ‘arz it yetür menden selâm K.35-23

Handa kim girdiyse düşmen kâm çıhdı **câm**-i mey
Şükr-li’llâh kim senüñ bezmünde oldı döst **kâm** K.35-27

Felek gûyâ değül ehl-i firâset kim **vefâ** ehli
Cefâsından anuñ peyveste feryâd ü figân eyler K.36-9

Hudâvendâ **saña** mensûbdur ahkâm-i şer‘iyye
Niçün gerdun **maña** devründe cevr-i bî-kerân eyler K.36-29

El-kıssa ol bisâtda men germ-i **şevk** olub
Aldum meta‘-i **zevk** virüb nakd-i ihtiyâr K.37-13

Oldum temâm garka-i deryâ-yi **şevk** u **zevk**
Dutdum tarîk-i râbitâ-i ‘aklden kenâr K.37-14

Ne bir **refik** kim ola ol demde dest-gîr
Ne bir **şefik** kim ola ol gamda gam-güsâr K.37-27

Ol zekî-tab‘ ki tahkîk-i sîfâtında anuñ
Taleb-i ma‘rifet **efkârı** idübdür **efgâr** K.40-16

Ey hilâl-i ‘îd gâlibdür saña ebrû-yi **yâr**
Hüsn-i sûret sende bir var ise anda iki **var** K.41-1

Devrden dehrde her maksada bir mev‘id var
Vaktsüz gerçi aña tab‘ tekâzâ eyler K.42-2

Sâ‘id-i ‘adldedür kuvvet-i **icâd**-i nizâm
‘Arz-i **icâz**-i nübüvvet yed-i beyzâ eyler K.42-19

Evliyâ Burcı’na yetdi kademün şek yoh kim
Hâk-i **pâk**ündeki emvâtını ihyâ eyler K.42-42

Eyle kim fasl-i hazan bülbüli lâl itmiş iken
Şevk-i nezzâre-i gül **zevk** ile gûyâ eyler K.42-45

Nemlü eşkümden zemin **memlü** ünümden âs-mân
 Âh u nâlem nâvek ü peyveste ham kaddüm kemân Trc.B.1.1-2

Fâriğ idüm cümle ‘âlemden bilür ‘**âlem** meni
 ‘Ayb iderdi bî-haber sanub benî **Âdem** meni Trc.B.1.2-1

Sen ki mahremsen sabâ bi’llâh anub **her** dem meni
 Söyle ey gül kim sana baht eylemez **hem**-dem meni Trc.B.1.2-5

Mû tek inceldi tenüm nâzük **nihâl**ünden cüdâ
 Ham getürdi kâmetüm müşgin **hilâl**ünden cüdâ Trc.B.1.3-4

Söyledüm derd-i dilümni bildi ol kim **yârdur**
 Kılmadı bir rahm bes kim zâlim ü hun-**hârdur** Trc.B.1.4-3

Fakr ‘ışk içre Fuzûlî ‘izz ü **câhumdur** menüm
 Şîve-i mihr ü mahabbet resm ü **râhumdur** menüm Trc.B.1.7-1

Gör öz hâlünü vü çekme **gam**-i mâzî vü müktakbel
 Ki hâlâ mevsim-i gül-geşt ü devr-i **câm**-i sahbâdur Trc.B.2.1-4

Cihanda dün mükedder-hâtır idüm fâl-i feth için
 Bu **gün** gül-zâre girdüm **gül** kitâbın açmağa nâ-geh Trc.B.2.3-4

Virmiş fûrûğ şem‘-i ruhi **gün** çerâğına
 Salmış şikest serv-i kadî **gül** budağına Msd.1.3-1

Seyl-i sirişküm oldı revan hâk-i **kûyına**
 Can vâlih oldı lâ‘l-i leb ü güft-ü-**gûyına** Msd.1.6-1

Dil düşdi dâm-i silsile-i müşg-**bûyına**
 Ol lâhza kim sataşdı gözüm zülf ü **rûyına** Msd.1.6-2

Hayât sarf idüben **derd** kılmışam hâsıl
 Sirişk-i âl ü ruh-i **zerd** kılmışam hâsıl Msd.2.3-1

Hasûd sûret-i ahvâlüme **nazer** kılmaz
 Cefâ kılar men-i bî-çâreye **hazer** kılmaz Msd.2.5-1

- Hîç şâhid yoh bu **reng** ilen ki sensen şûh u **şeng** Mh.1.5-2
- Şâm-i gam** ferzâne-i bahtum menüm uyhudadur Mh.2.4-2
- Ger **cefâ** kıl ger **vefâ** cânum fidâ sen kâtile Th.1.5-2
- Ey gönül ‘ışk ehline her **şeb** gülerdüm **şem**‘ tek Th.2.4-4
- Devr cevri**nden ten ü cânumda râhat kalmadı Mr.1.2-1
- Bâdeden gayrı ki **gam** def’ine bir **câmı** yeter Mr.2.5-1
- Dünyâda yoh ferâgat-i ümmîd **nişe** kim
Kan ahıdur oda **nice** kim çizginür kebâb Mk.III.3
- Sohbet-i erbâb-i ‘ilm ü ma‘rifetden kesb kıl
Hüsn-i **sîret sûret**-i hâlün değer-gün olmadın Mk.XXXII-2
- Ey **kemâl**-i re’fetün ser-mâye-i emn ü emân
V’ey **cemâl**-i şevketün pîrâye-i dünyâ vü dîn Mk.XXXIII-2
- Handa kim ‘azm itse mersûm ü mevâcib istemez
Hansı mülki dutsa değmez kimseye **şûr** u **şeri** Mk.XLII-6
- Pây-mâl itmez **anı** âsîb-i devr-i rûzgâr
Eylemez te’sîr **ana** devrân-i çerh-i çenberî Mk.XLII-7
- Ey zikr-i lebün **nâsîh**-i enfâs-i Mesîh
Nutkun ana efsehu kelimâtında **fâsîh** Rb.XIII-1
- Bir âb ü hevâdur eşk-i germ ü dem-i **serd**
Kim andan alur neşv ü nemâ gül-bün-i **derd** Rb.XVIII-1
- Çoh **pend** virildi olmadı fâ’ide-**mend**
Yetmez mi mana pend viren halka bu **pend** Rb.XXII-2
- Def’-i gam-i rûzgâradur **bâde** müfid
Def’-i elem-i ‘ışka ruh-i **sâde** müfid Rb.XXIII-1

- ‘Işkunda gönül eğerçi **kan** ise yeter
Yohsa garazun bu nîm **cân** ise yeter Rb.XXVIII-1
- Biz ‘âlem-i ‘ışk ‘âlem-ârâlarıyuz
Mey-hâne-i **derd dürd**-peymâlarıyuz Rb.XXXI-1
- Kûyunda senün ne daşa kim urdum **baş**
Kıldum anı gark-i hun töküb gözden **yaş** Rb.XXXVI-1
- Ey vâsf-i cemâlüne tahayyür **mâni**‘
Virmiş sana isbât-i kemâlin **sâni**‘ Rb.XLV-1
- Her geh ki bahâr kıldı ârâyış-i **bâğ**
Nevmîdlik urdı lâle veş bağrına **dağ** Rb.XLVIII-1
- Yoh dehrde bir muvâfık-i tab‘ **harîf**
Kim sohbet-i dil-güşâ ola tab‘ı **zarîf** Rb.XLIX-1
- Men zühd ü vera‘dan urmazam lâf-i hilâf
Dâ‘im ruh-i **sâde** isterem **bâde**-i sâf Rb.L-1
- Tâ halka-i zülf-i yâre düşdün ey dil
Dâm-i gam-i rûzgâre düşdün ey dil Rb.LVI-1
- Hur-şîd ki kıldı subh-dem ‘arz-i **cemâl**
Der-gâhuna yüz sürmek ile buldı **kemâl** Rb.LVII-1
- Meh durdı mukâbil sana buldukda **kemâl**
Gördi ki özinde sence yoh hüsn ü **cemâl** Rb.LVIII-1
- Taksîrûme itme özge **takdîr**-i cezâ
Şerm-endeliğüm yeter mana **ta‘zîrüm** Rb.LX-2
- Ey gâ’ib **olan** dîde-i hun-bârumdan
V’ey râhat **alan** sîne-i efgârumdan Rb.LXIII-1
- Hâk**-i ser-i kûyunda gubâr itdi meni
Ser-geşte vü **hâr** u **hâk**-sâr itdi meni Rb.LXXI-2

Noksan Cinâs

Nâ'im-i lem-yezelî anda kim saña vâsıl

Mu'azzeb-i ebedî **ol** ki senden **ola** cüdâ K.1-78

Hevâ-yi dâr-i vefâ umma her hevâyîden

Kim **ol** makâmdadur ser-bülend **olan** Mansûr K.2-2

Özüm hakîr be-gâyet **sözüm** müfîd velî

Nicûk ki hükm misâlinde satrû beyne sutûr K.2-32

Senseñ ol bahr-i kerâmet kim **şeb**-i Mi'râc'da

Şeb-nem-i feyzüñ yetürmüş sâbit ü seyyâre su K.3-27

Devri anuñ âl ü ashâbından almaz rûzgâr

Devr anuñdur **devr** ilen her nice kim **devrân** olur K.7-29

Cem'-i perîşan kim **iter** reh-berleri sünbül yeter

Kim tîre toprağdan **biter** eyler gönüller mübtelâ K.8-5

Hak mazhârıdur her **çiçek** ger dutsañ ey nakkâş *şek*

Bir nârven *şek*lini **çek** virgil aña neşv ü nemâ K.8-6

Dutmuş Hak'a nerkis yüzün açmış hakîkat-bin **gözin**

Kılmış nazar görmüş **özün** sırr-i Hak ile âşnâ K.8-8

Ger olmasañ **medhûş** tek bahsañ bir ehl-i **hûş** tek

Hakkâ ki berzengûş tek tesbîh-hândur her giyâ K.8-12

Geldi **ol** dem kim **ola** izhâr-i hikmet kılmağa

İnşirâh-i sadr ile sadr-i saf-i ezhâr gül K.9-3

Yetdi **ol** mevsim ki açmağa gönüller mülkini

Ola gül-şende reyâhin hayline ser-dâr gül K.9-4

Ser-ver-i Cemşîd-şan Dârâ-yi İskender-nişân

Husrev-i sâhib-kırân **Keyhusrev**-i nusret-kârin K.10-18

- Mundadur bâkî nişân-i mu‘cîz-i Hayrû’l-beşer
Tâk-i Kısra nûsha-i **mülk-i mülûk**-i kâm-kâr K.11-6
- Salmadan **kûh-i şükûh**ından anuñ seng-i esâs
Her binâ zımnında istihkâma kılmaz i‘tibâr K.11-49
- Hak** iki ‘âdil Süleymân **hâkim** itmiş ‘âleme
Evvel ü âhir kılub sırr-i ‘adâlet âşkâr K.11-57
- Tâ medâr-i gerdiş-i gerdun bulub imkân-i **devr**
Defter-i **devrân** ide hıfz-i hisâb-i heft ü çâr K.11-69
- Ki** her **kim** her dil ile her ne vasfın kılrsa efzundur
Aña beñzer şeh-en-şeh görmemiş tâ devr-i gerdundur Trk.B. (12) -IV.6
- Geldi ol ‘Îsî kim andandur hayât-i ehl-i **hâl**
Yohdur ansuz **halk** cisminde hayâta ihtimâl K.13-1
- Sikkesine pâd-şâh ismiyle virdüñ zîb ü fer
Hayf idi kim râm **ola** ağyâre **ol** ra‘nâ gazâl K.13-21
- Geldi **ol** menzilde rûz-i ‘îd hâk-i pâyine
Fethden virdi beşâretler kim **ola** şâd-kâm Trc.B.(15)-IV.6
- Kim ol halîfe-i râbi‘dür ü münâsibdür
Saña ki hâkim-i râbi‘sen **aña** kurb-i civâr K.17-30
- Yine kıldı sabâ **gül-zâre** da‘vet bülbül-i **zârı**
Yine kumrî makâm itdi fezâ-yi sahn-i **gül-zârı** K.18-1
- Saña **olsa** müyesser halvet-i vahdetde gül vaslı
Nasîb **ola** maña Pâşâ-yi gül-ruhsâr dîdârı K.18-16
- Eğer kılsan **i‘ânet** ver **ihânet** ihtiyâr itsen
Kılır tebdîle kâbil lûtf u kahruñ mûrı vü mârı K.18-29
- Münezzehdür gubâr-i zulmden mir’ât-i ikbâli
Te‘alâ’llah ne hoş **pâkîze**-tab‘ ü **pâk**-cevherdür K.19-16

Mîr Seyyid Mehemmed-i Gâzî

Menba‘-i **‘ilm** ü **hilm** ü cûd ü sehâ K.21-31

Gül-i gül-zâr-i ‘itret-i Nebevî

Çemen-ârâ-yi millet-i zehrâ K.21-35

Mukârin **olsa** âsâr-i sa‘âdet tîre toprağa

Nesîm-i nev-bahar **ol** tîre toprağa güzâr eyler K.22-6

Göñül murâdını tedrîc ile bulur **tâlib**

Tahammül olsa yeter dâmen-i **metâlibe** el K.23-2

Göñül ger meyl-i **gül-zâr** itse fasl-i **gül** anuñ‘çündür

Ki ta‘lîm ala medhün lehce-i murg-i hoş-elhandan K.25-21

Furât-i pâk tek Bâbil diyârına kadem basduñ

Burûc-i zühresinde **oldı ol** Hârût zindânı K.26-16

Ne **cânân cân**-i mutlak belki candan efdal ü eşref

Ki der-gâhında eyler can nisârî ins vü cânî K.26-23

Men-i gâfilden âgâh ol ki bir kem-ter senâ-hânem

Gerek **sen** tek ser-efrâzûñ menüm tek bir **senâ-hânı** K.26-31

Fuzûlî bu harem içre şeb ü rûz ü **geh** ü **bî-geh**

Du‘â-yi hayr kıl Sultân’a terk it seyr-i bu-stâmı K.26-32

Yine deşt her sebzeden fasl-i hurrem

Cihan **bî-tekellüf tekellüfde** ‘âlem K.27-1

Gül-i **surh-i sûrî** ‘arûs-i Mukanna‘

Dırâht-i şikûfe nigâr-i mu‘ammem K.27-6

Zemin pây-bûsuñla bir kadr bulmuş

Kim ol **kadre kâdir** değül âs-man hem K.27-28

Ser-verâ gül-berg-i ruhsâr-i lâtfün görmeğe

Muntazırdur **zâr** ü ser-gerdan Fuzûlî tek **hezâr** K.28-32

Çemende eylediler tıfl-i gonceyi mahtûn
Saçıldı **gül-şene gül** gül cerâhatinden kan K.29-11

Yetürdi eyle safâ **devr-i** rûzgâra bu sûr
Ki sûr-i hıtne-i nakd-i yegâne-i **devrân** K.29-12

Sipihr kıldı bu bezm-i neşâta bezl-i safâ
Melâ'ik oldı bu **sûr** ü **sürûra** fâtiha-hân K.29-19

Müdrük-i evsâfı rây-sâhib ü **tab'**-i selîm
Tâbi'-i fermânı 'akl-i pîr ü baht-i nev-cevân K.31-18

Diliyle **öz** başına muttasıl belâ getirür
Ki halka gizlü **sözi** eyler âşkâr kalem K.33-12

Aña kılsun **itâ'at** buyruğ ilen eylesün **tâ'at**
Kıyâmet vakti her kim meyl-i gül-zâr-i cinân eyler K.36-18

Saña tâ'at yeter ancak bu kim dâ'im havâdisden
Halâyık hıfzunı mahrûse-i **emn** ü **emân** eyler K.36-28

Bâd-i hazân yetüb harekât-i şenî' ile
Her yan **dıraht-i rahtını** itmişdi târ-mâr K.37-2

Hem zillet ile der-geh-i **Hâlik**'de münfa'il
Hem hayret ile **halk** arasında şerm-sâr K.37-30

Kerem it gönlümi vir gayr ile **bâzâr** iderim
Sen saña men maña **âzâr** ile olmaz bâzâr K.40-12

Mârı tehdîd-i **'azâb-i gazâbun** mûr kılur
Peşşeyi terbiyetün 'izz ile 'ankâ eyler K.42-41

Bülbül-i zârem gül-i ruhsâr-i **âlünden** cüdâ
Tûti-i lâlem şeker-nisbet **mekâlünden** cüdâ Trc.B.1.3-1

'Âkıbet âhum menüm ol mâha **te'sîr** itmese
Munca efsûnun perî-veş yârı **teshîr** itmese Trc.B.1.6-1

Hazandan kurtulub gül-zâr bezminden **azan** bülbül

Çerâğ-i gül yahub halvet-serây-i vasla tapmış reh Trc.B.2.3-2

Eğmiş hilâli üstine taraf-i **külâhını**

Çoh dil-şikestenün göğe yetürmüş **âhını** Msd.1.2-1

‘Aklumnı vâlih eyledi şekl ü **şemâ’ili**

Göz gördi kâmetin dil ü cân oldu **mâ’ili** Msd.1.5-2

Her ne tezvîr itse **ehl-i cehl** ana olmaz sebât

Mekr-i ehl-i ‘ilmdür asl-i fesâd-i rûzgâr Mk.VII-3

‘İşk imiş her ne var âlemde

‘İlm bir **kîl** u **kâl** imiş ancak Mk.XIX-2

Gam değül ehl-i gazez eylerse menden men‘-i hayr

Gam değül ehl-i hased bağlarsa men **miskîne kîn** Mk.XXXIV-13

Makbûl-i **halk** kılmış iken ‘ilm ü ma‘rifet

Merdûd-i **Hâlik** eylemeye irtişâ seni Mk.XXXIX-1

Ey feyz-i **vücûd** şâhid-i **cûd** sana

V‘ey şâhid-i **cûd** her ne **mevcûd** sana Rb.I-1

Ey fâ’ide-i ‘ilmüne ‘âlem **muhtâc**

Hâk-i kademün ehl-i hüner başına **tâc** Rb.XI-1

Mey şevki olubdur mana ‘**âdet** ey şeyh

Geldükçe bu şevk olur **ziyâdet** ey şeyh Rb.XVI-1

Her yirde ki ol semen-ber-i sîmin-had

‘**Arz** eyleye ‘**ârız** açâ sünbül çeke kad Rb.XXI-1

Ger mihnet-i kesrdür ve **ger** ni‘met-i sabr

Sabr ile kanâ‘atde gerek müslim ü **gebr** Rb.XXV-1

Cânân ise matlûb tama‘ **candan** kes

Matlûb ise **can** ümîd **cânandan** kes Rb.XXXIII-1

Cân sevmek ile müyesser olmaz **cânân**

Yâ bundan ümîd yâ tama‘ andan kes Rb.XXXIII-2

Sûz-i dilüm eşk-i **âlden** eyle kıyâs

Endûhumı za‘f-i **hâlden** eyle kıyâs Rb.XXXIV-1

Hoş **ol** ki kılub reh-ber-i sıdkın ihlâs

Halvet-geh-i kurbe **ola** ihlâs ile hâs Rb.XXXVIII-1

Ey cevher-i ‘ışkun eseri cism ü **‘araz**

Yoh ‘âşık senden özge ‘âlemde **garaz** Rb.XL-1

Men zühd ü vera‘dan urmazam **lâf-i hilâf**

Dâ‘im ruh-i sâde isterem bâde-i sâf Rb.L-1

‘Uşşâka değül ayd-i **‘alâyık lâyık**

Hergiz gam-i rûzgâr çekmez ‘âşık Rb.LIV-1

Gör hem-dem ahan sirişk-i **âlümni** menüm

Dutmuş ruh-i keh-rübâ **misâlümni** menüm Rb.LXI-1

Yandurdu meni şevk-i cemâlün ey **mâh**

Her lahza ‘aceb değül yetürsem göğe **âh** Rb.LXVII-1

Ruhsâruna ‘ayb itme **nigâh** itdüğümü

Göz yaşı töküb nâle vü **âh** itdüğümü Rb.LXX-1

Feryâd ki ‘ışk bî-karâr itdi meni

Derd ü gam ile **zâr** ü **nizâr** itdi meni Rb.LXXI-1

4. İ‘ÂDE

İ‘âde, bir beytin son kelimesi ile sonraki beytin ilk kelimesinin aynı olmasıdır. Bir başka ifâdeyle i‘âde, bir beytin son kelimesini sonraki beytin başında tekrarlamaktır. Bu şekilde kaleme alınmış şiirlere *mu‘âd* adı verilir.

Ümîd var ki dutdukça mülk râh-i nizâm
Ümîd var ki tapdukça ‘ahd-i ‘ömr **mürûr** K.2-33

Mürûr-i ‘ömri senâ-yi Resûl ile geçürem
Ölende idem añı ermağân-i ehl-i kubûr K.2-34

Vehm ilen söyler dil-i mecrûh peykânun sözün
İhtiyât ilen içer her kimde olsa yâre **su** K.3-4

Suya virsün bâğ-bân gül-zârı zahmet çekmesün
Bir gül açılmaz yüzün tek virse miñ gül-zâre **su** K.3-5

Ravza-i kûyına her dem durmayub eyler güzâr
‘Âşık olmuş gâlibâ ol serv-i hoş-reftâre **su** K.3-11

Su yolın ol kûydan toprağ olub dutsam gerek
Çun rakîbümdür dahi ol kûya koyman vare **su** K.3-12

‘Âşık olmuş hüsnüne ey serv-i hoş-reftâr gül
Çâk çâk itmiş seniñçün sîne-i efgâr **gül** K.9-22

Gül ne nisbetdür saña senden aña yüz fark var
Sen büt-i perde-nişinsen şâhed-i bâzâr **gül** K.9-23

Var ümîdüm tâ bu deryâ üzre keşt-i hilâl
Gâh seyr-i hâver eyler gâh geşt-i **bâhter** K.34-26

Bâhterden hâvere olsun salâ-yi savletün
Şöhretünden olmasun hâlî fezâ-yi bahr ü ber K.34-27

Cem-'i mâl eyledüğün râhat içündür ammâ
Râhatün eksük olur her nice artar **mâlün** Mk.XXV-2

Mâli çoh itme hazer eyle 'azâbından kim
Renci artar ağır oldukça yüki hammâlün Mk.XXV-3

Ey 'ukde-güşâ-yi rişte-i tedbîrüm
Her tâ'ate 'afvün sebab-i **taksîrüm** Rb.LX-1

Taksîrüme itme özge takdîr-i cezâ
Şerm-endeliğüm yeter mana ta'zîrüm Rb.LX-2

Hun-âbe töküb dîde-i giryânımdan
Sensüz boyadum yir yüzün **öz kanımdan** Rb.LXIV-1

Öz kanımı eylerem özümle da'vî
Gitmezse elüm n'ola girîbânımdan Rb.LXIV-2

5. İŞTİKÂK

Kelime manası “türetme” olan iştikâk, aynı kökten türeyen kelimelerin kullanılması sanatıdır.

Muallim Nâcî iştikâkı, esas bir madde ile ondan türeyen bir veya daha çok kelimeyi veya aslî maddeden türeyen iki veya daha fazla kelimeyi metinde toplamaktır, şeklinde tarif eder.¹¹⁴

İştikâk, ittihât-ı iştikâk ve şibh-i iştikâk olmak üzere iki çeşittir. İttihât-ı iştikâk, birbirleriyle aynı kökten olan kelimelerin bir araya gelmesiyle oluşur. Şibh-i iştikâk ise, örneğine az rastlanan bir iştikâk çeşididir ve aynı köktenmiş gibi görünen; ancak aynı olmayan kelimelerin bir araya gelmesiyle oluşur.

Göründi hey’et-i âb-i revanda şekl-i habâb
Sübûta yetdi **sebât**-i nücûm ü seyr-i semâ K.1-22

Kamu kemâl ile **müsted’i**-i tarîk-i necât
Velî kamusına bâtil delîl-i **istid’â** K.1-40

Bu kâr-hâne bir üstâddan değül hâlî
Gerek bu **kudrete** elbette **kâdir** ü dânâ K.1-46

Kılır delâlet-i ‘illet **vücûd**-i her **mevcûd**
Velî ne sûd ki sâhib-nazar değül a’mâ K.1-47

Kadîr ü **Muktedir** ü **Kâdir** ü **Mukaddir** ü Hayy
‘Alîm ü ‘Âlim ü ‘Allâm ü A’lem ü A’lâ K.1-49

Safâ-yi cism-i **lâtif** ü kabûl-i cevher-i pâk
Letâfet-i hat-i müşgîn ü zülf-i ‘anber-sâ K.1-52

Besâ’it-i şeref-i mahremiyyet-i vahdet
Mürekkebâta kabûl-i **terekküb**-i eczâ K.1-54

¹¹⁴ Muallim Nâcî, *age.*, s.129.

- Marîz-i ‘ârıza-i naksdur nüfûs-i temâm**
Kimine fâ’ide perhîz ider kimine gidâ K.1-69
- Fetahtü ayne ricâi bi-seyfike’l-**kâhır**
Kad istecertü bihi min aduvvike’l-**makhûr** K.2-25
- Özüm hakîr be-gâyet sözüüm müfîd velî
Nicük ki hükm misâlinde **satrû** beyne **sutûr** K.2-32
- Saf-ârâ-yi mesaff-i Bedr’dür izhâr-i mu‘cizde**
Şikâf-i perniyân-i Bedr için kılmış nişân hancer K.4-18
- Şeh-i serîr-i Necef âf-tâb-ı evc-i şeref
‘**Aliyy-i ‘âli-i a‘lâ** kasîm-i cennet ü nâr K.6-19
- Seni ki cümle-i ‘âlemde ferd-i kâmilseñ
Penâh-i **emn** ü **emân**ında sahlasun Settâr K.6-49
- Fehm kim seyyâh-i iklîm-i diyâr-i **derkdür**
Vâdi-i **idrâk**ini seyr itse ser-gerdân olur K.7-28
- Devri** anuñ âl ü ashâbından almaz rûzgâr
Devr anuñdur devr ilen her nice kim **devrân** olur K.7-29
- Bürhân-i Hak’dur ey gönül her nesteren nisbetlü gül
Sâni’ olan mümkün degül **masnû’**dan olmak cüdâ K.8-2
- ‘**Âbid**-sıfat çekmekde gam olmuş benefşe kaddi ham
Gûyâ kılur ol pâk hem Zeyne’l-‘**İbâd**’a iktidâ K.8-18
- Meddâh** tek sûsen dili olmuş medâyih nâkili
Medhinüñ olmuş kâ’ili Sultan Nakıyy-i bahr-‘atâ K.8-24
- Vakt oldı gonce açıla gül hurdesin **zâhir** kıla
Mehdî **zuhûr**ını bile fâş ide sırrını kazâ K.8-26
- Sûret-i hâline hayrân eyledi ‘**ârifleri**
Açdı ‘**irfân** ehline gencîne-i esrâr gül K.9-13

- ‘Ayš için gül-şen şeb-istânın **münevver** kılmağa
Her ağaçda asdı bir kandîl-i pür **envâr** gül K.9-30
- Mundadur bâkî nişân-i mu‘cîz-i Hayrû'l-beşer
Tâk-i Kısra nüsha-i **mülk-i mülûk**-i kâm-kâr K.11-6
- Munda olmuş münteşir feyzi İmâm-i Â‘zâm’un
Munda bulmuş behre-i ‘ilm-i şerî‘at intişâr K.11-10
- Her cihetden zât-i pâki nokta-i pergâr tek
Hâsıl andan her taraf **yümn-i yemîn yüsr-i yesâr** K.11-47
- Tâ medâr-i gerdiş-i gerdun bulub imkân-i **devr**
Defter-i **devrân** ide hıfz-i hisâb-i heft ü çâr K.11-69
- Ne hoşdur ol **müsâfir** kim **sefer** ‘azmini cezm eyler
Dutub râh-i tevekkül menzil-i maksûda ‘azm eyler Trk.B. (12) -I.3
- Sikender tahtının **ikbâl** ile **makbûl** Dârâ’sı
Süleymân mülkinün isbât ile vâris Süleymân’ı Trk.B. (12) -IV.3
- Ne tâ‘at ecridür yâ ne du‘â te’sîridür yâ Rab
Ki **matlûbı** müyesser oldı mihnetsüz **taleb**-kârûñ Trk.B. (12) -VI.6
- Fakîr-i sofra-i **in‘âmuñ** agniyâ-yi zemân
Garîk-i ni‘meti ihsânuñ evliyâ-yi **ni‘am** K.16-16
- Harîm**-i der-gehüñe ‘azm iden fakîrlere
Nisâb-i ni‘met ile farz olur tavâf-i **Harem** K.16-17
- Cefâsın hîç bir dil çekmez andan **gayrı ağyârûñ**
Anuñ‘çün gâlibâ halk eylemişdür Tanrı ağyârı K.18-43
- Revâdur Evliyâ Burcı dimek ol buk‘a-i pâke
Ki her **‘allâmeye** menzil-geh ü her **‘ilme** mazherdür K.19-6
- Cezâyir ehli tuğyan üzredür ‘azm it ki şem-şîrûñ
Fesâd-i hun-i **fâsid** def‘ine hun-rîz neşterdür K.19-29

Kıla **mazlûmları** merhametinden mahrûm
Vire **zâlimlere** öz nef'i için istflâ K.20-14

'İşve vü şîve vü kirişme ile
Dil ider sayd u 'akl ider yağma K.21-22

Göñül murâdını tedrîc ile bulur **tâlib**
Tahammül olsa yeter dâmen-i **metâlibe** el K.23-2

Tefahhus eyleseler hüsn-i 'âkibet ehlin
Cemî' **hâtıra** sensin **hutûr** iden evvel K.23-16

Şehâ Fuzûli-i bî-dil du'â-yi devletüni
Bilübdür **ahsen-i** akvâl hayr-i **hüsn-i** 'amel K.23-24

Hemîşe câh ü celâletde müstedâm ol kim
Medâr-i **emn** ü **emansan** nizâm-i dîn ü düvel K.23-25

O1 ser-efrâz kim anuñ kimi bir ferruh-ruh
Pâye-i kadre **kadem** basmadı andan **akdem** K.24-19

Tâ'at-i **Hâlik**'adur hüsn-i rızâsı dâ'î
Rızk-i **mahlûka** kef-i bahr-i nevâli maksem K.24-33

Şugl-i 'âlem ola tedbîrün ile râst **müdâm**
Kadd-i gerdûn ola pâ-bûsun için **dâ'im** ham K.24-42

Tarîk-i Kerbelâ **râh-i** Necef bir **reh**-ber isterdi
Bu yolda gördi Hak Hızr olmağa Sultân'ı erzânî K.26-2

Müşerref eyledi zât-i **şerîfüñ** mülk-i Bağdâd'ı
'Îmâret kıldı re'y-i genc-bahşuñ hâk-i vîrânı K.26-5

Bisât-i besâtîn ü **bast-i** reyâhîn
Biri faricü'l-hem biri kâşifü'l-gam K.27-4

Kıldı def'-i gam dil-i 'uşşâkdan zevk-i bahâr
Âh kim gösterdi 'ışk ehline devran hecr-i yâr K.28-1

Yetürdi öyle safâ **devr**-i rûzgâra bu sûr
Ki sûr-i hitne-i nakd-i yegâne-i **devrân** K.29-12

Şehâ Fuzulî-i zârem ki devr-i ‘adlûnde
Bukâ‘-i **emn** ü **emandur** maña makâm ü mekân K.29-21

Safvet-i ihlâsı ol mikdâr kim kahr eylese
Hâtır-i bed-hâha kahrından **hutûr** itmez ziyân K.31-19

Ey gönül geldi bahâr eyle çemen seyrânı
Gör ki hâlâ ne ‘**amel** ‘**âmil**-i devrân eyler K.32-2

Sen makâm itmedüğün **ma‘bede** ‘**âbidelerden**
Kim ki me’vâ-yi melâ’ik dise bühtân eyler K.32-37

Ümîd var ki **nazm**-i **nizâm**-i ‘âlem için
Felekde tâ ola levh ile pâ-y-dâr kalem K.33-40

Aña kılsun **itâ‘at** buyruğ ilen eylesün **tâ‘at**
Kıyâmet vakti her kim meyl-i gül-zâr-i cinân eyler K.36-18

Saña tâ‘at yeter ancak bu kim dâ’im havâdisden
Halâyık hıfzunı mahrûse-i **emn** ü **emân** eyler K.36-28

‘**Adl** bir makbûl tâ‘atdür ki kalmaz ecrsüz
‘**Âdilün** elbette kadrin arturur Perverdigâr K.39-4

Sûret-i şâhed-i **ikbâli kabûl** itmek için
Gâlibâ âyine-i tab‘ı mücellâ eyler K.42-5

Nazm-i dünyâ sebebi saltanat-i ‘*âdildür*
A ‘*del*-i hulkını Hak **nâzım**-i eşyâ eyler K.42-21

Dağıdır tîg ile terkîb-i ‘adû **eczâsın**
Lîk her **cüz**’in anuñ lâ-yetecezzâ eyler K.42-28

Şöhret-i **ismi** yeter şâhed-i hüsn-i ‘ameli
Ehl-i Hak ismden idrâk-i **müsemmâ** eyler K.42-34

Şimdi Mecnun'dan gam-i 'ışk içre sanman kem meni
Yâr hod kılmaz **harîm**-i vaslına **mahrem** meni Trc.B.1.2-4

Yâr yâr olmaz gönül '**uşşâk** ile bir itmese
Zülfini '**âşıklaruñ** boynına zencîr itmese Trc.B.1.6-4

İştîyâk-i şevkden cân ü dilüm âlûdedür Mh.2.4-1

Hem Fuzûlî '**ışk** u '**âşıklığı** meşhûr olmadın Mh.2.7-4

İyen hem **zâlim** olma men kimi **mazlûmi** incitme Mr.3.4-3

Hfle için '**ilm ta'limin** iden müfsidlere
Katl-i 'âm için virür cellâda tîğ-i âb-dâr Mk.VII-2

Bir **hakîm**-i kâmilün dârü'ş-şifâ-yi **hikmetün**
İtmek istersen harâb andan hazer kılmaz mısan Mk.XXXI-3

Ey kemâl-i re'fetün ser-mâye-i **emn** ü **emân**
V'ey cemâl-i şevketün pîrâye-i dünyâ vü dîn Mk.XXXIII-2

Zulm ile akçeler alub **zâlim**

Eyler in'âm halka minnet ile Mk.XXXV-1

Makbûl-i **halk** kılmış iken 'ilm ü ma'rifet
Merdûd-i **Hâlik** eylemeye irtişâ seni Mk.XXXIX-3

Çoh tefâhur kılma **cem'**-i mâl ile ey hâce kim
Sîm ü zer **cem'iyyeti** ehl-i gurûr eyler seni Mk.XLI-1

Pây-mâl itmez anı âsîb-i **devr**-i rûzgâr
Eylemez te'sîr ana **devrân**-i çerh-i çenberî Mk.XLII-7

Ey feyz-i **vücûd** şâhid-i cûd sana
V'ey şâhid-i cûd her ne **mevcûd** sana Rb.I-1

Ey zâtuna **mümkinât** bürhân-i vücûb
Sâbit sana imtinâ'-i **imkân**-i 'uyûb Rb.II-1

Ey ‘ukde-güşâ-yi ‘Acem ü Türk ü ‘Arab
Ressâm-i rüsûm-i fazl u âsâr-i edeb Rb-III-1

Ey zikr-i lebün nâsîh-i enfâs-i Mesîh
Nutkun ena **efsah** kelimâtında **fâsîh** Rb.XIII-1

İzhâr-i kabûlün eser-i lûtf-i **hafî**
İhfâ-yi reh-i şerî‘atün zulm-i sarîh XIII-2

Ey cevher-i ‘**îşk**un eseri cism ü ‘araz
Yoh ‘**âşık**a senden özge ‘âlemde garaz Rb.XL-1

‘**Uşşâ**ka deġül kayd-i ‘alâyık lâyık
Hergiz gam-i rûzgâr çekmez ‘**âşık** Rb.LIV-1

6. REDDÜ'L-ACÜZ 'ALE'S-SADR

Bir beytin başında veya ortasında kullanılan sözün, beytin sonunda tekrar edilmesidir.

“Bir beyitte ikinci mısraın sonunda yer alan, çoğu kere şiirin kafiyesini içeren bir kelimenin mısra başında kullanılmasına veya bir kelime veya kelime grubunun, beytin başında ve sonunda zikredilmesine reddü'l-acüz ale's-sadr denir. *Acüz*, nesirde bir parçanın (fıkranın) son kısmına, şiirde ise beytin ikinci mısraının ikinci yarısına verilen addır. *Sadr*, nesirde bir parçanın ilk cümlesine, şiirde de bir beytin birinci mısraının ilk yarısına verilen addır. Sadr ile acüz arasındaki kısma da *haşv* denir.”¹¹⁵

Hümây-veş varak-i yâsemîn ü berg-i semen

Uçub hevâya gül-istâna düşdi zıll-i **hümâ** K.1-12

Sühâ'ya lûtfi eger kılsa zerre-perverlik

Yeter makâm-i müsâvât-i Âf-tâb'a **Sühâ** K.1-59

Recûtu inneke takza'l-**umûr** fi-yevmin

Bi-emri rabbûke kad terteci'i ileyke **umûr** K.2-27

Âb-gündür **günbed-i devvâr** rengi bilmezem

Yâ muhît olmuş gözümde **günbed-i devvâre** su K.3-2

Suya virsün bâğbân gülzârı zahmet çekmesün

Bir gül açılmaz yüzüñ tek virse miñ gülzâre **su** K.3-5

Su yolın ol kûydan toprağ olub dutsam gerek

Çun rakîbümdür dahi ol kûya koyman vare **su** K.3-12

Dôstı ger **zehr-i mâr** içse olur Âb-i Hayât

Hasmı su içse döner elbette **zehr-i mâre** su K.3-21

Bîm-i dûzeh **nâr**-i gam salmış dil-i sûzânuma

Var ümîdüm ebr-i ihsânüñ sepe ol **nâre** su K.3-29

¹¹⁵ Coşkun, *age.*, s.276.

- Hâb-i gafletden olan **bîdâr** olanda Rûz-i haşr
Eşk-i hasretten tökende dîde-i **bîdâre** su K.3-31
- Ruh-i zerdüm salubdur **hancer**üñ gözgüsine ‘aksin
Veyâ sîmin bilekde dutduğuñdur zer-nişan **hancer** K.4-14
- Eyâ Şâhî ki dâ’im **hancer**-i şer’üñ nizâmiyçün
Çekübdür miñ şeh-en-şeh tîg ü miñ sâhib-kıran **hancer** K.4-24
- Ahmed-i Mürsel ki **ferman-ber** Süleyman’dur aña
Eyle kim gördi Süleyman oldı **ferman-ber** sabâ K.5-15
- Hezâr **gam** müteveccih maña bu hem bir gam
Ki yohdurur gam-i dil zâhir itmeğe **gam-hâr** K.6-13
- Câm dut sâkî ki **gül**-bünler gül izhâr itdiler
Sen dahi bir gül-bün-i ra’nâsen it izhâr **gül** K.9-2
- Şeb-nem-i **gül**-zâr-i ruhsâr-i Resûlû’llah’dur
Neşr-i ‘itriyle kılur her dem aña iş’âr **gül** K.9-11
- Sebze üzre gezdürür bâd-i sabâ **gül** bergini
Sanki sebze âs-mândur kevkeb-i seyyâr **gül** K.9-14
- Her seher **gül**-zâr levhine çeker yüz dâ’ire
Gâlibâ minkâr-i bülbüldeñ alır pergâr **gül** K.9-29
- ‘Ays için **gül**-şen şeb-istânın münevver kılmağa
Her ağaçda astı bir kandîl-i pür envâr **gül** K.9-30
- Berg-i **gül** gezdürmez oldı mahmil-i bâd-i sabâ
Haddi yoh kim çekdüre bâd-i sabâya bâr **gül** K.9-40
- Âferîn-eş der-penâh-ı ‘adl-i mülk-ârâ-yı tost
Âferîn ey pâdişâh-ı mülk-perver **âferîn** K.10-37
- Ger koned **ez-sad hezâr** efzûn-ter evsâf-eş rakam
Nîst mümkün dâden-i şerh-i yeki **ez-sad hezâr** K.11-38

Hadd-i zâtı mâ-verâ-yi iktidâr-i vehm ü ‘akl
Resm-i feyz-i fitratı mâ-fevk-i **hadd**-i iktidâr K.11-40

Fuzûlî **hüsn-i etvâr** ile olmuş kurbuña ma’îl
Budur te’sîri ‘âlemde hemîşe **hüsn-i etvâruñ** Trk.B. (12) -VI.7

‘Arsa-i **ceng ü cidâl**üñ katlden hâlî değül
Muttasıl re’yüñle tîğüñdur kılan **ceng ü cidâl** K.13-29

Serv lâf-i hüsn ider göster **kıyâmuñ** men‘ kıl
Baş çeken ser-keşlerüñ def‘ine vâcibdür **kıyâm** K.14-5

Tenümde **zahm**-i hadeng-i belâ velî şâdem
Ki lûtfuñ olsa bulur cümle **zahmler** merhem K.16-33

Sipîhr-i minneti altında olsa dehr n’ola
Götürdi âyine-i dehrden **sipîhr** gubâr K.17-8

Yine kıldı sabâ **gül-zâre** da‘vet bülbül-i zârı
Yine kumrî makâm itdi fezâ-yi sahn-i **gül-zârı** K.18-1

Hükmdür vâsıta-i mevt ü hayâtı halkuñ
Vay ol hâkime kim eyleye **hükminde** hatâ K.20-13

Niyyeti **hayr** olub ef‘âli salâh olmağ ile
Hîç kes yoh kim aña eylemeye **hayr** du‘â K.20-18

Egerçi bî-**karar** itmişdür ol bî-çâreyi mihnet
Bulub temkin senüñ zevk-i visâlünle **karâr** eyler K.22-25

Dem-i can-bahşını gûyâ yile virmiş ‘Îsâ
Ki bulur cân ü ten eşcâr deminden her **dem** K.24-6

Dem bu demdür bu demi hoş göregör ey ‘ârif
Añma ‘Îsî demini urma geçen demden **dem** K.24-8

Hâk-i **Cem** üzre çihub lâle dutub câmını dir
Ki kimün var ise bir câmı bu gün oldur **Cem** K.24-9

Âdemî istese toprağda elbette bulur
Bu gün ol feyzi ki toprağı kılubdur **Âdem** K.24-11

Rif'at-i kadrini **hur-şîde** su'al itti zemîn
Hâk-i der-gâhına yâd eyledi **hur-şîd** kâsem K.24-31

Ve ger göz merdümi **bû-stan** temâşâsına meyl itse
Anu'çündür ki tarh-i bezmin ala seyr-i **bû-stândan** K.25-22

Ne cânan **cân**-i mutlak belki candan efdal ü eşref
Ki der-gâhında eyler can nisari ins vü **cânî** K.26-23

Sen olasan **kaleme** i'tibâr için hâmî
Saña hükûmet için ola dest-yâr **kalem** K.33-41

Cânı yoh lâkin rızâ-yi halk hâsıl kılmağa
Geh aşğa geh yukaru segridüb **canlar** çeker K.34-13

Düşmenün mağlûb olub dâ'im **zafer** bilmez nedür
Sen kaçan kim 'afv kılsañ ol sanur anı **zafer** K.34-21

Zevk için **şevkuñ** tapub ser-mest olan 'âriflere
Hâcet olmaz câm-i mey içmek senüñ **şevkuñ** yeter K.34-23

Gâh durmak **geh** eğilmek **geh** ayağa düşmeğüñ
Zâhir eyler geh rükû'ü geh sücûd ü **geh** kıyâm K.35-10

Ey **hurâman** serv kim tâ devre gelmişdür kadeh
Görmeyübdür sen kimi bir turfa serv-i hoş-**hirâm** K.35-25

Handa kim girdiyse düşmen **kâm** çıhdı câm-i mey
Şükr-li'llah kim senüñ bezmünde oldı dôt **kâm** K.35-27

Nişân-i kesret-i eşyâ dem-â-dem ehl-i taklîde
Rümûz-i nükte-i tevhîd-i Hak hâtır-**nişân** eyler K.36-2

Beyân-i mâ-cera-yi mâ-selef hal ehline bir bir
Zebân-i hâl ilen keyfiyyet-i kudret **beyân** eyler K.36-3

Ziyân ü sûdını dehrüñ fenâ fehm eyleyen ‘ârif
Hayâtın sûd sevdâsıyla sarf itse **ziyân** eyler K.36-7

Yamanluğ yahşılığ keyfiyyetin ma‘lûm iden ‘âkil
Yamanluğ idene yahşılığ itmezse **yaman** eyler K.36-8

Hazan faslını ger tab‘-i lâtfün terbiyet kılrsa
Töker altun varakler adını berg-i **hazân** eyler K.36-23

Günehsüz bağrumı **kan** eyledi ca’iz midür beyle
Rızâ-yi Hakk için bir sor ki nâ-hak nice **kan** eyler K.36-31

Ümîdüm var kim tâ **âs-mândur** devr ilen dâ’ir
Senüñ râyunca olsun devrler kim **âs-mân** eyler K.36-33

Ey ‘izâr ü **hatuna** ‘**anber** ü kâfûr gulâm
Dem-be-dem safha-i kâfûra **hatun** ‘**anber**-bâr K.40-2

Kerem it göñlümi ver gayr ile **bâzâr** iderem
Sen saña men maña âzâr ile olmaz **bâzâr** K.40-12

Safha-i **mîhr**-i ruhuñdur mevzî‘-i nûr-i Nebî
Çâr tab‘-i kâmilüñ me’vâ-yi **mîhr**-i Çâr-yâr K.41-18

Ravza-i hâk-i derün bâğ-i gül-i cennetdür
Kim ki cennet diler ol **ravzada** me’vâ eyler K.42-38

Sensüz olman ayru **mihnet**den belâdan bir zemân
El-amân hicran belâ vü **mihnet**inden el-amân Trc.B.1.1-6

Diyerler **cennet** içre âteş olmaz bu ‘acebdür kim
Gül-istan âteşin gül birle reşk-i bâğ-ı **cennet**dür Trc.B.2.2-3

Sabâ gonce **dehânın** pür zer itse hiç ‘ayb olmaz
Ki medh-i Hân-i Hâkan-kardür gonce **dehânında** Trc.B.2.4-3

Hevâ sebze **zebânın** tîz eger kılrsa yiridür kim
Senâ-yi Hân-i hayr-encâmdur sebze **zebânında** Trc.B.2.4-4

Zülfin dağıtdı gizledi ebr içre mâhını
Gördüm yüzinde halka-i **zülfi**-i siyâhını Msd.1.2-2

Cehd kıl **zâtun** ola mazhar-i âsâr-i kabûl
Kılma ol câha tefâhur ki ola hâric-i **zât** Mk.IV-3

‘Işk **imiş** her ne var âlemde
‘İlm bir kıl ü kâl **imiş** ancak Mk.XIX-2

Bu **endâm** ile vecdiyyâtdan dem urmak istersen
İlâhî ney kimi sûrâh sûrâh ola **endâmun** Mk.XXII-2

Jengdür âyîne-i **idrâke** her sûret ki var
Sen henüz ey sâde bu mazmûnı **idrâk** itmedün Mk.XXIII-2

Cem‘-i **mâl** eyledüğün râhat içündür ammâ
Râhatun eksük olur her nice artar **mâlün** Mk.XXV-2

Câhil **tabî‘at**inde mezâk-i kemâl yoh
Her nefse iktidâ-yi **tabî‘at** hatâ degül Mk.XXVIII-2

Jeng-i iflâs **dutar** âyine-i rahâtümi
Terk-i hükkâm kılub künc-i kanâ‘at **dutsam** Mk.XXIX-2

Mesned-i **Nûşîrevân**’dur buk‘a-i Dârü’s-selâm
Sensen istihkâk ile **Nûşîrevân**’e câ-nişîn Mk.XXXIII-5

Her **mihnet** ü ni‘met ki virürsen yâ Rab
Vir ni‘mete bir kanâ‘at ü **mihnete** sabr Rb.XXV-2

Cânân ise matlûb tama‘ candan kes
Matlûb ise can ümîd **cânandan** kes Rb.XXXIII-1

Reşk **odına** yandurur meni her sâ‘at
Vehm eylemez âhum **odına** yane çerâğ Rb.XLVII-2

Çun yetdi **kemâle** itdi sen mâh ile bahs
Ol terk-i edeb virdi **kemâline** zevâl Rb.LVII-2

Men **varumı** yoğ itdüm senün'çün ne revâ
Sen dutmayasan haber yoğ u **varumdan** Rb.LXIII-2

Hâk-i ser-i kûyunda gubâr itdi meni
Ser-geşte vü hâr u **hâk**-sâr itdi meni Rb.LXXI-2

7. TARSÎ‘

Lügat manası ‘‘mücevherle kakarak süsleme’’¹¹⁶ olan tarsî‘, her bir mısradaki kelimelerin sayı, vezin ve kafiye bakımlarından birbirlerine uygun olmalarıdır. ‘‘Buna tevâzün de denir. Bu şekilde yazılmış şiirlere *murassa‘* veya *zü‘l-kavâfi* de denir.’’¹¹⁷

Mısraların kelime sayısı, vezin ve kafiyece aynı olmaları hem mısralar arasındaki düzeni sağlamış hem de şiirdeki ahengi arttırmış olur.

Mebdeü'l-ihsâni min ânin bedâ fi-küllü 'ân
Menşeü'l-eşfâki min hînin neşâ fi-küllü hîn K.10-9

Münkati‘dür dehrden ‘asrında tedbîr-i umûr
Mürtefi‘dür çerhden devrinde teklîf-i medâr K.11-52

Hilâfetde velâyet ehlinüñ himmetlü ser-dârı
Velâyetde hilâfet tahtınun devletlü sultânı Trk.B. (12) -IV.2

Hâkim oldur ki anuñ olmaya zâtında tama‘
Hâkim oldur ki anuñ olmaya fi‘linde riyâ K.20-8

Azzemallahu kadruhü'l-‘âlî
Refe‘allahu şânehü'l-a‘lâ K.21-32

Ger kûyuna gönlüm güzer eyler güstâh
V’er kaddüne çeşmüm nazer eyle güstâh Rb.XVII-1

¹¹⁶ Devellioğlu, *age.*, s.1087.

¹¹⁷ Ahmet Mermer ve Neslihan Koç Keskin, *age.*, s.98.

SONUÇ

“Fuzûlî'nin Türkçe Dîvânı'ndaki Kasîde, Kıt'a ve Musammatlarda Edebî Sanatlar” adlı bu çalışmamızda, Fuzûlî'nin Türkçe Dîvânı'nın ilgili kısımlarındaki edebî sanatları tespit etmeye çalıştık.

42 kasîde, 12 tercî'-i bend, 16 müseddes, 17 muhammes, 10 tahmîs, 19 murabba', 42 mukatta'ât ve 72 adet rubâ'î incelenmiştir. İncelenen bu beyitlerde 36 farklı edebî sanat tespit edilmiştir.

Ele aldığımız manzumelerde manaya dayalı sanatlardan en çok istiâre, mübâlağa, nidâ, tekrîr, telmîh, tenâsüb, teşbîh, teşhîs, tezâd; lafız ve yazıya dayalı sanatlardan ise cinâsa rastlanmıştır.

İstiâre çeşitlerinden kapalı istiârenin örneğinin daha çok olduğu; mübâlağanın, konusuna da uygun düşmesi sebebiyle kasîdelerin medhiye bölümlerinde yoğunlaştığı; nidâ'da “ünlem edatı ile yapılan nidâlar”ın sayısının fazla olduğu; tekrîrde en fazla birli ve ikili tekrarlara yer verildiği; telmîhte daha çok “geçmişteki bir hadiseye işaret edildiği” görülmüştür. Tenâsüpte, bir beyitte en az bir, en fazla dört tenâsüb ilgisi tespit edilmiş; yoğun olanının birli ve ikili ilgi olduğu belirlenmiştir. Dîvân'ın incelenen kısımlarında teşbîhin en yaygın çeşidi teşbîh-i belîğ'dir. Teşhîs, kasîdelerde yoğun olarak yer almaktadır ve bazı kasîdelerin bütün beyitlerinde teşhîs örnekleri tespit edilmiştir. Tezâda örnek teşkil eden beyitlerde en az bir, en fazla iki tezâd grubuna rastlanmıştır. Cinâs da ise mütekârib cinâs örnekleri ağırlıktadır.

Fuzûlî'nin şiiirleri söz sanatları açısından oldukça zengindir; beyitlerinde çok sayıda söz sanatı mevcuttur. Her bir beyitte en az üç, en fazla dokuz farklı sanat tespit edilmiştir. Beyitlerdeki ortalama sanat sayısı ise dördttür.

KAYNAKÇA

AHMED CEVDET PAŞA, *Belâgat-ı Osmâniyye*, hzl: Turgut Karabey, Mehmet Atalay, Akçağ Yay., Ankara 2000.

AKTAŞ, Hasan, *Klasik Türk Şiirinde Edebî Sanatlar*, Yort Savul Yay., Edirne 2004.

ATAY, Hüseyin ve Yaşar KUTLUAY, *Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Anlamı*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 1987.

AYBET, Nahid, *Fûzûlî Dîvânı 'nda Maddî Kültür*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1989.

BİLGEGİL, M. Kaya, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri (Belâgat)*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1989.

BOLELLİ, Nusrettin, *Belâgat Beyân-Me'ânî- Bedî' İlimleri Arap Edebiyatı*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfi Yay., İstanbul 2012.

COŞKUN, Menderes, *Sözün Büyüsü Edebî Sanatlar*, Dergah Yay., İstanbul 2010.

ÇELİK, Nilüfer, “Fuzûlî'nin Türkçe Divanında Geçen Ayetler ve Yorumları”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Elazığ 2001, ss.131-148.

ÇETİŞLİ, İsmail, *Edebiyat Sanatı ve Bilimi*, Akçağ Yay., Ankara 2011.

ÇUHADAR, Mustafa, “Fesahat” md., *TDVİA*, C.12, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1995.

DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi Yay., Ankara 2007.

DİLÇİN, Cem, *Fuzulî'nin Şiiri Üzerine İncelemeler*, Kabalcı Yay., İstanbul 2010.

DİLÇİN, Cem, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1983.

DOĞAN, D. Mehmet, *Doğan Büyük Türkçe Sözlük*, Pınar Yay., İstanbul 2005.

DOĞAN, Muhammet Nur, *Fuzulî'nin Poetikası*, Yelkenli Yay., İstanbul 2009.

DURMUŞ, İsmail, “Meânî” md., *TDVİA*, C.28, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 2003.

ERTEM, Rekin, “Kinâye” md., *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C.5, Dergah Yay., İstanbul 1982.

FUZÛLÎ, *Türkçe Dîvan*, hzl. Kenan Akyüz, Süheyl Beken vd., Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ankara 1958.

HACİMÜFTÜOĞLU, Nasrullah, “Bedî’ ” md., *TDVİA*, C.5, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1992.

HACİMÜFTÜOĞLU, Nasrullah, “Beyân” md., *TDVİA*, C.6, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1992.

İPEKTEN, Haluk, *Fuzûlî Hayatı Sanatı Eserleri*, Akçağ Yay., Ankara 2008.

İSMAİL b. MUHAMMED EL-ACLÛNÎ, *Keşfü’l-Hafâ ve Müzîlü’l-İlbâs*, C.1, Darü’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut 2009.

KABAKLI, Ahmet, *Türk Edebiyatı*, C.1, Türk Edebiyatı Vakfı Yay., İstanbul 2006.

KAPLAN, Mahmut, *Tevhid Fuzûlî*, Etkileşim Yay., İstanbul 2010.

KAPTAN, Yılmaz, *Ahmet Paşa Dîvanı’nda Edebî Sanatlar*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1999.

KARA, Ömer, “Fuzuli’nin Tevhidinde Ayet, Hadis ve İslami İlimlere Yapılan Atıflar”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Fen Bilimleri Dergisi*, C.4, S.4, Van 1993, ss.213-232.

KILIÇ, Hulusi, “Belâgat” md., *TDVİA*, C.5, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1992.

KILIÇ, Zülküf, *Bâkî Dîvânı’nda Ses ve Seslenme Esasına Dayanan Sanatlar*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 2001.

KOCAKAPLAN, İsa, *Açıklamalı Edebî Sanatlar*, Türk Edebiyatı Vakfı Yay., İstanbul 2011.

- KÜLEKÇİ, Numan, *Açıklamalar ve Örneklerle Edebî Sanatlar*, Akçağ Yay., Ankara 2011.
- MACİT, Muhsin ve Uğur SOLDAN, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri El Kitabı*, Grafiker Yay., Ankara 2005.
- MAZIOĞLU, Hasibe, *Fuzûlî ve Türkçe Divanı'ndan Seçmeler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1986.
- MERMER, Ahmet ve Neslihan KOÇ KESKİN, *Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yay., Ankara 2011.
- MUALLİM NÂCÎ, *Istilahât-ı Edebiyye* hzl: Alemdar Yalçın-Abdulkadir Hayber, Akabe Yay., tarihsiz.
- OKAY, Orhan, “Edebiyat” md., *TDVİA*, C.10, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1994.
- SARAÇ, M. A. Yekta, *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, 3F Yay., İstanbul 2007.
- SOYSAL, M. Orhan, *Edebî San'atlar ve Tanınması*, Milli Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul 1992.
- TANÇ, Nilüfer, *Sâlim Dîvânı'nda (Gazellerde) Edebî Sanatların Kullanımı*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2006.
- TARLAN, Ali Nihad, *Edebî San'atlar*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1964.
- TARLAN, Ali Nihad, *Fuzûlî Dîvânı Şerhi*, Akçağ Yay., Ankara 2011.
- TURAL, Sadık, *Edebiyat Bilimine Katkılar*, Ecdâd Yay., Ankara 1993.
- UYSAL, R.Selçuk, *Belâgat ve Edebî Sanatlar Lügati*, Doğu Kitabevi, İstanbul 2010.
- YILDIRIM, Mehmet, *Bâkî Dîvânı'nda Sözü'n Gerçek Anlamına Dayalı Sanatlar*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 2002.